MRAVNOSTNÁ KRIMINALITA AKO SPOLOČENSKÝ FENOMÉN A MOŽNOSTI JEJ KONTROLY

Zborník z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie

Bratislava

Autori:

JUDr. Monika Hullová, PhD., JUDr. Radovan Blažek, PhD., JUDr. Bystrík Šramel, PhD., doc. JUDr. Margita Prokeinová, PhD., Assistant Petya Mitreva, PhD., JUDr. Jana Tadanaiová, doc. Dr Jacek Dworzecki, PhD., Mgr. Ing. Vladimír Gajdičiar, JUDr. Dominika Strigáčová, PhD., doc. ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD., doc. JUDr. Dušan Korgo, PhD., Mgr. Ing. Ingrid Dingelstad-Franková, doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., plk. Ing. Stanislav Šišulák, PhD., JUDr. Lýdia Zemandlová, CSc., JUDr. Dominik Škohel, doc. RNDr. Soňa Masnicová, PhD., doc. RNDr. Radoslav Beňuš, PhD., JUDr. Magdaléna Krajníková, PhD., prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD., JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD., JUDr. Ján Palarec, Mgr. Daniela Borzová, JUDr. Miloš Dankovič, PhD., JUDr. Vladimír Zuščin, PhD., Mgr. Ivan Bacigál, RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD., PhDr. Viera Trusková, PhD., Mgr. Michaela Kiššová

Odborní garanti konferencie:

doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD.
prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.
JUDr. Karol Líška
Mgr. Michal Ondrkal

Organizační garanti konferencie:

JUDr. Monika Hullová, PhD. (vedúca autorského kolektívu)
JUDr. Jaroslav Rapčan, PhD.
JUDr. Michal Marko, PhD.
JUDr. Jana Tadanaiová

Recenzenti:

doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.
prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.

Zborník editovala/zostavila:

JUDr. Monika Hullová, PhD.

ISBN 978 - 80 - 8054 - 647 - 2
EAN 9788080546472

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE
KATEDRA KRIMINÁLNEJ POLÍCIE

Zborník

vedeckých štúdií a odborných článkov
z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie na tému

MRAVNOSTNÁ KRIMINALITA AKO SPOLOČENSKÝ FENOMÉN A MOŽNOSTI JEJ KONTROLY

Monika HULLOVÁ (ed.)

Bratislava 2015

Obsah

Predslov 5

EFEKTÍVNOSŤ SYSTÉMU PRÁVNEJ ÚPRAVY KONTROLY DETSKEJ PORNOGRAFIE 8

DETSKÁ PORNOGRAFIA NA INTERNETE A MOŽNOSTI BOJA PROTI NEJ 28

OPATRENIA PROTI MRAVNOSTNEJ KRIMINALITE Z POHĽADU ODPORÚČANIA VÝBORU MINISTROV ČLENSKÝM ŠTÁTOM RADY EURÓPY Č. R (91) 11 44

SANKCIONOVANIE MLADISTVÝCH PÁCHATEĽOV VO SFÉRE MRAVNOSTNEJ KRIMINALITY 53

COMBATING MORALITY CRIMES BASED ON DISCRIMINATORY GROUNDS IN THE EUROPEAN UNION (CRIMINAL LAW ASPECTS) 62

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI ZA ÚČELOM SEXUÁLNEHO VYKORISŤOVANIA V CELOEURÓPSKOM MERADLE 69

SELECTED INSTITUTIONS AGAINST A HUMAN TRAFFICKING CRIME IN POLAND - INTRODUCTION TO THE ISSUE 76

HMOTNOPRÁVNA ÚPRAVA KOMERČNÉHO SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA A SEXUÁLNEHO VYKORISŤOVANIA VO VYBRATÝCH KRAJINÁCH 91

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ : SLABINY TRESTNOPRÁVNYCH POSTUPOV A NÁVRHY K ICH ELIMINÁCII 106

TRESTNOPRÁVNE RIEŠENIA OKOLNOSTÍ TÝKAJÚCICH SA PROSTITÚCIE 120

LEGALISATION OF PROSTITUTION IN A SOCIETY: DYNAMICS OF A SEX INDUSTRY AND TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS 126

LIMITY SEXUÁLNEHO SPRÁVANIA V PROSTREDÍ INTERNETU 137

HISTORICKÉ ASPEKTY PROSTITÚCIE 146

MRAVNOSTNÁ KRIMINALITA A INTERNET 154

VYUŽITIE ANTROPOLOGICKÝCH METÓD PRI POSUDZOVANÍ VEKU V PRÍPADOCH DETSKEJ PORNOGRAFIE 161

DOKAZOVANIE MRAVNOSTNÝCH TRESTNÝCH ČINOV - VÝSKUMNÉ PROJEKTY 169

VÝSLUCH DIEŤAŤA AKO OBETE MRAVNOSTNEJ KRIMINALITY 178

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ : VZORCE KONTRAINTUITÍVNYCH REAKCIÍ OBETÍ 191

VYHĽADÁVANIE, DOKUMENTOVANIE A ZAISŤOVANIE VYBRANÝCH DRUHOV KRIMINALISTICKÝCH STÔP PRE POTREBY OBJASŇOVANIA MRAVNOSTNÝCH TRESTNÝCH ČINOV 207

VYUŽITIE VIRTUÁLNEJ KOMUNIKÁCIE CEZ INTERNET AKO PROSTRIEDOK KU SEXUÁLNEMU ZNEUŽÍVANIU DETÍ 222

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ : RÁMCE A LIMITY KLINICKO-PSYCHOLOGICKÝCH SÚDNOZNALECKÝCH POSUDKOV 227

PRÍSTUPY ŠTÁTOV K PROSTITÚCII Z KRIMINOLOGICKÉHO HĽADISKA 239

Predslov

*Dôvodov, prečo sa autorský kolektív rozhodol zorganizovať virtuálnu medzinárodnú vedeckú konferenciu na tému **„Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly“**, výstupom z ktorej je recenzovaný zborník vedeckých štúdií a odborných článkov, bolo nesporne viac. V prvom rade sme chceli reagovať na závažnosť, zložitosť a dynamickosť tohto fenoménu „výzvou“ adresovanou reprezentantom akademickej a odbornej verejnosti o:*

- ✓ *analýzu jeho doterajšieho vývoja, aktuálneho stavu, príčin, podmienok a okolností jeho vzniku,*
- ✓ *analýzu nástrojov jeho kontroly, t.j. prevencie a represie a hľadanie optimálneho modelu fungovania tohto systému,*
- ✓ *prognózu ďalšieho vývoja, pretože ako povedal Oliver Cromwell „Nikto nejde ďalej, keď nevie kam ide“,*
- ✓ *medziodborovú, inter-inštitucionálnu a medzištátnu výmenu názorov, postojov, skúseností a postrehov, ktoré by prispeli k zlepšeniu situácie na tomto úseku.*

Zrejme sa na tomto mieste bude od nás očakávať (do istej miery) fundovaná odpoveď na nasledovné otázky: „Prečo mravnostná kriminalita? A prečo spoločenský fenomén?“

*Zo sémantického aj právneho hľadiska môže pochopenie obsahu a významu slovného spojenia **„mravnostná kriminalita“** spôsobovať nemalé ťažkosti, nakoľko sa tu stretávajú dva antagonistické pojmy podporujúce vznik dilemy: „Ako môže mať kriminalita (ktorá je a priori nemorálna, nemravná) morálny alebo mravnostný rozmer?“ Pravdepodobne sa nedopustíme žiadneho pochybenia, keď budeme tvrdiť, že explanácií konfirmujúcich alebo falzifikujúcich toto tvrdenie je určite viac, my sa však domnievame, že je potrebné vychádzať z pôvodu tohto slovného spojenia, ktoré je v SR podmienené historicky, kultúrne a právne a poskytuje nám priestor pre demarkáciu tohto špecifického druhu kriminality v celom komplexe antisociálneho správania a konania. Na druhej strane sa v odbornej literatúre stretávame s pojmami „sexuálna trestná činnosť alias sexuálne trestné činy“, „trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti“, „správanie a konanie, ktoré je proti morálnym a etickým zásadám spoločnosti“ a pod. Z načrtnutých téz vyplýva, že aj v radoch odbornej verejnosti existuje nejednotnosť v chápaní tohto pojmu. My sa prikláňame k názoru, že uvedené pojmy nie sú synonymá, skôr poukazujú na vybrané aspekty tohto problému. Naproti tomu, pojem mravnostná kriminalita sa nám javí všeobecnejší a komplexnejší, nakoľko v sebe všetky uvedené aspekty už subsumuje a navyše vytvára priestor pre začlenenie ďalších typov konaní a správaní, ktoré majú potrebný kvalifikačný znak. Sme presvedčení, že týmto znakom je práve okruh spoločenských vzťahov chránených zákonom (za podmienky, že sa prikláňame k právnemu chápaniu tohto pojmu), ktorý môžu trestné činy mravnostného charakteru ohroziť alebo poškodiť. Konkrétne ide o ochranu:*

- ✓ *života a zdravia ľudí,*
- ✓ *zdravého psychického a fyzického vývoja detí,*
- ✓ *slobodu rozhodovania v pohlavných vzťahoch,*
- ✓ *morálne zásady spoločnosti.*

Pre ilustráciu možno uviesť trestný čin obchodovania s ľuďmi, ktorý sa obvykle zaraďuje medzi mravnostné trestné činy. Avšak, čo v prípade, ak je účelom obchodovania odoberanie tkanív a orgánov, tzn. že sexuálna motivácia tu odpadá, a tým pádom ho už

nemôžeme považovať za sexuálny trestný čin. „Do ktorej kategórie kriminality ho potom zaradíme?" Takýchto prípadov je nesporne viac (klonovanie ľudskej bytosti, ohrozovanie pohlavnou chorobou, vírusom ľudskej imunodeficiencie, sexuálne vraždy a pod.) a niekedy je vskutku náročné určiť charakter konkrétneho trestného činu. Na druhej strane musíme zdôrazniť, že jednoznačnosť resp. jednotnosť v chápaní pojmov priamo ovplyvňuje organizáciu a riadenie práce (manažment celku, automanažment) niektorých orgánov presadzujúcich právo, čo má v konečnom dôsledku vplyv na voľbu efektívnych právnych nástrojov, ale aj strategických a taktických opatrení v rámci kontroly (prevencie a represie) tohto fenoménu.

*V tejto súvislosti je žiaduce zdôvodniť, prečo sme mravnostnú kriminalitu označili termínom **„fenomén"**. Ako argumenty môžu poslúžiť nasledovné tvrdenia:*

Mravnostná kriminalita síce patrí z hľadiska registrovaného výskytu k menej častým druhom trestnej činnosti (dlhodobo tvorí podiel cca 1% na celkovej registrovanej kriminalite), no z hľadiska spoločenskej citlivosti a závažnosti je tomu skôr naopak. Špecifické a nešpecifické, psychické alebo somatické, sexuálne aj nesexuálne dôsledky, či traumatizácia, môžu pretrvávať dlhodobo a nezriedka aj celoživotne. Navyše tento druh kriminality často zasahuje do najintímnejšej sféry človeka , t.j. do jeho sexuality a osobnej integrity a ohrozuje najzraniteľnejšiu skupinu ľudskej populácie - deti.

Na závažnosť tohto javu má vplyv aj existencia odôvodnených predpokladov o vysokej miere latencie, ktoré značne relativizujú tvrdenia o efektívnosti systému jeho kontroly. Príčiny takéhoto stavu možno hľadať v správaní a konaní páchateľa, ktorý v snahe vyhnúť sa trestnej zodpovednosti, používa násilie, hrozby násilia, vydieranie, kupovanie si mlčanlivosti obete, zneužíva svoju moc, postavenie, autoritu, niečiu tieseň, či zlú sociálno-ekonomickú situáciu. Na druhej strane, a to je špecifikom mnohých mravnostne orientovaných trestných činov, aj samotná obeť môže priamo či nepriamo determinovať fakt, či sa orgánom presadzujúcim právo podarí skutok spoľahlivo odhaliť, objasniť (vyšetriť) a preukázať. V bežnom živote sa často stretávame s prípadmi, keď obeť nemôže, nevie (napr. vzhľadom na stupeň svojej rozumovej, psychickej a emočnej vyspelosti), alebo nechce spolupracovať s orgánmi presadzujúcimi právo, napr. preto, že sa hanbí, bojí, nedôveruje najbližším, polícii, ani justícii. A nezriedka sú to aj iné subjekty, ktorých benevolencia, nevedomosť, nezáujem, citová a finančná závislosť na páchateľovi, zištnosť a iné dôvody, vedú k tomu, že páchateľ môže v protiprávnom konaní beztrestne pokračovať.

Špecifickou črtou veľkej skupiny mravnostných trestných činov je ich akcelerácia, podmienená permanentným rozvojom informačných a komunikačných technológií, ktoré vytvárajú priestor pre ich páchanie a utajovanie.

Okrem toho, sexuálna motivácia nie je jedinou hybnou silou vedúcou k páchaniu týchto trestných činov. Zaujímavý je aj fakt, že sexuálne trestné činy môže spáchať skutočne ktokoľvek - duševne zdravý, duševne chorý jedinec, aj parafilik; ďalej osoba majúca základné, stredoškolské aj vysokoškolské vzdelanie; žijúca v urbanizovanom prostredí, ale aj na jeho periférii.

K faktorom, ktoré analogicky zvyšujú závažnosť tohto fenoménu, patrí skutočnosť, že mravnostné trestné činy často súvisia s inými druhmi trestnej činnosti (násilnou, drogovou, majetkovou a ekonomickou kriminalitou) resp. sú ich katalyzátormi.

Názory odborníkov poukazujú aj na systematické a dlhodobé etablovanie organizovaných a medzinárodne organizovaných kriminálnych zoskupení v zločineckom

prostredí, ktoré im umožňuje maximalizáciu nezákonného profitu a deštruuje neodvratnosť trestného postihu.

Výskumy potvrdzujú, že v poslednom období bol registrovaný nárast agresivity a brutality páchateľov, na ktoré majú vplyv masmédiá propagujúce nemravný život a násilie, ale aj nefunkčnosť rodín, nezamestnanosť, zlá ekonomická a sociálna situácia a pod.

V neposlednom rade by sme poukázali aj na alarmujúci výskyt recidívy tejto trestnej činnosti, či už trestnoprávnej, kriminologickej, kriminalistickej alebo penitenciárnej. Príčinou tohto úkazu môže byť fakt, že pri motivácii jedinca spáchať mravnostný trestný čin obvykle prevládajú subjektívne determinanty v porovnaní s objektívnymi (kriminogénna situácia, sociálne, kultúrne, ekonomické faktory a pod.).

*Naším cieľom nebolo prezentovať všetky reálne alebo potenciálne možné dôvody, prečo by sme v súvislosti s mravnostnou kriminalitou mali hovoriť ako o **„spoločenskom fenoméne“**. Domnievame sa však, že sme dostatočne preukázali opodstatnenosť záujmu celej spoločnosti a nášho kolektívu o diagnostiku problémov a ich riešenie. Uvedené jednoznačne korešponduje s existenciou naliehavej potreby zosúladenia aktivít všetkých kompetentných subjektov (orgánov a organizácií zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci, medzivládnych a mimovládnych organizácií a občanov) docieliť, prostredníctvom systému preventívnych a represívnych úkonov a opatrení (de facto kontrolou), takú úroveň mravnostnej kriminality, ktorá by bola majoritou spoločnosti akceptovateľná (za podmienky, že úplná eliminácia kriminality je nereálna).*

Touto cestou by sme sa radi poďakovali všetkým autorom za sprostredkované poznanie, ktoré sa, ako dúfame, stane stimulom ďalšej odbornej diskusie.

Za autorský kolektív,

JUDr. Monika Hullová, PhD.

Monika HULLOVÁ

EFEKTÍVNOSŤ SYSTÉMU PRÁVNEJ ÚPRAVY KONTROLY DETSKEJ PORNOGRAFIE

Anotácia: *Autorka v tejto štúdii predkladá analýzu systému právnej úpravy kontroly detskej pornografie z pohľadu medzinárodného, európskeho a vnútroštátneho práva. Využívajúc komparáciu jednotlivých úrovní právnej úpravy, systémov právnej úpravy vybraných krajín sveta a súčasnej a predchádzajúcej právnej úpravy v SR z pohľadu genézy problému, tak hľadá odpovede na existujúce otázky. Okrem toho hodnotí efektívnosť jednotlivých aspektov kontroly detskej pornografie za využitia obsahovej analýzy a exploratívnej metódy riadeného rozhovoru.*

Abstract: *The author of this study presents analysis of the legal regulation system of the child pornography control from the point of view of international, European and internal law. Using comparison of particular level of legal regulation, systems of legal regulation of select few countries in the world, and current and previous legal regulation in the Slovak Republic from historical point of view, and seeks answers to already existing questions. Besides that the author evaluates effectiveness of particular aspects of the child pornography control while using analysis and explorative method of structured interview.*

Kľúčové slová: *detská pornografia, detské pornografické dielo, sexuálne zneužívanie, komerčné sexuálne zneužívanie, detská prostitúcia, obchod s ľuďmi, sexuálna turistika, medzinárodné právo, európske právo, vnútroštátne právo, dieťa, počítačová kriminalita, výroba detskej pornografie, rozširovanie detskej pornografie, prechovávanie detskej pornografie*

Key words: *child pornography, sexual abuse, commercial sexual abuse, child prostitution, trafficking in human beings, sexual tourism, international law, European law, internal law, child, cybercrime, producing of child pornography, dissemination of child pornography, procession of child pornography*

ÚVOD

Komerčné sexuálne zneužívanie detí (zahŕňajúce obchod s deťmi, detskú prostitúciu, sexuálnu detskú turistiku a detskú pornografiu) patrí ku globálnym problémom vyžadujúcim si globálne prístupy k jeho riešeniu. Podľa neoficiálnych odhadov, približne milión detí ročne vstupuje do multi-biliónového obchodu, kde sú vystavené emočnej a sociálnej degradácii, ako aj zdraviu alebo životu ohrozujúcich situáciám. Jednou z možností ako dosiahnuť akceptovateľné výsledky (za predpokladu, že úplná eliminácia tohto nežiaduceho javu je so zreteľom na príčiny a prejavy a priori nereálna),[1] je vytvoriť taký systém medzinárodných a národných právnych nástrojov a mechanizmov, ktorý zabezpečí:

- ✓ rýchle a efektívne odhalenie a objasnenie (vyšetrenie) protiprávneho konania, bez ohľadu na miesto, čas a spôsob spáchania trestného činu,
- ✓ adekvátny právny postih za porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného spoločnosťou a právom (ochrana fyzického a duševného zdravia a mravného vývoja detí),
- ✓ garanciu ochrany reálnych a potenciálnych obetí pred páchateľmi tejto trestnej činnosti.

[1] Aj táto skutočnosť odôvodňuje použitie pojmu „kontrola detskej pornografie“ namiesto pojmu „boj s detskou pornografiou“. Ďalším argumentom je potreba zapojenia všetkých subjektov t. j. štátnych orgánov a organizácií (napr. zákonodarných, výkonných a súdnych orgánov) a neštátnych orgánov a organizácií (napr. mimovládnych organizácií) a občanov do procesu kontroly (prevencie a represie) tohto nežiaduceho fenoménu.

Aj tieto skutočnosti nás viedli k tomu, že sme sa problematikou detskej pornografie začali podrobnejšie zaoberať v rámci našej, tematicky orientovanej, vedecko-výskumnej činnosti.[2] Naším cieľom (nielen v tejto predkladanej štúdii) bolo:

- ✓ analyzovať efektívnosť systému právnej úpravy detskej pornografie v podmienkach SR v nadväznosti na európske a medzinárodné prístupy k riešeniu tohto nežiaduceho fenoménu;
- ✓ odhaliť nedostatky a načrtnúť možné riešenia, ktoré by prispeli k zlepšeniu existujúceho stavu.

AKTIVITY A DOKUMENTY VYBRANÝCH SUBJEKTOV MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA NA ÚSEKU KONTROLY DETSKEJ PORNOGRAFIE

O globálnosti načrtnutého problému jednoznačne vypovedá fakt, že sa touto problematikou zaoberajú relevantné subjekty európskeho a medzinárodného práva.

Analýzou systému medzinárodnej právnej úpravy kontroly trestnej činnosti páchanej na deťoch (vrátane detskej pornografie) sme dospeli k záveru, že tento systém je dominantne tvorený deklaráciami a dohovormi, ktorých pôvod sa spája s takými medzinárodnými organizáciami, ako sú OSN, Liga národov (predchodca OSN) a Medzinárodná organizácia práce. K najdôležitejším dokumentom na tomto úseku patrí Ženevská deklarácia práv dieťaťa z roku 1924, Deklarácia práv dieťaťa z roku 1959 a Dohovor OSN o právach dieťaťa z roku 1989. Vo všetkých uvedených dokumentoch je zakotvená ochrana dieťaťa pred akýmkoľvek vykorisťovaním, vrátane sexuálneho vykorisťovania. V čl. 34 Dohovoru o právach dieťaťa sa uvádza, že zmluvné štáty musia prijímať také opatrenia, ktorými zabránia:

- ✓ zvádzaniu alebo donucovaniu detí k akejkoľvek nezákonnej sexuálnej činnosti,
- ✓ vykorisťovaniu a zneužívaniu detí na prostitúciu alebo iné nezákonné sexuálne praktiky,
- ✓ vykorisťovaniu a zneužívaniu detí pre pornografiu a pornografické materiály.

Na druhej strane, medzi najdôležitejšie aktivity na tomto úseku možno zaradiť 1., 2. a 3. svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu vykorisťovaniu detí, ale aj Konferenciu európskych a ázijských krajín o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním (Budapešť, 2001). Už prvý uvádzaný kongres, ktorý sa konal v roku 1996, vo švédskom Štokholme, jednoznačne poukázal na naliehavú potrebu zosúladenia aktivít vládnych, medzivládnych a mimovládnych organizácií, čo nesporne reflektuje účasť až 122 krajín sveta a organizovanie nasledovných kongresov (Yokohama v roku 2001 a Rio de Janeiro v roku 2008).

Na základe nami vykonanej obsahovej analýzy dostupných dokumentov, ktoré reglementujú problematiku kontroly (prevencie a represie) komerčného sexuálneho vykorisťovania detí, sme dospeli k záveru, že z pohľadu najvyššej, celosvetovej úrovne kontroly tohto fenoménu tu dominante patria nasledovné právne záväzné normy (chronologicky usporiadané):

1904 - 1970

- ✓ Medzinárodný dohovor o zabezpečení ochrany proti zločinnému obchodu známemu pod názvom obchod s dievčatami zo dňa 18. 5. 1904, publikovaný v Zbierke zákonov

[2] HULLOVÁ, M. a kol. Projekt vedecko-výskumnej úlohy : Problémy pri odhaľovaní a objasňovaní vybraných druhov trestných činov mravnostnej kriminality, 43 s.

pod. č. 160/1922 a č. 53/1994, ČSR ho ratifikovala 10. 12. 1919, SR ho notifikovala 28. 5. 1993 : Protokol doplňujúci dohovor zo dňa 4. 5. 1949,

- ✓ Medzinárodný dohovor o potlačení obchodu s dievčatami zo dňa 4. 5. 1910, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 160/1922 a č. 53/1994, ČSR ho ratifikovala 10. 12. 1919, SR ho notifikovala 28. 5. 1993: Protokol doplňujúci dohovor zo dňa 4. 5. 1949,
- ✓ Medzinárodný dohovor o potlačovaní rozširovania necudných publikácií zo dňa 4. 5. 1910, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 184/1922 a č. 53/1994, ČSR ho ratifikovala 10. 12. 1919, SR ho notifikovala 28. 5. 1993 : Protokol doplňujúci dohovor zo dňa 4. 5. 1949,
- ✓ Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu so ženami a deťmi zo dňa 30. 9. 1921, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 123/1924 a č. 53/1994, SR ho notifikovala 28. 5. 1993 : Protokol pozmeňujúci dohovor zo dňa 12. 11. 1947,
- ✓ Medzinárodný dohovor o potlačovaní obchodu s necudnými publikáciami a ich rozširovaní zo dňa 12. 9. 1923, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 96/1927 a č. 53/1994, SR ho notifikovala 28. 5. 1993,
- ✓ Ženevská deklarácia práv dieťaťa, prijatá Ligou národov dňa 26. 9. 1924,
- ✓ Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 29 z 28. 6. 1930 o nútenej alebo povinnej práci, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 506/1990 a č. 53/1994, ČSR ho ratifikovala 30. 10 1957 a SR notifikovala 28. 5. 1993,
- ✓ Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá rezolúciou VZ OSN č. 217 (III) dňa 10. 12. 1948,
- ✓ Dohovor a Záverečný protokol o potlačovaní obchodu s ľuďmi a vykorisťovaní prostitúcie druhých osôb zo dňa 21. 3. 1950,
- ✓ Dohovor o potláčaní obchodu s ľuďmi a využívaní prostitúcie iných, prijatý rezolúciou VZ OSN č. 317 (IV) dňa 2. 12. 1949, nebol publikovaný v Zbierke zákonov, ale vtedajšie Československo k nemu pristúpilo dňa 14. marca 1958,
- ✓ Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 105 o zrušení nútenej práce z 25. 6. 1957, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 340/1998, pre SR nadobudol platnosť 29. 9. 1998,
- ✓ Deklarácia práv dieťaťa, prijatá rezolúciou VZ OSN č. 1386 (XIV) dňa 20. 11. 1959,
- ✓ Medzinárodný pakt o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach z 19. 12. 1966, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 120/1976, ČSSR ho ratifikovala 7. 10 1968,
- ✓ Deklarácia o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, prijatá rezolúciou VZ OSN č. 2263 (XXII) dňa 7. 11. 1967,

1971 - 1990

- ✓ Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 138 o minimálnom veku na prijatie do zamestnania z 26. 6. 1973, publikovaný v Zbierke zákonov pod. č. 341/1998,
- ✓ Deklarácia o ochrane žien a detí počas mimoriadnych udalostí a ozbrojených konfliktov, prijatá rezolúciou VZ OSN č. 3318 (XXIX) dňa 14. 12. 1974,
- ✓ Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, prijatý rezolúciou VZ OSN č. 34/180 dňa 18. 12. 1979 : Opčný protokol k dohovoru, prijatý VZ OSN č. 54/4 dňa 6. 10. 1999, publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 62/1987,
- ✓ Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, prijatý rezolúciou VZ OSN č. 39/46 dňa 10. 12. 1984, publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 143/1988,

- ✓ Deklarácia o sociálnych a právnych zásadách týkajúcich sa ochrany a blaha detí, so zvláštnym zreteľom na pestúnsku starostlivosť a adopciu na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni, prijatá rezolúciou VZ OSN č. 41/85 dňa 3. 12. 1986,
- ✓ Dohovor OSN o právach dieťaťa**,** prijatý rezolúciou VZ OSN č. 44/25 dňa 20. 11. 1989, ktorý bol uverejnený oznámením Federálneho MZV č. 104/1991 a pre ČSFR nadobudol platnosť 6. 2. 1991 : Opčný protokol o obchodovaní s deťmi, detskej prostitúcii a detskej pornografii, prijatý rezolúciou VZ OSN č. 54/263 dňa 25. 5. 2000, publikovaný pod č. 424/2004, nadobudnutie platnosti pre SR 25. 6. 2004 : Opčný protokol o účasti detí v ozbrojených konfliktoch, prijatý rezolúciou VZ OSN č. 54/263 dňa 25. 5. 2000, publikovaný oznámením MZV SR č. 256/2009, platnosť pre SR nadobudol 7. 8 . 2006 : Opčný protokol o procedúre oznámení, prijatý rezolúciou VZ OSN č. 66/138 dňa 19. 12. 2011, publikovaný v Zbierke zákonov SR pod č. 91/2014, nadobudnutie platnosti pre SR 14. 4. 2014,
- ✓ Svetová deklarácia a Akčný plán o prežití, ochrane a rozvoji dieťaťa prijaté na Svetovom summite pre deti, konanom dňa 30. 9. 1990,

1990- 2000

- ✓ Akčný program Komisie OSN pre ľudské práva pre prevenciu obchodovania s deťmi, detskej prostitúcie a detskej pornografie z roku 1992,
- ✓ Pokyny OSN pre prevenciu kriminality mládeže, tzv. *„Rijádske pokyny“*, prijaté rezolúciou VZ OSN č. 45/112 dňa 14. 12. 1990,
- ✓ Deklarácia o odstránení násilia páchaného na ženách, prijatá rezolúciou VZ OSN č. 48/104 dňa 20. 12. 1993,
- ✓ Viedenská deklarácia a Akčný program, prijaté na Svetovej konferencii o ľudských právach, konanej v dňoch 14. - 25. 6. 1993,
- ✓ Káhirská deklarácia a Akčný program, prijaté na Medzinárodnej konferencii o populácii a rozvoji, konanej v dňoch 5. - 13. 9. 1994,
- ✓ Kodaňská deklarácia a Akčný plán prijaté na Svetovom summite o sociálnom rozvoji, konanom v dňoch 6. - 12. 3. 1995,
- ✓ Pekingská deklarácia a Akčná platforma, prijaté na 4. svetovej konferencii o ženách, konanej v dňoch 4. - 15. 9. 1995,
- ✓ Akčný program Komisie OSN pre ľudské práva pre prevenciu obchodovania s ľuďmi využívania prostitúcie iného z roku 1996,
- ✓ Deklarácia a Akčná agenda, prijatá na 1. svetovom kongrese proti komerčnému sexuálnemu vykorisťovaniu detí, ktorý sa konal v Štokholme v dňoch 27.-31. 8. 1996,
- ✓ Modelové stratégie a praktické opatrenia na elimináciu násilia voči ženám v oblasti prevencie kriminality a trestnej justície, prijaté rezolúciou VZ OSN č. 52/86 dňa 12. 12. 1997,
- ✓ Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce č. 182 zo 17. 6. 1999, platnosť pre SR nadobudol 20. 12. 2000, v Zbierke zákonov publikovaný pod č. 38/2001,
- ✓ Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu : Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi z roku 2000, prijaté rezolúciou VZ OSN č. 55/25 dňa 15. 11. 2000, platnosť pre SR nadobudol 21. 10. 2004,

2001- 2015

- ✓ Záväzok o deťoch Európy a strednej Ázie, prijatý konferenciou Deti v Európe a strednej Ázii, ktorá sa konala 18. 5. 2001 v Berlíne,
- ✓ Záväzok a akčný plán prijatý Konferenciou európskych a ázijských krajín o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním, ktorá sa konala v Budapešti 20. - 21. 11. 2001,
- ✓ Globálny záväzok, ktorý bol prijatý na 2. svetovom kongrese proti komerčnému sexuálnemu vykorisťovaniu detí v dňoch 17. - 20. 12. 2001 v Yokohame,
- ✓ Rezolúcia VZ OSN Svet vhodný pre deti č. S-27/2 zo dňa 10. 5. 2002,
- ✓ Globálny akčný plán OSN boja proti obchodovaniu s ľuďmi, prijatý VZ OSN č. 64/293 dňa 30. 7. 2010.

Z načrtnutého exkurzu dokumentov v období rokov 1904 - 2015 vyplýva, že spomedzi 16 dohovorov bola SR (predtým Česko-slovenská republika, Česko-slovenská socialistická republika a Česko-slovenská federatívna republika) signatárom 15 z nich. Možno teda konštatovať, že náš štát pristupoval k riešeniu tohto problému skutočne zodpovedne, s čím korešponduje aj fakt, že obsah týchto dohovorov bol v konečnom dôsledku implementovaný do vnútroštátneho právneho systému.

AKTIVITY A DOKUMENTY VYBRANÝCH SUBJEKTOV EURÓPSKEHO PRÁVA NA ÚSEKU KONTROLY DETSKEJ PORNOGRAFIE

Vzhľadom na to, že SR je od roku 2004 členom EÚ, možno aj dokumenty a aktivity medzivládnych orgánov EÚ (Rady EÚ a Európskej rady) a niektorých európskych inštitúcií (Európskej komisie a Europarlamentu) považovať za signifikantné vo vzťahu ku kontrole tohto nežiaduceho fenoménu. Bez nároku na úplnosť tu patrí predovšetkým (v chronologickom poradí):

1959 - 1999

- ✓ Európsky dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach z 20. 4. 1959, publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 550/1992, platnosť pre SR nadobudol 1. 1. 1993 : Dodatkový protokol zo 17. 3. 1978, publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 12/1997, platnosť pre SR nadobudol 22. 12. 1996, Druhý Dodatkový protokol z 8. 11. 2001, publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 165/2005, platnosť pre SR nadobudol 1. 5. 2005,
- ✓ Európsky dohovor Rady Európy o výkone práv detí z 25. 1. 1996, SR ho podpísala 22. 6. 1998 (nebol publikovaný v Zbierke zákonov),
- ✓ Jednotná akcia Rady č. 96/700/JHA z 29. 11. 1996, ktorým sa ustanovuje iniciačný a výmenný program pre osoby zodpovedné za boj proti obchodovaniu s ľuďmi a sexuálnemu zneužívaniu detí (Ú. v. ES L 322, 12. 12. 1996),
- ✓ Akčný plán boja proti organizovanému zločinu, prijatý Radou dňa 28. 4. 1997 (Ú. v. ES C 251),
- ✓ Rozhodnutie Rady z 3. 12. 1998 o doplnení definície trestného činu obchodovania s ľuďmi v prílohe Dohovoru o Europole (Ú. v. ES C 26, 30. 1. 1999),
- ✓ Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 276/1999/ES z 25. 1. 1999, ktorým sa prijíma viacročný akčný plán na podporu bezpečného používania internetu prostredníctvom boja proti nezákonnému a škodlivému obsahu globálnych sietí (Ú. v. ES L 33, 6. 2. 1999),

2000 - 2015

- ✓ Rozhodnutie Rady o boji proti detskej pornografii na internete č. 2000/375/SVV zo dňa 29. 5. 2000 (Ú. v. ES L 138, 9. 6. 2000),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady č. 2001/220/SVV z 15. 3. 2001 o postavení obetí v trestnom konaní (Ú. v. ES L 82, 22. 3. 2001),
- ✓ Dohovor Rady Európy o počítačovej kriminalite z 23. 11. 2001 (publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 137/2008, platnosť pre SR nadobudol 1. 5. 2008),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady z 13. 6. 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi (Ú. v. ES L 190, 18. 7. 2002),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady č. 2002/629/SVV z 19. 7. 2002 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi z 19. 7. 2002 (Ú. v. ES L 203, 1. 8. 2002),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady 2003/577/SVV z 22. 7. 2003 o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov v EÚ (Ú. v. EÚ L 196, 2. 8. 2003),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady č. 2004/68/SVV z 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii (Ú. v. EÚ L 13, 20. 1. 2004),
- ✓ Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 803/2004/ES z 21. 4. 2004, ktorým sa prijíma program opatrení spoločenstva na roky 2004 - 2008 na prevenciu a boj proti násiliu páchanému na deťoch, mládeži a ženách a na ochranu obetí a rizikových skupín (program Daphne II), (Ú. v. EÚ L 143, 30. 4. 2004),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady č. 2005/212/SVV z 24. 2. 2005 o konfiškácii príjmov, nástrojov a majetku z trestnej činnosti (Ú. v. EÚ L 68, 15. 3. 2005),
- ✓ Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 854/2005/ES z 11. 5. 2005, zakladajúce viacročný program Spoločenstva na podporu bezpečnejšieho používania internetu a nových on-line technológií (Ú. v. EÚ L 149, 11. 6. 2005),
- ✓ Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi zo 16. 5. 2005 (publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 487/2008, platnosť pre SR nadobudol 1. 2. 2008),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady č. 2006/783/SVV zo 6. 10. 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu (Ú. v. EÚ L 328, 24. 11. 2006),
- ✓ Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 1578/2007/ES z 20. 6. 2007, ktorým sa na obdobie rokov 2007 - 2013 ustanovuje osobitný program na zamedzenie a potlačenie násilia voči deťom, mladým ľuďom a ženám a na ochranu detí a ohrozených skupín (Daphne III) ako súčasť všeobecného programu Základné práva a spravodlivosť (Ú. v. EÚ L 173, 13.7.2007),
- ✓ Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním z 25. 10. 2007 (SR ho podpísala 9. 9. 2007),
- ✓ Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 1351/2008/ES zo 16. 12. 2008**,** ktorým sa stanovuje viacročný program Spoločenstva na ochranu detí, ktoré používajú internet a iné komunikačné technológie (Ú. v. EÚ L 348, 24.12.2008),
- ✓ Rámcové rozhodnutie Rady č. 2008/978/SVV z 18. 12. 2008 o európskom príkaze na zabezpečenie dôkazov, na účely získavania predmetov, dokumentov a údajov na použitie v konaniach v trestných veciach (Ú. v. EÚ L 350, 30. 12. 2008),
- ✓ Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/36/EÚ z 5. 4. 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV (Ú. v. EÚ L 101, 15. 4. 2011),
- ✓ Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/92/EÚ z 13. 12. 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii,

ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady č. 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17.12.2011),

- ✓ Korigendum k smernici Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/92/EÚ z 13. 12. 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady č. 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 18, 21.1.2012).

Z analýzy európskych prameňov kontroly vyplýva, že jedným z najdôležitejších dokumentov na tomto úseku je **Rozhodnutie Rady EÚ o boji proti detskej pornografii na internete zo dňa 29. 5. 2000**, ktoré vymedzuje opatrenia na boj proti detskej pornografii a sexuálnemu vykorisťovaniu detí na národnej úrovni (napr. zriadenie špecializovaných jednotiek) a medzinárodnej úrovni (napr. výmena informácií, skúseností a poznatkov týkajúcich sa používania filtrov a iných technických zariadení na zabránenie šírenia detskej pornografie). V tejto súvislosti je možné uviesť, že v podmienkach SR nedisponujeme takouto vysoko špecializovanou jednotkou. V organizačnej štruktúre Policajného zboru SR (ďalej len „PZ SR“) sa touto problematikou, v rámci širšieho zamerania na počítačovú kriminalitu (tzv. High-Tech Crime alebo cybercrime), zaoberá Odbor počítačovej kriminality Úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru. Uvedenú skutočnosť možno hodnotiť negatívne, nakoľko špecializácia odborníkov na určitý, v tomto prípade veľmi závažný, druh trestnej činnosti, by mohla prispieť k vyššej efektívnosti jej odhaľovania a objasňovania.

Problematika detskej pornografie bola, okrem iného, predmetom Dohovoru Rady Európy o počítačovej kriminalite z 23. 11. 2001, ktorý v porovnaní s inými dohovormi a dokumentmi ponúkol vskutku špecifické chápanie trestnej činnosti tákajúcej sa detskej pornografie. Dohovor v tejto súvislosti hovorí o trestných činoch výroby, ponuky, sprístupnenia, distribúcie, prenosu a zaobstarania detskej pornografie počítačovým systémom, alebo o jej držbe v počítačovom systéme alebo na pamäťovom nosiči počítačových údajov. Pojem detská pornografia zahŕňa *„pornografický materiál, ktorý zobrazuje maloletú osobu zúčastnenú na zjavnom sexuálnom správaní; osobu, ktorá sa zdá byť maloletá, a ktorá sa zúčastňuje na zjavnom sexuálnom správaní, alebo realistické zobrazenia maloletej osoby zúčastnenej na zjavnom sexuálnom správaní“.*

Nemenej podstatný vplyv na genézu právnej úpravy kontroly tohto javu v európskom priestore malo **Rámcové rozhodnutie Rady o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii z 22. 12. 2003**, ktoré bolo nahradené **Smernicou Európskeho parlamentu a Rady z 13. 12. 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii.** V uvedenom rozhodnutí sa stretávame s vymedzením pojmov *„dieťa“*, *„detská pornografia“*, *„skutočné dieťa, ktoré sa aktívne alebo pasívne zúčastňuje sexuálneho aktu vrátane obnažovania intímnych partií tela“*, ďalej pojmov *„skutočná osoba pripomínajúca dieťa, ktoré sa takého aktu zúčastňuje“* a *„realistické obrazy neexistujúceho dieťaťa, ktoré sa takého aktu zúčastňuje“.* Po prvý krát sa cieľavedome venuje pozornosť trestnej činnosti súvisiacej s účasťou dieťaťa na pornografických predstaveniach a sexuálnych praktikách. Nemenej zaujímavou je aj aproximácia sankcií za takéto správanie (u menej závažných konaní je odporúčaná horná hranica trestnej sadzby od 1 - 3 rokov, a u závažnejších foriem konaní od 5 - 10 rokov), ktorá je v SR v plnej miere akceptovaná. Pretrvávajúcim problémom je trestná zodpovednosť právnických osôb, nakoľko tá ešte stále nie je plne implementovaná do nášho právneho poriadku, možno ju nepriamo odvodiť z ustanovení o ochranných opatreniach v Trestnom zákone (zhabanie veci - §83, peňažnej čiastky - §83a, majetku - §83b), ktoré môže súd uložiť

aj právnickej osobe. Skutočná trestnoprávna zodpovednosť bola v nedávnej dobe predmetom rokovania vlády, avšak rokovanie o návrhu zákona nebolo úspešné.

Ďalším dôležitým dokumentom je **Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním z 25. 10. 2007**. V súlade s článkom 20 tohto dohovoru sa pod detskou pornografiou rozumie *„každý materiál, ktorý vizuálne zobrazuje dieťa zúčastňujúce sa na skutočnom alebo simulovanom sexuálnom konaní alebo iné zobrazenie detských pohlavných orgánov pre sexuálne účely."* Od členských štátov sa vyžaduje, aby na národnej úrovni postihovali:

- ✓ výrobu detskej pornografie,
- ✓ poskytovanie alebo sprístupňovanie detskej pornografie,
- ✓ distribúciu alebo prenos detskej pornografie,
- ✓ obstaranie detskej pornografie pre seba alebo inú osobu,
- ✓ držbu detskej pornografie,
- ✓ vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii cez informačné alebo komunikačné technológie.

SR tieto odporúčania v plnej miere rešpektovala, o čom svedčí súlad vnútroštátneho práva s týmto dohovorom. Na druhej strane, tento dokument ponecháva každej zmluvnej strane voľnosť v rozhodovaní, či bude postihovať výrobu a držbu pornografie, ktorá obsahuje simulované zobrazenia alebo realistické obrázky neexistujúceho dieťaťa. V podmienkach SR nie je takéto konanie kriminalizované, pričom výhody alebo nevýhody takéhoto prístupu sú skutočne diskutabilné (napr. z medicínskeho a právneho hľadiska je lepšie, ak konzumenti detskej pornografie sledujú diela, pri ktorých nebolo zneužité žiadne dieťa, avšak z hľadiska etiky by bolo možno správnejšie aplikovať rigídnu prohibíciu).

Zmluvná voľnosť v rozhodovaní sa vzťahuje aj na trestnoprávny postih za výrobu a držbu pornografie, ktorá bola vytvorená alebo držaná dieťaťom (ktoré dosiahlo zákonom stanovený vek) alebo s jeho súhlasom a len pre jeho súkromné použitie, ako aj postih za vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii cez informačné alebo komunikačné technológie takýmto dieťaťom. Čo sa týka prvej skutočnosti, táto nie je v právnom poriadku SR explicitne upravená. Možno ju nepriamo vyvodiť z niektorých ustanovení Trestného zákona. V zmysle §22 je hranica trestnej zodpovednosti stanovená na dovŕšený 14. rok života (v súvislosti s trestným činom sexuálneho zneužívania je táto hranica 15. rok života). V prípade, že by osoba staršia ako 15 rokov mala sexuálny styk s osobou mladšou ako 15 rokov, naplnila by znaky skutkovej podstaty trestného činu sexuálneho zneužívania, a ak by mala styk s osobou staršou ako 15 rokov, už by nešlo o tento trestný čin. V prípade, že by obe takéto osoby vyrobili dielo, v ktorom by dobrovoľne účinkovali, a toto dielo by slúžilo len na súkromné použitie aktérov (t.j. nesmerovalo by k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby), neboli by naplnené definičné znaky potrebné na kvalifikáciu detskej pornografie. Avšak v prípade, že by bolo také dielo zverejnené, došlo by k naplneniu znakov skutkovej podstaty rozširovania detskej pornografie (smerovalo by k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby alebo osôb). Netreba však zabúdať na osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých, nakoľko v zmysle základnej skutkovej podstaty ide o prečin, za ktorý nie je takáto osoba trestne zodpovedná. Iná situácia nastáva, ak osoba naplní znaky kvalifikovanej skutkovej podstaty (napr. trestný čin spácha verejne, závažnejším spôsobom konania), v takom prípade ide o zločin, ktorý nie je dôvodom pre zánik trestnej zodpovednosti. Čo sa týka druhej skutočnosti, osoba vo veku od 15 - 18 rokov (teda v zmysle Trestného zákona - dieťa, ktoré je

oprávnené dať súhlas na sexuálne aktivity) nie je v zmysle § 201a trestne zodpovedná za vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii.

Na to, aby mohla byť osoba sankcionovaná za vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii, musí byť preukázaný úmysel otvoriť si takú stránku a vedieť, že sa na nej také vyobrazenia nachádzajú. Ak sa však osoba dostane na stránku neúmyselne, sankcie sa na ňu nevzťahujú (úmyselnosť sa môže preukázať opakovaním navštevovaním takýchto stránok, prípadne ich návšteva za odplatu).

Okrem uvedeného, dohovor zakotvil povinnosť sankcionovať trestné činy týkajúce sa účasti dieťaťa na pornografických predstaveniach, kde možno zaradiť:

- ✓ získavanie dieťaťa na účasť v pornografických predstaveniach alebo spôsobenie, že sa dieťa na takýchto vystúpeniach zúčastní (transponované do §368 ods. 1 Trestného zákona),
- ✓ nútenie dieťaťa na účasť v pornografických predstaveniach alebo získavanie prospechu z nich, či iné vykorisťovanie na takéto účely (transponované do §368 ods. 2, 3 Trestného zákona),
- ✓ vedomé navštevovanie pornografických predstavení zahrnujúce účasť detí (transponované do §370 ods. 2 Trestného zákona).

Za účelom efektívnej kontroly tohto fenoménu je každá zmluvná strana povinná prijať potrebné legislatívne a iné opatrenia, aby ako trestný čin postihovala úmyselné spôsobenie toho, že dieťa bolo svedkom sexuálneho zneužívania alebo sexuálneho konania, a to aj vtedy, ak sa ho nezúčastnilo (transponované do §201b Trestného zákona). V čl. 23 je zakotvená trestnosť navádzania detí na sexuálne účely, tzn. úmyselné konanie dospelej osoby, pri ktorom dá dieťaťu prostredníctvom informačných a komunikačných technológií návrh stretnúť sa s ním, s cieľom spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo týkajúci sa detskej pornografie, ak po tomto návrhu nasledujú skutočné úkony vedúce k takému stretnutiu. Aj tento článok je transponovaný do nášho právneho poriadku (§201a Trestného zákona), v súlade s ktorým sa na naplnenie znakov skutkovej podstaty nevyžaduje, aby sa osoba s dieťaťom aj skutočne stretla. Postačuje návrh na osobné stretnutie osobe mladšej ako 15 rokov v úmysle spáchať trestný čin sexuálneho zneužívania alebo výroby detskej pornografie.

Dôležitú úlohu tu zohráva aj **Smernica Európskeho parlamentu a Rady z 13. 12. 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu detí a proti detskej pornografii**, ktorá upravuje ďalšie aspekty kontroly tohto nežiaduceho javu**.**

V súlade s bodom 17, môže každý členský štát zakotviť výnimky z držby detskej pornografie (napr. pre vedecké, výskumné alebo policajné účely). Zároveň je možné zbaviť trestnej zodpovednosti telefónne a internetové horúce linky v prípade, ak túto trestnú činnosť následne nahlasujú.

Smernica, ako mnohé iné medzinárodné a európske dokumenty na tomto úseku, zakotvuje trestnosť konkrétnych protiprávnych konaní, kde možno zaradiť: trestné činy súvisiace so sexuálnym zneužívaním (čl. 3), trestné činy súvisiace so sexuálnym vykorisťovaním (čl. 4), trestné činy súvisiace s detskou pornografiou (čl. 5), kontaktovanie detí na účely ich sexuálneho zneužitia (čl. 6), podnecovanie, napomáhanie, navádzanie a pokus o tieto trestné činy (čl. 7). Obligatórna povinnosť ukladania sankcií v národných jurisdikciách sa vzťahuje aj na spáchanie takéhoto trestného činu občanom EÚ mimo územia EÚ, v rámci tzv. sexuálnej turistiky a na podnecovanie, napomáhanie, navádzanie a pokus týchto trestných činov. Všetky tieto skutočnosti sú v našom právnom poriadku plne

transponované (§4, §14, §20, §21 Trestného zákona), aj keď v súvislosti so sexuálnou turistikou nie je pre potreby vyvodenia trestnej zodpovednosti podstatné, že osoba cestuje do zahraničia za účelom spáchania sexuálneho trestného činu, ale len samotné spáchanie takéhoto činu. Ak by vycestovala do zahraničia s týmto úmyslom, ale k skutku by nedošlo, jej konanie by sa mohlo považovať za pokus trestného činu, z ktorého tiež možno vyvodiť trestnú zodpovednosť.

Okrem toho sa v tejto smernici stretávame s pojmom *„dieťa, ktoré nedosiahlo stanovený vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity“*, čo sa v našich podmienkach prekrýva s dieťaťom vo veku od 15 - 18 rokov (každá krajina môže mať túto hranicu rôznu).

V reálnom živote, obzvlášť v období dospievania, však pomerne bežne vznikajú situácie, keď dieťa (napr. vo veku od 15 - 18 rokov) nadväzuje a udržuje vzťahy s rovesníkmi, v rámci ktorých súhlasí s vykonávaním sexuálnych aktivít s osobou v približne rovnakom veku, prípadne aj za využitia informačných a komunikačných technológií súhlasí alebo sa priamo podieľa na zhotovovaní záznamov, ktoré majú de facto charakter detskej pornografie. V takom prípade je na rozhodnutí každého členského štátu, či bude také konanie kriminalizovať. Musí však dôjsť k splneniu nasledovných kumulatívnych podmienok:

- ✓ deti sú v rovnocennom postavení, veku, stupni vývoja, či zrelosti;
- ✓ sú vykonávané s ich súhlasom,
- ✓ nedošlo k ich zneužitiu (dosiahli stanovený vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity).

V nadväznosti na tieto podmienky môže nastať ďalšia, do istej miery diskutabilná situácia, keď sa niekto vedome zúčastní pornografického predstavenia, kde takéto osoby vystupujú. Aj tieto skutočnosti umožňujú štátom rozhodnúť sa, či budú takéto konanie kriminalizovať. V podmienkach SR, ak sa osoba staršia ako 15 rokov dobrovoľne zúčastní na takomto predstavení, nie je trestne zodpovedná, nakoľko ide o prečin (§95, ods. 2 Trestného zákona).

Okrem vymedzenia trestnosti vymedzených konaní, smernica vo svojom obsahu zakotvuje efektívne nástroje vyšetrovania týchto trestných činov, kam možno zaradiť odpočúvanie, utajené sledovanie vrátane elektronického sledovania a monitorovania bankových účtov, alebo iné finančné vyšetrovanie. Z preventívneho aj represívneho hľadiska je dôležité vykonať také opatrenia, ktorými možno docieliť odstránenie detskej pornografie priamo pri zdroji. A ak nastanú okolnosti, ktoré by odstránenie detskej pornografie znemožňovali alebo sťažovali, napr. preto, že štát, v ktorom sa daný server nachádza nechce spolupracovať, alebo by to bolo zdĺhavé, je potrebné aby boli takéto stránky bezodkladne zablokované.

Smernica pojednáva aj o oblasti aproximácie sankcií v európskom priestore, kde sa od členských štátov požaduje, aby za nasledovné trestné činy bol uložený trest odňatia slobody s hornou hranicou vyššou ako:

- ✓ za nadobúdanie a držbu detskej pornografie 1 rok (transponované v §370 Trestného zákona),
- ✓ za vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii 1 rok (transponované v §370 Trestného zákona),
- ✓ za distribúciu, šírenie a ďalšie postupovanie detskej pornografie 2 roky (transponované v §370 Trestného zákona),
- ✓ za ponúkanie, dodávanie, sprístupňovanie, výrobu detskej pornografie 3 roky (transponované v §370 Trestného zákona).

Z hľadiska terciárnej prevencie by sa odsúdeným páchateľom malo zabrániť vykonávať také profesie, ktoré zahŕňajú priamy a pravidelný kontakt s deťmi. Táto skutočnosť je transponovaná do §61 ods. 4 Trestného zákona, v súlade s ktorým môže súd uložiť trest zákazu činnosti až na doživotie, ak ide o uvedené trestné činy. Smernica predkladá aj ďalšie opatrenie, ktoré je na zvážení členských štátov: možnosť zaviesť registre páchateľov sexuálnych trestných činov, ktoré by v zmysle ochrany osobných údajov boli prístupné len pre súdy a orgány presadzujúce právo (SR takýto register nemá, avšak PZ SR vedie operatívno-taktické evidencie, kde sú zhromažďované informácie o páchateľoch a trestných činoch).

Z načrtnutého exkurzu európskych dokumentov v období rokov 1959 - 2011 vyplýva, že tejto problematike je aj zo strany EÚ venovaná náležitá pozornosť. SR obsah väčšiny dokumentov implementovala do svojho vnútroštátneho právneho poriadku (vrátane všetkých dohovorov Rady Európy).

ZAHRANIČNÉ SKÚSENOSTI S KONTROLOU TRESTNEJ ČINNOSTI SÚVISIACEJ S DETSKOU PORNOGRAFIOU

USA

Napriek tomu, že sexuálne vykorisťovanie je všeobecne vnímané ako problém rozvojových krajín, existujú neoficiálne odhady, v rámci ktorých sa predpokladá, že v podmienkach USA je mu každoročne vystavených až 100 000 detských obetí. Aj to je dôvodom všeobecného záujmu a kriminalizovania takéhoto nežiaduceho správania a konania. V čl. 18 federálneho Trestného zákona (US Criminal Code) je výroba, reklama, distribúcia, zaobstarávanie a držba detskej pornografie trestná. V súlade s ďalšími zákonmi reglementujúcimi túto problematiku (napr. Child Sexual Abuse and Pornography Act of 1986, Child Pornography Prevention Act of 1996, Protect Act of 2003, Effective Child Pornography Prosecution Act of 2007 a Enhancing the Effective Prosecution of Child Pornography Act of 2007) je zakázaná výroba materiálov zobrazujúcich dieťa, ktoré je zapojené do sexuálne motivovaného konania a kriminalizuje sa aj distribúcia takýchto materiálov na území USA, bez ohľadu na to, kde boli vyrobené. (tzn. aj mimo územia USA). Výroba takéhoto diela je predikatívnym trestným činom umožňujúcim trestnoprávny postih za tzv. pranie špinavých peňazí (v našich podmienkach označované ako trestný čin legalizácie príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti). Vo vzťahu k prechovávaniu detskej pornografie je trestné nielen vlastníctvo takýchto snímok, ale aj počítačový prístup k snímkam zobrazujúcim detské sexuálne využívanie a detskú pornografiu, so zámerom ich ďalšieho prezerania. Analogicky je v týchto predpisoch (a v zákone o ochrane obetí obchodovania, t.j. Trafficking Victim Protection Act of 2000, ako aj v jeho novelách z roku 2003, 2005, 2008) upravená oblasť detského sexuálneho turizmu, tzn. že cestovanie do zahraničia za účelom sexuálneho kontaktu s osobou mladšou ako 18 rokov je trestným činom.[3]

Francúzsko

Podľa štatistík organizácie UNICEF je ročne 4000 - 8000 detí vo Francúzsku obeťou detskej prostitúcie. Okrem toho, na základe zistení Centrálneho úradu represie násilia na

[3] ECPAT. Executive Summary USA. [online]. [cit. 2015--05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_AM_USA.pdf.

osobách (OCRVP - Office central de rèpression des violences aux personnes) patrí tejto krajine nelichotivé 2. miesto v Európe a 4. miesto svete, čo sa týka používania internetu pre účely prezerania detskej pornografie. Čo sa týka kriminalizovania konania súvisiaceho s detskou pornografiou, to je upravené v článku 227 - 23 (a v ďalších nasledujúcich článkoch) Trestného zákona. Páchateľovi takéhoto trestného činu možno uložiť trest odňatia slobody od 10 rokov a peňažný trest až do 1 500 000 eur, ak je obeťou maloletá osoba.[4]

Nemecko

Z dostupných informácií vyplýva, v období rokov 2005 - 2010 bol v Nemecku zaznamenaný trend nárastu trestných činov držby a rozširovania detskej pornografie. Dokonca, podľa zistení Interpolu, Nemecko je hlavným výrobcom detskej pornografie a odhaduje sa, že tu žije až 50 000 jej pravidelných konzumentov (v roku 2009 bolo registrovaných 3145 prípadov rozširovania detskej pornografie), čo sú skutočne alarmujúce údaje. Nemenej lichotivé čísla (až 20 000 osôb nemeckej národnosti) vypovedajú o rozsahu sexuálneho turizmu, ktorého objektmi sú deti mladšie ako 18 rokov. Údaje z policajných štatistík potvrdzujú, že najčastejšími destináciami nemeckých *„sex-turistov“* sú Česká republika, Rumunsko a Poľsko v Európe; Thajsko, Filipíny, Kambodža a Vietnam v juhovýchodnej Ázii; India a Srí Lanka v Južnej Ázii; a Brazília a Dominikánska republika v Latinskej Amerike. Napriek tomu, že nemecká legislatíva explicitne nedefinuje detskú pornografiu, hoci pokrýva jej tzv. „virtuálnu“ podobu, nemecký Trestný zákon poskytuje ochranu všetkým osobám mladším ako 18 rokov pred sexuálnym zneužívaním a iným vykorisťovaním. V súlade s ich trestnoprávnou úpravou je sankcionované konanie súvisiace s detskou pornografiou a vymedzené druhy sexuálnych trestných činov (napr. navádzanie takejto osoby na sexuálne správanie s alebo v prítomnosti tretej osoby za finančnú odmenu alebo umožnenie sexuálneho aktu tretej osobe). Okrem toho je trestné rozširovanie, zaobstarávanie a vlastníctvo detskej pornografie (dieťa do 14 rokov) a juvenilnej pornografie (dieťa vo 14 - 18 rokov), čo de facto subsumuje audiovizuálne médiá, médiá na ukladanie dát, obrázky a iné zobrazenia. Zaujímavosťou je, že trestná nie je len výroba materiálov, kde priamo došlo k zneužitiu dieťaťa, ale aj materiálov, ktoré realisticky zobrazujú sexuálne správanie, v ktorom účinkuje dieťa (virtuálnej detskej pornografie). Rovnako sa trestá, ak jedna alebo viac osôb má sexuálny styk s dieťaťom za účelom výroby detskej pornografie, ktorá má byť ďalej rozširovaná alebo zverejňovaná. Nemecké trestné právo pamätá aj na postih tzv. *„groomingu“*, kedy sa páchateľ snaží pripraviť dieťa na sexuálny styk s dospelým tým, že mu ukazuje pornografické materiály. Avšak stretávame sa tu aj s postihom správania a konania osoby, ktorá ponúka, predvádza alebo sľubuje dieťa inému za účelom sexuálneho zneužitia, prípadne takéto zneužitie dojednáva.[5]

Veľká Británia

Rovnako ako je tomu v nami uvádzaných krajinách sveta, aj Veľká Británia v posledných rokoch čelí tomu problému. Dokonca bol zaznamenaný alarmujúci nárast prípadov, keď deti samotné zhotovili záznamy, ktoré majú nemravný (sexuálny) podtext a umožnili ich on-line šírenie. Existujúca legislatíva adresovaná na detskú pornografiu

[4] ECPAT. Executive Summary France. [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_EU_FRANCE.pdf.

[5] ECPAT. Executive Summary Germany. [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_EU_GERMANY.pdf.

pramení z troch zákonov, a to Protection of Children Act 1978, Sexual Offences Act 2003 a Coroner and Justice Act 2009. Roztrieštenosť právnej úpravy prináša svoje výhody (komplexnosť právnej úpravy, pokrytie rôznych kriminogénnych situácií) aj nevýhody (nejednotnosť), ktoré sa v priebehu genézy prejavili v opakovaných snahách o zefektívnenie tohto systému.[6] Napriek tomu je možné uviesť, že v zmysle sekcie č. 62 uvádzaného zákona z roku 2009, vlastníctvo zakázaných obrázkov detí je v duchu britskej právnej úpravy trestné. Možno pod nimi rozumieť:

- ✓ pornografiu (t.j. zobrazenia určené na sexuálne vzrušenie),
- ✓ zobrazujúce detské genitálie alebo análnu oblasť,
- ✓ zobrazenia sexuálneho styku s dieťaťom alebo v jeho prítomnosti (vrátane súlože, orálneho a análneho styku, masturbácie, penetrácie vaginálneho alebo análneho otvoru iným predmetom alebo časťou ľudského tela, sexuálneho styku so zvieraťom),
- ✓ obscénne, neprimerane urážlivé alebo dehonestujúce zobrazenie dieťaťa.

Ako medzeru v ochrane dieťaťa možno vnímať prípad, ak si osoba takéto dielo nestiahne priamo do svojho osobného počítača, ale si len naživo pozerá obrázky a videá s takouto tematikou, pretože podľa názoru zahraničných odborníkov v anglosaskej oblasti práva je takéto konanie páchateľa len ťažko postihnuteľné. Kuriózne vyznievajú zákonné formulácie (sekcia 64 tohto zákona), kde sa osoba, ktorá tieto zakázané obrázky detí vlastní, môže brániť tým, že mala na to legitímny dôvod, prípadne ich vôbec nevidela alebo nevedela, že sú zakázané.

ANALÝZA STAVU A VÝVOJA SYSTÉMU PRÁVNEJ ÚPRAVY DETSKEJ PORNOGRAFIE V PODMIENKACH VNÚTROŠTÁTNEHO PRÁVA SR

V podmienkach SR možno za najvýznamnejšie právne predpisy na tomto úseku (okrem Ústavy SR) zaraďovať:

- ✓ zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi v znení neskorších predpisov,
- ✓ zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov,
- ✓ zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov,
- ✓ zákon 343/2007 Z. z. o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávania audiovizuálnych diel, multimediálnych diel a zvukových záznamov umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (audiovizuálny zákon v znení neskorších predpisov).

Problematika detskej pornografie zahŕňa celý rad nežiaducich konaní a správaní, ktoré zasahujú do osobnej integrity osôb, ktorým je štátom garantovaná ochrana, t.j. detí. Môžu ohrozovať ich fyzické a psychické zdravie, život, mravný vývoj; narúšajú morálne zásady spoločnosti a umožňujú nezákonné obohatenie páchateľov, a tým napĺňajú skutkové podstaty konkrétnych trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona. V zásade ide o **trestné činy priamo súvisiace s detskou pornografiou**, kde bez diskusií možno zaradiť:

- ✓ výrobu detskej pornografie(§368),
- ✓ rozširovanie detskej pornografie (§369),

[6] ECPAT. Executive Summary United Kingdom. [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_EU_UK.pdf.

- ✓ prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení (§370).

Okrem toho, môže v jednočinnom alebo viaccinnom súbehu s niektorým s uvedených trestných činov dôjsť k naplneniu skutkovej podstaty trestného činu (najčastejšie mravnostnej a násilnej kriminality):

- ✓ ublíženia na zdraví (§155, §156, §157),
- ✓ ohrozovania vírusom ľudskej imunodeficiencie (§165, §166),
- ✓ ohrozovania pohlavnou chorobou (§167),
- ✓ šírenia toxikománie (§174),
- ✓ podávania alkoholických nápojov mládeži (§175),
- ✓ obchodovania s ľuďmi (§179),
- ✓ zverenia dieťaťa do moci iného (§180, §181),
- ✓ vydierania (§189),
- ✓ nátlaku (§192),
- ✓ ochrany súkromia v obydlí (§194a),
- ✓ porušovania tajomstva prepravovaných správ (§196, §197, §198),
- ✓ sexuálneho zneužívania (§201, §201a, §201 b, § 202),
- ✓ súlože medzi príbuznými (§203),
- ✓ ohrozovania mravnej výchovy mládeže (§211),
- ✓ ohrozovania mravnosti (§371, §372), atď.

Trestné činy priamo súvisiace s detskou pornografiou boli do nášho právneho poriadku začlenené zákonom č. 183/1999 Z. z., ktorý zmenil a doplnil zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon a zákon č. 249/1994 Z. z. o boji proti legalizácii príjmov z najzávažnejších, najmä organizovaných foriem trestnej činnosti.

Týmito legislatívnymi krokmi sa za ustanovenie §205 Ohrozovanie mravnosti vložilo viacero samostatných ustanovení, konkrétne išlo o §205a, §205b (výroba detského pornografického diela), §205c (rozširovanie detského pornografického diela) a §205d (prechovávanie detského pornografického diela).

Okrem toho sa v § 89 ods. 25 tohto zákona explicitne vymedzil pojem *„detské pornografické dielo“,* pričom sa pod ním rozumelo *„také zobrazenie pohlavného styku alebo iného sexuálneho styku s dieťaťom alebo medzi deťmi alebo také zobrazenie obnažených častí detského tela, ktorého účelom je vyvolanie sexuálneho vzrušenia alebo sexuálneho uspokojenia.“* Z prezentovanej definície nie je zrejmé, či zobrazenie sleduje sexuálne vzrušenie alebo uspokojenie samotného autora (aj zobrazovaného dieťaťa, ktoré čisto hypoteticky mohlo byť tiež autorom takéhoto diela) alebo inej osoby.

Nasledujúca právna úprava (§132, ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, platný až do prijatia zákona č. 204/2013 Z. z.) už operovala s novým pojmom, tzv. *„detskou pornografiou“,* ktorú vymedzovala ako *„zobrazenie súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.“* V nadväznosti na existujúce potreby zákonodarca pôvodnú definíciu čiastočne modifikoval - doplnením javovej stránky (odstránil pojem *„styk medzi deťmi“,* zaradil nový pojem *„súlož“).* Okrem toho špecifikoval, že takéto dielo nemusí nutne viesť k vyvolaniu sexuálneho vzrušenia, pretože to je už v sexuálnom uspokojení a priori subsumované.

Súčasná právna úprava (§132 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení) prezentuje detskú pornografiu ako *„zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože,*

iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby". Z uvedenej definície je zrejmé, že na naplnenie znakov uvedených v zákone postačuje konanie páchateľa, pri ktorom k skutočnej súloži (spojeniu pohlavných orgánov muža a ženy) nedôjde a súlož je len predstieraná s cieľom vyhotovenia diela pre sexuálne uspokojenie inej osoby.

Z pohľadu genézy právnej úpravy na území SR sa na naplnenie znakov skutkovej podstaty **trestného činu výroby detského pornografického diela** v zmysle zákona č. 140/1961 Zb. vyžadovalo, aby páchateľ zneužil dieťa na výrobu takéhoto diela alebo umožnil zneužitie prípadne sa inak podieľal na takejto výrobe. Z uvedeného vyplýva, že páchateľ mohol trestný čin spáchať rôznym spôsobom, a to:

- ✓ <u>zneužitím dieťaťa na výrobu detského pornografického diela</u> - páchateľ využil nedostatok veku a s tým súvisiacu rozumovú nevyspelosť dieťaťa na to, aby zneužil dieťa a zhotovil dielo, ktoré má znaky detskej pornografie,
- ✓ <u>umožnením zneužitia dieťaťa a výroby detského pornografického diela</u> - osoba, ktorá mala nad dieťaťom vplyv (napr. rodič, zákonný zástupca, učiteľ, vychovávateľ), tento vplyv využila na to, aby dieťa na zneužitie a výrobu diela priamo ponúkla alebo na takúto ponuku, väčšinou pod vidinou zisku, reagovala,
- ✓ <u>podieľaním sa na výrobe</u> - osoba dieťa priamo nezneužila, avšak prispela ktomu, že takéto dielo vzniklo (napr. fotograf, kameraman, technik, osvetľovač, strihač, vizážista).

Na margo uvedeného je potrebné uviesť, že dieťaťom sa v zmysle §216b zákona č. 140/1961 Zb. rozumela osoba mladšia ako 18 rokov, ak nenadobudla plnoletosť už skôr (ustanovenie sa vzťahovalo na taxatívne určené trestné činy, t.j. na §216 - únos a §216a - obchodovanie s deťmi). V súlade so zákonom č. 183/1999 Z. z., ktorým sa menil a dopĺňal Trestný zákon a iné zákony, už bola predmetná definícia dieťaťa vyjadrená v §89 ods. 8. (toto vymedzenie sa okrem uvedených trestných činov týkalo aj §205b - výroba detského pornografického diela). Práve vek obete resp. jej plnoletosť verzus neplnoletosť mali tiež vplyv na posudzovanie skutočnosti, či išlo alebo nešlo o detskú pornografiu.[7] To znamená, že dielo zobrazujúce osobu plnoletú, prípadne staršiu ako 18 rokov, avšak pôsobiacu oveľa mladšie (ako dieťa), napriek tomu, že jeho cieľom bolo vyvolať sexuálne vzrušenie alebo uspokojenie, nemohlo byť z trestnoprávneho hľadiska považované za detské pornografické dielo (išlo iba o pornografické dielo). Súčasná právna úprava však tieto definované potreby zmien náležite reflektuje. V súlade so záväzkami, ktorými je SR viazaná, nadobudnutie plnoletosti uzavretím manželstva pred dovŕšením 18 rokov nezakladá dôvod na obmedzenie rozsahu trestnoprávnej ochrany dieťaťa v trestnom konaní (v zmysle §127 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. sa dieťaťom rozumie osoba mladšia ako 18 rokov, ak tento zákon neustanovuje inak). Okrem toho je v zákone explicitne uvedené, že dielo možno považovať za detskú pornografiu aj vtedy, ak osoby, ktoré sú v takomto materiáli zobrazené, len vyzerajú ako dieťa resp. predstierajú, že sú dieťaťom, hoci na základe ich skutočného veku (v trestnoprávnom zmysle) už dieťaťom nie sú. Je pravdepodobné, že v praxi môžu vznikať situácie, keď bude náročné určiť naplnenie uvedeného znaku, a práve preto musí byť táto skutočnosť, vzhľadom na potreby trestného konania, predmetom znaleckého skúmania.

[7] V tejto súvislosti bolo potrebné rozlišovať medzi pojmami „dieťa" a „osoba mladšia ako 18 rokov", ktorej bola poskytovaná ochrana pred ohrozením mravnosti v zmysle ustanovenia §205.

V priebehu genézy (od roku 1999 doteraz) došlo, k určitým zmenám v právnej úprave trestného činu výroby detskej pornografie, ktoré ilustruje nasledovná tabuľka.

Tabuľka 1

KOMPARÁCIA PRÁVNEJ ÚPRAVY TČ VÝROBY DETSKEJ PORNOGRAFIE	
§205b zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon	**§368 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon**
Vybrané znaky v základnej skutkovej podstate (ods. 1)	
páchateľ zneužije dieťa na výrobu detského pornografického diela	*páchateľ dieťa využije, získa, ponúkne alebo ho inak zneužije na výrobu detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia*
páchateľ umožní takéto zneužitie dieťaťa	*bez zmien*
páchateľ sa inak podieľa na takejto výrobe	*bez zmien*
trest odňatia slobody 2 - 8 rokov	*trest odňatia slobody 4- 10 rokov*
Vybrané znaky v kvalifikovanej skutkovej podstate	
ods. 2	
obeťou je dieťa mladšie ako 12 rokov	*bez zmien*
páchateľ použije násilie, hrozbu násilia alebo inej ťažkej ujmy, zneužije tieseň alebo odkázanosť	*používa výraz „závažnejší spôsob konania“, ktorý tieto skutočnosti pokrýva*
páchateľ spácha čin na viacerých deťoch	*používa výraz „závažnejší spôsob konania“, ktorý tieto skutočnosti pokrýva*
-	*trestný čin spáchaný verejne*
trest odňatia slobody 5 - 10 rokov	*trest odňatia slobody 7 - 12 rokov*
ods. 3	
páchateľ poškodil telesný alebo mravný vývoj dieťaťa	*-*
túto skutočnosť neupravuje v tomto odseku	*páchateľ spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť*
páchateľ získal pre seba alebo iného značný prospech	*bez zmien*
trest odňatia slobody 5 - 10 rokov	*trest odňatia slobody 10 - 15 rokov*
ods. 4	
páchateľ spôsobí ťažkú ujmu na zdraví	*uvádza vážnejšie následky: a spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví viacerým osobám alebo smrti viacerých osôb*
páchateľ spácha čin ako člen organizovanej skupiny	*nahradil tento pojem iným pojmom: „člen nebezpečného zoskupenia“, ktorý okrem organizovanej skupiny zahŕňa aj iné druhy skupín*
-	*získa ním prospech veľkého rozsahu*
trest odňatia slobody 5 - 12 rokov	*trest odňatia slobody 12 - 20 rokov*

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že k najvýraznejším zmenám došlo v ods. 1 a ods. 4 týchto ustanovení. V ods. 1 zákonodarca detailnejšie charakterizoval formy konaní páchateľa, ktoré vedú k výrobe detskej pornografie a na rozdiel od prvotnej právnej úpravy aj k detskému pornografickému predstaveniu. Pojem *„detské pornografické prestavenie“* sa do platnej trestnoprávnej úpravy vložil v dôsledku implementácie smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/92/EÚ z 13. 12. 2011, pričom pod ním možno rozumieť *„živé predstavenie určené publiku, a to aj s využitím informačno-technických prostriedkov, v ktorom je dieťa zapojené do skutočného alebo predstieraného sexuálneho konania alebo v ktorom sú obnažované časti tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.“*[8] Do ods. 2 pribudlo konanie páchateľa, ktoré má verejnú povahu a do ods. 4 boli zaradené vážnejšie následky (spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví viacerým osobám alebo smrti viacerých osôb a získanie prospechu veľkého rozsahu, ako aj spáchanie činu členom nebezpečného zoskupenia). Okrem toho, vo všetkých skutkových podstatách došlo k zvýšeniu dolnej aj hornej hranice trestu odňatia slobody, čo nesporne reflektuje požiadavky EÚ.

Okrem toho v zmysle novej právnej úpravy má pojem *„zobrazenie“* iný význam než v § 205, tzn. že za zobrazenie nemožno považovať len grafické stvárnenie objektu zobrazenia formou kresby, maľby, fotografie, alebo filmu, ale aj:

- ✓ trojdimenzionálne stvárnenie objektu zobrazenia (napr. socha, rytina, plastika),

[8] Zákon č. 300/2005 Z. .z Trestný zákon, §132 ods. 2,3.

- ✓ použitie takých vyjadrovacích prostriedkov, ktoré sú zachytené na materiáli umožňujúcom opakované vnímanie tohto zobrazenia (napr. zvukový záznam sexuálneho správania dieťaťa, zvukový, elektronický, alebo printový záznam slovného opisu takého správania).

Za zmienku stojí aj ustanovenie §201a Trestného zákona v platnom znení, ktoré tiež prinieslo výraznejšie zmeny v postihu novodobých prejavov tejto trestnej činnosti, nakoľko tu je kriminalizované správanie, odborne označované ako *„grooming“* (ak osoba, ktorá sama nie je dieťaťom navrhne osobné stretnutie osobe mladšej ako 15 rokov prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, za účelom spáchania trestných činov sexuálneho zneužívania a výroby detskej pornografie).

Na naplnenie znakov skutkovej podstaty **trestného činu rozširovania detského pornografického diela** v zmysle §205c, ods. 1 sa vyžadovalo konanie páchateľa, ktorým sa takéto dielo sprístupňovalo iným osobám. Analogicky ako v prípade trestného činu výroby detského pornografického diela, aj tu v priebehu genézy došlo k zmenám v právnej úprave, ktoré sú pre lepšiu názornosť zobrazené v nasledovnej tabuľke.

Tabuľka 2

KOMPARÁCIA PRÁVNEJ ÚPRAVY TČ ROZŠIROVANIA DETSKEJ PORNOGRAFIE	
§205c zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon	**§369 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon**
Vybrané znaky v základnej skutkovej podstate (ods. 1)	
páchateľ rozširuje detského pornografické dielo	*páchateľ rozmnožuje, prepravuje, zadovažuje, sprístupňuje alebo inak rozširuje detskú pornografiu*
trest odňatia slobody 1 - 5 rokov, zákaz činnosti, peňažný trest, prepadnutie veci	*trest odňatia slobody 1- 5 rokov*
Vybrané znaky v kvalifikovanej skutkovej podstaty	
ods. 2	
spácha čin ako člen organizovanej skupiny	*používa výraz „závažnejší spôsob konania“, ktorý tieto skutočnosti pokrýva*
spácha čin tlačou, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím počítačovej siete alebo iným podobne účinným spôsobom	*pokrýva to slovné spojenie „trestný čin spácha verejne“*
spácha čin voči osobe mladšej ako 18 rokov alebo na mieste, ktoré je prístupné osobám mladším ako 18 rokov	*-*
trest odňatia slobody 2 - 8 rokov	*trest odňatia slobody 3 - 8 rokov*
ods. 3	
poruší osobitnú povinnosť, ktorá mu vyplýva z jeho zamestnania	*-*
získa pre seba alebo iného značný prospech	*bez zmien*
trest odňatia slobody 2 - 8 rokov	*trest odňatia slobody 4 - 10 rokov*
ods. 4	
-	*získa ním prospech veľkého rozsahu*
-	*trest odňatia slobody 7 - 12 rokov*

Z prezentovaných dát vyplýva, že v porovnaní s trestným činom výroby detskej pornografie, trestný čin rozširovania detskej pornografie neprešiel tak výraznými modifikáciami. Zmeny sa dotkli ods. 1, kde zákonodarca opätovne spresnil formy konaní páchateľa, ktorými ohrozuje alebo porušuje záujem chránený spoločnosťou. Okrem toho v ods. 2 pribudla špecifikácia konania páchateľa, ktoré má verejnú povahu a do ods. 4 získanie prospechu veľkého rozsahu. Analogicky aj v tomto prípade došlo k zvýšeniu obidvoch hraníc trestných sadzieb a v základnej skutkovej podstate aj k eliminácii niektorých druhov trestov (prepadnutie veci, zákaz činnosti, peňažný trest).

Čo sa týka **trestného činu prechovávania detského pornografického diela** (§205d zákona č. 140/1961 Zb.) zákonodarca sa tu lakonicky obmedzil na konštatáciu, že ak niekto prechováva takéto dielo bude mu uložený určený trest. V priebehu genézy právnej úpravy aj tu došlo k určitým zmenám, ktoré ilustruje nasledovná tabuľka.

Tabuľka 3

KOMPARÁCIA PRÁVNEJ ÚPRAVY TČ PRECHOVÁVANIA DETSKEJ PORNOGRAFIE	
§205d zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon	**§370 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon**
Vybrané znaky v základnej skutkovej podstate (ods. 1)	
páchateľ prechováva detské pornografické dielo	*páchateľ prechováva detskú pornografiu alebo koná v úmysle získať k nej prístup prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby*
trest odňatia slobody 1 rok, peňažný trest, prepadnutie veci	*trest odňatia slobody 2 roky*
Vybrané znaky v kvalifikovanej skutkovej podstaty	
ods. 2	
-	*páchateľ sa úmyselne zúčastní detského pornografického predstavenia*
-	*trest odňatia slobody 2 roky*

Z nami vykonanej analýzy vyplýva, že v odseku 1 zákonodarca postupne detailizoval konanie páchateľa, ktorým naplnil znaky trestného činu prechovávania detskej pornografie. Alternatívnym konaním v zmysle aktuálnej právnej úpravy je také konanie páchateľa, pre ktoré je typický úmysel získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. To znamená, že na naplnenie znakov nie je potrebná len držba takéhoto diela, ale postačuje aj úmyselné konanie, ktoré smeruje k takejto držbe. Zmeny v právnej úprave sa dotkli aj ods. 2, kde sa sankcionuje vedomá účasť osoby na detskom pornografickom predstavení, napriek tomu, že táto dieťa priamo nezneužije.

Obidve ustanovenia (§205d a §370) de facto postihujú každé prechovávanie detskej pornografie, tzn. že explicitne neuvádzajú jej prechovávanie na *„prospešné“* účely (napr. vedecko-výskumné, policajné[9]). Pre naplnenie skutkovej podstaty je nemenej podstatný charakter diela, tzn. že musí ísť o detskú pornografiu. Ako už bolo uvedené vyššie detská pornografia má nasledovné znaky:

- ✓ druh diela - zobrazenie (fotografia, kresba, obraz, socha, audiovizuálne dielo a pod.),
- ✓ zobrazený objekt (skutočná alebo predstieraná súlož, iný spôsob pohlavného styku alebo iný obdobný sexuálny styk),
- ✓ zobrazený subjekt (dieťa alebo iná osoba vyzerajúca ako dieťa, ale nie realistické zobrazenie dieťaťa),
- ✓ dôvod vyhotovenia zobrazenia (smeruje k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby).

Na naplnenie znakov skutkovej podstaty tohto trestného činu nie je podstatné množstvo pornografického materiálu s detskou tematikou, ktoré páchateľ prechováva. To na jednej strane znamená, že postačuje aj jedna fotografia v časopise[10], v zbierke fotografií, alebo len jedna reprodukcia v knihe a na druhej strane, prechovávanie väčšieho množstva detskej pornografie nepodmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby.

Na trestnosť tohto konania nemá vplyv ani uskladnenie alebo dostupnosť uvedeného zobrazenia, tzn. že je irelevantné, či má páchateľ zobrazenie zabezpečené pred inými osobami v súkromí alebo nie (za podmienky, že nenapĺňa znaky skutkovej podstaty trestného činu rozširovania detskej pornografie).

[9] Napriek tomu, že v § 31 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v platnom znení je zakotvené oprávnenie tzv. „oprávneného policajta“ držať nebezpečné látky a zakázané veci na účely výučby, výcviku, skúšok alebo expertíznej činnosti, zákonodarca taxatívne neuvádza detskú pornografiu v katalógu takýchto vecí a látok., hoci pripúšťa, že katalóg môže byť v skutočnosti širší (použitá slovná konštrukcia „sa rozumejú najmä“). Na druhej strane, medzinárodné organizácie, ktoré sa zaoberajú kontrolou tohto problému, diskutujú o možných výnimkách z chápania akceptovanej držby detskej pornografie.

[10] Fotografia nemusí byť zobrazená na titulnej strane pornografického časopisu - pozn. autorky.

Okrem toho je potrebné uviesť, že v súlade so zákazom retroaktivity je trestné iba také prechovávanie detskej pornografie, ktoré bolo páchané až od 1. 9. 1999 (pred týmto dátumom nebola zakotvená trestnosť tohto trestného činu v našom právnom poriadku). Naproti tomu, čas (doba vytvorenia pornografického diela, hoci išlo o minulé storočie) a miesto (iná krajina, iná kultúra) nie sú pri posudzovaní trestnosti prechovávania detskej pornografie rozhodujúce. Podstatné je, že páchateľ úmyselne prechováva dielo, ktoré má znaky detskej pornografie (chcel ho prechovávať alebo vedel, že ho prechováva). Z uvedeného vyplýva, že orgány presadzujúce právo musia páchateľovi tento úmysel preukázať, nakoľko zákon výslovne neustanovuje, že postačuje zavinenie z nedbanlivosti. V prípade, že sa držiteľovi diela subjektívna stránka trestného činu nepreukáže, vznikne tu protiprávny stav, ktorý je povinný odstrániť (čin bude protiprávny, ale nie trestný). Preukazovanie úmyslu sa vzťahuje aj na alternatívne konanie, kde páchateľ koná s cieľom získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby.

PRIESKUM EFEKTÍVNOSTI SYSTÉMU PRÁVNEJ ÚPRAVY KONTROLY DETSKEJ PORNOGRAFIE

Okrem vykonaných analýz systému právnej úpravy kontroly detskej pornografie z pohľadu medzinárodného, európskeho a vnútroštátneho práva, sme za účelom posúdenia efektívnosti systému oslovili príslušníkov PZ SR, ktorí sa touto problematikou v rámci svojej príslušnosti zaoberajú (prieskum prebiehal v mesiacoch január - marec 2015 a zúčastnili sa ho 12 respondenti). Prostredníctvom metódy riadeného rozhovoru sme získali ďalšie informácie a postrehy, ktoré posunuli hranice nášho poznávania.

Našu hypotézu založenú na tvrdení, že systém právnych základov kontroly tejto kriminality je efektívny, sa nám podarilo potvrdiť. Odborníci z praxe sa vyjadrili, že najnižšia, vnútroštátna úroveň systému kontroly detskej pornografie je *„na dostačujúcej úrovni“*, aj keď *„výška trestov nezodpovedá závažnosti týchto konaní“.*

V roku 2014 sa PZ SR podarilo detegovať 66 prípadov, z ktorých sa presne 50% podarilo objasniť. Napriek tomu, že úspešnosť objasňovania nie je v porovnaní s inými druhmi trestných činov vysoká, za pozitívum možno považovať fakt, že v prípade tejto trestnej činnosti je možné vykonať aj veľmi účinné retrospektívne vyšetrovanie (na rozdiel od mnohých iných trestných činov), nakoľko proces vzniku a uchovávania digitálnych stôp je odlišný od iných, napr. biologických alebo trasologických stôp (stopa je v tomto prípade de facto nezničiteľná, nakoľko akékoľvek aktivity vedúce k jej odstráneniu umožňujú vznik ďalších stôp). A v prípade, že páchateľ používa technické prostriedky na utajenie identity alebo konania (napr. anonymizéry), sa táto skutočnosť po jej odhalení stáva priťažujúcou okolnosťou.

Respondenti zdôraznili význam preventívnych aktivít a budovanie dôvery a dobrého mena PZ SR, nakoľko to prispieva k vyššej efektívnosti procesov odhaľovania a objasňovania tejto trestnej činnosti. Okrem toho poukázali na neefektívnu oznamovacia povinnosť (napr. na školách sa stretávame s tým, že riaditelia v snahe ochraňovať reputáciu školy, neoznámia informáciu o podozrení z pedofilných sklonov svojich zamestnancov kompetentným orgánom, čím páchateľovi umožnia pokračovať v páchaní tejto trestnej činnosti na inej škole, v inom meste a pod.).

ZÁVER

Autorka v predkladanej štúdii prezentovala poznanie, ktoré získala s využitím metódy obsahových analýz dokumentov medzinárodného, európskeho a vnútroštátneho práva a za využitia komparácie a historickej metódy hľadala odpovede na otázky týkajúce sa efektívnosti systému právnej úpravy kontroly detskej pornografie. Takto nadobudnuté poznanie konfrontovala so skúsenosťami s vybraných štátov sveta a odborníkov praxe na národnej úrovni kontroly tohto fenoménu. Napriek tomu, že dospela k záveru, že skúmaný systém v zásade vykazuje črty efektívnosti, ešte stále je na tomto úseku, čo zlepšovať, o čom svedčí relatívne nízky počet odhalených a objasnených prípadov. Autorka vyjadruje presvedčenie, že výsledky výskumu iniciujú odbornú diskusiu a prispejú k efektívnejšej kontrole tohto fenoménu.

LITERATÚRA

- *Deklarácia práv dieťaťa, prijatá rezolúciou VZ OSN č. 1386 (XIV) dňa 20. 11. 1959.*
- *Dohovor OSN o právach dieťaťa, prijatý rezolúciou VZ OSN č. 44/25 dňa 20. 11. 1989, ktorý bol uverejnený oznámením Federálneho MZV č. 104/1991.*
- *Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním z 25. 10. 2007 (SR ho podpísala 9. 9. 2007).*
- ECPAT. *Executive Summary France.* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_EU_FRANCE.pdf.
- ECPAT. *Executive Summary Germany.* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_EU_GERMANY.pdf.
- ECPAT. *Executive Summary United Kingdom.* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_EU_UK.pdf.
- ECPAT. *Executive Summary USA.* [online]. [cit. 2015--05-19]. Dostupné na internete: http://www.ecpat.net/sites/default/files/EXSUM_A4A_AM_USA.pdf.
- HULLOVÁ, M. a kol. *Projekt vedecko-výskumnej úlohy : Problémy pri odhaľovaní a objasňovaní vybraných druhov trestných činov mravnostnej kriminality.* Akadémia PZ : Bratislava, 2014, 43 s.
- *Rámcové rozhodnutie Rady č. 2004/68/SVV z 22. 12. 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii (Ú. v. EÚ L 13, 20. 1. 2004),*
- *Rozhodnutie Rady o boji proti detskej pornografii na internete č. 2000/375/SVV zo dňa 29. 5. 2000 (Ú. v. ES L 138, 9. 6. 2000).*
- *Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/92/EÚ z 13. 12. 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady č. 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17.12.2011).*
- *Zákon č. 300/2005 Z. .z. Trestný zákon v platnom znení.*
- *Zákon č. 171/1993 Z. z o Policajnom zbore v platnom znení.*
- *Ženevská deklarácia práv dieťaťa, prijatá Ligou národov dňa 26. 9. 1924.*

JUDr. Monika Hullová, PhD.
Katedra kriminálnej polície
Akadémia PZ v Bratislave
monika.hullova@minv.sk

Radovan BLAŽEK

DETSKÁ PORNOGRAFIA NA INTERNETE A MOŽNOSTI BOJA PROTI NEJ

Anotácia: *Predkladaný článok sa zameriava na špecifickú tému, akou je detská pornografia, stručne analyzuje právnu úpravu v Trestnom zákone a osobitosti páchania týchto trestných činov prostredníctvom internetu. Autor sa snažil v článku predostrieť niektoré praktické problémy postihovania tohto druhu kriminality z technického a procesnoprávneho hľadiska, ak je páchaná prostredníctvom internetu.*

Abstract: *The article focuses on a specific topic, such as child pornography, briefly analyzes the legislation in the Slovak Criminal Code and is focused particularly on committing of these crimes through the Internet. The author tried to outline the practical problems in investigating and proving of these crimes when committed via Internet from the technical and procedural point of view.*

Kľúčové slová: *Trestný zákon, Trestný poriadok, pôsobnosť zákona, princíp teritoriality, vyšetrovanie, detská pornografia, internet, počítačová kriminalita*

Key words: *Criminal Code, Criminal Procedure Code, enforceability of law, principle of territoriality, investigation, child pornography, Internet, computer crime*

ÚVOD

Na Slovensku platí viac ako 9 rokov nový Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“), ktorý sa v rámci svojich priebežných noviel snaží reflektovať aktuálne trendy na úseku kriminality a snaží sa postihovať aj moderné formy páchania trestnej činnosti. Jednou z takýchto foriem je aj páchanie trestných činov prostredníctvom internetu. Ten na jednej strane slúži ako nový a efektívnejší nástroj páchania už existujúcich trestných činov, na druhej strane vytvára priestor pre vznik úplne nových protispoločenských konaní, ktoré musia byť zapracovávané do TZ ako nové trestné činy.[11] Jedným z citlivých problémov spoločnosti je aj detská pornografia, ktorá je väčšinou spoločnosti odsudzovaná a zavrhovaná, no predsa v určitých kruhoch žiadaná a preto je po nej neustály dopyt. Internet ako nový zdroj komunikácie umožnil práve na úseku rozširovania pornografie nové možnosti efektívnejšieho a rýchlejšieho šírenia so zachovaním značnej dávky anonymity a sťažil tak prácu orgánom činným v trestnom konaní. Táto problematika je v súčasnosti o to aktuálnejšou, že SR len nedávno pristúpila k transpozícii Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17. 12. 2011), a to zákonom č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 204/2013 Z. z.“).

DETSKÁ PORNOGRAFIA A TRESTNÝ ZÁKON

Právna úprava postihu detskej pornografie je obsiahnutá najmä v § 368 - 370 TZ, v deviatej hlave osobitnej časti - Trestné činy proti iným právam a slobodám. Ide o nasledovné trestné činy:

[11] K tomu pozri najmä IVOR, J. a kol. Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné veda a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality, s. 281-289.

- výroba detskej pornografie,
- rozširovanie detskej pornografie,
- prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení.

Čiastočne bola problematika detskej pornografie inkorporovaná aj do ustanovenia o sexuálnom zneužívaní v § 201a TZ.

Samotný pojem „detská pornografia" je definovaný v § 132 ods. 4 TZ: *„Detskou pornografiou sa na účely tohto zákona rozumie zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby."*

Za týmto účelom je potrebné ozrejmiť si tiež definíciu dieťaťa, ktorá je obsiahnutá v § 127 ods. 1 TZ: *„Dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, ak tento zákon neustanovuje inak."*

Konania, ktoré sú v SR trestné v súvislosti s detskou pornografiou nájdeme priamo v dotknutých ustanoveniach § 368 - 370 TZ:

Paragraf 368 TZ - výroba detskej pornografie: Podľa tohto ustanovenia bude páchateľ potrestaný, ak *„využije, získa, ponúkne alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia alebo umožní také jeho zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe."*[12] Trest odňatia slobody v tomto prípade hrozí páchateľovi od 4 do 10 rokov.

„Využitie dieťaťa" resp. „zneužitie dieťaťa" je definované ako akt, v ktorom dieťa nerozumie, že sa podieľa na škodlivom čine a nechápe skutočný zmysel tohto konania (pre nedostatok veku). Rozdiel medzi využitím a zneužitím dieťaťa je v tom, že „zneužiť" ho môže iba osoba, ktorá je v postavení rodiča alebo osoby, ktorá je povinná sa o dieťa starať (zo zákona alebo na základe rozhodnutia), využiť ho môže akákoľvek iná osoba, ktorá na to zneužije naskytnutú príležitosť.[13]

„Získanie dieťa" znamená, že dieťaťu za jeho pôsobenie pri páchaní tohto činu boli ponúknuté peniaze alebo iné majetkové či nemajetkové výhody.[14]

„Ponúknutím dieťa" sa rozumie, ak páchateľ je v postavení rodiča alebo vykonáva funkciu osoby, ktorá je povinná sa o dieťa starať a za poskytnutie dieťaťa na tento účel mu plynú finančné alebo iné výhody alebo nejaký iný prospech.[15]

Všetky tieto formy spáchania trestného činu vyžadujú aktívne konanie páchateľa. Toto ustanovenie však trestá aj pasívne konanie - kto „umožní" túto činnosť.

Novelou TZ č. 204/2013 Z. z. sa zmenilo uvedené ustanovenie a rozšírilo sa s účinnosťou od 1. 8. 2013 o konania súvisiace s „detským pornografickým predstavením", ktoré zákon aj priamo definuje. Ide o *„živé predstavenie určené publiku, a to aj s využitím informačno-technických prostriedkov, v ktorom je dieťa zapojené do skutočného alebo predstieraného sexuálneho konania alebo v ktorom sú obnažované časti tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby."*[16]

---

[12] § 368 ods. 1 TZ.
[13] STIFFEL, H., TOMAN, P., SAMAŠ, O. Trestný zákon : stručný komentár, s. 742.
[14] Tamtiež.
[15] Tamtiež.
[16] § 132 ods. 5 TZ.

V kvalifikovanej skutkovej podstate podľa ods. 2 nájdeme trestnú sadzbu 7 až 12 rokov, ak trestný čin je spáchaný *„a) na dieťati mladšom ako dvanásť rokov, b) závažnejším spôsobom konania, alebo c) verejne.“*[17]

Pre účely tohto článku je podstatné definovanie pojmu „verejne“: *„Trestný čin je spáchaný verejne, ak je spáchaný obsahom tlačoviny alebo rozširovaním spisu, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím počítačovej siete alebo iným obdobne účinným spôsobom, alebo pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami.“*[18]

V tomto zmysle je možné považovať internet za „počítačovú sieť“ a teda prostriedok, spáchania trestného činu *verejne* a zakladajúcim dôvod pre aplikáciu trestnej sadzby odňatia slobody na 7-12 rokov. Predpoklady pre naplnenie tejto skutkovej podstaty príslušným spôsobom môžu vzniknúť napr. ak niekto natáča detskú pornografiu a zverejní ju priamo na internete formou on-line prístupu. V tomto prípade by išlo totiž o „výrobu“ detskej pornografie, pretože prezentáciou detskej pornografie on-line by de facto vzniklo pornografické dielo, aj keby nebolo priamo zaznamenávané na žiadnom inom trvalom médiu, len sprístupňované on-line.

<u>Paragraf 369 - šírenie detskej pornografie:</u> Podľa tohto ustanovenia, sa páchateľ potrestá, ak *„rozmnožuje, prepravuje, zadovažuje, sprístupňuje alebo inak rozširuje detskú pornografiu.“*[19] Trest odňatia slobody môže byť uložený v rozmedzí 1-5 rokov. Táto skutková podstata má za cieľ trestať akékoľvek konania súvisiace s výrobou kópií detského pornografického diela (filmy, fotografie), čím sa zvyšuje počet pornografických diel v obehu („rozmnožovanie“), resp. akékoľvek konania, ktoré majú za cieľ rozšíriť počet konzumentov detskej pornografie aj bez toho, že by boli priamo jej držiteľmi, a to napr. premietaním pornografického diela alebo jeho ponechávaním na miestach, kde je dostupné ďalším osobám („sprístupňuje“). Táto skutková podstata taktiež trestá konania, ktoré predchádzajú samotnému rozširovaniu počtu kópií pornografických diel alebo rozširovaniu ich konzumentov, a to konania, ktorými sa pornografické diela „zadovažujú“ a „prepravujú“. Tie spravidla prichádzajú do úvahy, keď osoba je distribútorom detskej pornografie. V prípade „zadovažovania“ však môže naplniť znaky uvedenej skutkovej podstaty aj samotný konzument detskej pornografie, ktorý ďalej tieto diela nešíri, iba ich kumuluje. Z tohto hľadiska považujem zaradenie uvedeného pojmu do objektívnej stránky tohto trestného činu za nekoncepčné. V prípade konzumenta detskej pornografie totiž nemusí jeho samotné konanie prispievať k „rozširovaniu“ detskej pornografie a tým pádom pojem „zadovažuje“ neprimerane rozširuje trestnosť činu „prechovávania detskej pornografie“ (pozri nižšie). Ak by bol totiž pristihnutý konzument detskej pornografie pri jej nákupe, automaticky by musel byť postihovaný podľa ustanovenia TZ, ktoré stanovuje trestnosť za *zadovažovanie* detskej pornografie. Podľa tohto ustanovenia by bol však postihovaný aj samotný predajca - distribútor. Považujem za nespravodlivé, ak predajca, ktorý pravidelne predáva a rozširuje detské pornografické diela, má byť postihovaný podľa rovnako prísneho ustanovenia, ako konzument, ktorý ďalej neprispieva k ďalšiemu šíreniu týchto diel.

Aj v prípade „rozširovania detskej pornografie“ je ustanovená kvalifikovaná skutková podstata pre činy spáchané: *„a) závažnejším spôsobom konania, alebo b) verejne.“*[20] Trestná

[17] § 368 ods. 2 TZ. Ustanovenie § 368 TZ pamätá v ods. 3 aj na závažnejšie formy konania (spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb, získa ním prospech veľkého rozsahu, spácha trestný čin ako člen nebezpečného zoskupenia), ale pre potrebu tohto článku sa im nie je potrebné venovať.

[18] § 122 ods. 2 TZ.

[19] § 369 ods. 1 TZ.

[20] § 369 ods. 2 TZ. Skutková podstata obsahuje ešte v ods. 3 a ods. 4 prísnejšie kvalifikované konania, ktoré však nepovažujem za potrebné ďalej rozvádzať pre účely tohto článku.

sadzba je opäť vyššia - 3 až 8 rokov, ktorá aj v tomto prípade platí pre internetové šírenia už existujúcich, hotových diel, ktoré vyhotovil niekto iný, ako samotný zverejňovateľ. Aj napriek tomu je však sadzba aj v tejto kvalifikovanej podstatne miernejšia, ak ide len o šírenie pornografie, než pri samotnej základnej skutkovej podstate výroby detskej pornografie.

Paragraf 370 - prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení: Toto ustanovenie možno považovať za subsidiárne vo vzťahu k predchádzajúcim dvom, pretože nastupuje iba v tých prípadoch, keď sa páchateľovi nepodarilo preukázať trestnosť konania podľa predchádzajúcich ustanovení. T. j. ak sa u niekoho nájdu detské pornografické diela a nie je možné preukázať, že ich sám *vyrobil*, kde a od koho ich nadobudol, alebo ako k nim prišiel, potom musí byť potrestaný podľa ustanovenia § 370 TZ s trestnou sadzbou až na 2 roky.

Aj toto ustanovenie bolo novelizované zákonom č. 204/2013 Z. z. a rozšírilo trestnosť tohto ustanovenia aj na konzumentov, ktorí pristupujú k detským pornografickým dielam prostredníctvom internetu a teda neprechovávajú tieto diela priamo, ale nechávajú si ich iba „sprístupňovať". Zákon vymedzil toto konanie nasledovne: *„kto koná v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby."* Domnievam sa, že toto ustanovenie nie je exaktne formulované, pretože de facto postihuje len „pokus" o prístup k pornografickým dielam prostredníctvom internetu (t. j. keď je možné preukázať napr. sledovaním uskutočnenej elektronickej komunikácie, že sa páchateľ pokúsil získať takýto prístup, ale nebol úspešný). Podľa môjho názoru táto skutková podstata v takejto podobe nemôže postihovať užívateľov, ktorí majú už úspešne zriadené rôzne užívateľské profily, pretože títo užívatelia nekonajú v úmysle „získať" prístup, pretože už ho majú „získaný". Z dôvodovej správy k uvedenému zákonu sa však dozvedáme, že táto skutková podstata má postihovať práve prípady, keď má páchateľ vybudovaný „konštantný prístup" k určitému pornografickému materiálu, napr. je zaregistrovaný na stránke, ktorá takýto prístup umožňuje a sprostredkuje obsah detských pornografických diel alebo ak má osoba uložené detské pornografické materiály v mailovej schránke.[21] Domnievam sa, že pre lepšiu aplikáciu by uvedené ustanovenie malo dôslednejšie kopírovať znenie transponovanej smernice v čl. 5 ods. 3: *„Vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii pomocou informačných a komunikačných technológií sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej jeden rok."*[22] T. j. aj naše slovenské ustanovenie by malo zmeniť formuláciu zo súčasnej, ktorá trestá „pokus" určitého konania na formuláciu, ktorá bude postihovať samotné „konanie". Pokus ako taký je totiž možné pri správnej formulácii uvedeného ustanovenia trestať cez všeobecné ustanovenia TZ o pokuse trestného činu.[23] Formulácia druhej časti § 370 ods. 1 TZ by mohla znieť napr. takto: *„kto získa prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo kto je na takýto*

[21] Dôvodová správa k zákonu č. 204/2013 Z. z., bod 33: „Návrhom sa transponuje čl. 5 ods. 3 smernice 2011/93/EÚ, ktorý zaväzuje členské štáty trestne stíhať úmyselné získavanie prístupu k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete (internetu). Konaním v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby sa rozumie také konanie, ktoré preukázateľne smeruje k vedomému, teda nie nevyžiadanému/náhodnému získaniu prístupu k detskej pornografii, t.j. najmä vykonaním registrácie, odoslaním požiadavky na prístup, alebo uhradením platby za prístup na internetovú stránku s detskou pornografiou. V novom odseku 2 sa transponuje čl. 4 ods. 4 smernice 2011/93/EÚ, ktorý zaväzuje členské štáty trestne stíhať konanie založené na vedomej účasti na detskom pornografickom predstavení v zmysle novo zavedenej definície (bod 20).

[22] Čl. 5 ods. 3 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17. 12. 2011).

[23] Pozri § 14 TZ.

prístup oprávnený, potrestá sa...“ V súvislosti so zavedením tohto ustanovenia do TZ by bolo dobré zamyslieť sa tiež nad zákazom retroaktivity a uvažovať, či možno podľa tohto ustanovenia trestať páchateľov, ktorí už mali zriadené uvedené kontá a prístupy pred 1.8.2013.

Ustanovenie po novelizácii trestá aj účasť na detskom pornografickom predstavení: *„Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto sa úmyselne zúčastní detského pornografického predstavenia.“*[24]

Ako posledný uvádzam § 201a TZ - súčasť skutkovej podstaty „sexuálne zneužívanie“: *„Kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“*

Opäť jedno z nových ustanovení, ktoré má za cieľ postihovať pokus spáchania trestného činu výroby detskej pornografie, a to iniciovaním osobného stretnutia s dieťaťom cez elektronickú komunikáciu (internet) za týmto účelom.

Nové ustanovenie § 201a TZ a zmenené ustanovenie § 370 TZ sú síce chvályhodné, avšak aj vzhľadom na vyššie uvedenú kritiku ustanovenia § 370 TZ, nedôsledné. Ako ďalšie negatívum možno uviesť pojem „elektronická komunikačná služba“, ktorý TZ nedefinuje ani neuvádza odkaz na iný zákon, kde by bol pojem vysvetlený. Komentár k TZ uvádza, že tento pojem možno nájsť vysvetlený v § 3, ods. 1 zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 351/2011 Z. z.“).[25] Definovanie tohto pojmu v tomto zákone však tiež nie je úplne jednoznačné. Zákon uvádza, že takouto službou je služba, *„ktorá spočíva úplne alebo prevažne v prenose signálov v sieťach, vrátane telekomunikačných služieb a prenosových služieb v sieťach používaných na rozhlasové a televízne vysielanie.“*[26] Zákon teda uvádza, že ide o prenos signálov v sieťach, pričom sieť je definovaná natoľko široko, že sa ňou rozumie bližšie neuzavretý okruh zariadení a systémov na prenos informácií, t. j. aj internet.[27]

Samotná smernica používa v slovenskom úradnom znení pojem „informačné a komunikačné technológie“. Smernica ďalej uvádza, že využitím informačných a komunikačných technológií je napr. *„on-line kontaktovanie detí na účely ich sexuálneho zneužitia prostredníctvom webových stránok sociálnych sietí a diskusných skupín.“*[28] Neuvádza teda priamo internet, ale až určité konkrétne formy komunikácie, ktoré internet ako taký poskytuje, resp. ktoré poskytujú mobilní operátori. Zákonodarca v týchto nových ustanoveniach použil odlišný pojem, aký použil pri definícii *„verejne“* spáchaného trestného činu, kde sa uvádza *„použitie počítačovej siete“.* Z uvedeného možno vyvodiť, že v prípade *„elektronických komunikačných služieb“* ide o širší pojem, ktorý zahŕňa nielen internetovú

[24] § 370 ods. 2 TZ.

[25] ČENTÉŠ, J. a kol. Trestný zákon : Veľký komentár, s. 365.

[26] § 3 ods. 1 zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách.

[27] § 2 ods. 1 zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách: „Elektronická komunikačná sieť (ďalej len "sieť") je funkčne prepojená sústava prenosových systémov, a ak je to potrebné, prepájacích alebo smerovacích zariadení, vrátane sieťových prvkov, ktoré nie sú aktívne, ktoré umožňujú prenos signálov po vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami, vrátane družicových sietí, pevných sietí s prepájaním okruhov a s prepájaním paketov, internetu a mobilných pozemských sietí, sietí na rozvod elektrickej energie v rozsahu, v ktorom sa používajú na prenos signálov, sietí pre rozhlasové a televízne vysielanie a káblových distribučných systémov bez ohľadu na druh prenášaných informácií.“

[28] Bod 12 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17. 12. 2011).

komunikáciu, ale aj komunikáciu prostredníctvom SMS, MMS alebo telefonickú komunikáciu, teda prostredníctvom mobilného operátora a nie priamo cez internet.

PRINCÍP TERITORIALITY TZ

V tomto článku sa zameriavam na problematiku internetovej detskej pornografie, ktorá predstavuje len časť trestných činov súvisiacich s detskou pornografiou, avšak podiel internetovej trestnej činnosti sa do budúcna bude neustále zvyšovať a aj v súčasnosti možno takúto formu páchania uvedenej trestnej činnosti považovať za prevažujúcu. Ako prvé vyvstáva otázka, či možno podľa slovenského TZ trestať konania realizované na internete. Ustanovenie § 3, ods. 1 a ods. 2 TZ ustanovuje podmienky pre územnú pôsobnosť slovenského TZ nasledovne: *„Podľa tohto zákona sa posudzuje trestnosť činu, ktorý bol spáchaný na území SR.“*

„Trestný čin sa považuje za spáchaný na území SR, aj keď sa páchateľ

a) dopustil konania aspoň sčasti na jej území, ak porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného týmto zákonom nastalo alebo malo nastať celkom alebo sčasti mimo jej územia, alebo

b) dopustil konania mimo územia SR, ak tu malo nastať porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného týmto zákonom alebo ak tu mal nastať aspoň sčasti taký následok.“

Pri internetovej stránke je prevádzkovateľ zodpovedný za obsah tejto stránky, a teda aj trestne zodpovedný, ak internetová stránka ponúka škodlivý obsah.[29] Internet je k dispozícii žiaľ vo všetkých krajinách sveta, a tiež webové stránky všetkých krajín sveta je možné zobraziť na slovenskom území, t. j. všetci prevádzkovatelia stránok s detskou pornografiou by mali byť v zmysle § 3 ods. 2 písm. b) TZ tiež zodpovedný podľa slovenských zákonov, pretože následok a porušenie záujmu chráneného našim TZ nastáva priamo na našom území. Páchatelia tejto trestnej činnosti zo zahraničia však využívajú situáciu, že šírenie detskej pornografie nie je trestné vo všetkých krajinách, vo svete neexistuje ani jednota o tom, čo je „detská pornografia“. Môžeme povedať len toľko, že prevádzkovatelia internetových stránok s detskou pornografiou by určite mali byť trestne zodpovední vo viacerých krajinách sveta, ale zároveň existuje veľa krajín, kde trestne zodpovední nebudú. To prispieva k zvýšenému páchaniu tejto trestnej činnosti práve prostredníctvom internetu.[30] Príkladom nemožnosti postihnúť efektívne internetovú kriminalitu bol už v r. 2000 prípad počítačového vírusu tzv. "Love Bug", kedy medzinárodné policajné sily zistili, kto sú osoby zodpovedné za vypustenie uvedeného počítačového vírusu cez internet, títo páchatelia boli občanmi Filipín, kde takéto konanie nebolo trestné a preto ich vydanie do inej krajiny na trestné stíhanie nebolo možné.[31] Aj preto je trestanie pôvodcov stránok s detskou pornografiou zo zahraničia ťažko predstaviteľné na území SR. Pravdepodobnejšie je potrestanie osôb, ktoré poskytujú obsah detských pornografických internetových stránok priamo zo Slovenska, pretože pri nich sú ako hmotnoprávne, tak procesnoprávne predpoklady ich postihu splnené.

[29] MATĚJKA, M. Počítačová kriminalita, s. 66.
[30] KRSTIC, O. Nové druhy kriminality a formy kriminality, zamedzovanie týmto druhom a formám kriminality a boj proti nim, s. 43.
[31] MAJERNÍK, Š. Cybercrime : diplomová práca, s. 20.

KTO JE PÁCHATEĽOM?

V zmysle procesnoprávnych predpisov, konštatovanie „viny“ za spáchaný trestný čin musí byť preukázané „bez dôvodných pochybností“ v zmysle § 2 ods. 10 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“). Aj keď je možné preukázať, z ktorého počítač boli pornografické materiály zverejnené na internete, je veľmi ťažké dokázať, ktorá osoba počítač skutočne použila.[32] Len v málo prípadoch je možné dokázať, že iba jedna osoba mala prístup k danému počítaču a je teda „neodmysliteľným“ páchateľom trestného činu. Táto situácia môže existovať s osobnými notebookmi alebo počítačmi, kde je možný prístup k niektorým súborom iba cez osobné heslo alebo len jedným užívateľom. Ďalšou možnosťou je, ak svedok vidí človeka priamo pri práci s pornografickými materiálmi na počítači a môže neskôr svedčiť pred súdom a usvedčiť páchateľa, čo je však v praxi málo pravdepodobné. Asi najjednoduchšie by malo byť usvedčenie páchateľa, ktorý používa individuálne prihlasovacie údaje, kde by bolo možné ho usvedčiť prostredníctvom prevádzkových údajov, ktoré uchováva poskytovateľ internetových služieb a jeho jedinečným prístupom, kde je možné jednoznačne preukázať činnosť tejto osoby v konkrétnom čase, vzhľadom na uchovávané údaje o prihláseniach užívateľa a tiež o navštívených stránkach a pod. Bohužiaľ, internet je dnes samozrejmosťou takmer pre každú domácnosť, dokonca aj pre väčšinu ubytovacích zariadení a prístupom cez wifi sieť je možné anonymne sa prihlásiť na internet na ľubovoľných verejných miestach ako sú letiská, stanice, hotely a iné a je len ťažké preukázať, kto práve používal počítač, aj keby sa preukázalo, o ktorý počítač išlo.

V r. 2000 slovenské orgány činné v trestnom konaní konštatovali, že slovenskí občania sú v prvom rade spotrebitelia pornografických materiálov, prevažovali páchatelia z iných krajín.[33] Samotní prístup k detskej pornografii nie je zo strany odborníkov hodnotený až tak negatívne: *„Sexuálne deviantnému divákovi môže pornografické dielo pomôcť realizovať sexuálne predstavy a jeho odlišnú celoživotnú a sexuálnu orientáciu zákonom prijateľným spôsobom.“*[34] Za oveľa škodlivejšiu možno považovať výrobu detského pornografického diela, pretože *„predstavuje reálne sexuálne zneužívanie dieťaťa ako sexuálneho objektu.“*[35]

Jednoduchý prístup k internetu a malé riziko odhalenia či usvedčenia však povzbudili aj našich občanov, aby sa stávali v posledných rokoch čoraz viac páchateľmi tejto trestnej činnosti. Zatiaľ čo v rámci prieskumov EÚ vo vzťahu k počtu domácností s internetom bolo Slovensko v roku 2006 na 24. mieste s 27 % domácnosťami,[36] v roku 2010 to bolo už 62 %[37] a v r. 2013 už bolo konštatované, že na Slovensku je 94 % domácností s internetom.[38] Toto značne rozšírilo aj možnosti účasti oveľa väčšieho počtu užívateľov internetu na tejto kriminalite.

---

[32] MATĚJKA, M. Počítačová kriminalita, s. 84.
[33] GREGUŠOVÁ, D. Multimediálna kriminalita, s. 15.
[34] MAMOJKOVÁ, E. Kriminologická charakteristika páchateľa mravnostnej kriminality, s. 78.
[35] Tamtiež.
[36] EurActiv. V počte domácností s Internetom sme v EÚ na predposlednom mieste. [cit. 2015-03-04]. Dostupné na internete: http://www.euractiv.sk/informacna-spolocnost/clanok/v-pocte-domacnosti-s-internetom-sme-v-eu-na-predposlednom-mieste.
[37] Sme.sk. Prístup k internetu má 62 % slovenských domácností. [cit. 2015-03-04]. Dostupné na internete: http://tech.sme.sk/c/5259210/pristup-k-internetu-ma-62-percent-slovenskych-domacnosti.html.
[38] IT news. Už iba 6 % slovenských domácností je bez prístupu k internetu. [cit. 2015-03-04]. Dostupné na internete: http://www.itnews.sk/spravy/technologie/2013-02-20/c154318-uz-iba-6-slovenskych-domacnosti-je-bez-pristupu-k-internetu.

Ak by sme sa na páchateľa internetovej detskej pornografie pozreli očami odborníka z oblasti kriminológie, ten by konštatoval, že štatistiky hovoria o ľuďoch, ktorí sú medzi 18-30, nadpriemerne duševne vyvinutí, technicky zdatní, s nedostatočnými pracovnými skúsenosťami, ktorí však v práci nemali zásadnejšie problémy, s vyšším stupňom vzdelania ako bolo potrebné pre ich predchádzajúcu prácu.[39] Obdobné charakteristiky sa vzťahujú aj na páchateľov mravnostnej kriminality vo všeobecnosti, kde prevládajú muži vo veku 22 až 30 rokov, ktorí majú najčastejšie ukončené stredné odborné vzdelanie, pričom z hľadiska rodinnej a sociálnej anamnézy nevykazujú defekty alebo odchýlky od normálu.[40] A prečo sa takíto páchatelia uchyľujú k páchaniu trestnej činnosti cez internet? Dôvodom je, že zostanú v anonymite, môžu sa dopustiť trestného činu aj na veľkú vzdialenosť, použitie počítačov nevyžaduje špeciálne zaškolenie a náročné technické prostriedky, ktoré je možné zakúpiť bez problémov a nie sú ani príliš drahé.[41]

TECHNICKÉ OTÁZKY

V súčasných podmienkach SR sú policajní experti pripravovaní na výkon svojho povolania najmä na Akadémii Policajného zboru v Bratislave (ďalej len „A PZ“), kde môžu de facto nadobudnúť najvyššie profesionálne vzdelanie z predmetov, ktoré potrebujú ku každodennej praxi. Je však nemysliteľné, aby sa absolvent A PZ mohol porovnávať na poli využívania počítačovej techniky s informatikmi, ktorí študovali celé štúdium na vysokej škole zameranej na informačné technológie. Aj keby sme prihliadli na možnosť, že sa odborníci z radov informatikov zaradia do radov PZ, ich počet ani zďaleka nedosiahne počet tých, ktorí budú sedieť doma či v práci za počítačmi a budú mať dostatok priestoru na to, aby stáli „na tej opačnej strane“ a páchali trestnú činnosť, než ju pomáhali odhaľovať. *„Zopár odborníkov - informatikov pracujúcich na Kriminalisticko-expertíznom ústave v Bratislave, ktorí majú na to dostatočné vedomosti, nemôže dobehnúť nespočetné množstvo páchateľov.“*[42] Ďalšou možnosťou v trestnom konaní, ktorú ponúka TP, je možnosť pribrať znalca, ktorý svojimi odbornými vedomosťami „nahradí“ nedostatočné vedomosti policajta. Na Slovensku je v odbore Kriminalistika (490 000), odvetvie kriminalistická informatika (492 000) zapísaných len 9 znalcov pričom väčšina z nich bola zapísaná v posledných 5 rokoch. V r. 2008 to napr. boli len 2 osoby. Ak nie je zapísaný znalec v potrebnom odbore, možno prizvať znalca z príbuzného odboru. Na Slovensku je ďalších 44 znalcov a ďalších 5 znaleckých organizácií zapísaných do zoznamu pre *hardvér* (odvetvie 100 400), v prípade *softvéru* (odvetvie 100900) je tento počet ešte nižší, iba 20 fyzických osôb a 5 organizácií.[43] V prípade, ak nie je možné vyžiadať znalecký posudok od znalca zapísaného v zozname, TP umožňuje aj pribratie znalca ad hoc.[44] Do úvahy prichádza najmä hľadanie odborníkov z príbuzných oblasti, ktorí sa špecializujú výlučne na informatiku a nie sú zároveň znalcami.

Samotnou činnosťou policajta pri dokazovaní tohto druhu trestnej činnosti je preukázať, že konkrétne pornografické materiály na internete pochádzajú z konkrétneho

[39] KRSTIC, O. Nové druhy kriminality a formy kriminality, zamedzovanie týmto druhom a formám kriminality a boj proti nim, s. 42-43.
[40] MAMOJKOVÁ, E.: Kriminologická charakteristika páchateľa mravnostnej kriminality, s. 184.
[41] NESVATBA, A., BLATNICKÝ, J.: Všeobecné aspekty páchania počítačovej kriminality, s. 309.
[42] MUSIL, S.: Počítačová kriminalita, s. 176.
[43] Údaje poskytnuté Ministerstvom spravodlivosti SR ku dňu 4. 3. 2015.
[44] „Ak v príslušnom odbore alebo odvetví nie je zapísaná žiadna osoba alebo osoba zapísaná v zozname znalcov nemôže podať znalecký posudok, alebo podanie znaleckého posudku by bolo spojené s neprimeranými ťažkosťami alebo nákladmi, možno do konania pribrať aj inú osobu s potrebnými odbornými a občianskymi predpokladmi, ak s tým súhlasí.“ (§ 143 ods. 2 TP).

počítača. V rámci kriminalistickej informatiky hovoríme o tzv. „počítačových stopách“, na základe ktorých je to možné. Staršia odborná literatúra uvádza, že počítačová stopa je digitalizovaná informácia, ktoré je dočasne alebo trvalo uložená na pevnom disku, a možno k nej opätovne získať prístup, pravidelne, a to rovnakým spôsobom alebo podobným spôsobom, s rovnakými alebo podobnými technickými prostriedkami alebo programami, ako to bolo realizované pri vytvorení tejto informácie.[45] Novšia literatúra už počítačovú stopu definuje ako *„stopu, ktorá obsahuje vnútorné, funkčné, dynamické a iné významné informácie odrážaného objektu. Objekty, ktoré zanechávajú v počítačových stopách uvedené vlastnosti, sú človek, dáta a technika.“*[46] Počítačové stopy delí na technické (hardvérové) a dátové (softvérové), pričom uvádza, že klasifikácia stôp je dôležitá najmä z dôvodu, že umožňuje *„stanoviť, čo je nosičom informácie, kde sa nosič nachádza, či s ním páchateľ pracoval, poprípade ako s ním pracoval.“*[47] Pre dokazovanie detskej pornografie sú podstatné najmä dátové stopy, t. j. *„akékoľvek informácie s výpovednou hodnotou, uložené alebo prenášané v digitálnej podobe.“*[48] Tie sa ďalej delia na stopy: a) vytvorené užívateľom, b) vytvorené systémovými dátami, c) vytvorené programovými dátami a d) vytvorené iným spôsobom.[49] Jednoduchšia klasifikácia je na údaje obsahové a prevádzkové.[50] *„Prevádzkovými údajmi sú akékoľvek počítačové dáta, ktoré súvisia s komunikáciou prostredníctvom počítačového systému, generované počítačovým systémom, ktorý tvoril súčasť reťazca komunikácie, s uvedením pôvodu, cieľa, trasy, času dátumu, objemu trvania komunikácie alebo typu základnej služby“*.[51]

Samotná trestná činnosť prechovávania či rozširovania detskej pornografie súvisí jednak s obsahovými a jednak prevádzkovými údajmi. Zatiaľ čo materiály s detskou pornografiou predstavujú obsahové dáta, pre dokazovanie tejto trestnej činnosti sú často oveľa dôležitejšie páve prevádzkové údaje, ktoré pomáhajú páchateľa internetovej kriminality usvedčiť. Pri práci na počítači zostávajú na disku uložené informácie o aktivite na serveri, cez ktoré dokáže polícia zmapovať aktivitu páchateľov internetovej kriminality.[52] *„Každé technologické zariadenie, ktoré získava, spracúva, predáva alebo uchováva dáta, zanecháva záznamy (odrazy) o svojej činnosti. Tieto záznamy sú z kriminalistického hľadiska stopami.“*[53] Skúsený páchateľ ale dokáže odstrániť tieto stopy a potom je práca policajtov opäť o niečo zložitejšia. Väčšina páchateľov pracuje cez rôzne a viac serverov, ktoré neustále menia IP adresu užívateľa alebo ju rôzne skrývajú. Ešte skúsenejší páchatelia môžu tiež predstierať svoju adresu, takže to vyzerá, že pracujú z iného počítača.[54] Existuje viacero prípadov, keď sa síce policajtom podarilo zaistiť pevné disky, ale potrebné informácie na nich chýbali alebo ich sami policajti znehodnotili pri vyšetrovaní. Avšak v odborných kruhoch sa možno stretnúť s názorom, že s dobrým vzdelaním a odbornými skúsenosťami je možné

[45] MUSIL, S. Počítačová kriminalita, s. 180.
[46] PORADA, V., STRAUS, J. Kriminalistické stopy : Teorie, metodologie, praxe, s. 280.
[47] Tamtiež.
[48] IVOR, J. a kol. Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné veda a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality, s. 293.
[49] Tamtiež.
[50] ČENTÉŠ, J. Odpočúvanie - procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty, s. 138.
[51] MINÁRIK, Š a kol. Trestný poriadok : Stručný komentár, s. 297.
[52] MATĚJKA, M. Počítačová kriminalita, s. 82.
[53] IVOR, J. a kol. Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné veda a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality, s. 293.
[54] PORADA, V., STRAUS, J. Kriminalistické stopy : Teorie, metodologie, praxe, s. 317-318.

dokázať až 90% prípadov pri včasnom zaistení pevného disku.[55] Podstata zachytenia počítačových (digitálnych) stôp totiž spočíva v tom, že *„pre ukladanie a prenos je vždy potrebné hmotné médium ..., z ktorého je možné kedykoľvek nezávisle a opakovane získať rovnaké informácie pre stanovenie expertného záveru.“*[56] Samotná problematika spracovania dátových informácií spočíva v tom, že tieto stopy sú vysoko latentné - záznamy spracované alebo uchované na dátovom médiu nie je vidieť voľným okom. Pre zobrazenie digitálneho záznamu je potrebné použiť zariadenie, ktoré zodpovedá fyzikálnej podstate záznamového média. Táto informácie je navyše kódovaná, až v takomto formáte môže byť uložená na záznamovom médiu. Nie všetky informácie sú bežne dostupné každému užívateľovi v závislosti od nastavení samotnej výpočtovej techniky (tzv. „skryté súbory“ a pod.) a je potrebné osobitné nastavenie užívateľských práv alebo špeciálne aplikačné alebo systémové prostriedky na ich zobrazenie. No a v konečnom dôsledku sú veľmi jednoducho odstrániteľné alebo pozmeniteľné (preformátovanie disku) a k ich obnove a oprave sú nutné špeciálne technické alebo programové postupy.[57]

Celkovo možno konštatovať, že otázka kvalitného zaistenia počítačových stôp, ich analýzy a dekódovania je veľmi zložitá problematika, ktorú by bolo možné rozpracovať aj na stránkach samostatnej monografie a na účel tohto článku nie je možné venovať sa tejto problematike hlbšie a v tomto smere odkazujem na príslušnú odbornú literatúru. Na nasledujúcich stránkach sa zameriam skôr na procesnoprávne aspekty dokazovania tejto trestnej činnosti. K technickej stránke je potrebné na záver konštatovať, že *„pri dodržiavaní objektívnych vyšetrovacích postupov a nakladaní so získanými digitálnymi stopami sú tieto vierohodným a nespochybniteľným dôkazom a aktivitách, ktoré sú zaznamenané prostredníctvom digitálnych technológií vo forme digitálnych stôp.“*[58]

PROCESNOPRÁVNE OTÁZKY

Ak má polícia podozrenie, že z určitého počítača bol pridaný trestný obsah na internet, musí skutočne tento počítač fyzicky vyhľadať, zaistiť a vyhľadať tiež dôkazy, že tento počítač bol skutočne použitý pre rozširovanie/výrobu detskej pornografie na internete. Presúvame sa z roviny technickej a hmotnoprávnej do roviny procesnoprávnej.

Ak ide o počítač na pracovisku, je postačujúce vydanie príkazu na prehliadku iných priestorov a pozemkov podľa § 101 TP. Príkaz na takúto prehliadku môže vydať predseda senátu, prokurátor alebo s jeho súhlasom policajt. Príkaz musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený. Doručí sa vlastníkovi alebo užívateľovi priestorov, alebo jeho zamestnancovi pri prehliadke, a ak to nie je možné, najneskôr do 24 hodín po odpadnutí prekážky, ktorá bránila doručeniu.[59] V ojedinelých prípadoch môže policajt vykonať prehliadku týchto priestorov aj bez príkazu súdu alebo súhlasu prokurátora, ak ho nemožno dosiahnuť vopred a vec neznesie odklad.[60]

Situácia je zložitejšia, keď podozrivý vykonáva nezákonnú činnosť priamo z obydlia. Pre domovú prehliadku je vždy potrebný príkaz súdu. Podozrenie musí byť v tomto prípade podložené konkrétnymi skutočnosťami nasvedčujúcimi, že vydanie príkazu je odôvodnené.

---

[55] KRSTIC, O. Nové druhy kriminality a formy kriminality, zamedzovanie týmto druhom a formám kriminality a boj proti nim, s. 46.
[56] PORADA, V., STRAUS, J. Kriminalistické stopy : Teorie, metodologie, praxe, s. 306.
[57] Tamtiež, s. 307-308.
[58] Tamtiež, s. 319.
[59] § 101 ods. 1 TP.
[60] § 101 ods. 3 TP.

Samotný výkon domovej prehliadky sa riadi obdobnými pravidlami ako výkon prehliadky iných priestorov a pozemkov.[61]

Ak polícia identifikuje konkrétny počítač na pracovisku alebo v obydlí páchateľa, musí zabezpečiť jeho zaistenie pre potreby trestného konania. V tomto smere panuje v odborných kruhoch nejednotnosť, ako vlastne postupovať. Na jednej strane je totiž možné zaistiť počítač ako celok, na ktorý sa vzťahuje možnosť výzvy na vydanie veci a následného odňatia veci, ak tento nie je vydaný dobrovoľne.[62] Na druhej strane je možné vydanie iba časti počítača, napr. pevného disku, na ktorom sú všetky údaje potrebné pre zisťovanie spáchania trestného činu, t. j. nachádzajú sa na ňom „počítačové stopy". Aj v tomto prípade by sme mohli hovoriť len o vydaní veci. TP však rozoznáva aj ďalší inštitút, a to „uchovanie a vydanie počítačových údajov".[63] Práve tento príkaz by mal byť využívaný pre dokazovanie akýchkoľvek trestných činov, ktoré by mohli byť spáchané cez počítač a internet, vrátane trestných činov súvisiacich s detskou pornografiou na internete. Odborná literatúra uvádza, že zaistením počítača alebo pevného disku nie je možné skúmanie dát na tomto počítači alebo na týchto diskoch: *„počítač ako zariadenie je vecou, na vydanie alebo odobratie ktorého musí byť vydaný príkaz na vydanie alebo odňatie veci. Programové vybavenie počítača a dáta obsahujú počítačové a prevádzkové údaje, ktoré sa môžu vydať len na základe príkazu vydaného podľa § 90 TP."*[64] Z uvedeného vyplýva, že ak je aj zaistený pri prehliadke počítač alebo pevný disk, alebo akékoľvek dátové nosiče, k ich obsahu by orgán činný v trestnom konaní nemal mať prístup, a ak by ho chcel získať, musel by byť dodatočne vydaný aj príkaz podľa § 90 TP. Ten môže byť vydaný na nasledovné úkony:

- aby sa také údaje uchovali a udržiavali v celistvosti,
- aby sa umožnilo vyhotovenie a ponechanie si kópie takých údajov,
- aby sa znemožnil prístup k takým údajom,
- aby sa také údaje odstránili z počítačového systému,
- aby sa také údaje vydali na účely trestného konania.

Tento príkaz môže trvať 90 dní a môže byť vydaný súdom alebo prokurátorom a možno ho použiť nielen na súbory s nezákonným obsahom, ale aj na tzv. prevádzkové údaje.[65]

Treba však konštatovať, že pri vydaní počítača, dátových nosičov a následne počítačových údajov je potrebné dôsledne chrániť údaje, ktoré sú obsiahnuté na disku a príkaz na zaistenie sa na ne nevzťahuje - *„Ak má dôjsť k odňatiu počítačových údajov je osoba, ktorá vydala príkaz alebo osoba označená v príkaze, oprávnená skopírovať si len tie údaje, na ktoré má vydaný príkaz. Určite nie je oprávnená skopírovať celé programové vybavenie počítača a všetky jeho dáta, pretože tým prekračuje rámec príkazu, ktorý bol vydaný*."[66] Aj z tohto dôvodu je v príkaze na zaistenie počítačových údajov potrebné presne špecifikovať, na aké údaje sa má vzťahovať, aby ich nebolo možné zameniť s inými počítačovými údajmi.

V tejto súvislosti je možné poukázať aj na rozhodnutie Ústavného súdu SR, sp. zn. II ÚS 96/2010, zo dňa 3.2.2011, kde Ústavný súd SR konštatoval porušenie ústavných práv sťažovateľov v súvislosti so zaistením počítačových údajov v neprimeranom rozsahu. Ústavný

---

[61] Pozri § 99 TP a nasledovné ustanovenia.
[62] Pozri § 89 a 91 TP.
[63] Toto ustanovenie je legislatívnou reakciou na Dohovor Rady Európy o počítačovej kriminalite z 23. novembra 2001 v Budapešti. Pozri MINÁRIK, Š a kol. Trestný poriadok : Stručný komentár, s. 296.
[64] HASÍKOVÁ, J. Počítačový údaj - zdroj dokazovania, s. 32.
[65] § 90 ods. 1 TP.
[66] HASÍKOVÁ, J. Počítačový údaj - zdroj dokazovania, s. 34.

súd konštatoval, že *„právna úprava obsiahnutá v TP na túto požiadavku reflektuje a určuje pre dosiahnutie špecifického cieľa (získanie počítačových údajov dôležitých pre objasnenie trestnej činnosti) prostriedok zaručujúci požadovanú proporcionalitu, ktorým je úkon uchovania a vydania počítačových údajov zakotvený v ustanoveniach § 90 TP. Je nepochybné, že ide o prostriedok, ktorého realizácia predstavuje zásah menšej intenzity v porovnaní so situáciou, keby sa na dosiahnutie cieľa zvolil inštitút vydania, resp. odňatia veci.“*[67] Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že zaistenie počítačových údajov má prednosť pred zaistením celého počítača alebo pevného disku. Ako je ďalej zrejmé z rozhodnutia, uvedený zásah bolo potrebné realizovať *„vyhotovením kópie vyšetrovateľa úradu boja proti korupcii a asistencie pracovníka oddelenia kriminálnych analýz, ktorý disponuje potrebnými odbornými znalosťami za účelom vyhotovenia požadovanej kópie údajov“.*[68] Ústavný súd SR neakceptoval ako dôvod na zaistenie počítača *„nemožnosť zabezpečenia prítomnosti kvalifikovaného pracovníka na „stiahnutie“ potrebných údajov.“*[69] Je preto v konkrétnom prípade potrebné dôsledne skúmať nevyhnutnosť okamžitého odňatia celého počítača (disku) a neodkladnosti danej situácie, aby nedošlo k porušeniu zásady subsidiarity a proporcionality, ak nie je možné zabezpečiť osobu, ktorá vykoná kvalifikované zaistenie počítačových údajov v zmysle vydaného príkazu.

Na porovnanie uvádzam aj názor z českej literatúry, kde sa uvádza, že *„tvrdenie osoby, že nosiče informácií obsahujú aj informácie vo vzťahu ku ktorým je táto osoba viazaná povinnosťou mlčanlivosti nemôže zabrániť zaisteniu týchto nosičov. Ak nie je možné toto tvrdenie overiť v priebehu prehliadky a ak nie je možné oddeliť časť nosičov informácií, ktoré sú vecami dôležitými pre trestné konanie od tých nosičov, ktoré obsahujú informácie netýkajúce sa trestného konania, ... je treba zaistiť a zadokumentovať všetku výpočtovú techniku.“*[70]

Po riadnom a zákonnom zaistení nevyhnutných počítačových údajov je na rade znalec alebo odborník, ktorý v predmetnej veci vydá znalecký posudok alebo odborné vyjadrenie.[71] Tu však teba opäť zdôrazniť, že nie každý zaistený počítač, disk a jeho údaje je v konečnom dôsledku možné použiť ako dôkaz v trestnom konaní, a to najmä z dôvodu, že akoukoľvek manipuláciou s počítačom alebo s počítačovými dátami môže dôjsť k poškodeniu, zničeniu, zmene týchto údajov a tým k ich znehodnoteniu ako dôkazu v trestnom konaní. *„Počítačový údaj sa môže stať zákonným dôkazom len vtedy, ak spĺňa podmienku autenticity, pôvodnosti, pravosti, hodnovernosti a bol získaný zákonným spôsobom.“*

Autenticita počítačového údaja predstavuje jeho totožnosť s počítačovým údajom, ktorý bol vyhotovený, zaznamenaný a uchovaný.

Pôvodnosť znamená, že počítačový údaj sa nachádza v stave, v akom sa nachádzal v rozhodujúcom období a nebolo doň zasiahnuté žiadnym spôsobom.

Pri skúmaní pravosti počítačového údaja znalec zisťuje, či do dôkazu nebolo zasiahnuté pred jeho skúmaním.

Za hodnoverný dôkaz môžeme považovať len taký dôkaz, ktorý bol získaný zákonom predpísaným spôsobom, dodržaním procesných postupov a príslušných ustanovení TP.“[72]

---

[67] Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II ÚS 96/2010 zo dňa 3. 2. 2011.
[68] Tamtiež.
[69] Tamtiež.
[70] IVOR, J. a kol. Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné veda a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality, s. 292. Pozri aj súvisiaci Nález ÚS ČR zo dňa 10.7.2011, sp. zn. III ÚS 77/01: „...ide len o vedľajší produkt prehliadky, ktorému nebolo možné zabrániť a nie o zámerné získavanie údajov...“
[71] Pozri § 141 TP a nasledovné ustanovenia.
[72] HASÍKOVÁ, J. Počítačový údaj - zdroj dokazovania, s. 32-33.

Z autorkinej formulácie je zrejmé, že autenticita, pôvodnosť či pravosť počítačového dôkazu sa vzájomne ovplyvňuje, dopĺňa a podmieňuje a tým určuje jeho použiteľnosť v trestnom konaní. Bez ohľadu na konkrétny obsah týchto pojmov je zrejmé, že údaj nesmie byť pozmenený jednak samotným páchateľom alebo inou osobou s cieľom zakryť trestnú činnosť alebo naopak, snahou prisúdiť túto trestnú činnosť inej osobe, ale na druhej strane nesmie byť ani pozmenený zásahom napr. zo strany orgánov činných v trestom konaní, ktoré môžu tento následok spôsobiť aj z nedbanlivosti neodborným prístupom alebo snahou o „nahradenie činnosti znalca".[73] Zaujímavým konštatovaním autorky uvedeného odborného článku vo vzťahu k poslednému aspektu, a to hodnovernosti dôkazu, je fakt, že je neprípustné, aby napr. *„nosič s počítačovými údajmi odovzdal OČTK poškodený, ktorý tvrdí, že tieto údaje získal z počítača obvineného, v jeho neprítomnosti a konal tak preto, lebo má podozrenie zo spáchania trestného činu."*[74] Zastáva názor, že *„aj napriek tomu, že podľa § 2, ods. 10 TP platí, že: "Právo obstarávať dôkazy majú aj strany„ a toto právo strán je zvýraznené aj v § 2 ods. 11 TP tým, že priznáva stranám nimi navrhnutý dôkaz aj zabezpečí, pre vydanie alebo odňatie počítačových údajov platí špeciálna úprava, obsiahnutá v ustanovení § 90 a 91 TP, ktorú je potrebné bezpodmienečne dodržať."*[75]

Ďalšou možnosťou dokazovania tohto druhu trestnej činnosti z procesného hľadiska je použitie inštitútu „odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky".[76] Hoci by sa zdalo, že tento inštitút je vyhradený výlučne pre telekomunikačnú prevádzku, nie je tomu tak, o čom sa dozvedáme z § 115 ods. 9 TP: *„Ustanovenia odsekov 1 až 8 sa primerane vzťahujú na obsahové údaje alebo prevádzkové údaje, ktoré sú v reálnom čase prenášané prostredníctvom počítačového systému."* Tieto ustanovenia je možné použiť pre naše potreby len pri vyšetrovaní zločinov, t. j. trestných činov s hornou hranicou prevyšujúcou 5 rokov, t. j. len pre vybrané časti skutkových podstát a to § 368 TZ, § 369 ods. 2, 3 a 4 TZ. Sledovanie tejto prevádzky je možné uskutočniť na príkaz súdu, a to najviac na 6 mesiacov, s možnosťou predĺženia vždy o 2 mesiace.[77] Rovnako tak je možné použiť inštitút podľa § 116 TP „oznámenie údajov o uskutočnenej telekomunikačnej prevádzke", na základe ktorého možno požadovať informácie o uskutočnenej počítačovej komunikácii v minulosti.[78] Hoci TP zakotvuje možnosť získať minulé „obsahové aj prevádzkové údaje", bohužiaľ v praxi vyžiadanie údajov o obsahu uskutočnenej komunikácie nie je možné, pretože tomu nezodpovedajú ustanovenia zák. č. 351/2011 Z. z., ktoré neukladajú prevádzkovateľom povinnosť uchovávať takéto údaje.[79] Pre použitie § 116, ods. 4 TP je tiež významné odlišovať postup podľa tohto ustanovenia od postupu podľa § 90 TP (uchovanie a vydanie počítačových údajov): *„Postup podľa § 116 TP sa uplatní pri zisťovaní prevádzkových údajov prostredníctvom providera. Ak sa zisťujú prevádzkové údaje prenášané prostredníctvom počítačového systému zo softvéru počítača bez zainteresovania providera, prichádza do úvahy postup podľa § 90 TP."*[80]

Otázkou ostáva možnosť využitia inštitútu „agenta" a nasadenie policajtov na tzv. "on-line vyšetrovanie", t. j. možnosť policajta prihlásiť sa ako užívateľ na internetových

[73] K tejto problematike bližšie pozri IVOR, J. a kol. Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné veda a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality, s. 297-302.
[74] HASÍKOVÁ, J. Počítačový údaj - zdroj dokazovania, s. 33.
[75] Tamtiež.
[76] Pozri § 115 TP a nasledovné ustanovenia.
[77] § 115 ods. 2 a 3 TP.
[78] § 116 ods. 4 TP.
[79] ČENTÉŠ, J. Odpočúvanie - procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty, s. 145.
[80] Tamtiež, s. 148.

stránkach pod falošným menom alebo prezývkou a nadviazať kontakt s podozrivými a usvedčovať tak vinníkov priamo na internete. Využitie agenta však opäť podlieha prísnemu režimu (príkaz súdu, využitie agenta môže trvať len 6 mesiacov a predĺžiť ho možno o 2 mesiace).[81] Hoci sa javí použitie agenta na tento účel ako značne kontroverzné, nie je to vylúčené, aj keď pravdepodobne by opäť muselo byť kombinované s inštitútom podľa § 115 TP. Agent by však v tomto prípade nesmel úmyselne navádzať na páchanie trestného činu.[82]

ŠTATISTIKA

O tom, že sa v SR i v EÚ v posledných rokoch zintenzívnil boj proti detskej pornografii, vypovedá aj správa Ministerstva vnútra SR (ďalej iba MV SR") zo dňa 16.12.2011 o tom, že SR sa zúčastnila akcie „Ikarus" zameranej na boj proti šíreniu detskej pornografie na internete, ktorá prebiehala od septembra do decembra 2011. Ako uvádza táto správa, akcia sa konala v 22 krajinách EÚ a počas 189 domových prehliadok polícia zúčastnených krajín zadržala 112 osôb a zaistila množstvo dôkazov. Na území Slovenska bolo vykonaných 13 domových prehliadok a 2 prehliadky iných priestorov. Zaistilo sa vyše 800 kusov CD, viac ako 1300 DVD, fotografické filmy a videokazety, 30 počítačov, rôzna výpočtová technika, kamery a fotoaparáty.[83]

Čo sa týka štatistík, MV SR uvádza v príslušnej správe, že len do konca septembra 2011 bolo v SR zistených 84 prípadov detskej pornografie, v r. 2010 to bolo 29 prípadov, v roku 2009 to bolo 39 odhalených prípadov, v roku 2008 ich bolo 34 a v roku 2007 len 11 prípadov.[84]

Oficiálne štatistiky MV SR týkajúce sa počtu **zistených trestných činov** uvádzajú nasledovné čísla:[85]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
§ 368 TZ	4	11	9	7	30	15	19	20
§ 369 TZ	9	36	25	12	60	34	28	27
§ 370 TZ	12	8	9	17	65	30	13	19
spolu	**25**	**55**	**43**	**36**	**155**	**79**	**60**	**66**

Štatistika Generálnej prokuratúry SR (ďalej len „GP SR") uvádza, že v posledných rokoch boli nasledovné počty **osôb odsúdené** za trestné činy súvisiace s detskou pornografiou:[86]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
§ 368 TZ	0 (0)	1 (0)	3 (0)	3 (0)	6 (0)	16 (2)	8 (0)	
§ 369 TZ	0 (0)	1 (0)	3 (0)	12 (0)	10 (0)	14 (1)	16 (0)	
§ 370 TZ	0 (0)	7 (0)	1 (0)	8 (0)	8 (0)	12 (0)	9 (0)	
spolu	**0**	**9**	**7**	**23**	**24**	**42**	**33**	

Pozn.: údaj v zátvorke uvádza počet odsúdených žien z celkového počtu odsúdených

[81] Pozri § 117 TP.
[82] § 117 ods. 2 TP.
[83] MV SR. Celoeurópska policajná akcia Ikarus proti detskej pornografii. [cit. 2015-03-05]. Dostupné na internete:http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&sprava=celoeuropska-policajna-akcia-ikarus-proti-detskej-pornografii.
[84] Tamtiež.
[85] MV SR. Štatistika kriminality v SR. [cit. 2015-03-05]. Dostupné na internete:http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv.
[86] GP SR. Štatistiky. [cit. 2015-03-05]. Dostupné na internete:http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html.

Z predložených štatistík je zrejmé, že postupne narastá počet osôb odsúdených za trestné činy (s výnimkou roka 2012) súvisiace s detskou pornografiou, pričom ten nie príliš závislý od množstva zistených trestných činov, a to najmä s ohľadom na zložitosť prejednávanej veci a eventuálne dlhšie trvanie súdneho konania. Zaujímavou skutočnosťou, potvrdzujúcou kriminologické výskumy, je skutočnosť, že z celkového počtu odsúdených (138) boli iba 3 ženy. Taktiež stojí za povšimnutie, že najväčšie zastúpenie medzi spáchanými trestnými činmi má v zásade práve trestný čin šírenia detskej pornografie, ktorý súvisí najmä s jej rozširovaním prostredníctvom internetu.

Taktiež je možné konštatovať, že podiel zistených trestných činov je nepomerne vyšší ako počet osôb, ktoré boli za tieto trestné činy odsúdené. Súvisí to najmä s už spomínaným problematickým dokazovaním tejto trestnej činnosti.

ZÁVER

Týmto článkom som sa snažil načrtnúť problematiku detskej pornografie ako spoločenského fenoménu s vysvetlením jeho hmotnoprávnej stránky, ako aj možnosťami boja proti tomuto negatívnemu spoločenskému javu, pričom problém boja proti tejto kriminalite som rozdelil do roviny technickej a procesnoprávnej. Záverom je potrebné vysloviť optimistickú víziu, že tak, ako sa rozvíjajú možnosti a schopnosti páchateľov, sa budú adekvátne zlepšovať aj technické a právne možnosti policajných jednotiek bojujúcich proti tejto kriminalite. Riešenie ako bojovať proti detskej pornografii na internete by bolo možné zhrnúť nasledovne:

- skrátenie času medzi prijatím podnetu a zahájením vyšetrovania,
- spolupráca s vysokokvalitnými odborníkmi,
- zachovanie originality, integrity a obnoviteľnosti digitálnych stôp.[87]

LITERATÚRA

- ČENTÉŠ, J. *Odpočúvanie - procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty*. C. H. BECK : Bratislava, 2013.
- ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon :* Veľký komentár. Eurokódex : Žilina, 2013.
- *Dôvodová správa k zákonu č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.* [cit. 2015-03-04]. Dostupné na internete: http://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2013/204-2013-z-z.html?addToFavorite.
- EurActiv. *V počte domácností s Internetom sme v EÚ na predposlednom mieste.* [cit. 2015-03-04]. Dostupné na internete: http://www.euractiv.sk/informacna-spolocnost/clanok/v-pocte-domacnosti-s-internetom-sme-v-eu-na-predposlednom-mieste.
- GP SR. *Štatistiky.* [cit. 2015-03-05]. Dostupné na internete:http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html.
- GREGUŠOVÁ, D.: Multimediálna kriminalita (nová forma počítačovej kriminality v informačnej spoločnosti). In *Zborník referátov z medzinárodnej konferencie 21. 9. 2000*, Bratislava : Business Software Alliance SR, 2000, s. 12-17.
- HASÍKOVÁ, J. Počítačový údaj - zdroj dokazovania. In *Bulletin SAK*, 1-2/2013, s. 29-35.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné veda a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality*, Plzeň : Aleš Čenek, 2013.
- IT news. *Už iba 6 % slovenských domácností je bez prístupu k internetu.* [cit. 2015-03-04]. Dostupné na internete: http://www.itnews.sk/spravy/technologie/2013-02-20/c154318-uz-iba-6-slovenskych-domacnosti-je-bez-pristupu-k-internetu.

[87] IVOR, J. a kol. Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné veda a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality, s. 294.

- KRSTIC, O. Nové druhy kriminality a formy kriminality, zamedzovanie týmto druhom a formám kriminality a boj proti nim. In *Policajná teória a prax,* 2/2000, s. 41-51.
- MAJERNÍK, Š. *Cybercrime*, diplomová práca. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2007.
- MAMOJKOVÁ, E. *Kriminologická charakteristika páchateľa mravnostnej kriminality*, Veľký Biel : VŠ v Sládkovičove, Fakulta práva Janka Jesenského, 2012.
- MATĚJKA, M. *Počítačová kriminalita.* Praha : Computer Press, 2002.
- MINÁRIK, Š a kol. *Trestný poriadok :* Stručný komentár, Bratislava : Iura Edition, 2006.
- MV SR. *Celoeurópska policajná akcia Ikarus proti detskej pornografii.* [cit. 2015-03-05]. Dostupné na internete:http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&sprava=celoeuropska-policajna-akcia-ikarus-proti-detskej-pornografii.
- MV SR. *Štatistika kriminality v SR.* [cit. 2015-03-05]. Dostupné na internete:http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv.
- MUSIL, S. *Počítačová kriminalita.* Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000.
- *Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II ÚS 96/2010 zo dňa 3. 2. 2011.*
- NESVATBA, A., BLATNICKÝ, J. Všeobecné aspekty páchania počítačovej kriminality. In *Justičná revue*, 3/2002, s. 308 - 316.
- PORADA, V. , STRAUS, J. *Kriminalistické stopy :* Teorie, metodologie, praxe, Plzeň : Aleš Čenek, 2012.
- STIFFEL, H., TOMAN, P., SAMAŠ, O. *Trestný zákon :* stručný komentár, Bratislava : Iura Edition, 2006.
- *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV* (Ú. v. EÚ L 335, 17. 12. 2011)
- Techsme.sk. *Prístup k internetu má 62 % slovenských domácností.* [cit. 2015-03-04]. Dostupné na internete: http://tech.sme.sk/c/5259210/pristup-k-internetu-ma-62-percent-slovenskych-domacnosti.html.
- *Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov*
- *Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov*.
- *Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov.*

JUDr. Radovan Blažek, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK
radovan.blazek@flaw.uniba.sk

Bystrík ŠRAMEL

OPATRENIA PROTI MRAVNOSTNEJ KRIMINALITE Z POHĽADU ODPORÚČANIA VÝBORU MINISTROV ČLENSKÝM ŠTÁTOM RADY EURÓPY Č. R (91) 11

Anotácia: *Autor sa vo svojom príspevku zaoberá problematikou mravnostnej kriminality. Predmetom príspevku je analýza Odporúčania Výboru ministrov členským štátom Rady Európy č. R (91) 11 o sexuálnom vykorisťovaní, pornografii, prostitúcii a obchodovaní s deťmi a mládežou, ktoré je mimoriadne významným dokumentom predstavujúcim viaceré opatrenia umožňujúce prispieť k zníženiu úrovne mravnostnej kriminality v jednotlivých krajinách sveta. Aj keď tento dokument nie je pre členské štáty právne záväzný, z titulu svojej politickej a právnej sily má medzinárodno-politickú relevanciu a prispieva tak k postupnej harmonizácii právnych úprav v oblasti mravnostnej kriminality.*

Abstract: *The author of this contribution deals with the issue of sexual delinquency. The object of this contribution is the analysis of Recommendation No. R (91) 11 of the Committee of Ministers to Member States concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and youth adults, which is an extremely important document introducing a number of measures to reduce the level of sexual delinquency in different countries. Although this document is not for the Member States legally binding, due to its political and legal force it has international-political relevance and contributes to the gradual harmonization of legal regulations in the field of sexual delinquency.*

Kľúčové slová: *mravnostná kriminalita, prostitúcia, pornografia, deti, mládež*

Keywords: *sexual delinquency, prostitution, pornography, children, youth adults*

ÚVOD

Mravnostná kriminalita patrí medzi závažné formy kriminality, ktoré majú významný dopad na zdravý vývoj jednotlivca a súčasne samotnej spoločnosti. Aj keď síce veľká časť protiprávnych činov spadajúcich do kategórie mravnostnej kriminality nespôsobuje v zásade závažné fyzické poranenia či poškodenia zdravia, nemožno v žiadnom prípade zľahčovať dôsledky ich páchania. Nebezpečenstvo tejto formy kriminality totiž tkvie predovšetkým v spôsobení ujmy na psychickom zdraví človeka a narušení jeho zdravého mentálneho vývoja. Škody na psychike človeka môžu mať rôzny stupeň a rôznu intenzitu - môžu sa pohybovať od permanentného prežívania strachu, depresií či pocitu úzkosti a bezmocnosti, až po doživotné problémy s nadväzovaním intímnych vzťahov či úplné izolovanie sa od života v spoločnosti. Z uvedených dôvodov sa táto problematika stala predmetom mnohých vedeckých výskumov či už na vnútroštátnej alebo medzinárodnej úrovni, alebo tiež súčasťou rôznych medzinárodných dokumentov prijatých na úrovni regionálnych či celosvetových organizácií. Medzi významné dokumenty, ktoré sa zaoberajú práve problematikou mravnostnej kriminality a spôsobmi jej kontroly možno zaradiť aj Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom Rady Európy č. R (91) 11 o sexuálnom vykorisťovaní, pornografii, prostitúcii a obchodovaní s deťmi a mládežou, ktoré malo a stále aj má významný dopad na prijímanie rôznorodých opatrení proti mravnostnej kriminalite na vnútroštátnej úrovni. Z uvedeného dôvodu v tomto príspevku nahliadnem na predmetné odporúčanie a predstavím jednotlivé opatrenia, ktoré sú podľa neho považované za kľúčové pri znižovaní úrovne mravnostnej kriminality vo svete.

MRAVNOSTNÁ KRIMINALITA A JEJ CHARAKTERISTIKA

Mravnostnú kriminalitu možno charakterizovať ako jednu z foriem kriminality, ktorá je priamo či nepriamo spojená **s pohlavným pudom človeka** či so samotným **sexuálnym správaním človeka**. Ide o typ kriminality, ktorý patrí z hľadiska historického a geografického k typom kriminality značne premenlivým. To znamená, že mravnostná kriminalita a jej podoby sa neustále vyvíjajú v čase a priestore. Platí totiž, že to, čo sa pred niekoľkými rokmi mohlo považovať za mimoriadne závažný trestný čin, to sa neskôr pod vplyvom meniacich spoločenských podmienok mohlo stať činom dokonca bez akéhokoľvek trestnoprávne relevantného dôsledku (napr. homosexuálny pohlavný styk). Okrem toho, rozdielne prístupy k mravnostnej kriminalite a jej podobám môžu byť v rovnakom čase determinované aj odlišnými tradíciami, prevažujúcim svetonázorom či náboženstvom obyvateľov na určitom území. Z tohto pohľadu sú rozdiely medzi mravnostnými trestnými činmi napr. v štátoch Európskej únie a štátoch islamského sveta často krát mimoriadne markantné.

Z hľadiska štruktúry kriminality sa mravnostná kriminalita neradí medzi tie druhy kriminality, ktoré by mali dlhodobo vysoký podiel na celkovej kriminalite. Práve naopak, výskumy poukazujú na to, že jej podiel na celkovej kriminalite je pomerne nízky (cca 1 %). To by mohlo zvádzať k záveru, že následky vyplývajúce z tejto formy trestnej činnosti nie sú pre spoločnosť obzvlášť závažné. Opak je však pravdou. Nemožno totiž konštatovať, že ide o oblasť kriminality, ktorá by bola zanedbateľná, a ktorú by bolo možné podceňovať. Je tomu tak aj z toho dôvodu, že veľká časť mravnostných trestných činov sa vyznačuje svojou vysokou latenciou, t.j. množstvo trestných činov spadajúcich do kategórie mravnostných trestných činov sa odohráva za zatvorenými dverami bez toho, aby sa o nich oficiálne inštitúcie vôbec dozvedeli (najmä v prípade sexuálneho zneužívania obetí). Odhalenie skutočného počtu týchto trestných činov preto významným spôsobom závisí práve od správania sa obetí alebo svedkov. To však v mnohých prípadoch zo strany najmä obetí vedie skôr k utajovaniu činu a spôsobenej ujmy, ako k ich odhaľovaniu. Mnohí odborníci poukazujú, že napr. registrovaný počet znásilnení je len „špičkou ľadovca“. Odhadujú, že osem z deviatich prípadov znásilnenia zostáva neohlásených. Dôvody, prečo je tomu tak, sú rozmanité. Niektoré obete si napr. myslia, že sú prinajmenšom čiastočne zodpovedné za tento čin. Iné sa zasa boja oznámiť takýto čin z dôvodu, že sexuálne trestné činy sú v spoločnosti stále akési tabu a ich reputácia v spoločnosti by mohla utrpieť. Iní poškodení si zasa myslia, že dostupné dôkazy nie sú dostatočné pre vznesenie obvinenia či odsúdenie páchateľa, a preto by bolo oznámenie činu zbytočné. V mnohých prípadoch ohlásenie protiprávneho činu je dokonca sťažované skutočnosťou, že obeť a páchateľ sú vo viac či menej blízkom vzťahu.[88]

Mravnostná kriminalita ako typ kriminality in concreto zahŕňa pomerne veľké množstvo rôznych protiprávnych činov. Pre lepší prehľad preto ponúka odborná literatúra klasifikácie tohto typu kriminalitu na viaceré podskupiny, a to v závislosti od povahy spáchaných činov. V zásade možno do tohto typu kriminality zaradiť nasledovné okruhy kriminality:[89]

- **Sexuálna kriminalita:** Sem sa spravidla zaraďujú také konania, ktoré sú z hľadiska spôsobov a prostriedkov ukájania pohlavného pudu spoločensky netolerovateľné.

[88] OBERGFELL-FUCHS, J. Perpetrators and Victims of Sex Crimes, s. 267.

[89] MOULISOVÁ, M., ZOUBKOVÁ, I. Kriminologie a prevence kriminality, s. 133; NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. Kriminologie, s. 303-304.

Dôvodom je najmä nízky vek sexuálneho partnera, nesúhlas partnera s vykonaním sexuálnej praktiky, zakázaný okruh sexuálnych partnerov, možné genetické deformácie plodu. Z pohľadu slovenského Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ") sem možno zaradiť také trestné činy, ako je znásilnenie (§ 199 TZ), sexuálne násilie (§ 200 TZ), sexuálne zneužívanie (§ 201 až 202 TZ) a súlož medzi príbuznými (§ 203 TZ). Ide o skupinu trestných činov označovaných TZ ako trestné činy proti ľudskej dôstojnosti. Okrem uvedených sa však do tejto skupiny dajú zaradiť aj mnohé iné trestné činy (napr. hanobenie mŕtveho - § 366 TZ).

- **Kriminalita spojená s prostitúciou:** Aj keď prostitúcia v súčasnosti nepatrí medzi konania kriminalizované, treba uviesť, že práve s týmto javom sú bezprostredné späté mnohé iné spoločensky nebezpečné činy. Ide najmä o také trestné činy, ako napr. ohrozovanie vírusom ľudskej imunodeficiencie (§ 165 a 166 TZ), ohrozovanie pohlavnou chorobou (§ 167 TZ), nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi (§ 171 až 173 TZ),[90] obchodovanie s ľuďmi (§ 179), zverenie dieťaťa do moci iného (§ 180 a 181 TZ), pozbavenie osobnej slobody (§ 182 TZ)[91], obmedzovanie osobnej slobody (§ 183 TZ), vydieračský únos (§ 186 TZ), zavlečenie do cudziny (§ 187 TZ), vydieranie (§ 189), hrubý nátlak (§ 190 a 191), kupliarstvo (§ 367 TZ), výroba detskej pornografie (§ 368 TZ), rozširovanie detskej pornografie (§ 369 TZ), prechovávanie detskej pornografie (§ 370 TZ).
- **Ohrozovanie mravného vývoja členov spoločnosti:** V tomto prípade ide predovšetkým o také protiprávne konania, ktoré vedú k ohrozovaniu vývoja spoločnosti a jej členov a k porušovaniu dodržiavania a akceptovania spoločensky zaužívaných konvencií či názorov na mravné hodnoty a pravidlá morálky v oblasti sexuality (pohlavného života). Možno sem zaradiť také trestné činy, ako napr. ohrozovanie mravnej výchovy mládeže (§ 211 TZ), či ohrozovanie mravnosti (§ 371 a 372 TZ).

Ak by sme to istým spôsobom zhrnuli, môžeme konštatovať, že mravnostné trestné činy zasahujú štyri základné oblasti - morálne vzťahy v spoločnosti, život a zdravie občanov poškodených protiprávnym konaním vo sfére sexuálnych vzťahov, zdravý vývoj mládeže a dobré mravy v sexuálnych vzťahoch medzi dospelými jednotlivcami.[92] Všetky štyri oblasti reflektujú mimoriadne významné hodnoty, z ktorých vychádza naša súčasná spoločnosť; na ktorých je spoločnosť založená. Ich ochrana je preto nevyhnutná, vo väčšine prípadov totiž ide o ochranu základných ľudských práv a slobôd jednotlivcov.[93]

Za účelom eliminovania, či skôr redukcie páchania uvedených mravnostných trestných činov, sa v jednotlivých krajinách prijímajú na vnútroštátnej úrovni mnohé opatrenia. Ide o opatrenia represívneho a preventívneho charakteru. Účelom **represívnych opatrení** je predovšetkým zamedziť tomu, aby sa páchateľ mravnostného trestného činu opätovne dopustil takéhoto činu. Z toho dôvodu štáty zavádzajú rôzne typy trestných postihov majúce charakter či už trestov (napr. trest odňatia slobody, trest zákazu činnosti, trest zákazu pobytu) alebo ochranných opatrení (napr. ochranný dohľad, ochranné liečenie, detencia). Tieto sa ukladajú v prípade spáchania trestného činu, resp. prípravy alebo pokusu jeho spáchania. Ide o právne následky už spáchaného deliktu.

---

[90] Bližšie k tomuto trestnému činu pozri ČENTÉŠ, J. K trestnosti prechovávania drog v SR v ČR, s. 14-19.

[91] Bližšie k tomuto trestnému činu pozri ČENTÉŠ, J. Pozbavenie osobnej slobody - ústavné a zákonné limity, s. 51-62.

[92] CHMELÍK, J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita, s. 18.

[93] K problematike ľudských práv v podmienkach globalizácie a práva Európskej únie bližšie pozri FUNTA, R. Globalization, Human Rights and Migration in EÚ: International Conference : Europe in Motion, s. 56-66.

V každej modernej spoločnosti je však dôležité trestnej činnosti predchádzať, a nie čakať, kým delikt bude spáchaný. Aj z tohto dôvodu je mimoriadne významné, aby štát vytváral také podmienky života v spoločnosti, ktoré budú viesť k predchádzaniu páchania mravnostnej kriminality. Platí totiž, že prevencia je vždy významnejšia ako represia. Kriminológia ako veda preto rozpracúva viaceré opatrenia, ktoré majú slúžiť na predchádzanie tohto typu trestnej činnosti. Uvedené **preventívne opatrenia** sa na základe ich charakteru a objektov pôsobenia členia na opatrenia v oblasti primárnej prevencie (najmä realizácia kvalitnej sexuálnej výchovy v spoločnosti), sekundárnej prevencie (najmä uskutočnenie dôslednej diagnostiky páchateľov trestnej činnosti a následných nápravnovýchovných a terapeutických postupov) a terciárnej prevencie (najmä vytvorenie vhodných podmienok na začlenenie sa odsúdeného do každodenného života).[94] Ide pritom o opatrenia, ktoré vychádzajú z realizovaných kriminologických výskumov, a ktoré súčasne reflektujú viaceré odporúčania odborníkov pretavené do významných dokumentov prijatých na pôde regionálnych či univerzálnych medzinárodných organizácií. Medzi najvýznamnejšie z nich možno bezpochyby zaradiť práve Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom Rady Európy č. R (91) 11 o sexuálnom vykorisťovaní, pornografii, prostitúcii a obchodovaní s deťmi a mládežou.

OPATRENIA PROTI MRAVNOSTNEJ KRIMINALITE Z POHĽADU ODPORÚČANIA VÝBORU MINISTROV ČLENSKÝM ŠTÁTOM RADY EURÓPY Č. R (91) 11

Jedným z cieľov Rady Európy ako regionálnej európskej organizácie je dosiahnuť väčšiu jednotu medzi členskými štátmi a zabezpečiť tak účinnejšiu realizáciu ideálov a zásad, ktoré sú ich spoločným dedičstvom.[95] Z toho dôvodu v záujme boja proti trestnej činnosti už od svojho založenia vyvíja Rada Európy veľkú snahu v oblasti harmonizovania zákonov, štruktúr a praxe jednotlivých členských štátov. Boj proti zločinu je totiž oblasťou, kde sa priamo uplatňujú v praxi princípy, na ktorých bola vybudovaná Rada Európy a ktoré má za cieľ obhajovať, t. j. dominantné postavenie práva, demokraciu a ľudské práva.

Z uvedených dôvodov Rada Európy pravidelne prostredníctvom svojich orgánov prijíma dokumenty, ktoré za účelom zdokonaľovania systémov trestnej justície členských krajín upravujú rôzne oblasti (napr. postavenie obetí kriminality, postavenie orgánov verejnej žaloby a i.). Jedným z nich je aj Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom Rady Európy č. R (91) 11 o sexuálnom vykorisťovaní, pornografii, prostitúcii a obchodovaní s deťmi a mládežou (ďalej len „odporúčanie“), ktoré bolo prijaté Výborom ministrov 9. septembra 1991 na 461. zasadaní ministrov - zástupcov. V súvislosti s jeho právnou povahou treba poznamenať, že dokument **nemá právne donucujúci charakter** a akákoľvek formulácia, ktorá by mohla vyzerať ako uloženie nejakej povinnosti štátom, nie je ničím iným, než odporúčaním, aby štát uplatnil príslušný princíp. Napriek tomu sa však európske štáty rozhodli prijať mnohé z odporúčaní a zakomponovať ich do svojho právneho systému. Slovenská republika sa nestala výnimkou a v súčasnosti sa mnohé zákony či iné právne dokumenty snažia tiež reagovať na toto odporúčanie.

Predmetný dokument Rady Európy rieši vo vzťahu k mravnostnej kriminalite tri základné okruhy problémov. Ide de facto o tri tematické celky (časti), ktoré sa vyslovujú k nevyhnutným opatreniam štátov proti mravnostnej kriminalite vo všeobecnosti, k medzinárodným súvislostiam problematiky a tiež vo vzťahu k vede a výskumu v predmetnej

[94] Bližšie pozri HOLCR, K. a kol. Kriminológia, s. 279-281.
[95] Bližšie pozri POTOČNÝ, M. Mezinárodní právo veřejné : Zvláštní část, s. 312.

oblasti. Predstavujú akýsi základný rámec pre tvorbu konkrétnych legislatívnych opatrení smerujúcich k zníženiu miery mravnostnej kriminality v členskej krajine a z toho dôvodu dokument aj výslovne odporúča vládam členských štátov, **aby sa ním pri tvorbe vlastných legislatívnych predpisov a v praxi inšpirovali**.

Prvá časť odporúčania pozostáva zo štyroch tematických celkov. V prvom tematickom okruhu s názvom **„Všeobecné opatrenia“** sa odporúčanie venuje problematike *verejného povedomia, vzdelávania a informovanosti.*[96] Odporúčanie vyzýva štáty, aby vytvorili primeranú dokumentáciu týkajúcu sa sexuálneho vykorisťovania detí a mládeže, ktorá by bola dostupná rodičom, osobám vykonávajúcim starostlivosť o neplnoletých a iným zainteresovaným skupinám a združeniam. Súčasne dokument odporúča, aby krajiny zahrnuli vo svojich programoch primárneho a sekundárneho školského vzdelávania informácie o nebezpečenstvách sexuálneho vykorisťovania a zneužívania, ktorým môžu čeliť deti a mládež a o tom, ako sa môžu brániť. Štáty majú tiež za účelom umožnenia identifikácie prípadov sexuálneho vykorisťovania a prijatia nevyhnutných opatrení podporovať programy slúžiace na rozvoj povedomia a výchovy tých, ktorí vykonávajú funkcie podpory a ochrany detí a mládeže v oblasti vzdelávania, zdravia, sociálnej starostlivosti, spravodlivosti a polície. Okrem toho by sa štáty mali snažiť informovať verejnosť o devastačných účinkoch sexuálneho vykorisťovania, ktoré pretvára deti a mládež na spotrebné predmety a nabádať širokú verejnosť, aby sa zúčastňovala aktivít združení a organizácií v predmetnej oblasti. Odporúčanie taktiež uvádza, že médiá by mali byť prizvané k realizácii zabezpečovania všeobecného povedomia subjektov a prijímania vhodných pravidiel správania. V neposlednom rade by štáty tiež mali prijať také pravidlá, ktoré odradia a zabránia zneužívaniu detského hlasu a snímok na erotické účely.

V rámci všeobecných opatrení odporúčanie tiež venuje pozornosť problematike *zberu a výmeny informácií.*[97] Odporúčanie tu hovorí o tom, že štáty by mali nabádať verejné a súkromné inštitúcie a orgány zaoberajúce sa deťmi a mládežou, ktoré sa stali obeťami sexuálneho vykorisťovania, aby uchovávali primerané štatistické informácie na vedecké účely a na účely trestnej politiky, za súčasného rešpektovania anonymity a dôvernosti. Súčasne by sa mala podporovať spolupráca medzi políciou a všetkými verejnými a súkromnými organizáciami zaoberajúcimi sa prípadmi sexuálneho zneužívania v rodine alebo mimo rodiny a rôznych foriem sexuálneho vykorisťovania.

Odporúčanie sa ďalej tiež zaoberá problematikou *prevencie, detekcie a asistencie*.[98] Štáty by v tejto súvislosti mali nabádať policajné zložky, aby kládli osobitnú pozornosť prevencii, odhaľovaniu a vyšetrovaniu prípadov sexuálneho vykorisťovania detí a mládeže, a za týmto účelom by im mali prideľovať aj dostatočné prostriedky. Súčasne by štáty mali za účelom predchádzania a odhaľovania všetkých foriem sexuálneho vykorisťovania podporovať vytvorenie a činnosť špecializovaných verejných a súkromných organizácií zaoberajúcich sa ochranou detí a mládeže, ktorí sú v nebezpečenstve. Napokon by podľa odporúčania mali byť tiež podporované verejné a súkromné iniciatívy na miestnej úrovni smerujúce k vytvoreniu liniek pomoci a centier poskytujúcich lekársku, psychologickú, sociálnu alebo právnu pomoc deťom a mládeži, ktorí sú v nebezpečenstve alebo ktorí sa stali obeťami sexuálneho zneužívania.

[96] Porovnaj písm. a. bodu A. časti I. odporúčania.
[97] Porovnaj písm. b. bodu A. časti I. odporúčania.
[98] Porovnaj písm. c. bodu A. časti I. odporúčania.

Napokon, v rámci všeobecných opatrení sa odporúčanie tiež venuje problematike *trestného práva a trestného konania*.[99] V tejto súvislosti odporúčanie vyzýva štáty, aby zaistili ochranu práv a záujmov detí a mládeže v konaniach za súčasného rešpektovania práv obvinených. Štáty tiež majú zabezpečiť v priebehu súdnych alebo správnych konaní dôvernosť záznamov a rešpektovanie práva na súkromie detí a mládeže, ktorí sa stali obeťami sexuálneho vykorisťovania, a to predovšetkým prostredníctvom zamedzenia odhalenia informácií vedúcich k ich identifikácii. Okrem toho odporúčanie považuje za dôležité, aby sa zabezpečili osobitné pravidlá v rámci výsluchov detí, ktoré sú obeťami alebo svedkami sexuálneho vykorisťovania, za účelom zmiernenia traumatizujúcich účinkov takýchto výsluchov a zvýšenia dôveryhodnosti ich výpovedí za súčasného rešpektovania ich dôstojnosti. Štáty by tiež mali poskytovať na základe primeraných pravidiel náhradu škody deťom a mládeži, ktorí sa stali obeťami sexuálneho vykorisťovania. Napokon by sa mala tiež poskytnúť možnosť zhabania výnosov z trestnej činnosti týkajúcej sa sexuálneho vykorisťovania detí a mládeže.

Druhý tematický celok sa venuje **opatreniam týkajúcim sa detskej pornografie**.[100] Štáty by v tejto oblasti podľa odporúčania mali zabezpečiť také sankcie, ktoré berú do úvahy závažnosť trestného činu spáchaného osobou podieľajúcou sa na výrobe a distribúcii detskej pornografie. Ďalej odporúčanie uvádza, že by sa mala preskúmať vhodnosť trestných sankcií za prechovávanie detskej pornografie a tiež zabezpečiť, obzvlášť prostredníctvom medzinárodnej spolupráce, odhalenie firiem, združení alebo jednotlivcov, často spojených s dvomi alebo viacerými krajinami, ktorí zneužívajú deti na výrobu detskej pornografie. V neposlednom rade tiež odporúčanie zdôrazňuje, že štáty by mali za účelom zvýšenia verejného povedomia zabezpečiť informovanie verejnosti o implementácii trestnej politiky, počte trestných stíhaní a odsúdení v prípadoch týkajúcich sa detskej pornografie, za súčasného zabezpečenia anonymity dotknutých detí a obvinených.[101]

Tretí tematický celok hovorí o **opatreniach týkajúcich sa prostitúcie detí a mládeže**.[102] Odporúčanie vyzýva štáty, aby v tejto oblasti zvýšili materiálne a ľudské zdroje v rámci orgánov sociálnej starostlivosti a polície a zdokonalili metódy ich činnosti, a to tak, aby miesta, kde môže dochádzať k detskej prostitúcii, boli pravidelne kontrolované. Ďalej by sa malo podporovať vytváranie mobilných jednotiek sociálnej starostlivosti na vykonávanie monitoringu alebo vytváraniu kontaktu s deťmi v nebezpečenstve, obzvlášť s deťmi žijúcimi na ulici, za účelom pomoci vrátiť sa do ich rodín, ak je to možné, a ak je to potrebné, tak ich nasmerovať na vhodné orgány poskytujúce zdravotnú starostlivosť, výchovu alebo vzdelávanie. Štáty by podľa odporúčania mali tiež zintenzívniť snahy o identifikáciu a sankcionovanie tých, ktorí na jednej strane podporujú alebo podnecujú prostitúciu detí alebo mládeže, alebo ktorí z nej profitujú a na druhej strane zákazníkov detskej prostitúcie. Mali by sa taktiež vytvárať alebo rozvíjať špecializované jednotky v rámci polície, a ak je to

[99] Porovnaj písm. d. bodu A. časti I. odporúčania.

[100] Porovnaj bod B. časti I. odporúčania.

[101] Pre porovnanie, pokiaľ ide o boj proti detskej pornografii v kontexte Európskej únie, bližšie pozri: IVOR, J., KLIMEK, L. et ZÁHORA, J. Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky, s. 215 a nasledujúce, s. 322 a nasledujúce; KLIMEK, L. Boj proti sexuálnemu vykorisťovaniu a sexuálnemu zneužívaniu detí a detskej pornografii : analýza novej právnej úpravy na úrovni EÚ, s. 1461- 475; KLIMEK, L. Boj proti sexuálnemu vykorisťovaniu detí a detskej pornografii : minulosť, súčasnosť a (očakávaná) budúcnosť v legislatíve EÚ In Trestní právo, 2012, roč. 16, č. 1, s. 27 - 33 (I. časť) & č. 2, s. 13-19 (II. časť); KLIMEK, L. Solicitation of Children for Sexual Purposes : The New Offence in the EU (under the Directive 2011/92/EU), pp. 135-144.

[102] Porovnaj bod C. časti I. odporúčania.

potrebné, zdokonaľovať ich metódy činnosti za účelom boja proti kupliarstvu s deťmi a mládežou. Štáty by sa súčasne mali snažiť odrádzať cestovné kancelárie od podporovania sexturizmu v akejkoľvek forme, obzvlášť jeho propagáciou, a to predovšetkým prostredníctvom realizácie konzultácií medzi nimi a verejnoprospešnými organizáciami. Napokon sa podľa odporúčania má uprednostňovať odborná výchova a reintegračné programy zahŕňajúce deti a mládež, ktorí príležitostne alebo často vykonávajú prostitúciu.

Štvrtý tematický celok sa zaoberá **opatreniami týkajúcimi sa obchodovania s deťmi a mládežou**.[103] Štáty by v tejto oblasti mali vykonávať dozor nad aktivitami umeleckých, manželských alebo adopčných agentúr za účelom kontroly pohybu detí a mládeže v rámci jednej alebo medzi viacerými krajinami, a to s cieľom zabrániť možnosti ich zvedenia k prostitúcii alebo k iným formám sexuálneho vykorisťovania. Súčasne by štáty mali zvýšiť monitorovanie vykonávané imigračnými orgánmi a hraničnou políciou za účelom zabezpečenia, aby cesta detí do cudziny, obzvlášť tých, ktoré nie sú sprevádzané rodičmi alebo ich opatrovníkmi, nebola spojená s obchodovaním s ľuďmi. Napokon odporúčanie tiež uvádza, že štáty by mali vytvárať alebo podporovať zariadenia, ktoré poskytujú ochranu a pomoc obetiam obchodovania s deťmi a mládežou.

Druhá časť odporúčania sa venuje **medzinárodným aspektom problematiky**.[104] Odporúčanie tu vyzýva vlády štátov, aby preskúmali vhodnosť podpísania a ratifikácie nasledovných dokumentov (pokiaľ sa tak doposiaľ nestalo):

- Dohovor OSN o potláčaní a zrušení obchodu s ľuďmi a využívaní prostitúcie iných[105] (1950),
- Haagsky dohovor o právomoci, rozhodnom práve a uznávaní rozhodnutí o osvojení (1965),
- Európsky dohovor o adopcii detí (1967),
- Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 138 o minimálnom veku na prijatie do zamestnania (1973),
- Dohovor OSN o právach dieťaťa (1989).

Dokument súčasne odporúča štátom, aby zaviedli pravidlá extrateritoriálnej jurisdikcie za účelom umožnenia trestného stíhania a trestania štátnych občanov, ktorí sa dopustili sexuálneho vykorisťovania detí a mládeže mimo územia štátu, alebo, pokiaľ je to možné, aby za týmto účelom prehodnotili existujúce pravidlá a zdokonalili medzinárodnú spoluprácu. Štáty majú podľa odporúčania tiež zvýšiť a zdokonaliť výmenu informácií medzi krajinami prostredníctvom Interpolu za účelom identifikácie a stíhania páchateľov sexuálneho vykorisťovania, a obzvlášť obchodovania s deťmi a mládežou, alebo tých, ktorí takéto činy zorganizovali. Ďalej sa tiež za účelom získania informácií majú vytvoriť spojenia s medzinárodnými združeniami a organizáciami zaoberajúcimi sa starostlivosťou o deti a mládež a pokiaľ je to možné, zabezpečiť ich vzájomnú spoluprácu v oblasti boja proti sexuálnemu vykorisťovaniu. Napokon, štáty by mali podniknúť aj spoločné kroky k vytvoreniu Európskeho registra nezvestných detí.

---

[103] Porovnaj bod D. časti I. odporúčania.

[104] Porovnaj časť II. odporúčania.

[105] V kontexte Európskej únie obdobným dokumentom je Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania. Úradný vestník Európskej únie, L 101/1, 15. 4. 2011. Bližšie pozri: KLIMEK, L. Obchodovanie s ľuďmi: analýza novej právnej úpravy na úrovni EÚ, s. 259-268; KLIMEK, L. Obchodovanie s ľuďmi vo svetle navrhovanej právnej úpravy EÚ, s. 453-459; KLIMEK, L. Právne záruky Európskej únie v boji proti obchodovaniu s ľuďmi, s. 114-120.

Posledná, tretia časť odporúčania sa zaoberá **prioritami v oblasti výskumu**.[106] Dokument sa zasadzuje za to, aby vlády jednotlivých členských krajín Rady Európy podporovali výskum na národnej aj medzinárodnej úrovni, obzvlášť v týchto oblastiach:

- povaha a rozsah rôznych foriem sexuálneho vykorisťovania detí a mládeže, obzvlášť so vše kultúrnym pohľadom,
- povaha pedofílie a faktory, ktoré sú jej príčinou,
- spojitosti medzi adopciou a sexuálnym vykorisťovaním,
- spojitosti medzi sexuálnym zneužívaním v rodine a prostitúciou,
- charakteristika, úloha a potreby spotrebiteľov detskej prostitúcie a detskej pornografie,
- hodnotiace štúdie odbornej výchovy a reintegračných programov, ktoré sa týkajú prostituujúcej mládeže,
- štruktúra, medzinárodné siete, prepojenia a zisk sexuálneho priemyslu,
- spojitosti medzi sexuálnym priemyslom a organizovaným zločinom,
- možnosti a obmedzenia systému trestnej justície ako nástroja prevencie a represie rozličných foriem sexuálneho vykorisťovania detí a mládeže,
- epidemiológia, príčiny a dôsledky pohlavne prenosných chorôb medzi deťmi a mládežou, a analýza ich spojitostí so sexuálnym zneužívaním a vykorisťovaním.

ZÁVER

Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom Rady Európy č. R (91) 11 o sexuálnom vykorisťovaní, pornografii, prostitúcii a obchodovaní s deťmi a mládežou predstavuje mimoriadne významný medzinárodný dokument, ktorý je zdrojom cenných rád a informácií o vhodných prístupoch k riešeniu problému kontroly mravnostnej kriminality. Aj keď nie je pre členské štáty právne záväzný (má charakter tzv. soft law), z titulu svojej politickej a právnej sily má medzinárodno-politickú relevanciu a prispieva tak k postupnej harmonizácii právnych úprav v oblasti mravnostnej kriminality v jednotlivých členských štátoch.

Na záver možno len skonštatovať, že rešpektovanie pravidiel a princípov uvedených v tomto dokumente má veľký význam, nakoľko umožňuje predchádzať vzniku mnohých negatívnych javov spojených s mravným vývojom nielen jednotlivcov, ale aj spoločnosti ako takej.

LITERATÚRA

- HOLCR, K. a kol. *Kriminológia.* Bratislava : Iura Edition, 2008. 401 s. ISBN 978-80-8078-206-1.
- CHMELÍK, J. a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita.* Praha : Portál, 2003. 201 s. ISBN 80-7178-739-6.
- MOULISOVÁ, M., ZOUBKOVÁ, I. *Kriminologie a prevence kriminality.* Praha : Armex Publishing, 2004. 144 s. ISBN 80-86795-05-5.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J.: *Kriminologie.* 2. přeprac. vyd. Praha : ASPI Publishing, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.
- OBERGFELL-FUCHS, J. *Perpetrators and Victims of Sex Crimes.* In International Handbook of Criminology. Boca Raton : CRC Press, 2010, s. 259-307. ISBN 978-1-4200-8552-5.
- POTOČNÝ, M. *Mezinárodní právo veřejné :* Zvláštní část. 5. dopl. a rozšíř. vyd. Praha : C. H. Beck, 2006, 511 s. ISBN 80-7179-536-4.

[106] Porovnaj: časť III. odporúčania.

JUDr. Bystrík Šramel, PhD.
Katedra verejnej politiky a verejnej správy
Fakulta sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave
bystrik.sramel@gmail.com

Margita PROKEINOVÁ

SANKCIONOVANIE MLADISTVÝCH PÁCHATEĽOV VO SFÉRE MRAVNOSTNEJ KRIMINALITY

Anotácia: *Článok je zameraný na mravnostnú kriminalitu mladistvých a na jej sankcionovanie. Jeho súčasťou sú vymedzené trestné činy, ktorých sa môžu dopustiť mladiství vo sfére mravnostnej kriminality. Z hľadiska sankcionovania tejto skupiny páchateľov nechýbajú zásady ukladania sankcií, prehľad ich druhov vo vzťahu k mladistvým páchateľom a analýza rozsudkov okresných súdov, ktoré sa týkajú trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ spáchaného mladistvými osobami.*

Abstract: *The article is focused on morality juvenile delinquency and its sanction. It includes defined offenses which may be committed by juveniles in the sphere of morality. Attention is also drawn to the principle of sanctions, overview of their kind in relation to juvenile offenders and analysis of judgments of the district courts regarding the offense of sexual abuse under § 201 par. 1 CC committed by juveniles.*

Kľúčové slová: *mladistvý páchateľ, mravnostná kriminalita, sexuálne trestné činy, sankcie*

Key words: *juvenile offender, moral crimes, sexual offenses, penalties*

ÚVOD

Na mravnostnú kriminalitu je spoločnosť mimoriadne citlivá, preto je aj najmenej tolerovaná. Príčiny mravnostnej kriminality sú rôznorodé. Veľký vplyv na jej páchanie majú viaceré faktory: nepriaznivá sociálna a ekonomická situácia, nezamestnanosť, rôzne závislosti, psychické poruchy, úpadok morálky atď. Pod úpadok morálky sa žiaľ vo veľkej miere podpisujú filmy propagujúce násilie, televízne programy s amorálnymi prvkami a v neposlednom rade aj rôzne internetové stránky, ktoré taktiež prispievajú k deformácii morálnych hodnôt človeka. Tieto aspekty môžu mať negatívny dopad hlavne na mladého človeka, ktorého osobnosť sa vyvíja a formuje. Takýto človek je totiž ľahko ovplyvniteľný svojim okolím a prostredím, v ktorom žije. Ak je mu takéto okolie a prostredie dobrým príkladom, je veľký predpoklad, že z neho vyrastie slušný, plnohodnotný jedinec. Ak tomu tak nie je, potom možno s najväčšou pravdepodobnosťou očakávať, že osobnosť mladého človeka sa nebude vyvíjať správnym smerom, čo môže vyústiť až do páchania trestnej činnosti. Tomu je, samozrejme potrebné, v čo najširšej možnej miere zabrániť. Nato nám slúžia preventívne opatrenia, ktorými možno efektívne dosiahnuť elimináciu akýchkoľvek druhov kriminality. Vo všeobecnosti je potrebné na dosiahnutie tohto cieľa zlepšiť ekonomickú a sociálnu situáciu, dôsledne rešpektovať zásadu jednoty trestnej prevencie a represie v zmysle § 34 ods. 1 Trestného zákona (ďalej len „TZ“) a pokiaľ ide konkrétne o mravnostnú kriminalitu, dôležité sú osveta na školách v oblasti sexuálnej výchovy (rozhodne však nie ešte v predškolskom veku a v prvých dvoch ročníkoch základnej školy) a zamedzenie propagovania násilia a morálneho úpadku v médiách.

MRAVNOSTNÉ TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ MLADISTVÝMI OSOBAMI

Mladistvý páchateľ je osoba, ktorá spáchala trestný čin po dovŕšení štrnásteho roku života a neprekročila osemnásty rok svojho veku. Na mladistvú osobu sa vzťahujú osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých, ktoré sa nachádzajú v štvrtej hlave všeobecnej časti TZ.

„Mravnostnými trestnými činmi nazývame také trestné činy, ktorých skutková podstata smeruje proti rôznym chráneným spoločenským záujmom, akými sú predovšetkým

morálne vzťahy v spoločnosti, život a zdravie občanov pred dôsledkami sexuálnej kriminality a jej páchateľmi ako aj zdravý vývoj mládeže".[107]

Veľkú časť mravnostnej kriminality páchajú nedevianti - ľudia, ktorí netrpia žiadnou sexuálnou úchylkou a naopak sexuálni devianti trpiaci niektorou alebo dokonca niektorými sexuálnymi úchylkami sa počas celého života často nedopustia žiadneho sexuálne motivovaného, resp. mravnostného trestného činu.[108]

Mravnostná kriminalita je z hľadiska veku páchaná jednak dospelými páchateľmi a jednak aj mladistvými páchateľmi. Mladiství páchatelia sa z hľadiska mravnostnej kriminality môžu dopúšťať predovšetkým týchto trestných činov:[109]

- ohrozovania vírusom ľudskej imunodeficiencie (§ 165 TZ),
- ohrozovania pohlavnou chorobou (§ 167 TZ),
- obchodovania s ľuďmi (§ 179 ods. 1 TZ),
- znásilnenia (§ 199 TZ),
- sexuálneho násilia (§ 200 TZ),
- sexuálneho zneužívania (§ 201 TZ),
- súlože medzi príbuznými (§ 203 TZ),
- kupliarstva (§ 367 TZ),
- ohrozovania mravnosti (§ 371 TZ).

Najtypickejšie trestné činy mravnostnej kriminality sú znásilnenie a sexuálne zneužívanie. Zo strany mladistvých môže byť hlavným impulzom na spáchanie trestného činu znásilnenia túžba po uspokojení sexuálnej zvedavosti alebo existencia poruchy súvisiacej s pohlavným dospievaním.[110] Páchateľom trestného činu znásilnenia môže byť z hľadiska pohlavia muž. Žena môže byť zaň taktiež trestne zodpovedná, ale len vo forme nepriamej páchateľky (na spáchanie trestného činu použije trestne nezodpovedného muža), spolupáchateľky (sedemnásťročná dievčina drží obeť, ktorú znásilňuje muž) alebo účastníčky (na spáchanie predmetného trestného činu navedie trestne zodpovedného muža). Poškodenou osobou môže byť iba žena. Pri sexuálnom zneužívaní z hľadiska pohlavia takéto obmedzenie na strane subjektu a poškodeného nejestvuje. To znamená, že páchateľom i poškodenou osobou môže byť muž i žena. Trestný čin sexuálneho zneužívania je špecifický tým, že trestná zodpovednosť je určená až od dovŕšenia pätnásteho roku veku (§ 22 ods. 2 TZ). Páchanie tohto trestného činu mladistvými osobami vyplýva predovšetkým zo spôsobu využívania voľného času, požívania alkoholu alebo drog. K odhaleniu tejto trestnej činnosti prevažne dochádza až na základe nežiaduceho tehotenstva, prípadne získania pohlavnej

[107] Referaty.sk. Sexuálne deviácie a ich vplyv na mravnostnú kriminalitu. [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné na internete: http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/psychologia/33883/?print=1.

[108] Referaty.sk. Sexuálne deviácie a ich vplyv na mravnostnú kriminalitu. [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné na internete: http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/psychologia/33883/?print=1.

[109] Jestvujú aj ďalšie trestné činy spadajúce pod mravnostnú kriminalitu, avšak tie sú už v rámci základných skutkových podstát namierené proti dieťaťu. Možno medzi ne zaradiť obchodovanie s ľuďmi (§ 179 ods. 2 TZ), ohrozovanie mravnej výchovy mládeže (§ 211 TZ), výrobu detskej pornografie (§ 368 TZ), rozširovanie detskej pornografie (§ 369 TZ), prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení (§ 370 TZ), ohrozovanie mravnosti (§ 372 TZ). Pojem „dieťa" TZ vymedzuje v piatej hlave jeho všeobecnej časti v § 127 ods. 1, v zmysle ktorého: „Dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, ak tento zákon neustanovuje inak". Pod definíciu dieťaťa teda spadajú maloleté i mladistvé osoby.

[110] MADLIAK, J., MESÁROŠ, M. a kol. Prevencia kriminality, s. 132.

choroby poškodenými dievčatami.[111] Na rozlíšenie trestných činov znásilnenia a sexuálneho zneužívania je podstatné hlavne to, že ak je sexuálne zneužívanie vykonávané súložou (poškodená osoba môže byť aj iným spôsobom sexuálne zneužitá), páchateľ nepoužíva násilie alebo hrozbu bezprostredného násilia, ani nezneužíva bezbrannosť ženy. Tieto znaky sú prítomné pri znásilnení.[112]

Ako už bolo v úvode spomenuté, mravnostná kriminalita je verejnosťou najmenej tolerovaná. Našťastie sa s ňou občania stretávajú relatívne zriedkavo. V Stratégii prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012 - 2015 sa uvádza, že *„v dlhodobom horizonte sa mravnostná kriminalita podieľa na celkovej kriminalite 1 %. V analyzovanom časovom období sa pohybovala v pásme od 700 do 850 trestných činov, pričom jej objasnenosť sa pohybovala na hranici 600 trestných činov (75 % až 80 %)“.* Na základe tohto faktu, môžeme konštatovať, že objasnenosť mravnostných trestných činov je pomerne vysoká. V reáli však počet týchto trestných činov je určite podstatne vyšší, pretože nemožno zabúdať na skutočnosť, že mravnostná kriminalita je špecifická vysokou latenciou. Podľa odhadu expertov je skrytá kriminalita asi štyrikrát vyššia ako registrovaná.[113] Za hlavné dôvody možno označiť najmä strach z páchateľa, hanba, ako aj obava z reakcie najbližšieho okolia.[114]

Podrobnejšie štatistické údaje týkajúce sa mravnostnej kriminality mladistvých som žiaľ v žiadnych slovenských dostupných materiáloch nenašla. Pri prezretí internetovej stránky českého štatistického úradu som k predmetnej téme získala tieto informácie za roky 2009 - 2012[115]:

---

[111] Zachranari.sk. Trestná činnosť mladistvých osôb. [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné na internete: http://www.zachranari.sk/Default.aspx?CatID=473.

[112] V súvislosti so sexuálnymi trestnými činmi jestvuje najnovší judikát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý sa konkrétne týka znásilnenia a sexuálneho násilia: „Znásilnenie (§ 199 TZ) a sexuálne násilie (§ 200 TZ) je rovnorodým, motivačne homogénnym konaním páchateľa, zameraným na vlastné sexuálne uspokojenie, ktoré zasahuje do slobody rozhodovania poškodenej osoby o svojom sexuálnom živote, a to prostredníctvom jej prinútenia k sexuálnej praktike (praktikám) alebo prostredníctvom zneužitia bezbrannosti na tento účel. Také konanie narúša druhovo rovnaký objekt, ktorý je diferencovaný ochranou jeho špecifických foriem v dvoch rôznych ustanoveniach v osobitnej časti TZ. Ak páchateľ prinúti násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia ženu k súloži a tiež k inej sexuálnej praktike alebo ak na taký čin zneužije jej bezbrannosť, a tieto sexuálne praktiky (zahŕňajúce súlož) strieda, kumuluje alebo ich vykonáva v bezprostrednej nadväznosti, ide o jednočinný súbeh trestných činov znásilnenia podľa § 199 TZ a sexuálneho násilia podľa § 200 TZ“ (R 119/2014 Zb. rozh. tr.)

[113] HOLOMEK, J. Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR. [online]. [cit. 2015-03-19]. Dostupné na internete: http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/OVVP/PTP/2014/2/005%20HOLOMEK%20a%20kol.%20Prognoza%20-%20%C5%A1t%C3%BAdia.pdf.

[114] MV SR. Návrh stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012 - 2015. [online]. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: file:///C:/Users/Monika/Downloads/strategia_prevencia.pdf.

[115] ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD. [online]. [vygenerované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2009&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp, http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2010&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp, http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2011&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp, http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2012&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp.

1. V roku 2009 boli mladistvými osobami spáchané skutky z mravnostnej kriminality v počte **174**, pričom stíhaných osôb bolo **166**. Z týchto skutkov bolo **19** znásilnení a stíhaných osôb za tento trestný čin bolo **21** (zrejme došlo k prekvalifikovaniu nejakých skutkov na znásilnenie).
2. V roku 2010 boli mladistvými osobami spáchané skutky z mravnostnej kriminality v počte **166**, pričom stíhaných osôb bolo **151**. Z týchto skutkov bolo **28** znásilnení a stíhaných osôb za tento trestný čin bolo **27**.
3. V roku 2011 boli mladistvými osobami spáchané skutky z mravnostnej kriminality v počte **185**, pričom stíhaných osôb bolo **175**. Z týchto skutkov bolo **35** znásilnení a stíhaných osôb za tento trestný čin bolo **35.**
4. V roku 2012 boli mladistvými osobami spáchané skutky z mravnostnej kriminality v počte **198**, pričom stíhaných osôb bolo **193**. Z týchto skutkov bolo **35** znásilnení a stíhaných osôb za tento trestný čin bolo **29**.

Z uvedených údajov vyplýva, že v Českej republike sa v roku 2010 mravnostná kriminalita znížila v porovnaní s predchádzajúcim rokom, avšak zvýšil sa počet znásilnení. V ďalších dvoch rokoch sa počet mravnostnej kriminality zvyšoval a ešte sa zvýšil aj počet znásilnení s tým, že v posledných dvoch uvedených rokoch bola úroveň týchto trestných činov totožná. Objasnenosť mravnostnej kriminality možno hodnotiť pozitívne.

SANKČNÝ SYSTÉM VOČI MLADISTVÝM PÁCHATEĽOM

Trestná činnosť a sankčné opatrenia sú spojenou nádobou, pretože bez trestného činu niet trestu a žiaden trest nemôže byť uložený bez spáchania trestného činu. Vychádzame zo zásady zákonnosti, ktorá je známa aj v latinskej formulácii - *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (žiaden trestný čin bez zákona, žiaden trest bez zákona). Toto pravidlo platí len vo vzťahu k trestom, pretože niektoré ochranné opatrenia môžu byť uložené aj pre činy inak trestné. Nakoľko trest je najprísnejším donucovacím prostriedkom zo strany štátu, pri jeho ukladaní treba vychádzať z niekoľkých zásad vyplývajúcich z § 34 TZ:

- zákonnosť trestu,
- spravodlivosť trestu,
- humanita trestu,
- individualizácia trestu,
- personalita trestu,
- primeranosť trestu,
- nezlučiteľnosť určitých druhov trestu,
- jednota trestnej prevencie a represie,
- ne bis in idem.

Na začiatku tejto časti som sa už zmienila o prvej zásade. Keďže je reč o treste, použijeme druhú časť výroku *nulla poena sine lege* (žiaden trest bez zákona). Ide o ústavnú zásadu vymedzenú v čl. 49 Ústavy SR, ktorý ustanovuje: *„Len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie“.* V tejto súvislosti možno spomenúť aj čl. 2 ods. 2 Ústavy SR, ktorý ustanovuje: *„Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon“.* TZ upravuje dvanásť druhov trestov (§ 32 písm. a) až l TZ). Mladistvým páchateľom možno uložiť len niektoré z týchto trestov v zmysle § 109 TZ:

a) trest povinnej práce,

b) peňažný trest (za podmienky, ak je mladistvý zárobkovo činný alebo jeho majetkové pomery uloženie tohto trestu umožňujú),
c) trest prepadnutia veci,
d) trest zákazu činnosti (za podmienky, ak to nie je na prekážku príprave na jeho povolanie),
e) trest zákazu účasti na verejných podujatiach,
f) trest vyhostenia,
g) trest odňatia slobody.

Trest má byť spravodlivý. Spravodlivosť je skôr etický pojem, pretože o spravodlivosti trestu nerozhoduje zákon. Je potrebné, aby spravodlivosť nepôsobila len teoreticky, ale musí sa v prvom rade uplatňovať prakticky. Veľmi dôležitú pozíciu v tejto súvislosti majú inštitúcie, ktoré realizujú spravodlivosť v praxi, predovšetkým sú to orgány činné v trestnom konaní a súdy. Ak páchateľ pociťuje krivdu v nespravodlivej výmere trestu, predstavuje to veľkú prekážku pri jeho prevýchove na riadneho občana.

Humanita trestu vychádza z ústavného princípu podľa čl. 16 ods. 2 Ústavy SR: *„Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu“.* Trest síce spôsobuje odsúdenému určitú zákonom dovolenú ujmu na právach, ale vždy treba zachovávať a rešpektovať jeho ľudskú dôstojnosť.

Individualizácia trestu má, čo najviac zodpovedať povahe jednotlivého prípadu, so zreteľom na osobu páchateľa. Presnejšie to vymedzuje § 97 ods. 3 TZ, v zmysle ktorého treba pri ukladaní trestu (platí to aj na ochranné opatrenia a výchovné opatrenia) *„prihliadať na osobnosť mladistvého, jeho vek, rozumovú a mravnostnú vyspelosť, zdravotný stav, na jeho osobné, rodinné a sociálne pomery, pričom musia byť primerané povahe a závažnosti spáchaného činu...“* Súd má k dispozícii niekoľko druhov trestov, pričom trest odňatia slobody je z hľadiska hierarchického usporiadania uvedený až na poslednom mieste. Z toho vyplýva, že tento druh trestu treba s osobitným zreteľom ukladať len v krajnom prípade, ako *ultima racio*. Ide o najrepresívnejší trest, pretože zásah do osobnej slobody predstavuje značné obmedzenie práv človeka. Ťažší druh trestu možno uložiť iba vtedy, ak účel nemožno dosiahnuť miernejším trestom. Pri výbere druhu trestu a jeho výšky musí byť v prvom rade zohľadnený jeho účel. Účel trestu je u mladistvého vyjadrený *expresis verbis* v § 97 ods. 1 TZ, na rozdiel od dospelého páchateľa. Jeho účelom je vychovať mladistvého na riadneho občana, pričom trest má zároveň pôsobiť na predchádzanie protiprávnych činov, primerane chrániť aj spoločnosť a uložený trest má taktiež viesť k obnoveniu narušených sociálnych vzťahov a k začleneniu mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia. Takto vymedzený účel trestu má svoje opodstatnenie, pretože osobnosť mladistvého človeka sa stále formuje a vplyvom na zmenu jeho správania je aspoň nejaká šanca na dosiahnutie tohto zámeru.

V rámci zásady personality trestu má táto sankcia postihovať len páchateľa, s čo najmenším vplyvom na jeho rodinu a jemu blízke osoby. Vždy to však nie je celkom možné, pretože odlúčenie od rodiny, zníženie ekonomického štandardu rodiny páchateľa sa nepochybne značne dotýka jeho rodiny a blízkych osôb.

Primeranosť trestu je jedna z podmienok jeho spravodlivosti. Trest nemá byť príliš prísny a naopak, príliš mierny. Trest má byť primeraný k spáchanému trestnému činu s prihliadnutím na ďalšie skutočnosti významné pri ukladaní trestu. V tomto smere zohráva veľkú úlohu odborná vyspelosť sudcu. Od primeranosti trestu závisí jeho výchovný účinok.

Ukladanie príliš miernych trestov nemá dostatočný odstrašujúci a ani výchovný účinok. Ukladanie zase príliš prísnych trestov má síce odstrašujúci účinok, ale tým, že odsúdený páchateľ cíti krivdu, nemôže takýto trest uznať za spravodlivý, čo vytvára veľkú prekážku na jeho prevýchovu, pretože ľahšie môže podľahnúť škodlivému vplyvu spolu odsúdených.

Vzhľadom na to, že mladistvým páchateľom možno uložiť len určité druhy trestov, v zmysle zásady nezlučiteľnosti určitých druhov trestov sa mladistvému nemôže uložiť popri treste odňatia slobody trest povinnej práce.

Jednota trestnej prevencie a represie v sebe zahŕňa ochranu spoločnosti pred páchateľom trestného činu, individuálnu prevenciu, ktorá má pôsobiť na osobu páchateľa, aby viedol riadny život a generálnu prevenciu, ktorá smeruje k ostatným členom spoločnosti, aby sa zdržali protiprávneho konania.

Zásada ne bis in idem vylučuje možnosť, aby sa dvakrát hodnotila tá istá okolnosť, či už poľahčujúca alebo priťažujúca.

Do sankčného systému patria okrem trestov aj ochranné opatrenia, ktoré môže ukladať jedine súd. Účel ochranného opatrenia je u mladistvého vyjadrený v § 97 ods. 2 TZ. Dôraz je kladený na jeho priaznivý duševný, mravný a sociálny vývoj, s prihliadnutím na jeho rozumový a mravný vývoj, na jeho osobné vlastnosti, rodinnú výchovu a prostredie, z ktorého pochádza, s uplatnením špeciálnej prevencie. Zásady ukladania ochranných opatrení sú zakotvené v § 35 TZ. Uloženie ochranného opatrenia nie je prekážkou na uloženie trestu. Významným momentom oproti trestu je, že ochranné opatrenie sa ukladá napríklad aj osobe nepríčetnej, ktorá sa dopustila činu inak trestného, ak je jej pobyt na slobode nebezpečný. V takomto prípade prichádza do úvahy ochranné liečenie, ktoré trvá dovtedy, kým sa nedosiahne jeho účel (§ 74 ods. 2 TZ). Ochranná výchova môže maximálne trvať do dovŕšenia osemnásteho roku veku mladistvého, pričom súd ju môže predĺžiť do dovŕšenia jeho devätnásteho roku, ak je to v záujme mladistvého (§ 103 ods. 2 TZ). Na mladistvých sa vzťahujú všetky ochranné opatrenia s výnimkou ochranného dohľadu a, samozrejme, tiež ochranné opatrenia určené výlučne pre právnické osoby (83a, 83b TZ).

ANALÝZA ROZSUDKOV OKRESNÝCH SÚDOV

Sexuálne trestné činy spadajúce pod mravnostnú kriminalitu patria medzi závažnú trestnú činnosť, preto pri analýze pozretých rozsudkov z tejto oblasti trestnej činnosti boli vo všetkých prípadoch uložené tresty odňatia slobody. Nakoľko som sa v súlade s názvom článku zamerala na mladistvých páchateľov, uvedené tresty odňatia slobody boli podmienečne odložené podľa § 49 ods. 1 písm. a) TZ a § 119 ods. 1 TZ. Na bližšie upriamenie pozornosti na výroky o treste za spáchané skutky z predmetných rozsudkov, uvádzam tieto skutočnosti:

- Rozsudok Okresného súdu v Starej Ľubovni, sp. zn. 1T/189/2014: mladistvý V. O. sa vzájomne s maloletou L. G. bozkávali a ohmatávali na intímnych miestach napriek tomu, že mal vedomosť o tom, že nedovŕšila 15.-ty rok svojho veku. Taktiež po vzájomnej dohode vykonal pohlavný styk s touto maloletou L. G. Na základe tohto skutku bol obvinený mladistvý V. O. odsúdený za pokračujúci zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ. Na základe súdom schválenej dohody o vine a treste mu bol uložený trest odňatia slobody v trvaní osemnásť mesiacov za použitia § 36 písm. j), l) TZ, § 38 ods. 3 TZ, § 38 ods. 2, 3 TZ, § 117 ods. 1 TZ. Napriek tomu, že

súd rozhodol na základe dohody o vine a treste, vo výroku o treste neuviedol § 39 ods. 2 písm. d), ods. 4 TZ. Výkon tohto trestu mu bol podmienečne odložený na základe § 49 ods. 1 písm. a) TZ, pričom mu bola podľa § 119 ods. 1 TZ určená skúšobná doba na dva roky.

- Rozsudok Okresného súdu v Rimavskej Sobote, sp. zn. 4T/70/2014: mladistvý K. I. viackrát vykonal súlož s maloletou Q. I. s jej súhlasom, aj napriek tomu, že vedel, že menovaná ešte nedovŕšila pätnásty vek svojho veku, následkom čoho sa maloletej Q. I. narodila dcéra P. I. Na základe tohto skutku bol obvinený mladistvý K. I. odsúdený za zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ. Na základe súdom schválenej dohody o vine a treste mu bol uložený trest odňatia slobody v trvaní dvanásť mesiacov s podmienečným odkladom na skúšobnú dobu jedného roka. Obvinenému bolo upustené od uloženia súhrnného trestu vzhľadom na trest, ktorý mu bol uložený rozsudkom Okresného súdu Rimavská Sobota sp. zn. 3T/140/2013 za zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ vo výmere jedného roka s podmienečným odkladom na skúšobnú dobu jedného roka.
- Rozsudok Okresného súdu v Poprade, sp. zn. 6T/137/2014: mladistvý T. Ž. mal opakovaný pohlavný styk s maloletou W. W., a to aj napriek vedomosti, že maloletá je mladšia ako pätnásť rokov. V gynekologickej ambulancii bolo zistené, že maloletá W. W. mala dobrovoľný pohlavný styk, pričom jej týmto konaním nebola spôsobená žiadna ujma na zdraví. Obžalovaný mladistvý T. Ž. týmto skutkom spáchal pokračovací zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ. Za tento čin bol odsúdený na trest odňatia slobody vo výmere osemnásť mesiacov s podmienečným odkladom na skúšobnú dobu osemnásť mesiacov. Súd pritom vychádzal z § 36 písm. l) TZ, § 38 ods. 2, 3 TZ, § 117 ods. 1 TZ a 119 ods. 1 TZ.
- Rozsudok Okresného súdu v Galante, sp. zn. 3T/26/2015: mladistvý C. U. vykonal súlož s maloletou S. M., hoci vedel, že maloletá ešte nedovŕšila pätnásty rok veku, pričom zo strany maloletej išlo o dobrovoľné konanie. Na základe tohto skutku bol obvinený mladistvý C. U. odsúdený za zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ. Na základe súdom schválenej dohody o vine a treste mu bol uložený trest odňatia slobody v trvaní pätnásť mesiacov za použitia § 36 písm. j), l) TZ, § 38 ods. 3 TZ, § 39 ods. 2 písm. d), ods. 4 TZ, § 117 ods. 1 TZ. Výkon tohto trestu mu bol podmienečne odložený na základe § 49 ods. 1 písm. a) TZ, pričom mu bola podľa § 119 ods. 1 TZ určená skúšobná doba na dva roky. V odôvodnení rozsudku súd na margo výroku o treste uviedol, že to zodpovedá kritériám uvedeným v § 97 ods. 1, 2, 3 TZ, teda účelu trestu, možnosti nápravy mladistvého a závažnosti činu.

Po prezretí približne dvesto rozsudkov som sa v rámci mladistvých odsúdených stretla jedine s trestnými činmi sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ v oblasti mravnostnej kriminality. Vyplýva to z povahy tohto trestného činu a osoby páchateľa, s ktorým vzhľadom na jeho vek, vo zvýšenej miere „lomcujú hormóny“, v dôsledku čoho je ochotný mať pohlavný styk aj s maloletou osobou. Určite, že sú aj prípady znásilnení alebo iných mravnostných trestných činov spáchaných mladistvými, avšak v oveľa menšom počte v porovnaní so sexuálnym zneužívaním. Z uvedených rozsudkov, na ktoré som sa podrobnejšie zamerala možno vyvodiť záver, že vo všetkých prípadoch odsúdenia mladistvých osôb za sexuálne zneužívanie bol uložený trest odňatia slobody s podmienečným odkladom jeho výkonu. Z poľahčujúcich okolností bol použitý § 36 písm. j)a l) TZ a v prípadoch, kde to bolo možné, súd rozhodol na základe dohody o vine a treste.

Vo všeobecnosti platí, že:

- mladistvým sú súdom ukladané väčšinou podmienečné tresty, len výnimočne nepodmienečné tresty odňatia slobody (viď. § 117 ods. 2 TZ),
- tresty sa ukladajú maximálne v polovičnej výške, pričom horná hranica zníženej trestnej sadzby nesmie prevyšovať sedem rokov a dolná hranica zníženej trestnej sadzby dva roky (§ 117 ods. 1 TZ). Pre úplnosť treba dodať, že súd môže mladistvému uložiť trest odňatia slobody nad sedem rokov až do pätnásť rokov za podmienok uvedených v § 117 ods. 3 TZ. Trest odňatia slobody sa vykonáva v ústavoch na výkon trestu pre mladistvých.

ZÁVER

Trestná politika určuje systém trestnoprávnych prostriedkov boja s trestnou činnosťou, medzi ktoré patria aj tresty a ochranné opatrenia. Základom pre použitie týchto sankčných prostriedkov je právoplatnosť súdneho rozhodnutia. Prostriedky trestného práva predstavujú zásah do základných práv a slobôd, preto je nevyhnutné, aby takéto zásahy boli dôsledne upravené v zákone. Základné zásady ukladania sankcií majú svoje miesto vo všetkých právnych úpravách demokratických štátov. Prostriedky trestného práva treba používať ako krajný prostriedok nápravy. Samozrejme, že keď je dôvod na uplatnenie represie, treba ju vhodne použiť v potrebnej miere. Voči mladistvým páchateľom možno použiť aj ten najprísnejší trest - nepodmienečný trest odňatia slobody, za okolností uvedených v zákone. Súdy najčastejšie ukladajú mladistvým páchateľom trest odňatia slobody s podmienečným odkladom. V článku sú uvedené štyri rozsudky okresných súdov, v ktorých boli mladistvým uložené tresty odňatia slobody s podmienečným odkladom za trestné činy sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ. Nakoľko som sa nedopátrala k takým štatistickým údajom vedeným v Slovenskej republike, ktoré by zachytili údaje o mravnostnej kriminalite páchanej mladistvými, možno len s najväčšou pravdepodobnosťou predpokladať, že najčastejšie je páchané sexuálne zneužívanie, vzhľadom na povahu tohto trestného činu a na osobu páchateľa. Pre ilustráciu som uviedla a vyhodnotila aspoň dostupné údaje vedené štatistickým úradom Českej republiky.

Spoločnosť by nemala byť ľahostajná voči kriminalite mladistvých, preto netreba zabúdať na preventívne opatrenia, a to hlavne zo strany potenciálnych obetí. Netreba sa vyzývavo správať, nepodceňovať človeka, neprechádzať opustenými miestami hlavne vo večerných hodinách, pretože tieto prvky výrazne zvyšujú riziko trestnej činnosti.

LITERATÚRA

- ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD. [online]. [vygenerované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2009&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp.
- ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD. [online]. [vygenerované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2010&voa=tabulka&str=tabdetail.jspv.
- ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD. [online]. [vygenerované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2011&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp.
- ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD. [online]. [vygenerované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=380&potvrd=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=KRI0010UU&cas_1_39=2012&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp.

- HOLOMEK, J. *Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR.* [online]. [cit. 2015-03-19]. Dostupné na internete: http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/OVVP/PTP/2014/2/005%20HOLOMEK%20a%20kol.%20Prognoza%20-%20%C5%A1t%C3%BAdia.pdf.
- MADLIAK, J., MESÁROŠ, M. a kol. *Prevencia kriminality.* Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2009. ISBN 978-80-89282-36-4.
- MV SR. *Návrh stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012 - 2015.* [online]. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: file:///C:/Users/Monika/Downloads/strategia_prevencia.pdf.
- *R 119/2014 Zb. rozh. tr.*
- REFERATY.SK. *Sexuálne deviácie a ich vplyv na mravnostnú kriminalitu.* [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné na internete: http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/psychologia/33883/?print=1.
- ZACHRANARI.SK. *Trestná činnosť mladistvých osôb.* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné na internete: http://www.zachranari.sk/Default.aspx?CatID=473.
- *Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR v znení neskorších predpisov.*
- *Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.*

doc. JUDr. Margita Prokeinová, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK Bratislava
margita.prokeinova@flaw.uniba.sk

Petya MITREVA

COMBATING MORALITY CRIMES BASED ON DISCRIMINATORY GROUNDS IN THE EUROPEAN UNION (CRIMINAL LAW ASPECTS)

Abstract: *The article analyses the characteristic of morality crimes from the perspective of the "harm principle" and the right to private life. On this basis the author makes a comparison between morality crimes and hate crimes. The difference between the concepts of morality crime and hate crime raises the question if a morality crime can be committed on discriminatory grounds. The positive answer to this question helps to be realized the role of criminal law as an appropriate and effective measure for controlling criminal activities against public morals.*

Keywords: *morality crimes, moral obligations, legal obligations, hate crimes, bias motivation*

INTRODUCTION

Crimes are social phenomena and they are determined by the development of the society. Historically, the genesis of the crimes lies in the violation of moral values and traditions. Contemporary criminal law makes a clear difference between immoral acts and criminal behaviour. Moral rules and criminal legislation have their own role in controlling and protecting society. In addition, many immoral acts are illegal without being crimes according to the **ultima ratio** principle. So, the basis of morality crime is not the concept of right and wrong, but the moral obligation "don't harm others", or the so-called "harm principle"[116]. From the criminal law's point of view this principle has to be widely interpreted and cover all social relationships protected by criminal legislation.

DEFINITION OF MORALITY CRIME

The term "morality crime" is a sociological one. No legal definition of morality crime exists, but in the common-law tradition it has been given meaning by the US courts that have construed it over the years. One widely-accepted definition of morality crime is, as follows: *"Moral turpitude refers generally to conduct which is inherently base, vile, or depraved, and contrary to the accepted rules of morality and the duties owed between persons or to society in general. Moral turpitude has been defined as an act which is per se morally reprehensible and intrinsically wrong, or malum in se, so it is the nature of the act itself and not the statutory prohibition of it which renders a crime one of moral turpitude."*[117]

This definition unifies characteristics of different crimes defined by European and national criminal law. The crimes against morality can be divided in two groups according to the relationship between the perpetrator's conduct and moral values at a certain level of society development.

TYPES OF MORALITY CRIMES

The genesis of the first group of morality crimes refers to the moral rules and values in a society. These moral violations are criminalized because they seriously disturb public order and protection of society interests, including public security. An example of a crime

[116] LACEWING, M. Mill's 'harm principle'. [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://documents.routledgenteractive.s3.amazonaws.com.

[117] See the US Supreme Court decision of Jordan v. De George, 341 U.S. 223 (1951).

against morality is hooliganism as an act against the society rules.[118] The legal criteria when an act is against the social norms can be found on the basis of the limitations of human rights and freedoms. Such limitations are provided by article No 9. 2, and article No 10.2 of the European Convention on Human rights. The limitations of freedom of thought, conscience and religion and of freedom of expression are applied only when it is necessary to protect the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals. So, when an act violates the limitation of rights and freedoms prescribed by law, it is not only immoral, but it's an illegal one.

Although the morality crimes of this group don't harm a particular individual, and from this point of view they are victimless, they threaten or harm public order and morality. So, these crimes directly violate the obligation not to harm others. They harm society as a whole.

The second group of morality crimes in the modern society are crimes with sexual basis.[119] This group of morality crimes can be analysed in the context of the relationship between private life and public morals. Usually these crimes involve behaviour between two consenting adults with no immediate victim.[120] This group of morality crimes includes social phenomena such as prostitution and homosexuality (only the forms of them that are punishable), child pornography, bigamy, copulation between relatives (ascendants and descendants, between brothers and sisters and between adopter and adopted). There is a main specific of the sexual crimes against morality from the other crimes against sexual freedom - especially rape and other criminal forms of copulation **without consent.** Morality crimes are named **victimless** because perpetrator doesn't threaten or force other person to sexual activity.[121]

It raises the question of criminalization of this type of activity ***from the perspective of the "Harm principle" and the right to private life.***

The first aspect of this question is related to the moral values of the society. Morality and crime have a deep historical relationship.[122] Historically, crimes are immoral acts, so the crimes against morality arise from the changing values of the society. For example, the evolution of the attitude towards children leads to development of the law, to the protection of children's rights and to combating child abuse and acts including children

---

[118] According to the Bulgarian Criminal Code, the article 325 (1) who commits an indecent act, grossly violating the public order and expressing obvious disrespect of the society, shall be punished for hooliganism by imprisonment of up to two years or by corrective labour, as well as by public reprobation. The other example is article 329 (1) of the Bulgarian Criminal Code. According to this article an able-bodied person of age, who continuously does not practice a socially useful labour, receiving unearned income in unwarranted or immoral way, shall be punished by imprisonment of up to two years or by probation. Paragraph 2 of the article 239 is providing punishment of probation for a period of up to two years for a person who systematically practices begging.

[119] CARPENTER, B., Hayes, S. Crimes against Morality. [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://www.academia.edu/215622/Crimes_Against_Morality,

[120] Law Library. Moral Offenses: Gambling, Crimes, Criminal, and Drug. [cited 2015-03-12]. Accessible on the Internet: http://law.jrank.org/pages/12347/Moral-Offenses.html#ixzz3UU0tCknN,

[121] The term victimless crime is arguable in the criminal law systems where the definition of the crimes is based on the social harm of certain activity. For example, according to the article No 9 (1) of the Bulgarian Criminal Code a crime is the socially dangerous act (activity or inactivity) which has been committed by delinquency and declared by the law as punishable.

[122] CHERNEVA, B. Moral and Legal Obligations. Bulgarian Journal of International Law, 2010, Volume II, Issue I, p. 47.

in sexual activities by the means of criminal law. The prohibition of slavery is closely related with the racial equality and non-discrimination. Over the last few decades there have been debates over the legitimacy and status of same-sex relationships, the legality or illegality of prostitution, the role of pornography in consenting adult relationships, and the problem of child sexual abuse. These debates originate from the international principle of protection of human rights and non-discrimination.

One of the clear examples of changing values is the attitude towards homosexuality. Decades ago this behaviour was prohibited by criminal sanctions because of the morality reasons. Nowadays there isn't a European country that has a law against homosexuality.[123] Moreover, the same-sex relations are protected by European antidiscrimination law and the most dangerous acts of homophobia are treated by the law as crimes.

The second aspect of the question is a legal one. It concerns the basic social characteristic of a crime as a socially dangerous act. From this point of view, all crimes are harmful acts because they threaten or cause damage to social relations (personality, property, security etc.). It means that regardless of their type and variety, crimes violate the prohibition to not harm others. This raises the question why the acts that seem to be victimless are crimes. Is there a conflict between public morality and right to private life?

RIGHT TO PRIVACY AND MORALITY CRIMES

The right to privacy is proclaimed in Art.8.1 of ECHR: *„Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence".* From the moral point of view, some actions are immoral because they harm other people's rights or the society as a whole. It is clear and justifiable that these actions be criminalized because of the damage they cause to society. The other acts are immoral because they violate some social norms, but they aren't punishable by criminal law. The third group includes actions that can be immoral not because they harm others, but because they harm the subjects of the action themselves. Is there a necessity that such actions be treated as crimes? In his essay "On Liberty" J. S. Mill regarded the criminal law as an inappropriate instrument for controlling people's moral behaviour. *'The only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others. His own good, either physical or moral, is not a sufficient warrant.'* [124] In the context of Mill's "harm principle" the violation of so called positive obligations (obligation to help other people) could be punishable as exclusion. This exclusion applies when there aren't other means to be protected human rights and social interests. *"Harm Principle does not apply universally, i.e. there are circumstances in which society is justified in interfering with what someone is doing even when it doesn't harm others. First, it does not apply when the person is a child. Until someone 'comes of age' - whenever society agrees that is - they may need protection against their own actions"*[125]

If we look at morality crimes as victimless, it could be seen as an argument against criminalization of these immoral acts. Consequently, the necessity of criminalization must be found again in the context of limitations of the right to private life. The right to privacy isn't

[123] According to a survey made by The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, homosexuality has been still prohibited in 78 countries all over the world. [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://76crimes.com/76-countries-where-homosexuality-is-illegal/.

[124] On liberty Mill's 'harm principle'.

[125] LACEWING, M. Mill's 'harm principle'. [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://documents.routledgenteractive.s3.amazonaws.com.

an absolute one. It can be enjoyed in accordance with the limitations pointed out in art. 8.2 of ECHR: *"There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic wellbeing of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others".* So, the criminalization of the immoral acts can be justifiable on the basis of protection of public safety, morals and for the protection of the rights and freedoms of others. Although morality crimes are thought to be victimless crimes[126], they threaten or harm the interests of society (bigamy), or they are dangerous for health (copulation between relatives) or they are degrading from the point of view of human dignity. So, the thin line between the right to private life and morality crimes is the threat or the actual harm to the personality, health or interests of the other members of the society.

HATE CRIMES

While morality crimes are regarded as victimless, discriminatory motivated crimes (hate crimes) are considered to have a victim. They are believed to concern not only one particular victim, but the social group to which the victim belongs. They are the most serious form of discrimination. ODIHR Working Definition of Hate Crime is as follows: *„ A) Any criminal offence, including offences against persons or property, where the victim, premises, or target of the offence are selected because of their real or perceived connection, attachment, affiliation, support, or membership with a group as defined in Part B. B) A group may be based upon a characteristic common to its members, such as real or perceived race, national or ethnic origin, language, colour, religion, sex, age, mental or physical disability, sexual orientation, or other similar factor."*[127]

The characteristics of hate crimes are completely different compared to those of morality crimes. Hate crimes are bias motivated. They don't violate moral rules directly. These crimes are "offence based"[128]. This means that an offence punishable by criminal legislation is a necessary premise for a hate crime. The based" offences could be very different - homicide, assault, property damage and any other crime against personality and property. Hate crime "adds" to these particular crimes a bias motivation and makes them more serious and dangerous because of its motivation and its target. The victims of hate crimes are chosen because of their personal characteristics such as race, skin color, nationality, and any other protected characteristic. "Hate crimes thus harm not only the victim, but also other people belonging to the same group - many of whom are terrified that they will become the next target - and society as a whole."[129]

TYPES OF HATE CRIMES

Depending on the "base offence", bias motivated crimes can also be divided in two groups.

---

[126] HAGAN, J. Modern Criminology : Crime, Criminal Behaviour, and Its Control : Defining Crime: An issue of Morality, p. 7.
[127] OSCE. Hate Crimes in the OSCE Region. Incidents and Responses : Annual Report for 2006.
[128] OSCE, ODIHR. Hate Crime Laws : Practical guide 2009. Published by the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) ISBN 978-92-9234-757-4. [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://www.osce.org/odihr/36426?download=true.
[129] FRA Director Morten Kjaerum.

The first group includes crimes without a particular victim. They threaten social relations without harming them. According to Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law, „Racism and xenophobia constitute a threat against groups of persons which are the target of such behaviour“. Framework decision obliges the Member States of the European Union to criminalize the actions defined in art. 1 such as: publicly inciting to violence or hatred directed against a group of persons or a member of such a group defined by reference to race, colour, religion, descent or national or ethnic origin; (b) the commission of an act referred to in point (a) by public dissemination or distribution of tracts, pictures or other material.

Despite the similarities between hooliganism and any other form of crimes against public order and morality values, bias motivated expressions and acts complete the definition of a hate crime, not of a morality one. When a crime is aimed against a specific social group on the basis of religion, race, nationality, language, etc., this crime damages the society, but it originates from the intolerance towards diversity in the society. It is based and motivated by a prejudice and covers the definition of a hate crime, not of a moral crime.

The second group of hate crimes includes these bias motivated acts which „ base offence" is harmful (bias motivated homicide or damage of property because of the characteristics of its owners). This is the difference between hate crime and other crimes against personality and property.

According to the Victims Directive, *„Gender-based violence is understood to be a form of discrimination and a violation of the fundamental freedoms of the victim and includes violence in close relationships, sexual violence (including rape, sexual assault and harassment), trafficking in human beings, slavery, and different forms of harmful practices, such as forced marriages, female genital mutilation and so-called 'honour crimes'.*[130] The core of this group of hate crimes, especially those of them that have sexual base is the lack of consent and the compulsion the sexual act is accompanied by. This is the main difference between sexual based morality crimes and sexual violence.

MORALITY CRIMES BASED ON DISCRIMINATORY GROUNDS

The difference between the concepts of morality crime and hate crime raises the question if a morality crime can be committed on discriminatory grounds. Morality crimes are perceived as victimless. Contrary, the victims of hate crimes are all bearers of a protected characteristic. The message of a hate crime is completely different from the message of a morality crime. While the morality crime expresses rejection and denying of social norms and morals, the hate crime message is "**you** are not welcome in **our** society".

Firstly, we are going to analyse the first group of the crimes against public order and morality values. According to p. 2 of Framework decision on racism and xenophobia, for the purposes of paragraph 1, Member States may choose to punish only conduct which is either carried out in a manner likely to disturb public order or which is threatening, abusive or insulting. In this case discriminatory motivation of the crimes can be seen as a reason for disturbing public order and morality values. If a crime has the characteristics of a morality crime and a hate crime, it has to be classified as a hate crime. For example, the public

[130] Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA.

incitement to violence or hatred directed against a group of persons because of their race, colour, and religion is a hate crime. Actually, in such cases there isn't a victim selected on an individual basis, and these acts concern the right to equal rights in the society. It is well-known that hate crimes are a serious potential threat to security and public order. They may cause the escalation of tension in society. The moral aspect of these crimes is obvious, but it is not leading.

Secondly, a morality crime could have discriminatory motivation in any case where the consent of the victim is irrelevant. Some cases include formally given consent (when it is irrelevant) or lack of consent at all (except for the cases when force has been exerted).

This group of crimes includes mainly sexual activities when the consent of one of them is irrelevant (because of minor age or mental illness). These cases involve degradation of human dignity, abuse of status, misuse of dependency. In these cases formally there is consent between two (or more people). What makes one of them a victim is the irrelevance of the consent because of some reasons (minor age, mental illness, physical disability). The crimes of this group include sexual act with minors (except for sexual violence), activities including participation of children in sexual scenes, child prostitution. These crimes concern not only human dignity, but also moral rules, so they could be defined as morality crimes on discriminatory basis. The lack, respectively the presence of compulsion is the limit between the disregard of the moral norms, which defines the act as a crime against morality and discrimination based on gender or age.

Child pornography and child prostitution are examples of such a crime. According to the article 2 (c) of Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA, child pornography means: (i) any material that visually depicts a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct; (ii) any depiction of the sexual organs of a child for primarily sexual purposes; (iii) any material that visually depicts any person appearing to be a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct or any depiction of the sexual organs of any person appearing to be a child, for primarily sexual purposes; or (iv) realistic images of a child engaged in sexually explicit conduct or realistic images of the sexual organs of a child, for primarily sexual purposes; According to the article 2 (d) child prostitution means the use of a child for sexual activities where money or any other form of remuneration or consideration is given or promised as payment in exchange for the child engaging in sexual activities, regardless of whether that payment, promise or consideration is made to the child or to a third party.

The discriminatory grounds of these morality crimes are clearer when the victims are included in these illegal activities not only because of their age, but also because of their race, skin colour, ethnic origin and other protected personal characteristics. In these cases bias motivation could be considered as an aggravating circumstance, or, alternatively that such motivation may be taken into consideration by the courts in the determination of the penalties, with accordance to art.4 of Framework Decision on racism and xenophobia.

CONCLUSION

In conclusion we can say that morality crimes based on discriminatory grounds are crimes against public moral and human dignity. They originate from the moral duties, as social obligations, on one hand. On the other hand, the legal base of these crimes is violation

of the principle of non-discrimination. The bias motivation "adds" to a morality crime some new characteristics. It makes investigating and sanctioning these crimes very difficult. The first step towards combating these crimes is defining them properly. Understanding that the morality crime and hate crime are not "opposite" criminal phenomena allows to be concluded that a morality crime could be so-called "based offence" committed by discriminatory motivation.

LITERATURE

- CARPENTER, B., HAYES, S. *Crimes against morality.* [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://www.academia.edu/215622/Crimes_Against_Morality.
- CHERNEVA, B. Moral and Legal Obligations. In *Bulgarian journal of International Law.* 2010, Volume II, Issue I., p. 47.
- HAGAN, J, *Modern Criminology :* Crime, Criminal Behaviour, and Its Control : Defining crime. An issue of Morality.
- OSCE. *Hate Crimes in the OSCE Region :* Incidents and Responses Annual Report for 2006.
  OSCE, ODIHR. *Hate Crime Laws :* Practical guide 2009. Published by the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) ISBN 978-92-9234-757-4. [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://www.osce.org/odihr/36426?download=true.
- LACEWING, M. *Mill's 'harm principle'.* [cited 2015-03-10]. Accessible on the Internet: http://documents.routledgenteractive.s3.amazonaws.com.
- MILL, J. S. *"On Liberty"1859*
- Law Library. *Moral Offenses: Gambling, Crimes, Criminal, and Drug.* [cited 2015-03-12]. Accessible on the Internet: http://law.jrank.org/pages/12347/Moral-Offenses.html#ixzz3UU0tCknN.

Assistant Petya Mitreva, PhD.
Department „ Public Law"
Academy of Ministry of the Ministry of Interior
Bulgaria, Sofia,
pvmitreva@gmail.com

Jana TADANAIOVÁ

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI ZA ÚČELOM SEXUÁLNEHO VYKORISŤOVANIA V CELOEURÓPSKOM MERADLE

Anotácia: *Obchodovanie s ľuďmi v sebe zahŕňa viacero rôznych spôsobov konania, vrátane sexuálneho vykorisťovania, ktoré predstavuje hrubé porušovanie ľudských práv zakotvených v Ústave SR a európskych dohovoroch. Právne predpisy upravujúce obchod so sexuálnymi službami priamo ovplyvňujú ziskovosť zločineckých skupín po celom svete. Boj proti obchodovaniu s ľuďmi v poslednom období zosilnel, avšak je to stále nepostačujúce. Vzhľadom na túto skutočnosť, je potrebná harmonizácia právnych noriem a medzinárodná spolupráca v trestných veciach. Možný nástroj na riešenie problematiky obchodovania s ľuďmi je zavedenie systému na zber dát o prostitúcii a obchodovaniu s ľuďmi v celoeurópskom meradle.*

Abstract: *Human trafficking is carried out in various ways of conduction, including sexual exploitation, which constitutes a gross violation of human rights enshrined in the Constitution of the Slovak Republic and the European Convention. Legislation governing trade in sexual services directly affect the profitability of criminal groups around the world. The fight against human trafficking recently strengthened, but it is still insufficient. With this in mind the need for harmonization of laws and international cooperation in criminal matters. A possible tool for tackling human trafficking is the introduction of a system to collect data on prostitution and human trafficking at European level.*

Kľúčové slová: *obchodovanie s ľuďmi, legalizácia, prostitúcia, prohibícia, sexuálne vykorisťovanie, kupliarstvo, právna regulácia*

Key words: *trafficking in human beings, legalisation, prostitution, prohibition, sexual exploitation, pimping, law regulation*

ÚVOD

Obchod a obchodovanie s ľuďmi sú vo všeobecnosti charakterizované ako vykonávanie kúpy, predaja a zámeny tovaru za účelom získania určitého zisku. Ich podstata spočíva v tom, že sa zadovažuje tovar nie za účelom, aby bol priamo užívaný, ale aby bol so ziskom predaný. Najväčší podiel obetí obchodovania s ľuďmi, predstavujú osoby, ktoré sú obchodované za účelom sexuálneho vykorisťovania a nútenej prostitúcie. Obete prostitúcie sú pod vplyvom obchodníkov a taktiež pod trvalou hrozbou a tlakom. Majú obavu vyhľadať pomoc u kompetentných orgánov, najmä z obavy z deportácie.

Vo všeobecnosti môžeme vymedziť pojem prostitúcia ako výmenu sexuálnych služieb za peniaze. Toto remeslo je staré ako ľudstvo samo. Vyskytovalo sa v minulosti, tak ako aj dnes, menil sa len jej status v hierarchii sociálnych hodnôt, od akceptovania ako inštitúcie, cez toleranciu, až po krutú perzekúciu. Snažím sa v článku poukázať na dôvody, pre ktoré by bolo všeobecne prospešné legalizovať prostitúciu. Je veľmi krátkozraké predstierať, že tento fenomén neexistuje. Mravnosť a morálka je pre každého iná. Človek má právo slobodne si vybrať a neponúkať, respektíve nevyhľadávať tieto služby pre svoje potreby. Človek by však ale tiež mal mať právo tieto služby poskytovať alebo využiť, a mal by byť chránený zákonom v oboch prípadoch. Prostitúcia, či už dobrovoľná alebo nútená, funguje ako forma podnikania, ktorá vytvára trh, na ktorom sú vzájomne prepojené viaceré subjekty, jednak „pasáci“ a obchodníci s ľuďmi, ktorí sa snažia maximalizovať svoje zisky, ako aj osoby, ktoré sexuálne služby vyhľadávajú, a bez ktorých by tento trh stratil na význame.

Právne predpisy a prístupy jednotlivých štátov k prostitúcii, od jej regulácie až po jej kriminalizáciu, sa líšia nielen v rámci Európy. S ohľadom na rastúcu tendenciu, ktorú vykazuje

obchodovanie s ľuďmi, ako aj na súčasné tlaky Európskej únie na zaujatie jednotného postupu vo vzťahu k riešeniu problematiky prostitúcie, zameriame sa v tomto článku najmä obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania, ktoré úzko súvisí s problematikou prostitúcie, ako aj na posúdenie efektívnosti jednotlivých prístupov k prostitúcii, ktoré boli zavedené vo vybraných európskych štátoch a na ich vplyv na obchodovanie s ľuďmi.

SITUÁCIA NA ÚSEKU MRAVNOSTNEJ KRIMINALITY V EURÓPE

Prvé zmienky o prostitúcii sa nachádzajú už vo Svätom písme, je to špecifický druh podnikania s vlastným telom, podobne ako je prostitúcia zadefinovaná dnes. V zmysle ustanovenia § 132 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov, prostitúciou sa rozumie uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom za odmenu. Na Slovensku podľa súčasného platného práva nie je prostitúcia zákonom nijako vymedzená, avšak kupliarstvo alebo organizovaný obchod s ľuďmi sú trestnými činmi. V mestách je možné nájsť prostitútky na uliciach, erotické masážne kluby, striptízové bary aj eskortné služby. Sexuálne služby pre mužov a ženy sú dostupné aj prostredníctvom inzerátov v tlači alebo prostredníctvom web stránok a chatových serverov na internete.

Tak ako v minulosti predstavovalo otroctvo pre otrokárov výhodný biznis, obchodovanie s ľuďmi rovnako aj dnes zahŕňa vykorisťovanie ľudí, ktoré prináša obchodníkom obrovské zisky. Podľa odhadov Medzinárodnej organizácie práce, globálne zisky z nútenej práce predstavujú približne 44,3 miliárd USD ročne, z čoho približne 31,6 miliárd USD ročne je výsledkom vykorisťovania obetí obchodovania s ľuďmi, pričom najväčší podiel na uvedených ziskoch je tvorený ziskami zo sexuálneho vykorisťovania, ako následku obchodovania s ľuďmi, a to v sume 27,8 miliárd USD ročne.[131] Z celkového počtu 20,9 miliónov obetí nútenej práce, predstavujú obete sexuálneho vykorisťovania približne 22 % t. j. 4,5 miliónov.[132]

V rámci pohľadu na počet obetí obchodovania s ľuďmi v rámci Európy, predstavuje tento počet približne 140 000 obetí[133], pričom výskum Medzinárodnej organizácie práce odhaduje, „že obdobie vykorisťovania sa odhaduje na v priemere dva roky“[134], pričom každoročne približne 70 000 nových obetí vstúpi na trh obchodovania s ľuďmi. Trh obchodovania s ľuďmi vyprodukuje ročne hodnotu približne 3 miliardy USD. Uvedené štatistiky jednoznačne potvrdzujú, že tzv. moderné otroctvo je lukratívnym biznisom, ktorý financuje rozširovanie medzinárodných zločineckých skupín, prispieva ku korupcii a oslabuje fungovanie právneho štátu. Z dôvodu, že situácia súvisiaca s nárastom obchodovania s ľuďmi je v skutku alarmujúca, je v záujme každého štátu eliminovať tento fenomén a vynaložiť všetko potrebné úsilie na vyriešenie tohto problému.

Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi, predstavuje hlavný európsky právny nástroj pre medzinárodnú spoluprácu pri boji s obchodovaním s ľuďmi, ktorý je však v prevažnej miere založený na princípe ochrany ľudských práv. S poukazom na ustanovenie článku 1 bod 1 Európskeho dohovoru sa tento sústreďuje na ochranu a

[131] DITMORE, M. H. Encyclopedia of prostitution and sex work, s. 369.
[132] EKBERG, G. The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual service, s. 1187-1218.
[133] UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. The Globalization of Crime a Transnational Organizes Crime Thrat Assessment, s. 49.
[134] INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (ILO). Global Estimate of Forced Labour, s. 12.

prevenciu, ako aj trestné stíhanie páchateľov obchodovania s ľuďmi a podporu medzinárodnej spolupráce pri boji proti obchodovaniu s ľuďmi a „uplatňuje sa na všetky formy obchodovania s ľuďmi, či už národné alebo medzinárodné, spojené alebo nespojené s organizovaným zločinom“. [135]

Paralelne s právnymi prostriedkami boja proti obchodovaniu s ľuďmi existujúcimi na pôde Rady Európy, vyvinula Európska únia osobitný rámec boja s týmto fenoménom, ktorého základným pilierom je Smernica 2011/36/EÚ Európskeho parlamentu a Rady z 5. apríla 2011 o prevencii a boji proti obchodovaniu s ľuďmi a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV, ako aj tzv. Stratégia Európskej únie na odstránenie obchodovania s ľuďmi 2012 - 2016, pričom oba vyššie uvedené dokumenty pokračujú v ľudsko-právnom prístupe, s dôrazom na pomoc a ochranu obetí. Oba nástroje boli vytvorené, ako dôsledok negatívnych aspektov spojených s obchodovaním s ľuďmi, ako aj pretrvávajúcou hrozbou rozmachu tohto fenoménu, ktorá je dôsledkom neexistencie efektívneho právneho nástroja na boj s obchodovaním s ľuďmi. Uvedený záver vyplynul aj zo správy Európskej Komisie s názvom „Trafficking in Human Beings“, ktorá je prvou správou na úrovni Európskej únie obsahujúcou štatistické údaje vo vzťahu k obetiam obchodovania s ľuďmi, ako aj ich páchateľov za obdobie rokov 2008 - 2010, zhromaždené z 27 členských štátov Európskej únie, ako ďalších štátov, ktoré nie sú členmi Európskej únie. Podľa tejto správy „v rokoch 2008 až 2010 počet prípadov obchodovania s ľuďmi vzrástol o 18 %, zatiaľ čo počet odsúdených páchateľov obchodovania s ľuďmi sa v danom obchodí za rovnaké obdobie znížil o 13 %.“[136] K uvedeným štatistikám veľkou mierou prispel aj vstup Bulharska a Rumunska do Európskej únie, s poukazom na údaje zverejnené v tejto správe, najväčší počet obetí obchodovania s ľuďmi mali štátnu príslušnosť práve týchto štátov[137]. Závery, ku ktorým dospela Európska komisia v uvedenej správe, boli dostatočným varovným signálom na to, aby pohli príslušné autority k tomu, aby danú problematiku riešili ešte intenzívnejšie.

Vzhľadom na to, že ľudská dôstojnosť je výslovne chránená v Charte základných práv, Európsky parlament má povinnosť informovať o prostitúcii v Európskej únii a preskúmať spôsoby, akými môžu byť rodová rovnosť a ľudské práva posilnené v tomto ohľade. Okrem iného sa v tejto správe ďalej uvádza, že „prostitúcia a obchodovanie s ľuďmi sú navzájom spojené, pretože dopyt po prostitútkach, bez ohľadu na to, či sú obeťami obchodovania s ľuďmi alebo nie, je rovnaký, pričom práve obchodovanie s ľuďmi je prostriedkom, ktorý prináša zásobu žien na tzv. prostitučné trhy.“[138]

PRÍSTUPY ŠTÁTOV K PROSTITÚCII V RÁMCI EURÓPSKEJ ÚNIE

Nakoľko cieľom tohto článku je aj priblíženie existujúcich právnych prístupov k prostitúcii, o ktorých efektívnosti, v rámci ich vplyvu na obchodovanie s ľuďmi, sa v súčasnosti nielen na pôde Európskej únie vedú diskusie, budeme sa v nasledujúcej časti článku venovať najmä otázke vplyvu tohto prístupu na obchodovanie s ľuďmi, posudzujúc najmä situáciu v štátoch, ktoré majú s regulačným a prohibičným prístupom k prostitúcii reálne skúsenosti. Pre úplnosť uvádzame, že „prohibícia, spojená s kriminalizáciou,

[135] Ustanovenie článku 2. Európskeho dohovoru.
[136] EUROPEAN COMMISION. Traficking in Human Beings, s. 13.
[137] EUROPEAN COMMISION. Traficking in Human Beings, s .52.
[138] EUROPEAN PARLIAMENT. Punish the client not the prostitute. [online 2015-05-20]. Dostupné na internete: http://www.europarl.europa.eu/news/en/newsroom/content/20140221IPR36644/html/Punish-the-client-not-the-prostitute. ^

predstavuje systém, v ktorom je samotná prostitúcia, ako aj všetky činnosti s ňou spojené, trestné a zákonom zakázané“[139], zatiaľ čo hlavným prejavom regulačného prístupu, je štátny dohľad a kontrola nad vykonávaním prostitúcie, ktorá môže zahŕňať najmä zdaňovanie príjmov z prostitúcie, registračnú povinnosť osôb vykonávajúcich prostitúciu, zákaz vykonávania prostitúcie na vybraných miestach resp. zónach, povinné lekárske prehliadky osôb vykonávajúcich prostitúciu a pod.

Každá krajina si inštitút prostitúcie rieši po svojom, a preto k nej existuje niekoľko prístupov. V Európskej únii teda neexistuje nejaký harmonizovaný prístup, pretože úprava prostitúcie nespadá do rámca spoločného a jednotného trhu. Ak by však bola prostitúcia legálna, mohli by sme byť napr. svedkami súdnych sporov pred Súdnym dvorom Európskej únie, ktorý by riešil otázky voľného poskytovania služieb, či slobody usadenia sa v druhej krajine v súvislosti s prostitúciou. Treba však povedať, že názor jedinca či skupiny jedincov nie je dostatočný dôvod ani na prohibíciu. Prohibícia by mala vychádzať z toho, či je určitá aktivita prospešná, neutrálna alebo neprospešná pre jednu alebo viaceré zúčastnené strany. Z tohto pohľadu je nelogické, aby prostitúcia medzi dospelými osobami, ktoré k tomu dali súhlas, stála mimo zákona respektíve nebola vôbec právne ošetrená.

Legalizácia prostitúcie by bola prínosná pre všetky strany - osoby, ktoré ponúkajú sexuálne služby, osoby, ktoré majú o takéto služby záujem a napokon aj štát, ktorý by mal ďalší a výrazný príjem do rozpočtu. Presné štatistiky o prostitúcii v EÚ neexistujú, keďže vo väčšine krajín EÚ je prostitúcia nezákonná.

Princíp prohibície sa uplatňuje napríklad vo Švédsku a Nórsku, kde pouličná aj domová prostitúcia sú zakázané, všetky skutky alebo osoby v spojitosti s prostitúciou sú trestané. V Rakúsku a Maďarsku sa uplatňuje princíp regulácie, keď štát reguluje pouličnú aj domovú prostitúciu. Prostitúcia tak nie je trestná, pokiaľ sa realizuje v rámci predpísaných regulácií. Najliberálnejší je princíp abolície, čo znamená, že pouličná, ani domová prostitúcia nie sú zakázané, a teda štát sa rozhodol tolerovať prostitúciu a neintervenovať do nej. Tento model sa uplatňuje u nás a tak isto aj napríklad v Poľsku. V minulosti polícia ČSSR prostitúciu stíhala, a to na základe trestného činu príživníctva podľa vtedajšieho Trestného zákona. V súčasnosti za prostitúciu všeobecne, nie je možné potrestať ani prostitútku, ani zákazníka. Z hľadiska trestného zákona sú postihnuteľné iba sprievodné javy súvisiace s prostitúciou. Prostitútky sa stávajú častým objektom trestných činov, ako kupliarstvo, znásilnenie, obmedzovanie osobnej slobody, vydieranie a zavlečenie do cudziny. Napríklad v Holandsku je prostitúcia ošetrená zákonom a zdaňovaná 33% sadzbou dane. Za zmienku stojí, že v tejto sfére sa v Holandsku točí okolo 625 miliónov EUR. Odvrátenú stránku legalizácie prostitúcie môžeme badať v Nemecku. Nemecko zastáva k problematike prostitúcie regulačný prístup[140], ktorý je zakotvený v tzv. Prostitučnom zákone, ktorý vstúpil do účinnosti dňa 1. januára 2002, a ktorého prijatie nepochybne predstavovalo medzník v dlhoročnej politickej diskusii o tejto problematike. Hlavným prínosom tohto zákona bolo ustanovenie zásady, podľa ktorej prostitúcia už nemala byť považovaná za nemorálnu činnosť a stala sa prácou ako každá iná - podliehajúca zdaneniu zo strany štátu, zdravotným a bezpečnostným pravidlám, spojená s ochranou práv zamestnancov. Základné ciele (s vysokými očakávaniami ich naplnenia, pre ktoré sa zákonodarca rozhodol zvoliť cestu regulácie prostitúcie) spočívali na jednej strane v zlepšení právneho postavenia a sociálnej situácii prostitútok a ich

[139] DITMORE, M. H. Encyclopedia of prostitution and sex work, s. 369.
[140] KAVEMANN, B., RABE, H. The Act Regulating the legal Situation of prostitutes implementation, Impact , Current Developments, s. 10.

pracovných podmienok v Nemecku, najmä však na strane druhej „bolo zámerom podkopať pôdu pod nohami trestnej činnosti, ktorá je s prostitúciou ako takou spojená.“[141]

Aj napriek skutočnosti, že Prostitučný zákon bol v Nemecku prijatý, aplikácia v praxi bola a je pomerne zložitá - obmedzenia, ktoré sa vzťahovali k ponímaniu prostitúcie, ako nemorálnej činnosti, sa používali aj vo vzťahu k podnikom (obchodným spoločnostiam), ktoré tieto služby ponúkali. Výsledkom však je, že v Nemecku vzrástla kriminalita a dopyt po takýchto službách. Sex je v Nemecku veľký biznis, v ktorom sa ročne točí 15 miliárd EUR. Pracuje v ňom 400 tisíc prostitútok, denne ich služby využíva asi milión mužov. Za jedenásť rokov sa z toho stalo lukratívne podnikanie. Dnes je v Nemecku pomerne jednoduché založiť nevestinec, a zrejme aj z toho dôvodu ich je založených okolo 3000.

Berúc do úvahy vyššie uvedené, aj keď neoficiálne čísla, možno konštatovať, že prvotné podmienky regulácie prostitúcie v Nemecku neboli najvhodnejším riešením tohto problému. Uvedené si uvedomuje aj nová nemecká koaličná vláda, ktorá sa rozhodla presadiť reformu tohto „kontroverzného“ Prostitučného zákona, ktorá mala byť účinná začiatkom roka 2014, a v zmysle ktorej by sa mali prijať také opatrenia, ktorými by sa „prísnejšie konalo nielen proti obchodníkom s ľuďmi, ale aj proti tým, ktorí vedome a dobrovoľne využívajú situáciu obetí obchodovania s ľuďmi a nútenej prostitúcie.“[142]

K regulácii prostitúcie bol vo Švédsku, ako v prvej krajine na svete, zavedený tzv. zákaz nákupu sexuálnych služieb, ku ktorému v súčasnosti inklinuje aj väčšina poslancov Európskeho parlamentu. Od roku 1999 je vo Švédsku účinný Trestný zákon, ktorý prostitúciu upravuje v šiestej hlave v § 11 ods. 1 nasledovne: *„Kto si zadováži príležitostný sexuálny styk za odplatu, potrestá sa pre kupovanie sexuálnych služieb, ak tento čin nie je trestný podľa predchádzajúcich ustanovení tejto hlavy, pokutou alebo odňatím slobody až na jeden rok.”* Na prvý pohľad prísny postih osôb, ktoré využívajú služby prostitútok sa ukázal ako efektívne riešenie tohto problému, a to najmä s prihliadnutím na základné fungovanie trhového mechanizmu v sex priemysle. Švédsky model však potvrdil, že právne predpisy potláčajúce dopyt samé o sebe nevyriešia túto zložitú problematiku. Základnou súčasťou švédskeho modelu bolo realizovať iniciatívy a posilňujúce stratégie, ktoré majú za cieľ podporiť dotknuté ženy a poskytnúť im reálne možnosti a alternatívy k opusteniu tohto priemyslu. Okrem toho bolo nevyhnutné posilniť všetky zložky zákona, pre ktoré vláda poskytla dodatočné finančné prostriedky, ktoré spočívali najmä v vzdelávaní spoločnosti a zabezpečení väčšieho povedomia a porozumenia tejto škodlivej praktiky. V dôsledku toho dnes 80 % švédskej populácie podporuje zákony a princípy za jeho rozvoj.“[143]

Odhad veľkosti biznisu prostitúcie na Slovensku je okolo 70 miliónov EUR ročne. Štát v súčasnosti nemá žiadne efektívne nástroje na to, aby mohol zdaniť zisk z peňazí za prostitúciu. V hrubých výpočtoch bez zahrnutia odvodového zaťaženia a odpočítateľných položiek pri 20 % sadzbe dane mohlo po legalizácii pritiecť do štátnej pokladnice viac ako 10 miliónov EUR ročne.

Vzhľadom na vyššie uvedené máme za to, že otázka vhodnosti tohto prístupu k prostitúcii je diskutabilná. Prikláňame sa k názoru, že prostredníctvom kriminalizácie

---

[141]KAVEMANN, B., RABE,H. The Act Regulating the legal Situation of prostitutes implementation, Impact , Current Developments, s. 6.

[142] SPIEGEL ONLINE. Johns face procesution in forced prostitution cases in German law reform. [online 2015-05-20]. Dostupné na internete: http://www.spiegel.de/international/germany/johns-face-prosecution-in-forced-prostitution-cases-in-german-law-reform-a-936844.html.

[143] EKBERG, G. The Swedish Law and Economics of International sex Slavery:Prostitutions Laws and Trafficking for Sexual Exploitation, s. 16.

prostitúcie a zavedenia trestnej zodpovednosti osôb kupujúcich sexuálne služby sa, v porovnaní s reguláciou prostitúcie, prispeje k eliminácii tohto fenoménu zo spoločnosti. Na druhej strane však považujeme za nevyhnutné zdôrazniť, že prohibičný prístup nie je vhodným riešením pre každý štát.

S prihliadnutím na skutočnosť, že obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania je hospodárskou činnosťou, ktorá je riadená ziskom, na jednej strane súhlasíme s vyššie uvedenými zisteniami, a to z dôvodu, že čím má štát benevolentnejšie zákony, ktorými rieši problematiku prostitúcie, ako aj činnosti s ňou spojené, stáva sa tento štát, pre obchodníkov s ľuďmi lukratívnejším prostredím na rozbehnutie a fungovanie tohto druhu obchodu. Na strane druhej však uvádzame, že z dôvodu, že obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovanie možno považovať za latentnú trestnú činnosť, zastávame názor, že nie je objektívne možné jednoznačne vyvodiť, že regulácia prostitúcie má priamy vplyv na obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania. Hlavný problém vidíme najmä v nedostatku dostupných a hodnoverných údajov, na základe ktorých by sa k takémuto záveru mohlo dospieť, a teda nie je možné ani vyvodiť, ktorý zo súčasných prístupov k prostitúcii, či už regulačný, aboličný, alebo prohibičný, je pre jednotlivé štáty najvhodnejší. Tento nedostatok je jasným signálom na to, aby sa ďalšie výskumy, ako aj rozsiahlejší zber dát v týchto oblastiach stali hlavnou prioritou, ktorá bude podporovaná, tak na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

ZÁVER

Obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania je hospodárskou činnosťou riadenou motívom zisku, ktorá v poslednom desaťročí začala vzbudzovať oprávnené obavy. Právne predpisy upravujúce obchod so sexuálnymi službami priamo ovplyvňujú ziskovosť obchodovania s ľuďmi. Úsilie v boji proti obchodovaniu s ľuďmi síce v poslednom desaťročí zosilnelo, avšak toto je stále nedostatočné. Vzhľadom na skutočnosť, že medzinárodný obchod s ľuďmi predstavuje najväčšiu časť tohto javu, harmonizácia právnych noriem a účinná medzinárodná spolupráca v trestných veciach sú veľmi dôležité pre úspech v boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

Existuje všeobecný konsenzus o potrebe čeliť obchodovaniu s ľuďmi, najmä za účelom nútenej prostitúcie a sexuálneho vykorisťovania, ktoré sú celosvetovo nekontrolovateľnou hrozbou. Vzhľadom na veľkosť a cezhraničný charakter tohto problému, ako aj ekonomické záujmy, ktoré ho sprevádzajú, je pomerne zložité nájsť vhodné, ale najmä účinné spôsoby, ako odstrániť resp. aspoň v najväčšom možnom rozsahu eliminovať negatívne aspekty, ktoré sú s ním spojené.

Ako najväčšiu prekážku, ktorá znemožňuje posúdiť, či je účinnejším prostriedkom na boj s obchodovaním s ľuďmi regulácia alebo kriminalizácia prostitúcie, hodnotíme práve nedostatok spoľahlivých a porovnateľných údajov o prostitúcii a obchodovaní s ľuďmi, na základe ktorých by bolo možné ustáliť, či obchodovanie s ľuďmi sa v dôsledku toho -ktorého prístupu zvyšuje alebo práve naopak znižuje. V súčasnej dobe zákonodarcovia viacerých európskych štátov, rovnako ako aj Európsky parlament, diskutujú o možnosti zavedenia tzv. Nordického modelu, založeného na kriminalizácii kúpy sexuálnych služieb, ako možného nástroja na riešenie problematiky obchodovania s ľuďmi.

S prihliadnutím na uvedené zastávame názor, že vytvorenie celoeurópskeho systému zberu dát o prostitúcii a obchodovaní s ľuďmi, má zásadný význam pre efektívny boj s týmito

problémami. Presné a vierohodné informácie o týchto javoch sú nevyhnutným predpokladom na to, aby sa navrhol vhodný prístup k prostitúcii.

LITERATÚRA

- DITMORE, M. H. *Encyclopedia of prostitution and sex work*. Westport : Greenwood Press, 2006, ISBN 0-313-32968-0.
- EKBERG, G. The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Services. In: *Violence Against Women*, 2004, Vol. 10, No. 10, s. 1187 - 1218.
- UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. *The Globalization of Crime : A Transnational Organizes Crime Threat Assessment.* Vienna : UNODC, 2010, 303 s. ISBN: 978-92-130295-0.
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (ILO). *Global Estimate of Forced Labour.* Geneva : International Labour Office, 2012. ISBN: 978-92-2-126411-25.
- EUROPEAN COMMISSION. *Trafficking in Human Beings.* Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2013.
- KAVEMANN, B. RABE, H. *The Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes : Implementation, Impact, Current Developments. Findings of a Study on the Impact of the German Prostitution Act.* Berlin : Sozialwissenschafliches FrauenForschungsInstitut e. V., 2007.
- *Ustanovenie článku 2. Európskeho dohovoru- Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi z 1 februára 2008.*
- EUROPEAN PARLIAMENT. Punish the client not the prostitute. [online 2015-05-20]. Dostupné na internete: *http://www.europarl.europa.eu/news/en/newsroom/content/20140221IPR36644/html/Punish-the-client-not-the-prostitute.* ^
- SPIEGEL ONLINE. Johns face procesution in forced prostitution cases in German law reform. [online 2015-05-20]. Dostupné na internete: *http://www.spiegel.de/international/germany/johns-face-prosecution-in-forced-prostitution-cases-in-german-law-reform-a-936844.html*

JUDr. Jana Tadanaiová
doktorandka
Akadémia PZ v Bratislave
jana.tadanaiova@minv.sk

Jacek DWORZECKI

SELECTED INSTITUTIONS AGAINST A HUMAN TRAFFICKING CRIME IN POLAND - INTRODUCTION TO THE ISSUE

Abstract: *This article outlines the role of the Ministry of Justice and the General Prosecutor's Office which due to legal and doctrinal obligations deal with the issue of combating a human trafficking crime in Poland. Furthermore, the text provides a focus on the concept of human trafficking in the subject literature as well as legal instruments implemented in combating this form of crime and the characteristics of the Inter-ministerial Committee for Combating and Preventing Trafficking in Human Beings.*

Key words*: trafficking in human beings, the Ministry of Justice, the General Prosecutor's Office, the Inter-ministerial Committee for Combating and Preventing Trafficking*

INTRODUCTION

The clarifications of International Organization for Migration; fr. l'Organisation internationale pour les migrations) demonstrate that incidents of trafficking in people, particularly for forced labour are still increasing. Recent years have witnessed 27 % growth in this form of such a serious crime which in the absolute value was received in terms of the youngest inhabitants of our globe as follows: 2008 - 1565, whereas in 2011 - 2040 discovered crimes of human trafficking.

A similar pejorative position is preceded by UNICEF. According to its data, about one million of children become the victims of trafficking for sexual reasons every year. In addition, for the last thirty years, annually over 30 million of children have been deprived of their childhood owing to sexual abuse. Trafficking in human beings for forced labour, rightly referred to as contemporary slavery has become a global problem, reaching out beyond the borders of countries and continents.

The crime of trafficking to human beings is an extraordinary situation - in the pejorative sense of the term. The very form of crime which has high consistency value and international nature, differs significantly from other categories of the most serious crimes e.g. trafficking in arms, explosives, drugs or stolen jewellery, works of art etc. Effective combating trafficking involves another, specific approach by law enforcement agencies which deal with crime detection and prosecution.[144]

It's worth remembering that the victims of trafficking in human beings not only experience deprivation of liberty but also violation of inalienable rights including the right to life, right to liberty, respect for private life, the prohibition on slavery or any other form of doing forced labour, as well as the prohibition of torture and other cruel, degrading or inhuman treatment, not neglecting the principle of non-discrimination in any area of a human activity.

Therefore, in circumstances of detecting the crime of trafficking in human beings, activities of state institutions established with the aim to repress acts in the framework of crime should have the attributes of high reactivity and focus on detection and capturing

[144] LISOŇ, M., HULLOVÁ, M. Organized crime in the Slovak Republic - cognition of criminal group's activities. In Selected Aspects of Internal Security (ed.) J. Dworzecki, New York 2015, pub. IGLOBAL WRITER Inc. & PRO POMERANIA FOUNDATION, p. 122 - 138.

perpetrators, their just and impartial condemning as well as victims' assistance admissible by the law including:

- proper victim identification - who is actually a victim, because it is not always obvious;
- discharging victims of criminal liability for committing crimes to which they were forced - e.g. use of counterfeit documents delivered by traffickers at the time of crossing borders;
- privacy law - hiding victim's identity and if it is needed hiding the identity of immediate family;
- granting entitlement within the range of conducting legal proceedings at the jurisdictional stage;
- providing the necessary assistance e.g. psychological support, physical protection performed by police, assistance when changing the place of living, material compensation for the suffered personal detriment as well as legal redress, allowing sufficient time for the victims to regain psychophysical balance by law enforcement agencies (through postponement of removal referring to an illegal victim's stay, etc.)

The article outlines the role of the Ministry of Justice and the General Prosecutor's Office which owing to their legal and doctrinal obligations deal with the issue of combating crimes of trafficking in human beings in Poland. Furthermore, in what follows the term of trafficking in people is provided in source literature. Legal instruments implemented in order to fight against this form of crime in Poland are also presented. Moreover, the work is also focused on the inter-ministerial Committee for Combating and Preventing Trafficking in human beings.

THE OUTLINE OF THE CONCEPT OF TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN SOURCE LITERATURE

Within adopted framework of the current coverage it is impossible to cite or even effectively compare at least some parts of the captured definitions and interpretations which derive from the experience of the past but which are based on the present. They are specified in contemporary source literature devoted to the issue of trafficking in human beings. Simultaneously, it needs to be pointed out that the above-mentioned term refers to at least several forms of the category of crime which are much correlated. By adopting the typology of I. Malinowska and J. Bryk referring to trafficking in people, the following forms of infernal crimes can be distinguished:

- exploitation for sexual purposes of women, men and children;
- labour exploitation;
- forcing to specific actions;
- forced begging;
- credit and benefit fraud;
- illegal adoption;
- trafficking in human organs, cells and tissues.

Undoubtedly, formulation of definitions of crime of trafficking in human beings cited below (exploitation in the national and international sphere) is determined by the fact that it is based on three fundamental components that form a complex mechanism of the crime. They include:

- implementing and logistical acts, among others instructions to the recruitment of victims; transport - trafficking across borders, escorted transport; harbouring and receiving e.g. attempt to legalize victim's stay who officially is supposed to do legal work, services etc.;
- applied methods of capturing and retrieving as well as pacifying victims by means of threats and intimidating a victims' immediate family – especially against minors; with the use of physical force or other means of direct coercion against victims or their family, e.g. temporary, demonstrative abduction of their members of family and making them indulge in drug addiction very often in connection with physical and mental violence; liability to be misled, e.g. pretending that there is a need for provision of special services in a specific region included in the information of resorts which provide a wide range of services of SPA; by means of connections and plenipotentiary powers at different levels of national machinery or using weaknesses as well as addictions which interfere with the psycho-physical structure of the victim; giving and accepting financial advantages in order to get the consent of a person exercising legal or de facto control over a victim;
- the form of exploitation of the victim of trafficking, among others in prostitution, forced labour, slavery (or similar practices), illegal organ, tissues and cells collection, forcing into begging or credit and benefit fraud as well as for illegal adoption.

Taking all the above elements into consideration it is clear that the crime of trafficking in human beings is a complex and multi-stage process ensuring complementarity of the actions. It is not, indeed, one act which is done at a certain time and place and the one that violates law in force. Since 2000 the most widely used, international definition of trafficking in human beings is presented in *the UN Palermo Protocol*.[145] In the article 3 signatories unified the mentioned crime which was supposed to reduce the differences in national, legal systems and also to establish binding standards for domestic legal order. In view of the above mentioned act: trafficking in human beings refers to recruitment, transport, transfer, harbouring, receipt of persons with the use of threatening or force etc. as well as abduction, fraud, misleading, abuse of authority or using weaknesses, delivering or accepting payment for getting the consent of a person who gains control over the other one for exploitation. It shall include as a minimum-the exploitation of a prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services including servitude and removal of organs. Furthermore, in this part of the Protocol it is indicated that"… the consent of the victim of trafficking for the exploitation referred to in subparagraph (a) (the first element of article 3 - note of JD), shall be irrelevant when means such as coercion, deceit, etc. have been used which is referred to in subparagraph (a)."

However, on our home ground, the offence of trafficking in human beings is set out in specific terms of the current law - the Criminal Code (what is presented in the course of the following work) and what is included in *the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*[146] drawn up in Warsaw on 16 May 2005. The crime of trafficking in people is characterized in the article 4 of the Council, but the content of the

[145] The Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons especially women and children, supplementing the United Nations Convention against transnational organized crime adopted by the United Nations General Assembly on 15 November 2000. The Protocol was ratified on 26 September 2003 (Journal of Laws of 2005, No 18, item 160).

[146] The Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings, done at Warsaw on 16 May 2005 (Journal of Laws of 2009, No 20, item 107).

article is identical with the content of the article 3 in subparagraphs a-d of the Protocol…, and what was new was adding subparagraph e, that contained the concept of a victim, meaning "…any natural person who is an operator in trafficking in people".

Over the past several decades, international society has developed many legal instruments which, on the merits, are supposed to protect human rights and fundamental freedoms. Among the rights which are violated in connection with the offence of trafficking in human beings there are: the right to life, freedom and security, the right to protection of privacy, free movement, prohibition of promoting any discrimination (based on national and social origin, race, language, religion, sexual orientation, political convictions, sex, property, birth or any other status in addition to prohibition of slavery and torture or other inhuman or degrading treatment.

The table below shows the categorization of selected acts of international law and systematization of legal regulations of which task is to protect human rights and freedoms.

Table No 1. Protection of human fundamental rights and freedoms in terms of the offence of trafficking in human beings as regards instruments of international law

INSTRUMENTS OF INTERNATIONAL LAW******	PRAWA CZŁOWIEKA *						
	Right to life	Right to freedom and personal security	PROHIBITION OF TORTURE***	Right to free movement	PROHIBITION ON SLAVERY **	RIGHT TO PROTECTION OF PRIVACY	PROHIBITION OF PROMOTING All DISCRIMINATION FORMS
Universal Declaration of Human Rights adopted by the UN General Assembly Resolution 217/III A on 10 December 1948 in Paris.	Art. 3	Art. 3	Art. 5	Art. 13	Art. 4****	Art. 12	Art. 2
The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms adopted at Rome on 26 October 1961 adopting to the Protocols no 3, 5 and 8 and supplemented by the Protocol no 2 (Journal Of Laws of 1993, No 61, item 284)	Art. 2	Art. 5	Art. 3	*****	Art. 4	Art. 8	Art. 14
The International Convention on Civil and Political Rights opened for signature in New York on 19 December 1966 (Journal of Laws of 1977, No 38, item 167)	Art. 6	Art. 9	Art. 7	Art. 12	Art. 8	Art. 17	Art. 2 Art. 26
The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights opened for signature in New York on 19 December 1966 (Journal Of Laws of 1977, No 38, item 169)	.	Art. 7(2)(B) Art. 8 pkt. 1	.	.	.	.	Art. 2(2) Art. 10(3)
The Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination opened for signature in New York on 7 March 1966 (Journal Of Laws of 1969, No 25, item 187)	.	Art. 1 Art. 5(d) of the TIR Convention (7-9)	.	Art. 5 (i)	.	.	Art.1,2,4,5-8,16
The Convention on the Rights of the Child adopted by the United Nations General Assembly on 20 November 1989 (Journal of Laws of 1991, No 120, item 526)	Art. 6	Art. 3(b)	Art. 37(a)	.	.	Art. 16	Art. 2
The Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women adopted by the United Nation General Assembly on 18 December 1979 (Journal Of Laws of 1982, No 10, item 71).	.	Art. 3 Art. 15	.	.	.	.	Art. 1,2,4,7,8, 10-14,16,17
The Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, adopted by the United Nations General Assembly on 10 December 1984 (Journal of Laws of 1989, No 63, item 378)	.	Art. 10(1) Art. 11	Art. 4	.	.	.	Art. 1(1)
The Convention No 182 of the International Labour Organization (ILO) concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour adopted in Geneva on 17 June 1999, ratified by Poland on 1 March 2004 (Journal of Laws of 2004, No 139, item 1474)	.	Art. 3(d)	.	.	Art. 3(a)	.	.
The Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others (Journal of Laws of 1952, No 41, item 278). Ratified upon the Act of 29 February 1952 (Journal of Laws of 1952, No 13, item 78)	.	Art. 17 Art. 20	.	.	.	.	.
The Council of European Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse. The Convention was opened for signature in Lanzarote at the 28 Conferences of European Ministers of Justice.	.	Art. 31(1)	Art. 28	.	.	Art. 31(1)	Art. 2
The Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings concluded in Warsaw on 16 May 2005 (Journal of Laws of 2009, No 20, item 107)	Art. 1	.	.	Art. 16	.	Art. 11	Art. 3
The UN International Convention on the Protection of the Rights of Migrant Workers and their Families, adopted on 18 December 1990 and established in the UN General Assembly Resolution.	Art. 9	Art. 16	Art. 10	Art. 8	Art. 11	Art. 14	Art. 1 Art. 7
The EU Charter of Fundamental Rights passed and signed on 7 December 2000.	Art. 2	Art. 6	Art. 4	Art. 45	Art. 5	Art. 7	Art. 21

Legend:

*Apart from inalienable rights that are contained in the above table, also in the article 3 of the European Union Charter of Fundamental Rights passed and signed on 7 December 2000 at the European Council in Nice on behalf of three bodies of Community, i.e. European

Parliament, Council of the European Union and European Commission, unavailable right to life and physical integrity is present (both physical - somatic and mental - apart from abuse also the prohibition of interfering and manipulating the consciousness)
**The prohibition also includes forced labour.
***The prohibition of other cruel, degrading and inhuman treatment.
****In the Universal Declaration of Human Rights there are no provisions on prohibition of forced and compulsory labour.
*****Guarantees to law are provided in the article 2 of the Protocol no 4, supplementing European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.
******In the examined instruments, the UN Convention against Transnational Organized Crime adopted by the UN General Assembly on 15 November 2000 has not been taken into account owing to its framework nature. The specificity of the examined form of crime was presented in the protocols (which are not included in the table due to limited wording of the text) supplementing this act. Source: Own elaboration

LEGAL INSTRUMENTS IMPLEMENTED IN COMBATING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN POLAND - THE OUTLINE

In case of reform of the criminal code of 13 April 2007 which entered into force on 8 June 2010, national authorities providing preparatory proceedings which aim to identify the offence of trafficking in human beings, had the possibility to base only on definitions resulting from previously cited solutions of international law. Thanks to amendments in the code, identification of attributes of the offence of trafficking in human beings was based on directives of domestic law.

Another addendum concerning the issue of criminalization of trafficking in people were changes resulting from the act of 20 May 2010 on the amendment of the criminal code, police act, the act on provisions for the implementation of the criminal code as well as the act on the code of penal proceedings which started to be in force since 8 September 2010. They introduced essential changes in provisions referring to the crime of trafficking.

Currently, polish criminal code criminalizes trafficking and the crime has been standardized in the article 115 § 22 and 23 as well as in the article 189 a § 1 and 2.[147] Furthermore, the Law of the criminal code includes also other sanctions which explicitly or implicitly refer to this form of prohibited acts, among others: 191 § 1 and 2, article 203, article 204 § 1-3, article 211 a.[148]

[147] The article 115 § 22 - Trafficking in human beings is the recruitment, transportation, transfer, harbouring, subsequent reception of a person with use of: 1) violence or unlawful threat 2) abduction, 3) fraud, 4) deceitful misleading or use of misleading or inability to understand taken action properly, 5) violation of the relationship dependency, use of critical situation or helplessness, 6) providing or accepting any financial or personal benefit or its promise to a person who is a primary carer or has authority over the other person in order to abuse him or her even with his or her consent, especially in prostitution, pornography, or other forms of sexual abuse, forced labour, begging, slavery, or other inhuman and degrading forms or in order to obtain cells, tissues or organs which are against law. If a perpetrator's behaviour concerns minors, it represents trafficking in human beings, even if methods and measures from points 1-6 haven't been used. The article 115 § 23 - Slavery is the state of dependency in which a human being is treated like an object of property. The article 189 a § 1 - Whoever conducts trade in humans shall be subject to the penalty for a minimum term of three years. The article 189 a § 2 - Whoever makes preparations for the offence specified in § 1, shall be subject to imprisonment from 3 months up to 5 years. Source: The Law of 6 June 1997 of the Criminal Code (Journal of Laws, No 88, item 553).

[148] The article 191 § 1 - Whoever uses violence against a person, or unlawful threat to make another person undergo a specific action, omission or abolition, is subject to the penalty of imprisonment for up to 3 years. The article 191 § 2 - If an offender acts in the way specified in § 1 to obtain the payment of claim, is subject to the penalty of imprisonment from 3 months up to 5 years. The article 203- Whoever, by using violence, unlawful threat, by deception or using the relationship of dependency or critical situation, induces another person to practise prostitution is a subject to the penalty of imprisonment from 1 to up to 10 years. The article 204 § 1 - Whoever, in order to gain a material profit, induces other person to practise prostitution, or facilitates it, is

It is worth indicating that in the polish system of judicial protection there are many more acts of general application which contain provisions aiming at citizens' protection against the crime of trafficking in human beings or other torts that are in relation with it. The following regulations can be indicated:

- the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 passed by the National Assembly on 2 April 1997 and adopted by the Nation in the Constitutional Referendum on 25 May, signed by the President of the Republic of Poland on 16 July 1997[149];
- Act of 26 June 1974 Labour Code;
- Act of 28 October 2002 on liability of collective entities for acts prohibited under penalty;
- Act of 13 June 2003 on foreigners;
- Act of 9 July 2003 on Employment of Temporary Employees;
- Act of 12 March 2004 on social assistance;
- Act of 20 April 2004 on employment promotion and labour market institutions;
- Act of 1 July 2005 on collection, storage, transplantation of cells, tissues and organs;
- Act of 7 July 2005 on compensation to victims of certain crimes;
- Act of 16 February 2007 on amending the law on social assistance;
- Law of 13 April 2007 on the National Labour Inspection;
- Law of 15 June 2012 on the effects of delegating work to foreigners unlawfully residing on the territory of the Republic of Poland;
- Act of 12 December 2013 on foreigners.

Apart from the above-mentioned legal acts, other ones both regulating the functioning of formations responsible for security and public order and defining the role of any other administrative bodies or pointing out the duties of local authorities in the development of local community's safety as well as determining gaining support from the state by those who need it, also contribute to preventing and combating the offence of trafficking in human beings, in Poland. Hence, the Acts, among others, on Police, Border Guard, the Internal Security Agency, the Foreign Intelligence Agency, the Audit Office, the Penitentiary Service, Local Government, the municipal police, social assistance are essential elements of national system established to prevent and combat the crime of trafficking in persons.

Properly formed legal instruments which in their extract, are responsible for contemporary reality of social life in a certain country (region of the world), are an immanent component of multidisciplinary, synergistic actions undertaken by all the authorities and public institutions for the sake of improvement of the level of widely understood safety.

---

subject to the penalty of imprisonment from 3 months up to 5 years. § 2. Subject to the sentence specified in § 1 is a person who derives material benefit from the prostitution by other person. If a person specified in § 1 or 2 is a minor, an offender is subject to the penalty of imprisonment from 1 up to 10 years. The article 211 of the Criminal code - Whoever in order to derive a material benefit, organizes the adoption of children against the law, is subject to the penalty of imprisonment from 3 months up to 5 years. Source: The Act of 6 June 1997 of the Criminal Code (Journal of Law of 1997, No 88, item 553).

[149] (Journal of Law of 1997, No 78, item 483. For example, the article 24 of the basic law, which provides that" labour is subject to protection by the Republic of Poland. A state exercises supervision over working conditions."

STATE ADMINISTRATION INSTITUTIONS UNDERTAKING ACTIONS TO BE TAKEN IN THE FIGHT AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN POLAND - THE OUTLINE

Undoubtedly, trafficking in persons belongs to the most complex and multi-faceted form of crime. This prohibited act - difficult to prove is most often committed together with other torts, especially marked by criminal nature. In order for the discussed procedure to be characterized by satisfactory for the world of crime - financial rate, virtually it is always linked with activities of organized crime groups.

Taking initiatives targeting this or other forms of organized crime, needs to take place in conformity with synchronization of activities realized by units responsible (with respect to the content) and organizational units that are the part of the biggest uniformed forces in our country. Apart from combating, prevention is also a chief topic along with identification or preliminary reaction for disclosed distractor of trafficking in persons. Except for the Ministry of the Interior and the Ministry of Justice also other departments of state administration as well as public administration bodies, the inspection and supervision authorities, autogenous, consultative bodies or non-governmental organizations have ample room for manoeuvre in this area. Owing to a limited wording of the following text, it goes on to discuss only components that form law enforcement agencies in Poland. Police is not included in the work, because a separate, specific text will cover its matter.

THE INTER-MINISTERIAL COMMITTEE FOR PREVENTING AND COMBATING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS

The committee established on the basis of Order of 5 March 2004, No 23 of Prime Minister, on the creation of the Committee for Preventing and Combating Trafficking in Human Beings consists of representatives of institutions and government administration bodies, representatives of international organizations and also persons from non-governmental organizations. Heading the committee is the Secretary of State in the Ministry of Internal Affairs. The activity of a consultative and advisory body focuses on multilayer initiative that leads to effective combating and preventing trafficking in human beings. The committee cooperates with governmental authorities and organizational units subordinated to them as well as with bodies active at local authorities' level and non-governmental organizations.

The chart below illustrates organizational structure of the inter-ministerial Committee for Preventing and Combating Trafficking in Human Beings.

Scheme No 1. The organizational structure of the inter-ministerial Committee for Preventing and Combating Trafficking in human beings (situation on 1 February 2015)

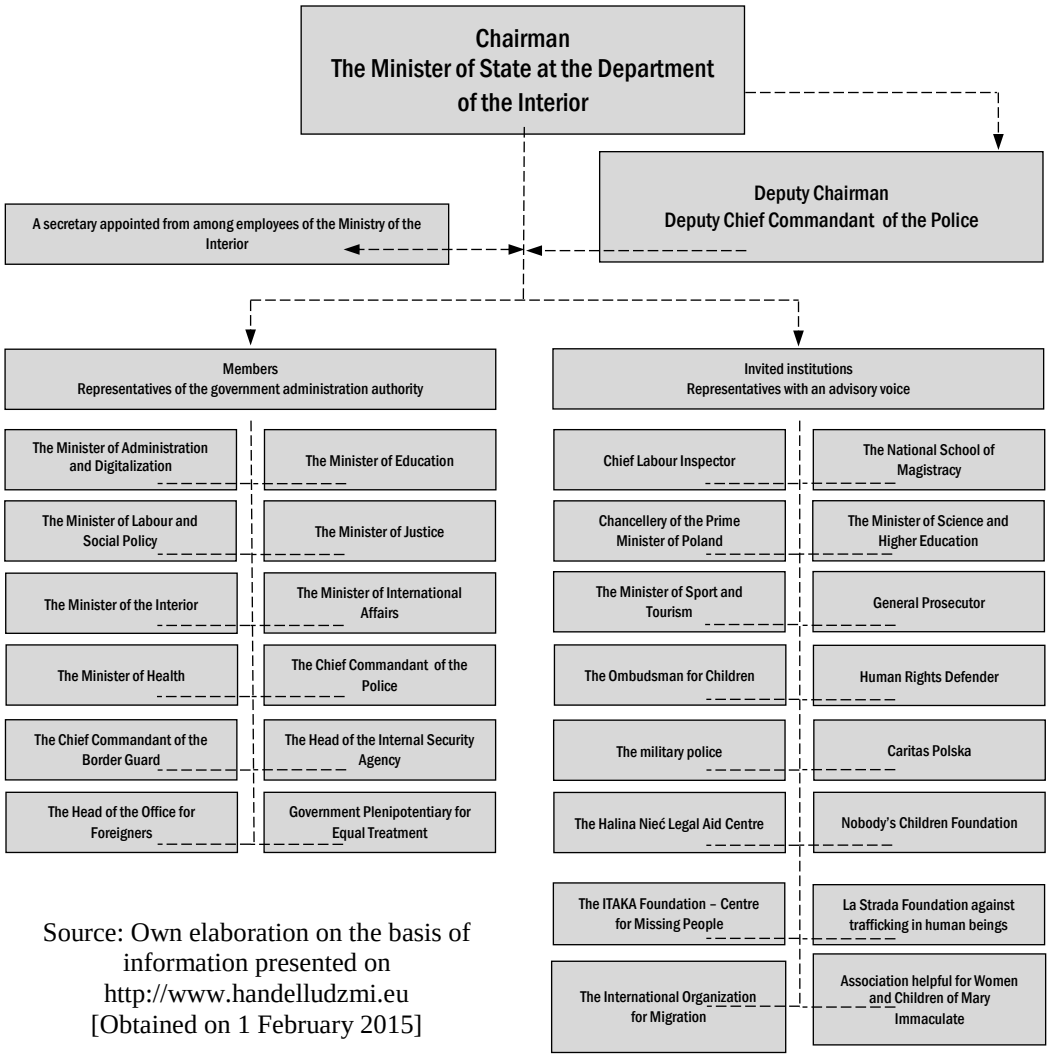

Source: Own elaboration on the basis of information presented on http://www.handelludzmi.eu [Obtained on 1 February 2015]

The members of the committee assess selected authorities as far as the performance of the tasks and guidance contained in "the National Action Plan for Combating trafficking in Human Beings" is concerned.[150] Members of the committee whose functioning is defined in its Rules of Procedures is supplemented by workers of the committee for prevention of trafficking of the Ministry of the Interior and Migration Policy Department as well as chosen, national experts of recognized standing. Meetings of the members of the committee are

[150] The National Action Plan for Combating trafficking in Human Beings for the years of 2013-2015 adopted on 20 May 2013 by the Council of Ministers. The aim of the Plan is to create conditions necessary for effective fight against trafficking in human beings in Poland and support victims of the crime. The objectives of the Plan are: propagation of knowledge concerning the phenomenon, particularly in so-called risk groups; Broadening the offer and raising the standards of action supporting the victims of trafficking (including children – the victims of trafficking); Improvement of effectiveness of the responsibilities of institutions dealing with prosecuting the offence of trafficking in human beings by means of the development of procedural tools, structures as well as introduction of best practices; improving the skills of the representatives of institutions and organizations involved in prevention against trafficking in human beings and support for victims of the crime; Enhancing knowledge on the phenomenon of trafficking in human beings and the effectiveness of taken actions; Strengthening international cooperation. Source: The National Action Plan for Combating trafficking in Human Beings for the years of 2013-2015, p. 4, http://handelludzmi.eu/hl/baza-wiedzy/krajowy-plan-dzialania [obtained on 1 February 2015]

arranged by the Ministry of the Interior and they are held several times a year. Members of the working group performing within the framework of the committee deal with meticulous and continuing monitoring of activities undertaken by certain institutions that fight against trafficking. In addition, they ensure proper information flow among stakeholders. The experts in three focus groups tackle the issues of trafficking in children; organizing effective support for persons who have experienced trafficking in human beings and also they encourage different institutions to undertake preventive actions e.g. in the form of actions, campaigns, programmes or preventive trainings.

MINISTRY OF JUSTICE

Referring to adopted in February 2014 strategy on modernization of area of justice in Poland (for the years of 2014-2020), it is worth pointing out its four main objectives:

- improving continuity and stability of the process of modernization in area of justice;
- multi-criterion view on the performance in area of justice;
- citizen - centred approach in area of justice;
- defining basics for the absorption of the EU measures in 2014-2020.[151]

The issue of prevention and effective combating crime (victim support and need for perpetrators of crimes to be brought into justice without any delay) perceived in the context of social expectations, constitutes an immanent element of the above - mentioned strategy. Among prohibited acts particularly coming to public attention are torts which explicitly or implicitly are linked with trafficking in people, especially when the victims are the weakest links of all communities, i.e. children, women or other persons with diseases condition or neuromata limits.

Hence, each entity (a public, self-governing or non-government etc.) participating in area of public security, undertakes a range of actions which are supposed to influence the improvement of security of all citizens - without exceptions.

Recent, important activities that have been performed by supporting office of the Minister of Justice and which concern combating trafficking in human beings are, among others:

- Establishing funds to assist disadvantaged groups and post-penitentiary assistance on 1 January 2012 on the basis of disposition of Law of 12 February on amending the law - the Criminal Code, law - the Executive Penal Code as well as law - environmental law. The fund has the status of state special - purpose. Financial resources collected on the fund accounts which according to the article 43 § 7 and 8 of the executive penal code, are generated from salary that can be given for work of the convicted (on the amount of 10 % revenue) are managed by the Minister of Justice. The support is provided for associations, foundations, organizations and other institutions which give any post-penitentiary assistance for prisoners, people leaving penal institutions, Detention Wards as well as for members of the immediate family;
- Implementation (reform of the Criminal Code) of provisions of the directive 2011/93/EU of the European Parliament and the Council on combating sexual abuse, sexual exploitation of children and child pornography (repealing Council Framework

[151] Source: Strategy on modernization in area of justice in Poland for the years of 2014-2020, Warsaw 2014, Ministerstwo Sprawiedliwości Publishing, p. 78. The following document was prepared by the members of a working group, made up of the representatives of the Ministry of Justice, the General Prosecutor's Office, National School of Judiciary and Public Prosecution, Regional Department of the Penal Service. The text was edited in the Department of Strategy and Deregulation of the Ministry of Justice.

Decision 2004/68/JHA) in the polish legal system in order to strengthen criminal protection of victims of trafficking in human beings. The reform introduced new crimes against sexual freedom and protection standards of particularly children (i.e. article 197 § 3 as well as article 200a of the criminal code) to the criminal code;[152]

- Carrying out regular trainings for judges, prosecutors and representatives of other departments of public administration and non-governmental bodies on the protection of rights of victims;
- Editing and distributing training and informative materials concerning the matter of identifying symptoms as proof of the offence of trafficking in human beings or other prohibited acts correlated with the tort.

The following scheme presents the organization of the Department of Enforcement of Judgments and Probation in the Ministry of Justice which deals with issues of post-penitentiary assistance.

Scheme No 2. The organizational structure of "the Department of Enforcement of Judgments and Probation in the Ministry of Justice" (situation on 1 February 2015)

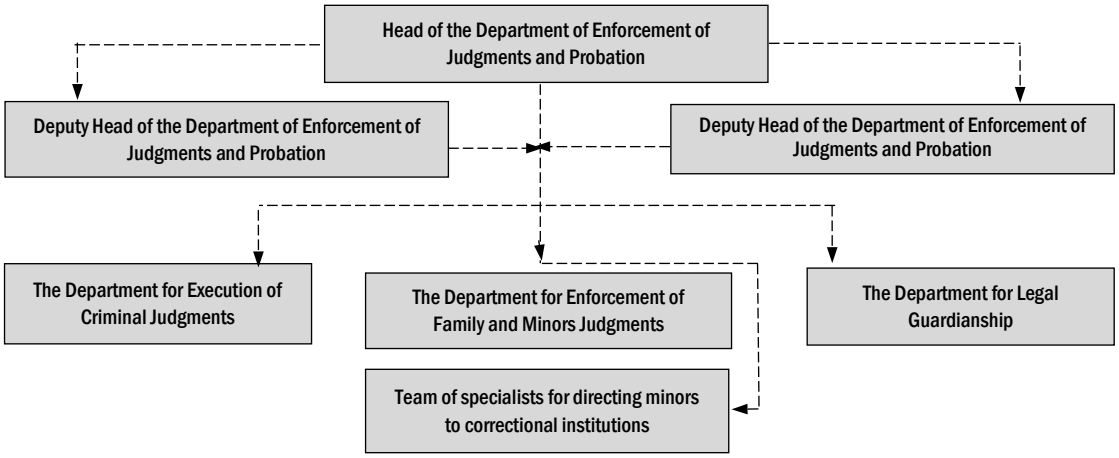

Source: Own elaboration on the basis of information from the Ministry of Justice [Obtained on 1 February 2015]

[152] Article 197 § 1 - Whoever, by using violence, an unlawful threat, deceits another person to sexual intercourse, shall be subject to the penalty of the deprivation of liberty for a term of between 2 and 12 years. § 2. If the offender in the way specified in § 1 deceits other person to other sexual acts, is subject to the penalty of imprisonment for a term of between 6 months and 8 years. § 3. Whoever perpetrates rape: 1. Jointly with another person, 2) against a minor below the age of 15.3) against any person who is dependent relative in the descending or ascending line, including adopted children, adoptive parents, brother or sister, is subject to the penalty of imprisonment for a maximum of not less than 3 years. § If a perpetrator of a committed act specified in § 1-3 acts with extreme cruelty, is subject to the penalty of imprisonment for a maximum of not less than 5 years. Article 200 a § 1 - Whoever, for the purpose of committing a crime specified in 197 § 3 point 2 or article 200, as well as production and record of pornographic content by means of computerized system or telecommunications network shall contact a minor below the age of 15 aiming to deceitful misleading, use of misleading or inability to understand taken action properly by a victim, or with the use of unlawful threat and with intention to meet a person, is subject to the penalty of imprisonment for up to 3 years. § 2. Whoever, by means of computerized system or telecommunications network shall submit a proposal to a minor below the age of 15, to have a sexual intercourse or sexual assault or participate in producing and recording pornographic content and pursues the objectives, shall be subject to a fine, the penalty of restriction of liberty or the penalty of deprivation of liberty for up to 2 years. Source: the Law of 6 June 1997 of the Criminal Code (Journal of Law, No 88, item 553)

The tasks of the Department of Enforcement of Judgments and Probation of the Ministry of Justice include:

- Ensuring service of work of the General Council on Social Re-integration and assistance to convicts;
- Undertaking actions aiming to support and develop system of post-penitentiary assistance;
- Handling cases related to the performance of the Fund for Assistance to Victims and Post-penitentiary Assistance in the part concerning post-penitentiary assistance
- Taking over matters referring to the pedagogic supervision and superior control of the Minister of Justice exercised over correctional facilities and centres for minors;
- Working out solutions relating to the organization and performance of correctional facilities and centres for minors; handling cases connected with directing and transferring minors to correctional facilities.

Furthermore, in the structure of the Department of International Cooperation and Human Rights, there is a unit for International Procedures of the Protection of Human Rights.
The following graph illustrates the organizational structure of the above-mentioned department.

Scheme No 3. The organizational structure of the Department for International cooperation and Human Rights of the Ministry of Justice (situation on 01 February 2015)

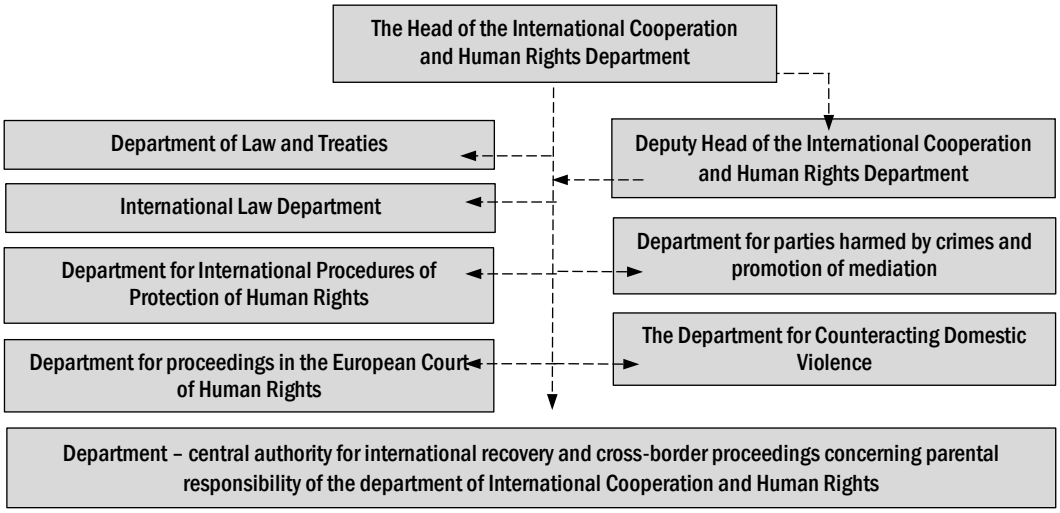

Source: Own elaboration on the basis of information from the Ministry of Justice [obtained on 1 February 2015].

The tasks in the area of human rights which are completed by employees of the department are:

- tackling cases concerning the participation of the Minister of Justice in the area of international organizations on the protection of human rights, particularly in the works of the United Nations, the Council of Europe and the Organization for Security and Cooperation in Europe as well as matters referring to the conclusion of international agreements;
- tackling cases aiming to ensure a proper level (conforming with international standards) of the protection of human rights in terms of judiciary including promotion of text of judgment of the European Court of Human Rights and decisions of other international institutions;

- cooperation with the Office of the Government Plenipotentiary of the Minister of Foreign Affairs for proceedings before international bodies of the Protection of Human Rights on accusations of violations of human rights by polish judiciary and in particular – preparation of analysis and views of the Minister of Justice as regards accusations referring to proceedings pending at courts lodged in complaints made to the European Court of Human Rights;
- the analysis and monitoring of judgments of the European Court of Human Rights as regards their influence on legal acts related to the actions of the Minister of Justice,
- preparing reviews and commentaries of the Republic of Poland referring to the execution of international agreements concerning the protection of human rights, particularly International Covenant on Civil and Political Rights, the Convention against Torture and other cruel, inhuman and degrading treatment or Punishment and the European Convention for the Prevention of Torture or Inhuman or Degrading Treatment or Punishment;
- undertaking actions aiming to support and develop the system of the assistance provided for victims of crime;
- handling cases related to the performance of the Fund for Assisting Victims and Post-penitentiary Assistance in the part concerning help to persons who become victims of crime, also control over reviews on their merits with use of grants;
- undertaking and coordinating tasks in terms of the Minister of Justice's action relating to preventing domestic violence, in particular connected with the National Programme for Prevention of Domestic Violence.

A significant initiative that has been recently introduced (19 May 2014) to a current doctrine of the functioning of the department of justice was the appointment of the Council for the Victims of Crime by the Minister of Justice. It belongs to the advisory task of the body comprised of the representatives of the Ministry of Justice, the Ministry of Internal Affairs, and Polish Police Headquarters, the General Prosecutor's Office as well as non-governmental institutions to:

- propose practical and organizational solutions that would serve for the implementation of directives of the European Parliament and the EU Council 2012/29/UE OF 25 October 2012 establishing minimum standards on rights, support and protection of victims of crime and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA;
- evaluate drafts of legal acts and proposals of solutions for strengthening the position of crime victims.

Citing statistical data deriving from database of the computer system of the Ministry of Justice and correlated with the crime of trafficking, it should be indicated that, for instance, in 2013 in regional courts the total amount of acts from article 189 a § 1 of the Criminal code was decided and 23 convictions were handed down. Absolute sentences for imprisonment were imposed in case of 19 persons. The execution was conditionally suspended in 3 cases.

Hence, as it is presented in the above-mentioned quasi-statement, in the accepted doctrine of the national judicial decision, we have to do with tough policy, of which aim is to eliminate threats of a social life which derive from persons who have anything to do with trafficking in human beings.

GENERAL PROSECUTOR'S OFFICE

In General Prosecutor's Office - which is the organizational unit of the highest level in a civil department directly subject to the Prosecutor General, the crime of trafficking in human beings is dealt with by prosecutors in the Department For Organized Crime and Corruption. The fundamental responsibilities of the unit are correlated with the discussed type of crime in the following work. These are as follows:

- coordinating the performance of the prosecution and other law enforcement authorities in terms of organized crime and combating terrorism, trafficking in firearms, corruption, money laundering, trafficking in persons, production and illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances;
- international cooperation in area of working out the strategy for combating international organized crime and prosecution of perpetrators, joint action with a polish representative in EUROJUST in terms of the actions undertaken by the prosecution as well as with the representatives of other international and supranational organizations which act on the basis of international agreements ratified by the Republic of Poland in area of combating organized crime and terrorism, corruption, money laundering, trafficking in human beings, the proliferation of weapons of mass destruction, production and illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances;
- oversight surveillance and process support in cases tackled in the departments for organized crime (including the crime of trafficking in human beings) and corruption of the Appellate public Prosecutor's Office.

Moreover, for couple of years there are prosecutors – consultants on human trafficking in both organizational units of lower level (the Appellate public Prosecutor's Office) and at central level.

Their responsibility is to coordinate procedures concerning trafficking in human beings dealt with in the Regional Prosecutor's Office and the District Prosecutor's Office and in case of the occurrence of particularly complex case - overtaking it to carry out further proceedings.

Prosecutors - consultants work closely with police officers who are the members of the panel on the fight against trafficking in human beings. In this way, common rules for harmonization and alignment of cooperation as well as mutual assistance in area of prosecution of this type of crime are defined. Furthermore, the representatives of the General Prosecutor's Office actively participate in works of the Group of Experts GRETA on action against trafficking in human beings which functions under the auspices of the Council of Europe and additionally in the project of the Council of The Baltic Sea States i.e. the group for trafficking in children in the Council of The Baltic Sea States which concerns the issue of preventing and fighting against trafficking in children who are used in the exploitation in criminal activities or begging. It is also worth remembering about constant cooperation and exchanging information which are carried out by the General Prosecutor's Office with a diplomatic post of the United States of America in terms of exchanging information on proceedings referring to trafficking in human beings. The cooperation with Eurojust is continuously carried out in terms of reporting information and implementing them to Action Plan entitled "The action plan of Eurojust action plan against trafficking in human beings".

The following scheme outlines the organizational structure of the General Prosecutor's Office in the Republic of Poland.

Scheme No 4. The scheme of the organizational structure of the General Prosecutor's Office [situation on 1 February 2015]

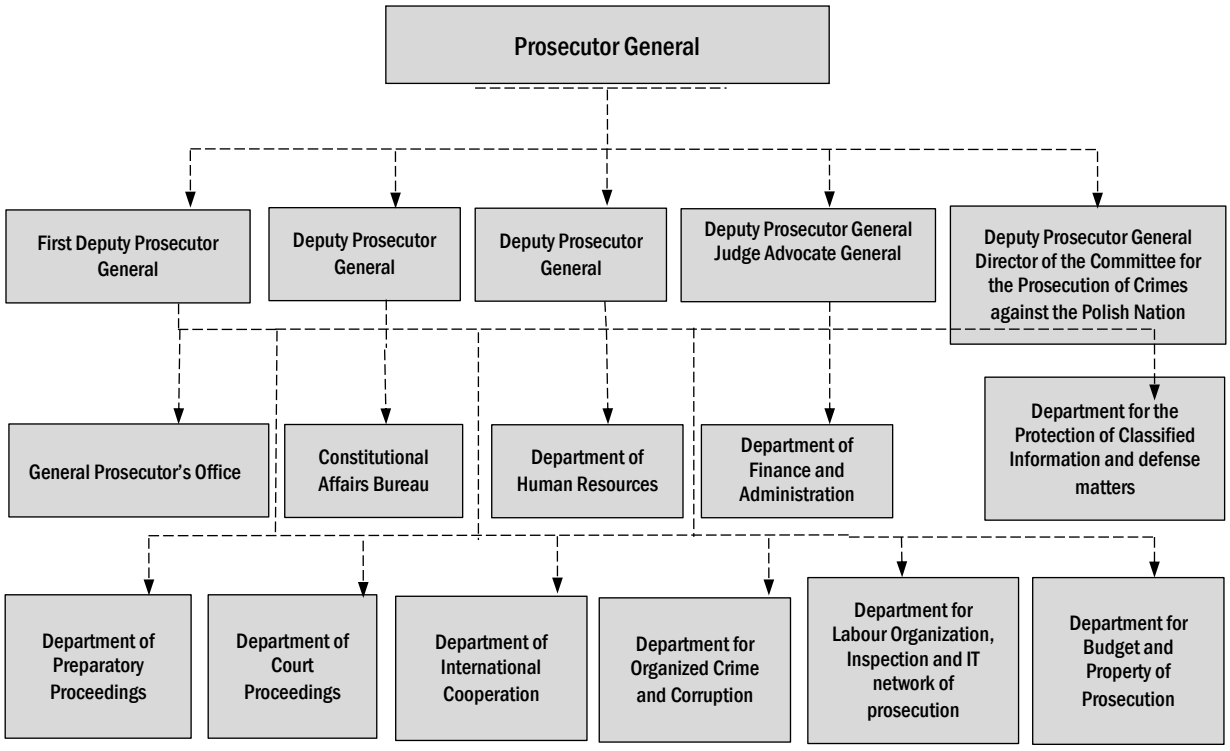

Source: Own elaboration on the basis of information from the General Prosecutor's Office [obtained on 1 February 2015].

CONCLUSION

In order to identify the symptoms and prevent the phenomenon of the crime of trafficking in human beings effectively, there is a need to look at the broader picture of the issue as well as form the angle of the role and responsibilities attached to particular institutions that create the system of internal security in a certain country or region.[153] These units are on the front line as far as the fight against organized crime (which is constantly developing at the same time reaching all fields of social life) is concerned. The positivist work at the grass roots should be particularly indicated. It should consist in:

- increasing the level of citizens' knowledge with use of media and instant messengers about trafficking in human beings, its reasons, effects and mechanisms of criminal activity used to get victims;
- the necessity of verification of currently implemented new, more effective instruments of law and doctrine applied in terms of prophylaxis, disclosure and fight against trafficking in human beings and other correlated sorts of crime;

[153] DWORZECKI, J. Policja w Polsce : Wybrane zagadnienia, p. 112-189.

- introducing regular actions, campaigns and preventive programmes directed to all social groups aiming to acquainting the Polish with the most significant elements of legislature and using mechanisms of combating this type of crime by the state;
- implementing knowledge of crime of trafficking in human beings to curriculum realized on all stages of educational system what would undoubtedly contribute to enhancing awareness about potential dangers connected with the presented and discussed issue especially as for the youngest representatives of polish society.

Undertaking intense, synergic actions will have a great impact on strengthening citizens' awareness of potential hazards referring to trafficking in human beings what will directly contribute to the improvement in security not only of people from Poland but also of the persons who temporarily or permanently stay on the territory of Poland.

LITERATURE

- DWORZECKI, J., *Policja w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2011, pub. EAS, ISBN 978-83-6645-68-9, ISBN 978-83-62674-01-5.
- LISOŇ M., HULLOVÁ M., Organized crime in the Slovak Republic - cognition of criminal group's activities, [in:] *Selected Aspects of Internal Security* (ed.) J. Dworzecki, New York 2015, pub. IGLOBAL WRITER Inc. & PRO POMERANIA FOUNDATION, ISBN 978-83-63680-17-6.
- Strategy on modernization in area of justice in Poland for the years of 2014-2020, Warsaw 2014.
- The Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings, done at Warsaw on 16 May 2005 (Journal of Laws of 2009, No 20, item 107).
- The Law of 6 June 1997 of the Criminal Code (Journal of Laws, No 88, item 553).
- The National Action Plan for Combating trafficking in Human Beings for the years of 2013 - 2015.
- http://handelludzmi.eu/hl/baza-wiedzy/krajowy-plan-dzialan/6356,Krajowy-Plan-Dzialan-Przeciwko-Handlowi-Ludzmi-na-lata-2013-2015.html [01.02.2015]

doc. Dr Jacek Dworzecki, PhD.
Higher Police School in Szczytno
Poland
jacekdworzecki@o2.pl

Vladimír GAJDIČIAR
Dominika STRIGÁČOVÁ

HMOTNOPRÁVNA ÚPRAVA KOMERČNÉHO SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA A SEXUÁLNEHO VYKORISŤOVANIA VO VYBRATÝCH KRAJINÁCH

Anotácia: *Autori sa vo svojom príspevku zaoberajú komparáciou právnej úpravy kupliarstva, detskej pornografie, detskej prostitúcie a obchodovania s ľuďmi, a niektorých ďalších foriem sexuálneho zneužívania a vykorisťovania na komerčné účely v slovenskom, českom a britskom právnom poriadku, pričom poukazujú na rozdiely v právnych úpravách, ako aj sankciách za jednotlivé trestné činy.*

Abstract: *The authors deal in their contribution with the comparison of legal regulation of criminal offences like prostitution, child pornography, child prostitution and human trafficking and some other forms of sexual exploitation for commercial purposes in Slovak, Czech and British legislation, while they remark the differences among particular bodies of crimes in legislative acts in these three countries, as well as the differences in sanctions for these crimes.*

Kľúčové slová: *sexuálne vykorisťovanie, detská prostitúcia, detská pornografia, kupliarstvo, obchodovanie s ľuďmi*

Key words: *sexual exploitation, child prostitution, child pornography, prostitution, human trafficking*

ÚVOD

Je zrejmé, že kriminalita páchaná so sexuálnym motívom, bezpodmienečne a hlbokým spôsobom zasahuje do najcitlivejšej sféry osobnej integrity každého dotknutého jednotlivca. Vzhľadom na svoj charakter a dopady na záujmy chránené každým trestným zákonom, sú sexuálne trestné činy zaraďované medzi tie najzávažnejšie trestné činy s vysokou spoločenskou škodlivosťou, nakoľko ich škodlivý následok je síce možné postrehnúť bezprostredne po spáchaní takéhoto trestného činu, avšak omnoho závažnejšími sú z nich plynúce psychické poruchy a traumy, ktoré poväčšine mávajú dlhodobý charakter. Každý zločin má prirodzene škodlivý účinok na celú spoločnosť, avšak sexuálne trestné činy, obzvlášť tie, ktoré sú páchané na deťoch, ničia životy nielen zainteresovaných ľudí, ale aj funkčnosť komunít a konfrontujú, v niektorých prípadoch až deformujú základné hodnoty demokratickej spoločnosti. Tento fakt podstatne zvýrazňuje zásadné aspekty dôležitosti esenciálnej ochrany slobody a ľudskej dôstojnosti.

Predkladaná štúdia bude v stručnej miere komparovať aktuálnu právnu úpravu trestných činov komerčného sexuálneho zneužívania a sexuálneho vykorisťovania vo Veľkej Británii, v Slovenskej republike a v Českej republike. Cieľom je stručne, ale komplexne poukázať na spoločné črty jednotlivých právnych úprav tejto problematiky v slovenskom, ako i českom hmotnoprávnom vyjadrení, čo prirodzene vyplýva zo spoločného historického vývoja oboch krajín a rovnako na isté zásadné kontrasty s britskou právnou úpravou, najmä vo vzťahu k vymedzeniu konkrétnych skutkových podstát trestných činov a v niektorých prípadoch aj sankcií, ktoré za ich spáchanie vo Veľkej Británii hrozia.

Britská právna úprava všeobecne vymedzuje sexuálne trestné činy v samostatnom zákone o sexuálnych trestných činoch - Sexual Offences Act 2003 (ďalej len „SOA“ alebo „britský zákon o sexuálnych trestných činoch“)[154], ktorý taxatívne a jednoznačne vymenúva jednotlivé skutkové podstaty trestných činov - trestný čin znásilnenia, trestný čin sexuálneho

[154] Sexual Offences Act 2003 of British Parliament.

násilia, trestný čin obchodovania s ľuďmi, trestný čin kupliarstva, trestný čin detskej prostitúcie a trestný čin detskej pornografie.

Aktuálna právna úprava trestných činov komerčného sexuálneho zneužívania a sexuálneho vykorisťovania je v britskom právnom poriadku vymedzená podstatne odlišne, ako v zákone č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“ alebo „slovenský Trestný zákon“) a zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákonník v znení pozdějších předpisů (ďalej len „TrZ“ alebo „český Trestný zákon“).

VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

V auguste 1996 sa v Štokholme konal prvý Svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu vykorisťovaniu detí[155], na ktorom bola konsenzuálne prijatá definícia *komerčného sexuálneho zneužívania detí*[156], za ktoré tak možno považovať použitie dieťaťa pre sexuálne účely výmenou za peniaze alebo odmenu v naturáliách medzi dieťaťom a zákazníkom, dieťaťom a prostredníkom alebo dieťaťom a agentom alebo inými osobami, ktoré zarábajú na obchode s deťmi pre tieto účely. Tento kongres rovnako identifikoval tri formy komerčného sexuálneho zneužívania detí - detskú prostitúciu, detskú pornografiu a obchodovanie s deťmi.

V roku 1999 prijala Koalícia proti obchodovaniu so ženami na základe nových poznatkov a skúseností novú definíciu, ktorá obsahuje tieto formy komerčnému sexuálneho zneužitia detí - detskú prostitúciu, detskú pornografiu, obchod s deťmi (obchod s deťmi pre sexuálny priemysel a obchod s deťmi pre iné účely - adopcia, detská práca, predaj orgánov)[157]

V tejto súvislosti rovnako možno spomenúť Dohovor Rady Európy o kybernetickom zločine, ktorý poskytuje najaktuálnejšiu legislatívnu oporu pre medzinárodnú spoluprácu v oblasti detskej pornografie, predovšetkým v oblasti internetu a ktorý v ods. 2 vymedzuje pojem *detská pornografia*[158] ako pornografický materiál, ktorý vizuálne zobrazuje - neplnoletú osobu zapojenú do explicitne sexuálneho správania, osobu, ktorá sa javí ako neplnoletá, zapojenú do explicitne sexuálneho správania, alebo realistické obrazy predstavujúce neplnoletú osobu zapojenú do explicitne sexuálneho správania. Detskou pornografiou sa teda rozumie akékoľvek zobrazovanie dieťaťa, pri tom ako sa zúčastňuje skutočnej alebo predstieranej explicitnej sexuálnej aktivity, kedy sa môže jednať o spodobnenie dieťaťa vykonané akýmkoľvek spôsobom alebo akékoľvek spodobnenie jeho pohlavných orgánov, primárne určených k sexuálnym úkonom. Prevažná časť takto páchanej kriminality býva realizovaná sofistikovanými metódami prostredníctvom internetu.

Základným medzinárodným nástrojom v oblasti ochrany práv detí proti sexuálnemu zneužívaniu je Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989, ktorý chráni deti pred všetkými formami sexuálneho zneužívania a vykorisťovania, únosmi, obchodovaním či inými formami vykorisťovania a pred neľudským zaobchádzaním, ktorý je však koncipovaný príliš široko a v čl. 34 členské štáty zaväzuje na ochranu detí pred všetkými formami sexuálneho

[155] World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children.
[156] Commercial Child Sexual Abuse.
[157] VANÍČKOVÁ, E. Dětská prostituce, s. 25.
[158] Pod trestné činy týkajúce sa detskej pornografie zaraďujeme - výrobu detskej pornografie, predaj, rozširovanie alebo ďalšie predávanie detskej pornografie, ponúkanie alebo sprístupňovanie detskej pornografie a rovnako vyhotovovanie alebo držba detskej pornografie. Za výrobcov detskej pornografie možno považovať - páchateľov organizovaného zločinu, pedofilné osoby, sexuálnych turistov, či rodinných príslušníkov.

zneužívania a sexuálneho vykorisťovania, vrátane pohnutia a donútenia dieťaťa k sexuálnemu styku alebo inej sexuálnej praktike, ako i vykorisťovanie detí formou zneužitia v pornografických dielach.

Podľa Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, hlavne so ženami a deťmi (ďalej len „Protokol z Palerma"), sa pod *obchodovaním s ľuďmi* rozumie najímanie, doprava, transfery, ukrývanie alebo prijímanie osôb pod hrozbou sily či za použitia sily alebo iných foriem nátlaku, únosom, ľsťou, podvodom, zneužitím právomoci alebo situácie bezbrannosti či poskytnutím alebo získaním peňazí alebo prospechu k získaniu súhlasu pre ovládanie osoby inou osobou za účelom vykorisťovania[159]. V máji 2005 bola Výborom ministrov prijatá Konvencia Rady Európy o opatreniach proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá definuje obchodovanie rovnako ako Protokol z Palerma, ale pribúda písm. e), ktoré za obeť definuje každú osobu, ktorá sa stala predmetom obchodovania s ľuďmi podľa definície príslušného článku.

Podľa *G. Egberg* predstavuje obchodovanie s ľuďmi závažnú trestnú činnosť, ku ktorej sa musí pristupovať ako k forme organizovanej trestnej činnosti spojenej s inou závažnou trestnou činnosťou a ako k jasnej priorite vymáhania práva.[160] Ako uvádza *Š. Blatníková*, obchodovanie s ľuďmi znamená nábor, dopravu, premiestňovanie ľudí pomocou vyhrážok, s použitím sily alebo iných foriem donútenia (únos, podvod, lož, zneužitie bezbrannosti a zraniteľnosti postavenia druhého, podplácanie alebo prisľúbenie iných výhod) za účelom dosiahnutia súhlasu s jeho exploatáciou.[161] Podľa *R. Milfaita* predstavuje obchodovanie s deťmi akúkoľvek transakciu, na ktorej základe je prevedené dieťa jednou osobou alebo skupinou osôb inej osobe alebo skupine osôb, a to za úplatu alebo za poskytnutie iného plnenia.[162]

Text Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa a obchodovaní s deťmi, detskej prostitúcii a detskej pornografii sa okrem iného sústredil aj na spresnenie definície pojmu *obchodovanie s deťmi*, ktorú náležite rozšíril, pričom došlo k začleneniu nesexuálnych foriem obchodu s deťmi a ich vykorisťovania. Za predaj detí v zmysle uvedeného tak možno považovať ponúkanie, predávanie či prijímanie dieťaťa akýmikoľvek prostriedkami za účelom - sexuálneho vykorisťovania dieťaťa, prevozu/odoberania orgánov dieťaťa za účelom zisku, zapojenia dieťaťa do nútenej práce, či získavanie súhlasu k adopcii dieťaťa sprostredkovateľom za použitie neprípustných prostriedkov v rozpore s platnými medzinárodnými dokumentmi o adopcii.

Pokiaľ ide o *detskú prostitúciu*, táto predstavuje využívanie detí pri sexuálnych aktivitách za úplatu alebo za poskytnutie iného plnenia, inými slovami povedané jedná sa o zneužívanie dieťaťa k sexuálnym praktikám, kedy je dieťati za jeho účasť platené, alebo sú mu poskytované, či sľubované iné odmeny alebo výhody bez ohľadu na to, či je táto platba, sľub alebo odmena poskytovaná dieťaťu či tretej osobe. Deti, ktoré vykonávajú prostitúciu, možno rozdeliť do dvoch základných skupín – prvá skupina vykonáva prostitúciu dobrovoľne, kedy deti touto formou riešia prevažne svoju ekonomickú situáciu a prostitúciu vnímajú ako

---

[159] Vykorisťovanie v tomto smere zahŕňa minimálne vykorisťovanie prostitúciou iných alebo inými formami sexuálneho vykorisťovania, nútenou prácou alebo službami, otroctvom alebo praktikami podobnými otroctvu, nevoľníctvu či odstraňovaniu orgánov.

[160] EKBERG, G. The Swedish Law that prohibits the purchase of sexual services. Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings, 1187-1218.

[161] BLATNÍKOVÁ, Š. Sexuální vykořisťovaní jako forma závažné organizované, s. 16.

[162] MILFAIT, R. Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod, s. 29.

relatívne jednoduchý a nenáročný spôsob zarábania peňazí, ktorý im zároveň umožňuje istý slobodný spôsob života, zatiaľ čo druhá skupina je tvorená deťmi, ktoré sú na prostitúciu ponúkané treťou osobou, ktorá z ich prostitúcie koristí, väčšinou formou organizovaného zločinu.

Dňa 13.12.2011 bola prijatá Smernica Európskeho parlamentu a Rady o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii č. 2011/92/EÚ (ďalej len „Smernica"), v zmysle ktorej je potrebné, aby členské štáty EÚ kriminalizovali všetky závažné formy sexuálneho zneužívania a vykorisťovania detí, na ktoré sa v danej dobe nevzťahovali právne predpisy EÚ. Smernica rovnako zaviedla kriminalizáciu nových foriem sexuálneho zneužívania a sexuálneho vykorisťovania, pri ktorých sa využívajú informačno-technické prostriedky, ako napr. pornografické predstavenia prenášané on-line, či vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii, a to s cieľom zahrnúť aj prípady, kedy prezeranie detskej pornografie prostredníctvom internetu (bez ich stiahnutia alebo uloženia v počítači) nenapĺňalo skutkovú podstatu „držby" ani „zaobstarávania" detskej pornografie. Smernica rovnako zadefinovala aj trestný čin nadväzovania kontaktu s deťmi za účelom ich sexuálneho zneužitia (tzv. grooming).

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI

Britská práva úprava obchodovania s ľuďmi

Pokiaľ ide britskú právnu úpravu obchodovania s ľuďmi, britský zákon o sexuálnych trestných činoch upravuje túto problematiku v ustanovení § 57 a nasl. SOA, ktoré v zásade rozlišuje tri základné skutkové podstaty uvedeného trestného činu - obchodovanie s ľuďmi smerom na územie Veľkej Británie, obchodovanie s ľuďmi v rámci územia Veľkej Británie a obchodovanie s ľuďmi z územia Veľkej Británie.

Britský zákon sankcionuje aj prípady, kedy páchateľ odovzdá poškodenú osobu tretej osobe za účelom napr. prostitúcie s tým, že je v presvedčení, že táto tretia osoba (C) skutočne poškodenú osobu (B) bude na prostitúciu (resp. iný druh vykorisťovania) využívať, hoci v skutočnosti ju na tento účel zneužiť nemusí (dikcia *„A believes that another person is likely to do something to B that would result in the commission of a relevant offence involving B"*).

Z predmetnej zákonnej dikcie jednoznačne vyplýva, že pre trestnosť páchateľa v tomto prípade postačí, ak tento za uvedeným účelom koná, pričom motív jeho konania bude v rámci vyšetrovania a následného dokazovania preukázaný. Preto je v tomto smere relevantná predovšetkým subjektívna stránka skutkovej podstaty tohto trestného činu, nakoľko páchateľ musí konať s konkrétnym úmyslom.[163]

Obchodovanie s deťmi na sexuálne účely - detskú prostitúciu a detskú pornografiu, vymedzuje britská legislatívna úprava v osobitných skutkových podstatách.

Predmetnou právnou úpravou Veľká Británia už v roku 2003 plne reagovala na požiadavky Organizácie spojených národov a Európskej únie z pohľadu fenoménu sexuálneho vykorisťovania. Navyše bola v tomto smere prijatá tzv. Biela kniha *„Zabezpečené hranice - bezpečné útočište"*, ktorá sa zameriava na obete obchodovania s ľuďmi, s ich ochranou, podporou formou zabezpečenia ubytovania, ako i potrebnej lekárskej

[163] Ako príklad aplikácie uvedeného dôvodu sa uvádza skutočnosť, že nebudú sankcionované napr. letecké spoločnosti, ktoré transportujú osobu na miesto jej určenia, avšak bez špecifického a konkrétneho úmyslu prenechať ju tretej osobe na účely prostitúcie.

starostlivosti, či právneho poradenstva a pod.

Okrem uvedeného má Veľká Británia zabezpečené kontinuálne vzdelávanie zodpovedných pracovníkov imigračných orgánov, polície, ako i ďalších osôb, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťami obchodovania s ľuďmi, a rovnako zabezpečuje aj realizáciu relevantných preventívnych projektov.

Slovenská právna úprava obchodovania s ľuďmi

Slovenský Trestný zákon upravuje skutkovú podstatu trestného činu obchodovania s ľuďmi v ustanovení § 179 TZ. Objektívna stránka tohto trestného činu spočíva v tom, že páchateľ alternatívne iného zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, a to s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia.

Pod *zlákaním* možno rozumieť akýkoľvek spôsob, ktorým páchateľ získa osobu na účel spomenutý v tomto ustanovení (lákavý sľub, prehováranie, poskytnutie peňazí či daru). Páchateľ môže dosiahnuť súhlas uzavretím zmluvy (pracovná zmluva, brigáda v zahraničí, au pair), pričom cieľ páchateľa je získať osobu na iný účel, ako je uvedený v zmluve, pričom môže súhlas získať i konkludentne, kedy osoba dobrovoľne odcestuje s páchateľom do zahraničia, resp. prejde cez hranice do cudziny, kde s ňou má byť nakladané na účel, ktorý predpokladá skutková podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi. Pod *prepravením* sa rozumie premiestnenie osoby na miesto určenia, pričom môže ísť tak o miesto v Slovenskej republike, ako aj v zahraničí. Môže ísť o prepravu poškodenej osoby zo Slovenska do zahraničia, alebo naopak. *Prechovávaním* sa rozumie napr. ubytovanie osoby, poskytnutie nocľahu, teda akákoľvek dispozícia s poškodeným po akúkoľvek dobu. Za *odovzdanie* sa považuje úkon, ktorým sa páchateľ vzdáva dispozície s poškodenou osobou, pričom táto sa dostáva do dispozičnej sféry inej osoby. *Prevzatím* sa rozumie úkon páchateľa, ktorým sa ujme poškodenej osoby a týmto úkonom sa poškodená osoba dostane do jeho dispozičnej sféry (prevzatie od prepravcu či prechovávateľa). *Prijatím alebo poskytnutím* peňažného plnenia či iných výhod sa rozumejú okrem faktického prevzatia a poskytnutia peňazí aj iné výhody, ktoré sú širším pojmom, čiže akékoľvek iné majetkové alebo nemajetkové plnenie, z ktorého má páchateľ prospech (napr. poskytnutie práce, povýšenie a pod.).[164]

Hoci ustanovenia skutkových podstát trestného činu zverenia dieťaťa do moci iného podľa § 180 TZ a § 181 TZ upravujú zvlášť obchodovanie s deťmi, tieto sa vzťahujú len na nezákonné adopcie a na nezákonnú detskú prácu. Obchodovanie s deťmi na účely sexuálneho vykorisťovania upravuje § 179 ods. 3 písm. d) TZ, ktoré je kvalifikovanou skutkovou podstatou - spáchanie trestného činu obchodovania s ľuďmi na chránenej osobe, ktorou je v zmysle § 139 ods. 1 písm. a) TZ dieťa. Skutková podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi, tak ako je upravená v § 179 TZ teda vychádza z medzinárodných dokumentov, európskych smerníc a odporúčaní.

[164] Bližšie pozri BURDA, E. et al. Trestný zákon - Osobitná časť. II. diel. Komentár s judikatúrou, s. 320-322.

Česká právna úprava obchodovania s ľuďmi

V Českej republike je právna úprava obchodovania s ľuďmi v podstate totožná so slovenskou právnou úpravou, prirodzene s istými odlišnosťami. Zatiaľ čo oba hmotnoprávne kódexy v samostatným ustanoveniach § 169 TrZ a § 180 TZ upravujú nezákonné adopcie na účel obchodovania, tak pokiaľ ide o nezákonnú detskú prácu, český Trestný zákon neobsahuje samostatnú skutkovú podstatu v obdobnej forme ako ustanovenie § 181 TZ, ale toto konanie sankcionuje priamo v ustanovení § 168 odst. 1 písm. e) TrZ.

Rozdiel možno rovnako postrehnúť v tom, že český Trestný zákon v ustanovení § 168 odst. 1 TrZ upravuje priamo obchodovanie s deťmi a až v ustanovení § 168 odst. 2 TrZ je upravená skutková podstata obchodovanie s ľuďmi - t. j. „s inými osobami“ ako deťmi. Slovenský Trestný zákon kvalifikačným pojmom „chránená osoba“ sankcionuje takéto konanie prísnejším trestom a navyše okrem dieťaťa sa vzťahuje na širší okruh osôb.

KUPLIARSTVO

Britská právna úprava kupliarstva

Čo sa týka britskej právnej úpravy, trestný čin kupliarstva je právne vymedzený a legislatívne upravený vo viacerých skutkových podstatách uvedeného trestného činu.

V § 52 SOA je upravené *úmyselné zjednanie, zlákanie, resp. zvedenie osoby k výkonu prostitúcie za odmenu pre seba alebo pre tretiu osobu*.

Rovnako tak ustanovenie § 53 SOA upravuje *kontrolovanie výkonu prostitúcie za odmenu*, čo inými slovami znamená kontrolovanie aktivít vzťahujúcich sa na prostitúciu. Táto právna úprava plne akcentuje konanie páchateľa bez ohľadu na teritoriálne vymedzenie, z čoho je zrejmé, že v tomto prípade nezáleží na tom, kde prebehne trestnoprávne konanie páchateľa, a teda či na území Veľkej Británie alebo mimo tohto územia.

Ustanovenie § 54 SOA upravuje výklad pojmov „prostitúcia“, „odmena“ a „prostitútka“ s tým, že obsah týchto pojmov je plne totožný s už vyššie uvedeným výkladom.

Ako ďalšiu skutkovú podstatu súvisiacu s kupliarstvom upravuje britský zákon o sexuálnych trestných činoch *prevádzkovanie verejného domu na účely prostitúcie*. Maximálna horná hranica trestu odňatia slobody za tento trestný čin je podľa britského zákona o sexuálnych trestných činov sedem rokov.

Slovenská právna úprava kupliarstva

Pokiaľ sa jedná o právne vymedzenie v slovenskom Trestnom zákone, trestný čin kupliarstva je upravený v § 367 TZ. V zmysle § 367 ods. 1 TZ je trestné zjednanie, pohnutie, zvedenie, využitie, získanie alebo ponúknutie iného na vykonávanie prostitúcie, alebo koristenie z prostitúcie vykonávanej iným, alebo umožnenie vykonávania prostitúcie inému.

Zjednaním sa v zmysle konštantnej judikatúry a dostupných komentárov rozumie uzavretie dohody (aj konkludentnej) na vykonávanie prostitúcie, kedy osoba, ktorá prostitúciu má vykonávať, je ochotná to robiť bez nátlaku či akéhokoľvek prehovárania (dobrovoľne). *Pohnutie* znamená, že páchateľ úspešne uplatnil svoj vplyv na inú osobu, aby táto vykonávala prostitúciu. *Zvedenie* na vykonávanie prostitúcie v sebe zahŕňa úmyselné vyvolanie rozhodnutia u inej osoby (osôb) vykonávať prostitúciu (určitý druh návodu, ktorý môže spočívať v prehováraní, v poučovaní o možnosti zárobku, vo vychvaľovaní prostitúcie s cieľom vzbudiť u inej osoby rozhodnutie vykonávať prostitúciu). *Využitie iného* na vykonávanie prostitúcie je využitie jej nevedomosti, omylu, zlej sociálnej situácie a pod., na

jej získanie na prostitúciu. *Získanie* môžeme interpretovať ako rozhodnutie osoby, ktorá má vykonávať prostitúciu, že ju bude vykonávať, a to na základe páchateľovho presviedčania. *Ponúknutím* rozumieme popud páchateľa na vykonávanie prostitúcie, vyzývanie na takúto činnosť, pričom osoba sa má dobrovoľne rozhodnúť, či túto bude vykonávať alebo nie. *Koristením z prostitúcie* sa rozumie získanie hmotného prospechu z prostitúcie vykonávanej inou osobou než páchateľom, napr. prenajímanie bytu na prostitúciu za odplatu, obstarávanie záujemcov o pohlavné styky za odplatu a pod. Na naplnenie skutkovej podstaty stačí opakované prijímanie odplaty za to, že osoba umožňuje vykonávanie prostitúcie, nemusí ísť teda o výslovné vyžadovanie či vynucovanie hmotného prospechu.[165]

Prostitúciou sa v zmysle § 132 ods. 1 TZ rozumie *uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom s dospelou osobou za odmenu.*

Iným spôsobom pohlavného styku je najmä styk análny alebo orálny. Pri inom pohlavnom styku okrem súlože musí ísť o styk pohlavných orgánov alebo o iný fyzický kontakt pohlavného orgánu jednej osoby s časťou tela inej osoby z hľadiska intenzity uspokojovania sexuálnych potrieb charakteru podobnému súloži (napr. obtieranie sa pohlavných orgánov muža a ženy po povrchu, ak nepríde ani k čiastočnému spojeniu týchto orgánov, obtieranie sa dvoch ženských pohlavných orgánov či dvoch alebo viacerých mužských pohlavných orgánov). *Iným obdobným sexuálnym stykom* je akýkoľvek kontakt mužského alebo ženského pohlavného orgánu s telom inej osoby za účelom sexuálneho uspokojovania, ak nejde o súlož, ani o iný obdobný pohlavný styk, ďalej akýkoľvek kontakt pohlavného orgánu alebo análneho otvoru s predmetom vyvolávajúcim sexuálne vzrušenie, ktorý ovláda iná osoba (napr. vibrátor), kontakt telových tekutín osoby s telom druhej osoby, pričom ide najmä o spermie (napr. ejakulácia na tvár ženy), tekutiny ženskej vagíny, moč a sliny (napr. pľutie na vagínu), a akákoľvek iná sexuálna praktika, pri ktorej nejde o priamy fyzický kontakt pohlavného orgánu s telom iného, alebo s predmetom ovládaným inou osobou (napr. sado-masochistické praktiky či bondage). Podmienkou je, že musí ísť o vzájomnú fyzickú interakciu, ktorá je spôsobilá uspokojiť sexuálne potreby iného. *Sexuálnymi praktikami* môžeme chápať napr. pasívnu účasť na sexuálnych aktivitách ako je lesboshow, súlož medzi mužom a ženou a pod., ďalej striptíz, pričom ich zmyslom je, že osoby svojím sexuálnym stykom nepôsobia priamo fyzicky na prizerajúcich sa ľudí, ale ich aktivity smerujú k uspokojovaniu ich sexuálnych potrieb, tzn. samotný fakt prizerania sa má účinok uspokojovania sexuálnych potrieb. *Uspokojovanie sexuálnych potrieb iného* niektorou z uvádzaných foriem musí byť vykonávané za odmenu, pričom táto odmena môže mať podobu finančnú alebo materiálnu (napr. potraviny), alebo aj podobu akejkoľvek inej výhody, resp. služby, ktorá má za následok zlepšenie postavenia inej osoby. Odmena môže byť poskytnutá buď priamo osobe sexuálne uspokojujúcej potreby platiacej osoby, alebo aj inej osobe (napr. pasákovi prostitútky). Takisto aj odmenu môže poskytovať buď samotná osoba, ktorej sexuálne potreby sú uspokojované, alebo aj iná osoba.[166]

[165] Porovnaj BURDA, E. et al. Trestný zákon - Osobitná časť. II. diel. Komentár s judikatúrou, s. 1256. ČENTÉŠ, J. et al. Trestný zákon - Veľký komentár, s. 688-689.
[166] BURDA, E. et al. Trestný zákon. Všeobecná časť - I. diel. Komentár s judikatúrou, s. 1000.

Česká právna úprava kupliarstva

Český Trestný zákon upravuje koristenie z prostitúcie v ustanovení § 189 TrZ. Skutková podstata uvedeného trestného činu kupliarstva je totožná s tou, ktorá je upravená v slovenskom Trestnom zákone, pričom zásadný rozdiel možno postrehnúť len vo výške trestnej sadzby, kedy český zákonodarca stanovil hornú hranicu trestnej sadzby na štyri roky (teda o rok vyššiu ako je vymedzená horná hranica v ustanovení § 367 TZ).

Na druhej strane je nutné konštatovať, že slovenský Trestný zákon však na rozdiel od českého Trestného zákona počíta aj s prípadmi, kedy je osoba k prostitúcii nútená - napr. násilím, alebo hrozbou násilia, na čo reaguje trestom odňatia slobody až do päť rokov. Dôvodom, prečo tento kvalifikačný pojem český Trestný zákon zo skutkovej podstaty vymedzenej v ustanovení § 189 TrZ vypustil, bol účel lepšieho rozlíšenia od skutkovej podstaty obchodovania s ľuďmi (§ 168 TrZ). Za týmto účelom bolo zo skutkovej podstaty trestného činu kupliarstva podľa § 189 TrZ vypustené aj zneužívanie tiesne alebo závislosti iného a spáchanie tohto činu na osobe mladšej než 18 rokov alebo mladšej než 15 rokov.

Na tomto mieste možno poukázať na predchádzajúcu českú právnu úpravu, podľa ktorej, ak dochádzalo k obchodovaniu s ľuďmi na sexuálne účely, obligatórne muselo dôjsť k dovozu, prevozu alebo vývozu takýchto osôb, ktoré mali napríklad prostitúciu vykonávať. V takýchto prípadoch, kedy napríklad kupliar získal osobu z Českej republiky (myslené z územia Českej republiky) na vykonávanie prostitúcie v rámci Českej republiky, nebolo možné takéto konanie kvalifikovať ako trestný čin obchodovania s ľuďmi. Aktuálna právna úprava už takéto znenie neobsahuje a konanie kupliara by bolo posúdené podľa § 189 TrZ.

Český Trestný zákon má ako kvalifikačný pojem v § 168 odst. 2 TrZ upravený iba úmysel získať pre seba alebo pre iného značný prospech a členstvo v organizovanej skupine, pri naplnení ktorých zákonodarca stanovil hornú hranicu trestnej sadzby na osem rokov (slovenský Trestný zákon tieto kvalifikačné znaky upravuje v § 367 ods. 4 TZ).

Rovnako treba poukázať na to, že v zmysle § 367 ods. 3 TZ je upravená skutková podstata, ktorú český zákonodarca vyčleňuje ako samostatnú skutkovú podstatu zneužitia dieťaťa k výrobe pornografie podľa ustanovenia § 193 TrZ.

DETSKÁ PROSTITÚCIA

Britská právna úprava detskej prostitúcie

V § 47 SOA je upravený trestný čin *platenia za sexuálne služby dieťaťa*, ktorého sa dopustí páchateľ tým, že pre seba získa sexuálne služby osoby mladšej ako osemnásť rokov za odmenu alebo za prisľúbenie takejto odmeny. Takúto odmenu páchateľ tohto trestného činu vypláca, resp. prisľubuje buď priamo osobe mladšej ako osemnásť rokov, ktorá má sexuálne služby poskytnúť, alebo tretej osobe (napr. pasákovi dieťaťa), prípadne k vyplateniu tejto odmeny nemusí dôjsť zo strany osoby, ktorá využije sexuálne služby osoby mladšej ako osemnásť rokov, ale túto odmenu môže vyplatiť iná osoba.

Ustanovenie § 47 ods. 2 SOA bližšie vymedzuje pojem „platba“, resp. „odmena“ za poskytnuté sexuálne služby osoby mladšej ako osemnásť rokov. Vymedzenie tohto ustanovenia je totožné s vymedzením skutkovej podstaty trestného činu kupliarstva (peňažná alebo iná finančná podoba, splatenie dlhu formou poskytnutia sexuálnej služby, naturálna odmena napr. vo forme potravín, a pod.).

V ustanovení § 48 SOA je upravené zlákanie, resp. *pohnutie osoby mladšej ako osemnásť rokov na vykonávanie prostitúcie alebo pornografie*. Tohto trestného činu sa

dopustí osoba, ktorá úmyselne pôsobí na osobu mladšiu ako osemnásť rokov s cieľom presvedčiť ju na vykonávanie prostitúcie alebo na zapojenie sa do výroby detskej pornografie, pričom nezáleží na mieste, kde k vykonávaniu prostitúcie alebo k výrobe pornografie dôjde. V tomto smere postačí, že na území Veľkej Británie dôjde k pôsobeniu na poškodenú osobu, t. j. k jej zlákaniu, resp. k jej pohnutiu. Trestnosť takéhoto činu je namierená predovšetkým na tzv. náborárov, rovnako tak na napr. príbuzné osoby dieťaťa, ktoré od neho vyžadujú výkon prostitúcie alebo natočenie pornografického diela.

Na rozdiel od trestného činu prostitúcie, resp. kupliarstva upraveného v § 53 SOA, zlákanie, resp. pohnutie osoby na vykonávanie prostitúcie, nemusí byť vykonávané za odmenu, ktorá tak nie je obligatórnou súčasťou objektívnej stránky tohto trestného činu.

Ustanovenie § 49 SOA upravuje trestný čin *kontrolovania osoby mladšej ako osemnásť rokov, ktorá vykonáva prostitúciu*, ktorého sa dopustí páchateľ tým, že úmyselne kontroluje aktivity osoby mladšej ako osemnásť rokov, vzťahujúce sa na výkon detskej prostitúcie alebo zapojenie sa do detskej pornografie. Príkladom takéhoto konania je napríklad požiadavka alebo pokyn páchateľa, aby osoba mladšia ako osemnásť rokov poskytovala sexuálne služby za určitú sumu, alebo aby sexuálne služby poskytovala v konkrétnom hoteli, resp. aby pózovala pre konkrétneho fotografa na účel vyhotovenia pornografického materiálu. Inými slovami povedané, osoba mladšia ako osemnásť rokov v týchto prípadoch koná na základe požiadaviek páchateľa.

Ustanovenie § 50 SOA upravuje *účastníctvo na trestnom čine detskej prostitúcie*, konkrétne formu organizovania tohto trestného činu ako i formu jeho napomáhania. Táto skutková podstata je namierená najmä na tzv. vodičov, ktorí dopravujú obete tohto trestného činu na konkrétne určené miesto a na tzv. dohadzovačov.

Slovenská právna úprava detskej prostitúcie

V paragrafovom znení slovenského Trestného zákona nie je problematika detskej prostitúcie riešená samostatnou skutkovou podstatou, ale je riešená v rámci skutkovej podstaty trestného činu kupliarstva podľa § 367 TZ, konkrétne ustanoveniach § 367 ods. 3 TZ[167], podľa ktorého sa odňatím slobody na tri až desať rokov potrestá páchateľ *ak zjedná, pohne, zvedie, využije, získa alebo ponúkne na vykonávanie prostitúcie chránenú osobu*, ktorou sa v zmysle § 139 TZ myslí aj dieťa, *alebo kto koristí z prostitúcie vykonávanej chránenou osobou, alebo umožní jej vykonávanie*. Dieťaťom sa v zmysle ustanovenia § 127 ods. 1 TZ rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, ak tento zákon neustanovuje inak.

Česká právna úprava detskej prostitúcie

Český Trestný zákon nemá upravenú zvlášť problematiku detskej prostitúcie ani v osobitnej skutkovej podstate, ani v skutkovej podstate trestného činu kupliarstva podľa § 189 TrZ, čo však neznamená, že by podľa tohto paragrafového znenia nemohli byť posudzované. Ako už bolo spomenuté, násilnú formu vykonávania prostitúcie, aj kvalifikačný znak osoby mladšej ako osemnásť rokov česká právna úprava zo skutkovej podstaty

[167] Pôvodné znenia ustanovenia § 367 ods. 4 TZ obsahovalo aj písmeno c), podľa ktorého sa odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov páchateľ potrestal, ak spáchal čin uvedený v § 367 ods. 1 TZ na osobe mladšej ako pätnásť rokov. A teda v pôvodnom znení slovenského Trestného zákona sa podľa § 367 ods. 3 TZ postihovali prípady detskej prostitúcie, kedy predmetom útoku bola mladistvá osoba staršia ako pätnásť rokov a mladšia ako osemnásť rokov a obete detskej prostitúcie, ktoré boli mladšie ako pätnásť rokov sa postihovali podľa § 367 ods. 4 písm. c) TZ. Súčasná hmotnoprávna úprava je tak pre páchateľov detskej prostitúcie miernejšia.

trestného činu kupliarstva vypustila za účelom lepšieho rozlíšenia so skutkovou podstatou trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 168 TrZ a teda je pravdepodobné, že prípady detskej prostitúcie sa v praxi budú posudzovať podľa tohto ustanovenia.

Do pozornosti treba rovnako dať ustanovenie § 190 TrZ, podľa ktorého sa trestá prostitúcia ohrozujúca mravný vývoj detí. V tomto prípade bude trestné konanie, pri ktorom dochádza k vykonávaniu prostitúcie v blízkosti školy, školského alebo iného obdobného zariadenia alebo miesta, ktoré je vyhradené alebo určené pre pobyt alebo návštevu detí. Na tomto mieste si dovolíme poukázať na nejednoznačnosť formulácie „v blízkosti ...“ ako i skutočnosti, že nie je jednoznačné, či zákonodarca pod pojem „iného obdobného zariadenia alebo miesta“ subsumoval napríklad predškolské zariadenia a pod.

DETSKÁ PORNOGRAFIA

Britská právna úprava detskej pornografie

V ustanovení § 45 SOA je upravená problematika *zhotovovania nemravných fotografií osôb šestnásť a sedemnásťročných*. I napriek prezumpcii neviny musí obžalovaný v súdnom konaní hodnoverne preukázať, že v čase, kedy bola takáto fotografia, na ktorej je zobrazená obnažená šestnásť alebo sedemnásťročná osoba, vyhotovená, boli páchateľ a osoba na fotografii manželia, resp. spolu žili ako partneri v trvalom rodinnom vzťahu.[168] Obžalovaný nie je vinný zo spáchania trestného činu, ibaže sa preukáže, že mladistvá osoba nesúhlasila s vyhotovením takejto fotografie a obžalovaný nemal rozumný dôvod uveriť, že poškodená s vyhotovením tejto fotografie súhlasí. Takáto fotografia nesmie zachytávať inú osobu, ako poškodenú mladistvú osobu a samotného páchateľa.

V § 48 SOA je upravené *podnecovanie dieťaťa (maloletej osoby) na prostitúciu alebo pornografiu*. Táto skutková podstata sa zameriava predovšetkým na tie osoby, ktoré pôsobia na dieťa a toto presviedčajú na prostitúciu alebo pornografiu - napr. na rodičov, resp. iné zodpovedné osoby, ktoré podnecujú dieťa (maloletú osobu) k prostitúcii, pretože rodina je napr. vo finančnej tiesni, alebo v inej obdobnej situácii.

Ďalšia skutková podstata tohto trestného činu sankcionuje *organizovanie detskej prostitúcie alebo detskej pornografie, kontrolovanie aktivít v spojitosti s detskou prostitúciou a detskou pornografiou*. V rámci tejto skutkovej podstaty uvedeného trestného činu bude sankcionované napr. také konanie, kedy pasák mladistvého dievčaťa od tohto vyžaduje, aby pózovalo fotografovi, pričom sa plne riadi pokynmi páchateľa (pasáka).

Organizovanie alebo napomáhanie trestnému činu detskej prostitúcie alebo pornografie je upravené v § 50 SOA - v prípadoch ak napr. páchateľ privezie maloletú alebo mladistvú osobu na konkrétne miesto, kde má dôjsť k vyrobeniu pornografického materiálu.

V § 51 SOA je následne upravený výklad pojmov „pornografia“ a „prostitúcia“.

Slovenská právna úprava detskej pornografie

Slovenský Trestný zákon vymedzuje pojem „*detská pornografia*“ v ustanovení § 132 ods. 4 TZ, pričom túto v osobitnej časti slovenského Trestného zákona subsumuje pod tri skutkové podstaty trestných činov - § 368 (výroba detskej pornografie), § 369 (rozširovanie detskej pornografie) a § 370 (prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom

[168] „... the defendant proves that the photograph was of the child aged 16 or over, and that at the time when he obtained it the child and he were married, or lived together as partners in an enduring family relationship.”

pornografickom predstavení).

Detskou pornografiou[169] sa v zmysle § 132 ods. 4 TZ rozumie *zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom, alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa, alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.*[170] Detským pornografickým predstavením sa v zmysle § 132 ods. 5 TZ rozumie *živé predstavenie určené publikum, a to aj s využitím informačno-technických prostriedkov, v ktorom je dieťa zapojené do skutočného alebo predstieraného sexuálneho konania alebo v ktorom sú obnažované časti tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.*

Pojem zobrazenie musíme v tomto prípade vykladať nielen ako vizuálne zobrazenie fotkami, filmami a grafickými dielami, ale zobrazenie ako *vyjadrenie určitých sexuálnych stykov či opis obnažených častí tela rôznymi vyjadrovacími prostriedkami zachytenými na materiáli, ktorý zabezpečuje možnosť opakovaného vnímania tohto zobrazenia, vrátane ich opisu slovami zachytenými písmom na hmotný substrát, alebo v rámci počítačových či iných dát (napr. mail), zachytenie tohto opisu slovami na zvukový záznam i zvukový záznam sexuálnych stykov dieťaťa či iných sexuálnych prejavov dieťaťa*.[171]

Detská pornografia je akékoľvek zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa, a to vrátane tých častí, ktoré sú bežne viditeľné (ramená, nohy, ruky, tvár a pod.). *Obnažené* znamená, že tieto časti tela sú viditeľné bez šiat, či akýchkoľvek iných zakrývajúcich prekážok (v prípade ich zobrazenia opisom slovami sú tieto obnažené časti tela opísané nahé aspoň vo všeobecných črtách). Zvukový záznam sexuálnych stykov s detským hlasom, či už ide o zvukový záznam skutočného sexuálneho styku, alebo o zvukový záznam, ktorý len takýto sexuálny styk simuluje, je tiež detskou pornografiou, čo vyplýva z požiadavky, aby deti neboli zneužívané na akékoľvek aktivity smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby, a preto je detskou pornografiou už aj len samotné zobrazenie akýchkoľvek častí tela dieťaťa, ktoré má k takémuto účelu smerovať.[172]

Aby išlo o detskú pornografiu, primárnym účelom zobrazenia obnažených častí tela dieťaťa (osoby vyzerajúcej ako dieťa), či sexuálnych stykov s dieťaťom (osobou vyzerajúcou ako dieťa) musí byť vyvolávanie sexuálneho uspokojenia inej osoby, teda musí ísť o inú

---

[169] Pojem detská pornografia je obligatórnym znakom základných skutkových podstát trestných činov výroby detskej pornografie podľa § 368 TZ, rozširovania detskej pornografie podľa § 369 TZ a prechovávanie detskej pornografie a účasti na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 TZ.

[170] Čl. 2 písm. c) Smernice zaviedol upravenú definíciu pojmu detská pornografia, ktorou sa rozumie každý materiál, ktorý vizuálne zobrazuje dieťa zapojené do skutočného alebo simulovaného jednoznačne sexuálneho konania; každé zobrazenie pohlavných orgánov dieťaťa primárne určené na sexuálne účely; každý materiál, ktorý vizuálne zobrazuje akúkoľvek osobu vyzerajúcu ako dieťa zapojenú do skutočného alebo simulovaného jednoznačne sexuálneho konania alebo každé zobrazenie pohlavných orgánov akejkoľvek osoby vyzerajúcej ako dieťa primárne určené na sexuálne účely, alebo realistické snímky dieťaťa zapojeného do jednoznačne sexuálneho konania alebo realistické snímky pohlavných orgánov dieťaťa primárne určené na sexuálne účely. Čl. 5 ods. 7 Smernice umožnil štátom rozhodnúť sa, či sa trestné činy súvisiace s detskou pornografiou budú vzťahovať aj na prípady, kedy bude mať osoba vyzerajúca ako dieťa 18 a viac rokov, čomu sa prirodzene prispôsobila aj Slovenská republika pri transponovaní tejto Smernice do svojho právneho poriadku.

[171] Pre zobrazenie detskej pornografie je podstatné, či bola osoba dieťaťom v čase vytvorenia tohto zobrazenia, resp. či vyzerala ako dieťa v tomto čase. Skutočnosť či sa s takýmto zobrazením nakladá po dosiahnutí plnoletosti tohto dieťaťa, prípadne aj s jeho súhlasom, nemá vplyv na posudzovanie, či ide o detskú pornografiu alebo nie.

[172] BURDA, E. et al. Trestný zákon. Všeobecná časť - I. diel. Komentár s judikatúrou, s. 1007.

osobu ako dieťa, ktoré je aktérom tohto zobrazenia, pričom môže však ísť aj o osobu, ktorá nie je dieťaťom, ale tiež je aktérom takéhoto zobrazenia.

V zmysle § 368 ods. 1 TZ ten, *kto využije, získa, ponúkne alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia alebo umožní také jeho zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov*. Dieťaťom sa v zmysle ustanovenia § 127 ods. 1 TZ rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, ak tento zákon neustanovuje inak. V prípade, ak páchateľ vykoná čin uvedený v § 368 ods. 1 TZ na dieťati mladšom ako dvanásť rokov, jedná sa o kvalifikačný znak a takýto páchateľ sa potrestá odňatím slobody na sedem až dvanásť rokov. Uvedené znamená, že ak dieťa zneužité na výrobu detskej pornografie bude mať od dvanásť do osemnásť rokov, páchateľ bude stíhaný podľa § 368 ods. 1 TZ, v prípade ak dieťa bude mať menej ako dvanásť rokov, páchateľ bude stíhaný podľa § 368 ods. 1, 3 písm. a) TZ. Pri osobe, ktorá je mladšia ako dvanásť rokov, nie je potrebné, aby páchateľ poznal vek takejto osoby, nakoľko stačí, že vzhľadom na okolnosti (predovšetkým na fyzickú vyspelosť, celkový vzhľad, správanie a pod.) a svoje osobné pomery o uvedenej okolnosti vedieť mal a mohol. Z hľadiska zavinenia v tomto prípade kvalifikačného znaku postačí nedbanlivosť.

Využiť alebo zneužiť dieťa na výrobu detskej pornografie alebo detské pornografické predstavenie znamená, že páchateľ zneužije nedostatok rozumovej vyspelosti dieťaťa - dieťa pre nedostatok veku a úroveň rozumového vývoja nechápe skutočný zmysel a škodlivosť konania, na ktoré ho páchateľ využíva. *Získaním* sa rozumie využitie páchateľovho vplyvu na dieťa, v dôsledku čoho sa dieťa na takéto konanie podujme (presviedčanie, prehováranie).[173] *Umožnením* zneužiť dieťa sa rozumie každé konanie, ktoré prispeje k zneužitiu dieťaťa na výrobu detskej pornografie a detské pornografické predstavenie. Pôjde najmä o konanie rodičov, učiteľov, vychovávateľov alebo ktorejkoľvek inej osoby, ktorá má nad dieťaťom vplyv a umožní dieťa zneužiť na výrobu detskej pornografie alebo detské pornografické predstavenie. Čo sa týka iného podieľania sa na výrobe detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia, pôjde najmä o fotografov, kameramanov, vizážistov a pod.

V zmysle § 369 TZ sa odňatím slobody na jeden až päť rokov potrestá ten, *kto rozmnožuje, prepravuje, zadovažuje, sprístupňuje alebo inak rozširuje detskú pornografiu*. *Rozširovaním* sa rozumie akákoľvek činnosť, ktorou sa detská pornografia sprístupňuje iným osobám a teda formou tlače, prostredníctvom internetu, rozhlasom, televíziou a pod.

V ustanovení § 370 TZ je vo dvoch odsekoch upravené prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení, ktoré je prečinom so sankciou s hornou hranicou dva roky odňatia slobody. Ustanovenie § 370 ods. 1 TZ trestá prechovávanie detskej pornografie alebo konanie v úmysle získania prístupu k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Ustanovenie § 370 ods. 2 TZ rovnako trestá úmyselnú účasť na detskom pornografickom predstavení.

Česká právna úprava detskej pornografie

Český Trestný zákon upravuje problematiku detskej pornografie v dvoch ustanoveniach - § 192 TrZ (výroba a iné nakladanie s detskom pornografiou) a § 193 TrZ (zneužitia dieťaťa k výrobe pornografie).

V zmysle § 192 odst. 1 TrZ, kto *prechováva fotografické, filmové, počítačové,*

[173] Porovnaj BURDA, E. et al. Trestný zákon - Osobitná časť. II. diel. Komentár s judikatúrou, s. 1260. ČENTÉŠ, J. et al. Trestný zákon - Veľký komentár, s. 690-691.

elektronické alebo iné pornografické dielo, ktoré zobrazuje alebo inak využíva dieťa alebo osobu, ktorá sa javí byť dieťaťom, bude potrestaný odňatím slobody až na dva roky. Český Trestný zákon vo vymedzení jednotlivých pojmov vo svojej všeobecnej časti nevymedzuje pojem „detská pornografia" tak ako slovenský Trestný zákon. V skutkovej podstate trestného činu výroby a iného nakladania s detskou pornografiou však priamo vymedzuje pojem pornografické dielo ako *fotografické, filmové, počítačové, elektronické alebo iné dielo*. Sankcia za prechovávanie detskej pornografie je v oboch právnych úpravách rovnaká - horná hranica trestu odňatia slobody predstavuje dva roky.

V zmysle § 192 odst. 2 TrZ je sankcionovaná výroba, dovezenie, vyvezenie, prevezenie, ponúknutie, verejné sprístupnenie, sprostredkovanie, uvedenie do obehu, predanie alebo iné obstaranie fotografického, filmového, počítačového, elektronického alebo iného pornografického diela, ktoré zobrazuje alebo inak využíva dieťa alebo osobu, ktorá sa javí byť dieťaťom, pre iného, alebo kto koristí z takého pornografického diela. Je možné postrehnúť, že skutková podstata výroby a iného nakladania s detskou pornografiou je precíznejšie spracovaná ako jej obdoba v slovenskej právnej úprave, hoci konania vypočítané v § 192 odst. 2 TrZ, ktoré slovenská právna úprava v § 369 TZ neuvádza (napr. sprostredkovanie, prevezenie), je možné subsumovať pod pojem „*inak rozširuje detskú pornografiu*".

Na druhej strane možno konštatovať, že český Trestný zákon výrobu a rozširovanie detskej pornografie z hľadiska závažnosti považuje za rovnocenné a sankcionuje takéto konanie trestom odňatia slobody na šesť mesiacov až tri roky - oproti právnej úprave v slovenskom Trestnom zákone, kde je výroba detskej pornografie zločinom (horná hranica trestu odňatia slobody je stanovená na desať rokov, v prípade, ak je predmetom útoku dieťa mladšie ako dvanásť rokov, tak je horná hranica stanovená na dvanásť rokov) a rozširovanie detskej pornografie je prečinom, za ktorý je možné uložiť trest odňatia slobody do päť rokov.

Český Trestný zákon ako kvalifikačný znak neupravuje situáciu, kedy je trestný čin výroby detskej pornografie spáchaný na osobe mladšej ako dvanásť rokov, na rozdiel od slovenského hmotnoprávneho vymedzenia v ustanovení § 368 ods. 2 písm. a) TZ.

Rovnako je rozdielnou tá skutočnosť, že český Trestný zákon upravuje v § 193 TrZ samostatnú skutkovú podstatu trestného činu zneužitia dieťaťa k výrobe pornografie, ktorého sa dopustí ten, kto pohne, zjedná, najme, zláka, zvedie alebo zneužije dieťa k výrobe pornografického diela alebo toho, kto koristí z účasti dieťaťa na takomto pornografickom diele, čo sankcionuje trestom odňatia slobody na jeden až päť rokov. Slovenský zákonodarca takéto konanie sankcionuje v rámci kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu kupliarstva podľa § 367 ods. 3 TZ a tento sankcionuje odňatím slobody na tri až desať rokov.

Zákonom č. 141/2014 Sb. boli do českého hmotnoprávneho predpisu začlenené dva nové trestné činy, a to trestný čin účasti na pornografickom predstavení podľa § 193a TrZ, ktorý trestná účasť na pornografickom predstavení alebo inom obdobnom vystúpení, v ktorom účinkuje dieťa a trestný čin nadväzovania nedovolených kontaktov s dieťaťom podľa § 193b TrZ, podľa ktorého je trestné stretnutie s dieťaťom mladším ako pätnásť rokov v úmysle spáchať trestný čin podľa § 187 odst. 1 TrZ, § 192 TrZ, § 193 TrZ, § 202 odst. 2 TrZ alebo iný sexuálne motivovaný trestný čin.

Z pohľadu komparácie možno konštatovať, že zatiaľ čo český Trestný zákon upravuje všetky trestné konania súvisiace s detskou pornografiou (odhliadnuc od ustanovenia § 193 TrZ, § 193a TrZ a § 193b TrZ) v jednom paragrafovom znení, slovenský zákonodarca tieto

rozdelil do troch samostatných skutkových podstát súvisiacich s detskou pornografiou. Navyše treba dodať, že český Trestný zákon subsumuje kupliarstvo, šírenie pornografie a výrobu a iné nakladanie s detskou pornografiou do samostatnej tretej hlavy s názvom *„Trestné činy proti ľudskej dôstojnosti v sexuálnej oblasti“*, zatiaľ čo slovenská právna úprava zaraďuje výrobu, rozširovanie a prechovávanie detskej pornografie do deviatej hlavy s názvom *„Trestné činy proti iným právam a slobodám“* a teda samostatne od trestných činov proti ľudskej dôstojnosti.

ZÁVER

Porovnanie právnych úprav sexuálnych trestných činov kontinentálneho právneho systému a systému *common law* je zrejmý už v samotnej formulácii jednotlivých skutkových podstát týchto trestných činoch. Možno konštatovať, že právna úprava komerčného sexuálneho zneužívania a vykorisťovania, legislatívne upraveného v slovenskom, ako i českom Trestnom zákone, plne zodpovedá medzinárodným požiadavkám a štandardom. Jednotlivé rozdiely medzi oboma hmotnoprávnymi kódexmi nie sú markantné, čo svedčí predovšetkým o podobnosti právnych poriadkov oboch krajín EÚ.

Pokiaľ ide o Veľkú Britániu, z pohľadu vymedzenia právnej úpravy sexuálnych trestných činov v britskej právnej úprave je zrejmé, že v roku 2003 pristúpila Veľká Británia k významnej rekodifikácii zákona o sexuálnych trestných činoch, nakoľko dovtedajšia právna úprava nespĺňala požiadavky modernej doby a bola zjavne nedostatočná. Britský zákon o sexuálnych trestných činoch je veľmi rozsiahly, čo je zapríčinené predovšetkým skutočnosťou, že veľmi precízne detailizuje jednotlivé skutkové podstaty trestných činov.

Mnohé z takto vymedzených skutkových podstát trestných činov by sme vedeli v slovenskej a českej trestnoprávnej úprave subsumovať pod jeden paragraf, či už v rámci základnej alebo kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu, avšak britský zákon ich konkrétne upravuje v špeciálnych skutkových podstatách ako samostatné trestné činy. Rovnako britský zákon zavádza aj mnohé trestné činy, ktoré nie sú v slovenskom Trestnom zákone, ani českom Trestnom zákone samostatné špecifikované.

LITERATÚRA

Zoznam monografií

- BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. et al. *Trestný zákon : Všeobecná časť : Komentár.* I. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010. 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0.
- BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. et al. *Trestný zákon : Osobitná časť : Komentár.* II. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011. 1608 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
- ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný zákon : Veľký komentár.* Bratislava : Eurokódex, 2013. 880 s. ISBN 978-80-8155-020-1.
- HERRING, J. *Criminal Law : Text, cases and materials.* Fifth edition. Oxford : Oxford University Press, 2012. 937 s. ISBN 978-0-19-964625-8.
- CHMELÍK, J. et al. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita.* 1. vydanie. Praha : Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-739-6.
- IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné 2. – Osobitá časť.* Bratislava : Iura Edition, 2006. 607 s. ISBN 80-8078-084-6.
- JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné - Obecná část, Zvláštní část*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9.
- KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné : obecná část*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

- KUCHTA, J. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. 656 s. ISBN 978-80-7400-047-8.
- MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod.* Praha : Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-320-8.
- SAMAŠ, O., STIFFEL, H., TOMAN, P. *Trestný zákon. Stručný komentár.* Bratislava : Iura Edition, 2006. 884 s. ISBN 80-8078-078-1.
- STIFFEL, H., TOMAN, P., SAMAŠ, O. *Trestný zákon. Druhé, prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava : Iura Edition, 2010. 938 s. ISBN 978-80-8078-370-9.
- VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce.* Praha : Grada Publishing, 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-2218-4.

Odborné články

- EKBERG, G. The Swedish Law that prohibits the purchase of sexual services. Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings. *In Violence Against Women,* Vol. 10 No. 10, October 2004, ISSN 1187-1218.

Zdroje z internetu

- BLATNÍKOVÁ, Š. *Sexuální vykořisťovaní jako forma závažné organizované kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. [cit. 2015-02-09]. Dostupné na: http://www.ok.cz/iksp/docs/378.pdf.
- HOME OFFICE. *Protecting the public – Strengthening protection against sex offenders and reforming the law on sexual offences. Presented to Parliament by the Secretary of State for the Home Department by Command of Her Majesty.* November 2002. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné na: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20131205100653/http://www.archive2.official-documents.co.uk/document/cm56/5668/5668.pdf.
- THE CROWN PROSECUTION SERVICE. Rape and Sexual Offences Guidance of The Crown Prosecution Service. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z www: http://www.cps.gov.uk/legal/p_to_r/rape_and_sexual_offences/.
- *Explanatory notes refering to the Sexual Offences Act 2003 (c. 42)* Dostupné na: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/notes/contents.
- *Sexual Offences Act 2003 of British Parliament.* Dostupné na: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/pdfs/ukpga_20030042_en.pdf.

Právne predpisy

- *Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov*
- *Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník v znění pozdějších předpisů*
- *Sexual Offences Act 2003 of British Parliament*

Mgr. Ing. Vladimír Gajdičiar
Katedra trestního práva
Právnická fakulta Masarykovy univerzity
vladimir_gajdiciar@yahoo.com

JUDr. Dominika Strigáčová, PhD.
Prezídium Policajného zboru
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
dominika.strigacova@gmail.com

Slávka KARKOŠKOVÁ

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ : SLABINY TRESTNOPRÁVNYCH POSTUPOV A NÁVRHY K ICH ELIMINÁCII

Anotácia: *Príspevok približuje identitu niektorých problémov spätých s objasňovaním, vyšetrovaním a stíhaním prípadov sexuálneho zneužívania detí - zvlášť pokiaľ ide o tie prípady, kde páchateľom je osoba, ktorá je vo vzťahu k dieťaťu osobou blízkou. Za kľúčové determinanty možných zlyhaní v riešení predmetnej problematiky autorka považuje: 1. absenciu špecializovaného vzdelávania dotknutých profesií, 2. fokus na vyšetrovanie vierohodnosti obetí bez náležitého zohľadnenia tzv. kontraintuitívnych reakcií, 3. nedostatočnú ochranu práv (a absentujúce právne zastúpenie) maloletých obetí incestu, 4. legislatívne limity pre možnosť využitia mediácie medzi obeťami a páchateľmi aj pri takto závažných deliktoch.*

Abstract: *The paper points to identity of some of the problems associated with the detection, investigation and prosecution of cases of child sexual abuse - especially as regards the cases where the perpetrator is a person closely related to the child. As key determinants of possible failures in addressing the issues the author considers: 1. lack of specialized training of the professionals, 2. focus on investigating victim's credibility without sufficient regard to so called counterintuitive reactions, 3. absent legal representation and lack of protection of rights of underage victims of incest, 4. legislative limits regarding the possibility of using mediation between victims and offenders even in such serious offenses.*

Kľúčové slová: *sexuálne zneužívanie detí (CSA), špecializované vzdelávanie, kontraintuitívne reakcie obetí, práva maloletého poškodeného, restoratívna justícia*

Key words: *child sexual abuse (CSA), specialized education, counterintuitive reactions of victims, rights of child victim, restorative justice*

ÚVOD

Sexuálne zneužívanie detí (ďalej len „CSA“, z angl. *Child Sexual Abuse*) sa zaradzuje medzi obzvlášť závažné sociálno-patologické javy. Z hľadiska porušenia právnych noriem je CSA trestným činom, zatiaľ čo z hľadiska intenzity psychickej záťaže ide o špecifickú traumu, pri ktorej je proces psycho-sociálneho zotavovania obetí obzvlášť náročný. Spôsob, akým sa laické i profesionálne okolie s prípadmi CSA vysporiadáva, neraz napĺňa atribúty *sekundárnej viktimizácie obetí*. Vzhľadom na tieto skutočnosti obetiam CSA prináleží *status zvlášť zraniteľných obetí*[174], z ktorého im vyplýva nárok na osobitnú úroveň ochrany a podpory vo všetkých štádiách trestnoprávneho konania, ako i po jeho skončení. V nasledujúcich častiach príspevku sa budeme podrobnejšie zaoberať vybranými faktormi, ktoré sa spolupodieľajú na sekundárnej viktimizácii obetí CSA a zároveň načrtneme východiská prevencie.

ABSENCIA ŠPECIALIZOVANÉHO VZDELÁVANIA ZAANGAŽOVANÝCH PROFESIÍ

V každej pomáhajúcej profesii platí, že základným predpokladom naplnenia etického princípu *nepoškodiť klienta* je profesionálna kompetencia.[175] Zároveň platí, že čím závažnejším problémom jedinec trpí, tým väčšmi stúpajú nároky na profesionálnu kompetenciu pracovníkov, ktorí s danou problematikou prichádzajú do kontaktu. Nie je preto prekvapivé, že viaceré medzinárodné dokumenty apelujú na to, aby všetci pracovníci,

[174] Porovnaj: Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, bod 38, 55-57, čl. 22. Do novembra 2015 je SR povinná túto smernicu implementovať do svojho právneho systému a do praxe.

[175] Porovnaj: GRADY, M. D. a STROM-GOTTFRIED, K. No Easy Answers : Ethical Challenges Working with Sex Offenders, s. 20.

ktorí prichádzajú do styku s obeťami CSA absolvovali špecializované vzdelávanie v predmetnej problematike.[176]

Cossins konštatuje, že je ťažké konceptualizovať všetky konkrétne problémy a črty súvisiace s odpoveďou systému trestnej justície voči CSA a pochopiť ako je v porovnaní s inými zločinmi tento zločin unikátny. Pravdou však je, že výskumy odhalili množstvo špecifických čŕt tohto zločinu a traumy[177] a preto je potrebné, aby došlo k užšiemu prepojeniu medzi touto poznatkovou základňou a trestným stíhaním zločinov CSA. Špecifické črty CSA vyžadujú jedinečne odlišnú odpoveď *(uniquely different response)* systému trestnej justície – takú, ktorá reflektuje a nie ignoruje tieto črty.[178] Medzi hlavné črty prípadov CSA možno zaradiť najmä:

1. Obeť je zvyčajne **jediným svedkom** a navyše svedkom, ktorý je spravidla **vystavený masívnej manipulácii** (a umlčiavaniu) zo strany páchateľa i zo strany okolia.
2. Nízky **vek** obete, ktorý môže byť zneužitý na podkopanie dôveryhodnosti jej výpovede napriek tomu, že dieťa je práve kvôli svojmu veku zraniteľnejším voči sexuálnej viktimizácii a má právo na osobitnú úroveň ochrany.
3. **Nedostatok forenzných dôkazov** - dokonca i v prípadoch, kde došlo k penetrácii nemusia byť prítomné medicínske dôkazy (vzhľadom na pružnosť tkanív a rýchle hojenie).
4. **Kontraintuitívne reakcie** (primárnych i sekundárnych) **obetí** - teda reakcie, ktoré nezodpovedajú očakávaniam priemerného človeka ohľadne toho, ako by obeť mala správne alebo logicky reagovať. Reakcie obetí CSA sú vzhľadom na kontext situácie a mechanizmy traumy nanajvýš opodstatnené, no priemerný človek (z radov laikov i profesionálov) nemá vedomosti o špecifikách traumy CSA a preto hodnotí správanie obetí predpojato.
5. **Viacnásobné útoky**, teda skutočnosť, že CSA sa môže odohrávať v priebehu dní, týždňov, mesiacov, rokov. Kvôli množstvu útokov môže byť pre dieťa ťažké pamätať si presné detaily každého individuálneho útoku.
6. **Dôraz na dôveryhodnosť dieťaťa** - kombinácia kontraintuitívnych reakcií, chýbajúci svedkovia a/alebo forenzné dôkazy, vedie k tomu, že spochybňovanie dôveryhodnosti poškodeného je jadrom obrany obvineného.[179]

Nedostatočná vedomostná výbava a predsudky bývajú kameňom úrazu v riešení prípadov CSA. V rámci SR dosiaľ neexistuje žiadne systematické vzdelávanie vyšetrovateľov, prokurátorov, sudcov, súdnych znalcov ani sociálnych pracovníkov (pôsobiacich na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany v rámci úradu práce sociálnych vecí a rodiny - ďalej len „ÚPSV aR“), ktoré by sa zameriavalo špecificky na problematiku CSA, a ktoré by dávalo predpoklad tomu, že postupy aplikované v praxi nie sú v rozpore s aktuálnym stavom poznania predmetnej problematiky vo vedeckom a odbornom svete.

Absentujúce špecializované vzdelávanie zaangažovaných profesií **sa premieta do procesu zhromažďovania i vyhodnocovania dôkazov**. Najmä hodnota najdôležitejšieho dôkazu (výsluchu maloletej obete) je mnohokrát zmarená preto, že boli uplatnené

[176] Porovnaj: Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním, 2007, čl. 34, Smernica Európskeho parlamentu a rady 2011/92/EÚ, čl. 23 ods. 3.

[177] Vo vedeckom svete (ktorého pracovným jazykom je angličtina) je problematika CSA kontinuálne skúmaná už štyri desaťročia.

[178] Porovnaj: COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases, čl. 10.

[179] Porovnaj: COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases, 2006; Porovnaj tiež: The Crown Prosecution Service : Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse, 2013.

neadekvátne postupy vypočúvania. V niektorých prípadoch je dokonca maloletým obetiam odopierané právo vypovedať. Vzhľadom na absentujúcu metodiku postupov (chýbajúce *protokoly*) nie sú dôkazy k predmetným kauzám vyhľadávané systematicky a komplexne. Kritériá kladené na ustanovovanie súdnych znalcov v prípadoch CSA sú veľmi všeobecné, znalci nešpecializujúci sa na predmetnú problematiku môžu byť sami nositeľmi predsudkov a produkovať posudky, ktoré k objektívnemu objasneniu jednotlivých prípadov nepomôžu.[180] Nedostatočné vedomosti o problematike CSA, zvlášť neznalosť kontraintuitívnych reakcií môže byť živnou pôdou pre predpojaté posudzovanie jednotlivých prípadov.

FOKUS NA VYŠETROVANIE VIEROHODNOSTI OBETÍ BEZ NÁLEŽITÉHO ZOHĽADNENIA TZV. KONTRAINTUITÍVNYCH REAKCIÍ

Ku kontraintuitívnym reakciám obetí patrí predovšetkým: a) „pasivita“ obetí, b) oneskorené oznámenia, c) nekonzistentná výpoveď, d) odvolanie výpovede, e) pozitívne postoje k páchateľovi, f) absentujúce symptómy traumy a g) nekonzistentné reakcie protektívneho rodiča. Pre náležité objasnenie týchto fenoménov nestačí ich stručný výpočet ani strohá charakteristika. Podrobnému popisu kontraintuitívnych reakcií sa venujeme v nasledujúcom príspevku (na ktorý čitateľa týmto odporúčame).

Na tomto mieste si dovolíme iba zdôrazniť, že vzorce kontraintuitívnych reakcií[181] môžu byť pri nesprávnom nazeraní zneužité ako dôkaz o nedôveryhodnosti primárnej obete CSA, resp. oznamovateľa trestného činu (ako sekundárnej obete). Avšak vzorce kontraintuitívnych reakcií môžu vskutku poukazovať na opak a môžu byť vnímané ako podpora podozrení z CSA, v neposlednom rade preto, že tieto vzorce sú u obetí CSA pomerne časté. Pri posudzovaní prípadu by polícia a prokurátori mali sústrediť pozornosť skôr na celkovú dôveryhodnosť obvinenia, než sústrediť sa primárne na dôveryhodnosť a reliabilitu dieťaťa. Experti na problematiku CSA by mali byť prizvaní ako konzultanti, aby vysvetlili orgánom činných v trestnom konaní (ďalej len „OČvTK“) reakcie obete. Pri opomenutí tohto kroku môže OČvTK chýbať náležitý kontext pre posúdenie dôveryhodnosti obete a budú pristupovať k dôkazom zo strany obete s neopodstatneným skepticizmom.[182]

Jednou z prekážok úspešného stíhania prípadov CSA je prechovávanie mýtov (predpokladov nezakladajúcich sa na realite). Primárnym cieľom svedectva experta je preto vyvrátenie týchto mýtov.[183] Svedectvo experta o kontraintuitívnych reakciách má kritický význam - môže zohrať dôležitú rolu v rehabilitovaní dôveryhodnosti dieťaťa.[184] [185] Pre tých, ktorí posudzujú prípad CSA je dôležité počuť z viacerých zdrojov, že správanie obete je

[180] Porovnaj: KARKOŠKOVÁ, S. Problematika podozrení/obvinení zo sexuálneho zneužívania detí v kontexte rozhodovania o úprave styku rodičov a maloletých detí, s. 957-979.

[181] Zoznam vzorcov kontraintuitívnych reakcií uvedený v texte vyššie nie je vyčerpávajúci.

[182] Porovnaj: LONG, J. G. Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior in Sexual and Domestic Violence Prosecutions, 2007; Porovnaj tiež: MYERS, J. E. B. Expert Testimony in Child Sexual Abuse Litigation, 2010; The Crown Prosecution Service : Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse, 2013.

[183] Porovnaj: LONG, J. G. Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior in Sexual and Domestic Violence Prosecutions, 2007, s. 61-63.

[184] Porovnaj: MYERS, J. E. B. Expert Testimony in Child Sexual Abuse Litigation, 2010, s. 46-47.

[185] Myers zdôrazňuje, že expert nešpekuluje o tom, či dieťa bolo zneužívané.Vskutku, expert ani nemusí dieťa stretnúť. Expert zotrváva v bezpečnej vzdialenosti od konečných záležitostí (ultimate issue). Všetko, čo expert potrebuje urobiť je zosumarizovať literatúru o kontraintuiívnych reakciách obete (Porovnaj: MYERS, J. E. B. Expert Testimony in Child Sexual Abuse Litigation, s. 46-47).

vskutku normálne. Neexistujú žiadne „správne“ alebo „nesprávne“ reakcie detskej obete na sexuálne zneužívanie. Túto skutočnosť je nevyhnutné zdôrazňovať počas celého procesu.[186]

ABSENTUJÚCE PRÁVNE ZASTÚPENIE A NEDOSTATOČNÁ OCHRANA PRÁV MALOLETÝCH OBETÍ INCESTU

Osobe, ktorá je v trestnom konaní v pozícii poškodeného, prináleží **celý súbor práv**. Okrem iných práv aj právo na náležité zaobchádzanie v súlade s účelom trestného konania, rešpektovanie jeho dôstojnosti a Ústavou zaručených základných práv a slobôd, ďalej právo byť poučený o svojich právach a možnosti ich uplatnenia, právo byť zastúpený a nechať sa zastupovať, právo na náhradu škody/odškodnenie, právo aktívne vystupovať pri zisťovaní skutkového stavu veci (právo robiť návrhy na vykonanie dôkazov, alebo na ich doplnenie a právo predkladať dôkazy, právo vyjadriť sa k vykonávaným dôkazom, právo preštudovať spis po skončení vyšetrovania a podávať návrhy na doplnenie tohto vyšetrovania), právo v priebehu vyšetrovania žiadať prokurátora o preskúmanie postupu policajta, právo nazerať do spisu, robiť si z neho výpisky a poznámky a zaobstarávať si na svoje trovy kópie spisu a jeho častí, právo na záverečnú reč), právo byť informovaný o stave veci a právo podávať opravné prostriedky (vrátane práva podať sťažnosť proti uzneseniu o zastavení trestného stíhania), právo vzdať sa svojich procesných práv.[187]

Pokiaľ ide o **povinnosť OČvTK poučiť poškodeného o jeho právach,** ako aj o možnostiach, ako tieto svoje práva v trestnom konaní uplatňovať, dôležité je aby osoba nebola „informovaná len formálne, ale aby jej bol dostatočným spôsobom objasnený obsah jednotlivých oprávnení.“[188] Podľa princípov justície priateľskej k deťom (*child friendly justice*), **deti by mali byť ihneď a primerane informované** okrem iného aj o ich právach v predmetnom konaní, o systéme a postupe, s prihliadnutím na konkrétne miesto a úlohu, ktoré dieťa bude v ňom mať a rôznych procesných krokoch. Informácie by sa mali deťom poskytovať **priamo**, spôsobom prispôsobeným ich veku a zrelosti, v jazyku, ktorému môžu rozumieť. Poskytnutie informácií zákonnému zástupcovi by nemalo byť alternatívou oznamovania informácií dieťaťu.[189] Úroveň dodržiavania tejto povinnosti avšak v súčasnej aplikačnej praxi OČvTK nemožno považovať za uspokojivú.

V kontexte problematiky CSA si osobitnú pozornosť vyžaduje právo byť zastúpený a taktiež právo dať sa zastupovať (v súlade s § 48 ods.1 a 2 Trestného poriadku) (ďalej len „TP“). Zmyslom a cieľom týchto oprávnení je nepochybne riadne a odborné uplatnenie práv poškodeného v trestnom konaní, „a to najmä za situácie, kedy poškodený z rôznych dôvodov nemôže uplatňovať a hájiť svoje práva samostatne alebo úplne sám (...). Spoločným znakom práva byť zastúpený a práva nechať sa zastupovať je to, že procesné práva poškodeného zaňho v trestnom konaní vykonáva iná splnomocnená či určená osoba.“[190]

Právo poškodeného byť zastúpený sa uplatní najmä v prípadoch, kedy je poškodená

---

[186] Porovnaj: LONG, J., WILKINSON, J.,KAYS, J. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member, 2011.

[187] Zákon č. 301/2005 Z. .z Trestný poriadok § 46, § 48 ods. 1 a 2, § 49, § 55 ods. 1, § 50 - 52, § 69, § 197 ods. 3, 199 ods.1, 206 ods. 2, § 208, § 210, 215 ods. 6, § 247 ods.2, 364 ods.1 písm. c); Zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

[188] IVOR, J. a kol. Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním), s. 108.

[189] Porovnaj: Výbor ministrov Rady Európy. Nové usmernenia Rady Európy o súdnictve priateľskom k deťom. Štrasburg, 17.11.2010, IV. Súdnictvo priateľské k deťom pred, počas a po súdnom konaní, A). Všeobecné prvky súdnictva priateľského k deťom 1.) Informácie a rady/1.

[190] IVOR, J. a kol. Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním), s. 109.

osoba pozbavená spôsobilosti na právne úkony alebo ak je jej spôsobilosť na právne úkony obmedzená (§ 48 ods. 1 TP). V týchto prípadoch práva poškodeného v trestnom konaní vykonáva jeho zákonný zástupca (...).“[191] Dieťa nemá spôsobilosť na všetky právne úkony, a teda je potrebné jeho zastupovanie v konaní. Za normálnych okolností je zákonným zástupcom dieťaťa jeho rodič, osvojiteľ alebo poručník. Pri možnej kolízii záujmov medzi maloletým dieťaťom a jeho zákonným zástupcom avšak zákonný zástupca nemôže vykonávať svoje oprávnenia. Takou situáciou je nepochybne i to, ak sa rodič ako zákonný zástupca voči maloletému dieťaťu dopustil sexuálnych trestných činov, alebo ak takýto trestný čin spáchal maloletý páchateľ na svojom súrodencovi či súrodencoch (a teda rodičia by súčasne zastupovali obvineného i poškodeného, čo je neprípustné).[192] V takýchto prípadoch príslušný súd maloletej osobe ustanoví **opatrovníka**, ktorým bude najmä štátny orgán alebo poverený zástupca organizácie na pomoc poškodeným.[193] Ide tu o tzv. *procesné opatrovníctvo*, teda „dočasné zastúpenie na vopred určený účel, nie o trvalú náhradu za skutočného zákonného zástupcu, ktorého rodičovské práva a povinnosti ostávajú zachované.“[194]

Postavenie opatrovníka v trestnom konaní je veľmi významné a nezastupiteľné. Opatrovníkovi sú doručované všetky uznesenia, ktoré vyšetrovateľ vyhotoví v priebehu trestného konania. Sú to najmä uznesenia o vznesení obvinenia páchateľovi podľa § 206 TP, o pribratí znalca podľa § 142 TP, o postúpení veci inému orgánu podľa § 214 TP, o zastavení trestného stíhania podľa § 215 a iné. Proti týmto uzneseniam je možné podať sťažnosť do troch dní od ich doručenia orgánu, ktorý ich vydal. Sťažnosť za maloletého poškodeného a v jeho prospech, má právo podať práve opatrovník. Žiaľ z praxe je zrejmé, že tieto (a ďalšie) **svoje oprávnenia využívajú opatrovníci len minimálne.** V tejto súvislosti sa vynárajú otázky, **čo je dôvodom** nevyužívania týchto oprávnení a **aké sú dôsledky** nevyužitia týchto oprávnení z hľadiska úrovne vymožiteľnosti práva pre maloletého poškodeného?

Zákon neurčuje, akú odbornú kvalifikáciu má mať opatrovník, ktorý má v trestnom konaní hájiť práva maloletého dieťaťa - poškodeného. V súdnej praxi sa ustálilo ustanovovanie pracovníkov z ÚPSVaR ako opatrovníkov. Je zrejmé, že pre kvalitné zastupovanie práv a záujmov akéhokoľvek účastníka v súdnom konaní, teda aj maloletého dieťaťa, ktorého práva sú v kolízii s právami jeho zákonných zástupcov, je potrebná znalosť procesného aj hmotného práva, ktorým sa príslušné konanie riadi.[195] V slovenskom systéme vysokoškolského vzdelávania neexistuje v rámci odboru sociálna práca špecializácia na forenznú sociálnu prácu, ani iná špecializácia v rámci pregraduálneho alebo postgraduálneho vzdelávania v oblasti sociálnej práce, ktorá by dávala predpoklady pre kvalitný výkon funkcie opatrovníka maloletého poškodeného v trestnom konaní. Sociálny pracovník bez právnickej kvalifikácie môže sotva plnohodnotne zastupovať práva a právne záujmy dieťaťa v trestnoprávnom konaní. Navyše značná personálna poddimenzovanosť oddelení sociálnoprávnej ochrany ÚPSVaR (na jedného zamestnanca pripadá viac než 200 prípadov, z ktorých značná časť sú živé spisy)[196] taktiež významne prispieva k redukovaniu funkcie opatrovníka na formálne zastupovanie „nekomplikujúce“ priebeh konania. Za zmienku stojí

[191] IVOR, J. a kol. Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním), s. 109.

[192] „Vážnym dôvodom, ktorý bráni zastupovaniu dieťaťa vlastným rodičom je napr. i kolízia záujmov vyvolaná trestným stíhaním druha matky maloletého dieťaťa, ktoré bolo poškodené trestným činom.“ (ČENTÉŠ, J., KOLCUN, J. K postaveniu zákonného zástupcu maloletého poškodeného v trestnom konaní, s. 112).

[193] Porovnaj IVOR, J. a kol. Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním), s. 109-110.

[194] ČENTÉŠ, J., KOLCUN, J. K postaveniu zákonného zástupcu maloletého poškodeného..., s. 111.

[195] Porovnaj: Kancelária verejného ochrancu práv. Správa verejnej ochrankyne práv o napĺňaní povinností štátu poskytovať dieťaťu ochranu jeho práv a záujmov v prípade stretu právnych záujmov..., s. 31-32.

[196] Porovnaj: Kancelária verejného ochrancu práv. Správa verejnej ochrankyne práv..., s. 31-32.

i skutočnosť, že súdy spravidla za opatrovníka ustanovujú štátny orgán, napr. ÚPSVaR bez toho, aby sa uviedlo meno jeho konkrétneho pracovníka. Tento fakt „bráni účinnému a efektívnemu uplatneniu práv maloletého poškodeného. V praxi sa totiž zúčastňujú procesných úkonov toho istého trestného konania striedavo rôzni pracovníci úradu podľa toho, ako im to dovoľujú ich ostatné služobné povinnosti, nezriedka sú pasívni a k zastupovaniu pristupujú formálne."[197] V takom prípade sa dieťaťu v situácii kolízie jeho práv v skutočnosti nedostáva plnohodnotného zastúpenia. Namiesto ochrany jeho práv, mu **nedbanlivým vykonávaním funkcie opatrovníka môže byť spôsobená aj ujma na jeho právach**.[198]

Pritom v kontexte popisovanej problematiky je zrejmé, že pri výkone práv maloletého poškodeného v trestnom konaní nevyhnutná súčinnosť a aktívna pomoc opatrovníka „keďže poškodený sám nie je schopný a spôsobilý obstarávať svoje záležitosti a hájiť či využívať svoje práva"[199] a ani protektívny rodič jeho práva účinne chrániť nedokáže, pretože nie je účastníkom konania. V praxi neraz dochádza k situáciám, keď rodič, ktorý oficiálne nevystupuje v trestnom konaní ako zákonný zástupca vykoná v mene svojho dieťaťa niektorý z procesných úkonov (napr. podá sťažnosť voči uzneseniu o zastavení trestného stíhania proti obvinenému) a tento jeho úkon je a priori odmietnutý ako úkon osoby neoprávnenej. Takýto postup orgánov možno považovať za nesprávny, nakoľko sú povinné v plnej miere sledovať záujem maloletého poškodeného.[200]

Pre priblíženie právnej absurdity, ktorá v oblasti ochrany práv maloletého poškodeného niekedy vzniká, si dovolíme popísať nasledovnú situáciu z praxe: Trestné konanie bolo zastavené a napriek tomu, že počas konania došlo k hrubým pochybeniam, opatrovník nevyužil v prospech maloletého poškodeného žiadne opravné prostriedky. Keď sa o týchto pochybeniach dozvedel pracovník organizácie na pomoc poškodeným a žiadal opatrovníka o udelenie splnomocnenia na zastupovanie maloletého, opatrovník tejto žiadosti nevyhovel argumentujúc tým, že konanie bolo právoplatne skončené a jeho mandát teda uplynul. Keď rodič podal v mene svojho dieťaťa ústavnú sťažnosť, ústavný súd ju zamietol ako podanú zjavne neoprávnenou osobou[201]. A tak vzniká akési právne vákuum, kde niet toho, kto by bol kompetentný v mene dieťaťa využiť opravné prostriedky: opatrovník už neurobí nič, lebo mu vraj mandát uplynul, a rodič ako sťažovateľ nie je akceptovaný.

Hoci popri zákonnom zastúpení na základe súdneho rozhodnutia (tzv. procesné opatrovníctvo) je možné a opodstatnené i **zmluvné zastúpenie maloletého** (splnomocnenie), v praxi je aplikované len zriedka a niektoré ÚPSVaR sa žiadostiam o udelenie takéhoto splnomocnenia dokonca bránia, akoby išlo o útok na súdom im zverený mandát. V skutočnosti opatrovník (a jedine on) môže **splnomocniť** inú osobu na zastupovanie maloletého v takom rozsahu, v akom je sám opatrovník oprávnený konať.[202] „V trestnom

---

[197] ČENTÉŠ, J., KOLCUN, J. K postaveniu zákonného zástupcu maloletého poškodeného ..., s. 113.

[198] Porovnaj: Kancelária verejného ochrancu práv. Správa verejnej ochrankyne práv..., s. 6.

[199] IVOR, J. a kol. Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním), s. 109.

[200] „Orgány štátu sú povinné zabezpečovať efektívnu ochranu práv garantovaných Ústavou Slovenskej republiky a príslušnými medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách. Tejto povinnosti musí zodpovedať aj výklad a uplatňovanie zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov." (ČENTÉŠ, J., KOLCUN, J. K postaveniu zákonného zástupcu maloletého poškodeného v trestnom konaní, s. 110).

[201] Porovnaj: I. ÚS 471/2014-31, podpísaný Peter Brňák, predseda senátu.

[202] „Splnomocniť inú osobu na zastupovanie maloletého poškodeného v trestnom konaní môže výlučne jeho zákonný zástupca (nie maloletý). Predpokladom je, že splnomocniteľ je skutočne zákonným zástupcom maloletého, (...) nebol mu pozastavený či obmedzený výkon rodičovských práv a povinností a nehrozí kolízia

konaní je splnomocnenec oprávnený vykonať za poškodeného (v jeho mene) tieto úkony: robiť návrhy na vykonanie dôkazov, podávať žiadosti a opravné prostriedky, zúčastniť sa všetkých úkonov, ktorých sa môže zúčastniť poškodený, uplatňovať konkrétne návrhy na účely uzavretia zmieru alebo dohody s obvineným o náhrade škody.“ [203] Ak opatrovník zvolí dieťaťu splnomocnenca v trestnom konaní, jeho vlastné oprávnenia dané mu v § 48 ods. 2 TP nie sú nijako dotknuté. Opatrovník má rovnaké oprávnenia ako poškodený v trestnom konaní, ktorého zastupuje. Nie je vylúčené, aby v trestnom konaní, kde poškodeným je maloleté dieťa, súbežne vedľa seba vystupovali opatrovník, ako aj splnomocnenec poškodeného v trestnom konaní. Nakoľko je v aplikačnej praxi takýto prístup k ochrane práv maloletého poškodeného ojedinelý, domnievame sa, že jeho právo nechať sa zastupovať je masívne porušované.

Pritom „**právo poškodeného nechať sa v trestnom konaní zastupovať** je jedným zo základných a všeobecných práv poškodeného v trestnom konaní. Toto právo je zaručené aj Ústavou Slovenskej republiky, podľa ktorej každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy, a to už od začiatku konania. Občan - poškodený, v trestnom konaní väčšinou nemá potrebné odborné právnické vzdelanie, a teda sa nevie dostatočne orientovať v množstve práv a povinností, ktoré mu z jeho postavenia v trestnom konaní vyplývajú, keďže presne nepozná ich obsah ani možnosť ich využitia. Z tohto dôvodu má poškodený právo dať sa zastupovať tzv. splnomocnencom, ktorým môže byť len dospelá osoba, ktorá má plnú spôsobilosť na právne úkony. Takouto osobou bude najčastejšie advokát, avšak môže ním byť aj poverený zástupca organizácie na pomoc poškodeným (§ 53 TP). (...) Osoba poškodeného má teda právo využiť odborné právne služby advokáta, ktorého úlohou je poskytnúť poškodenému potrebnú právnu pomoc a hájiť jeho záujmy tak, aby mu jeho neznalosť právnych predpisov nebola na škodu či ujmu.“[204] Napriek tomu, že **neexistuje žiadny legitímny dôvod redukovať toto právo u maloletých** - poškodených, sme toho názoru, že súčasná aplikačná prax nezabezpečuje maloletým obetiam incestu adekvátne právne zastúpenie v podobe advokáta.

Podľa princípov justície priateľskej k deťom „zásada právneho štátu má platiť v plnom rozsahu pre deti, ako platí pre dospelých. Prvky náležitého procesu, ako zásady zákonnosti a primeranosti, (...) práva na spravodlivý proces, práva na právne poradenstvo, právo na prístup k súdom a právo na odvolanie, by mali byť zaručené pre deti tak, ako pre dospelých a nemali by byť minimalizované alebo odopierané pod zámienkou najlepších záujmov dieťaťa. (...) Deti majú mať právo na prístup k vhodným nezávislým a účinným mechanizmom podávania sťažností.“ (...) Deti by mali mať právo na vlastné právne poradenstvo a zastupovanie vo vlastnom mene, v konaní tam, kde je, alebo by mohol byť konflikt záujmov medzi dieťaťom a rodičmi alebo inými zainteresovanými stranami. Deti by mali mať prístup k bezplatnej právnej pomoci za rovnakých alebo miernejších podmienok ako dospelí. Advokáti, ktorí zastupujú deti, by mali byť vyškolení a vybavení znalosťami o detských právach a súvisiacich otázkach, dostávať priebežné a dôkladné školenia a byť schopní komunikovať s deťmi na ich úrovni chápania. Deti by mali byť považované za plnoprávnych klientov s ich vlastnými právami a advokáti, zastupujúci deti by mali predniesť stanovisko dieťaťa.[205]

---

záujmov.“ (ČENTÉŠ, J., KOLCUN, J. K postaveniu zákonného zástupcu maloletého..., s. 114-115).

[203] ČENTÉŠ, J., KOLCUN, J. K postaveniu zákonného zástupcu maloletého poškodeného..., s.115.

[204] IVOR, J. a kol. Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním), s. 110-111.

[205] Výbor ministrov Rady Európy. Nové usmernenia Rady Európy o súdnictve priateľskom k deťom. Štrasburg, 17. 11. 2010, III. Základné princípy , E. Právny štát, čl. 2-3., IV. Súdnictvo priateľské k deťom pred, počas a po súdnom konaní , čl. 37-40.

Úlohou štátu v prípade, ak nastane kolízia práv dieťaťa a jeho zákonných zástupcov, je zabezpečiť dieťaťu ochranu jeho práv v materiálnom zmysle, to znamená, že ochrana práv dieťaťa nesmie byť vykonávaná iba formálne, ale má byť vykonávaná riadne a kvalifikovaným spôsobom. Vzhľadom na vyššie zmienené nedostatky pri výkone funkcie opatrovníka, by bolo žiaduce upraviť legislatívu tak, aby v konaniach, v ktorých dochádza ku kolízii práv dieťaťa a jeho zákonných zástupcov, popri ustanovení sociálneho pracovníka, ktorý bude mať na starosti pomoc rodine v kríze, súd dieťaťu ustanovil na ochranu jeho práv a oprávnených záujmov, **právne zastúpenie** v konaní.[206]

LATENCIA, NEDOSTATOK DÔKAZOV A NEAPLIKOVANIE MODELOV RESTORATÍVNEJ SPRAVODLIVOSTI

Podľa údajov uvádzaných v rámci kampane Rady Európy zameranej na zastavenie sexuálneho násilia na deťoch je v Európe 20 % detí obeťou nejakej formy sexuálneho násilia.[207] Výsledky vybraných štúdií pochádzajúcich z 11 krajín Európy (ktoré boli publikované medzi rokmi 2002 - 2010 a vykazovali vysoké metodologické kvality) ukazujú, že penetratívne formy CSA zažilo 2,9 - 10,5 % dievčat a 0,6 - 5,5 % chlapcov. Pri použití širšej definície kontaktných foriem CSA sa ich výskyt pohyboval v rozpätí 10 - 39,8 % u dievčat a 6 - 16,2 % u chlapcov.[208]

Predpokladať, že by Slovensko bolo voči výskytu CSA imúnnejšie, považujeme za značne naivné a z hľadiska možných dopadov na obete aj za nebezpečné. Dosiaľ sa realizovali len dva výskumy, ktoré by zreálňovali odhad o výskyte CSA v slovenskej populácii, pričom obe boli realizované na vzorke detských, nie dospelých respondentov. Podľa výsledkov prieskumu na viac ako 5200 deťoch vo veku 15 a 16 rokov, ktorý v roku 1999 urobilo občianske združenie SLONAD, bolo obeťou CSA viac ako 12 % z nich. Výsledky výskumu, ktorý realizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny v roku 2013 na vzorke 1560 detí z 8. a 9. ročníkov základných škôl, bolo nejakej forme CSA vystavených 7,1% detí vo vzorke. Treba však podotknúť, že reprezentatívny výskum, aj keď nám dáva dobrý základný obraz o výskyte násilia v detskej populácii, stále je to len obraz základný, obraz o určitej vekovej skupine detí a výsledky výskumu nemožno zovšeobecniť.[209] Pri akýchkoľvek úvahách o miere výskytu CSA, je nutné pamätať na to, že presný počet obetí nie je možné zistiť ani z policajných štatistík - vzhľadom na vysokú mieru latencie tohto trestného činu, ani z výskumných štúdií retrospektívneho charakteru - nakoľko napr. oslovení respondenti môžu účasť na výskume odmietnuť, nemusia prípadnú skúsenosť s CSA subjektívne vnímať ako zločin, alebo dokonca nemusia byť schopní rozpamätať sa.[210] Ako približujeme v ďalšom príspevku (zameranom na objasnenie kontraintuitívnych reakcií obetí), existuje celý rad faktorov podieľajúcich sa na umlčiavaní obetí CSA, pričom masívna tabuizácia CSA je v značnej miere determinovaná skutočnosťou, že väčšina (podľa odhadov 70 až 85 %) prípadov CSA je spáchaná niekým, koho dieťa pozná a komu dôveruje.[211] Podľa štatistík z Českej republiky približne v 63 % je

[206] Porovnaj: Kancelária verejného ochrancu práv. Správa verejnej ochrankyne práv..., s. 7, 50.
[207] Porovnaj: COUNCIL OF EUROPE. One in Five : Council of Europe campaign to stop sexual ..., 2012.
[208] Porovnaj: LALOR, K. a McELVANEY, R. Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe, 2011.
[209] Porovnaj: Národná stratégia na ochranu detí pred násilím (návrh), 2013, s. 6, 9.
[210] Porovnaj: RYCHTÁRIK, J. K. metodologickým problémom viktimačného výskumu, s. 215-216.
[211] Porovnaj: COUNCIL OF EUROPE. One in Five: Council of Europe campaign to stop sexual violence, 2012. Porovnaj tiež: CHEUNG, M. Child Sexual Abuse: best Practices for Interviewing and Treatment, 2012.

podozrivým páchateľom príbuzná osoba, v 23 % prípadov nepríbuzná, ale dieťaťu známa osoba a v približne 13 % prípadoch je podozrivým celkom cudzia osoba.[212]

Experti na problematiku CSA zdôrazňujú, že **vzhľadom na silnú tabuizáciu CSA je nemožné zistiť presnú mieru výskytu tohto zločinu.**[213] „Vždy budú prípady, ktoré nebudú odhalené, ba ani tušené. CSA je veľmi privátny, dobre utajovaný zločin, zvyčajne zahŕňajúci iba páchateľa a obeť, bez akýchkoľvek svedkov. Pokiaľ ide o odhad výskytu, sme odkázaní na súčasné alebo retrospektívne verbálne odhalenia. Verbálne odhalenie, učinené zo strany dieťaťa alebo dospelého, je typicky primárnym a vskutku často aj jediným dôkazom, že k zneužívania došlo; potvrdzujúce dôkazy, ktoré by indikovali, či dieťa bolo vskutku zneužívané, sú skôr výnimkou než normou".[214]

O väčšine prípadov CSA kompetentné orgány ani nie sú upovedomené. Podľa zistení vyplývajúcich z retrospektívnych výskumov, **iba 4 – 10 %** (4 až 10 zo 100) **prípadov CSA je oznámených** nejakej autorite, resp. **orgánom ČvTK**.[215] Vzhľadom na tieto skutočnosti je dôvodné sa domnievať, že systém trestnej justície nie je vhodný na riešenie väčšiny sexuálnych zločinov: Mnoho obetí CSA nechce vstúpiť do tohto systému (nechce podať formálnu žalobu na páchateľa), pretože nechce, aby ich rodič, súrodenec, strýko či iný príbuzný skončil vo väzení. To, čo obete chcú, je uistiť sa, že už žiadne iné dieťa nie je zneužívané, chcú aby rodina uznala enormné utrpenie, ktoré zakúsili a napokon chcú od páchateľa aj ospravedlnenie.[216] Sociálne okolie obetí CSA zväčša nerešpektuje zákonnú povinnosť ohlásiť dôvodné podozrenie z tohto trestného činu orgánom ČvTK, čo je do značnej miery determinované tým, že páchateľmi sú zväčša osoby, ktoré dieťa a jeho okolie bližšie pozná a má k nim istú citovú väzbu[217] a dôveru. Ohlasovaciu povinnosť masívne zanedbávajú dokonca aj profesionáli.[218]

Formálny systém trestnej justície je v samej svojej povahe limitovaný pokiaľ ide o odpoveď na sexuálne zločiny. Tento systém môže prinajlepšom dúfať, že sa efektívne vysporiada s tými páchateľmi, ktorí sa dostali do pozornosti orgánov ČvTK. V praxi to však predstavuje veľmi malý počet páchateľov.[219] Proces vyšetrovania obsahuje priveľa zradných miest. Podľa zahraničných údajov v 50 - 75 % týchto prípadov zhromaždené dôkazy nepostačujú na to, aby prokurátor vzniesol obžalobu, resp. aby páchateľovi mohla byť

---

[212] Porovnaj: ROBERT, J. Nenech si to líbit! : Ochrana dítěte před sexuálním zneužitím, s. 27.

[213] Porovnaj LALOR, K. a McELVANEY, R. Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe, 2011; Porovnaj tiež: PIPE, M.E. et al. Seeking Resolution in the Disclosure Wars: An Overview, 2007; LAMB, M. E. et al. Tell Me What Happened : Structured Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses, 2008.

[214] PIPE, M. E. et al. Seeking Resolution in the Disclosure Wars : An Overview, s. 5.

[215] Porovnaj: KELLOGG, N. The evaluation of sexual abuse in children, 2005. Porovnaj tiež: CHEIT, R. E., FREYD, J. J. Let's have an honest fight against child sex abuse, 2005; LONDON, K. et al. Disclosure of Child Sexual Abuse: A Review of the Contemporary Empirical Literature, 2007; BOTTOMS, B. L. et al. A Retrospective Study of Factors Affecting the Disclosure of Childhood Sexual and Physical Abuse, 2007; LYON, T.D. a AHERN, E.C. Disclosure of child sexual abuse, 2011.

[216] Porovnaj MAEVE Lewis In: GARTLAND, F. Restorative justice urged to deal with sexual crimes, 2009.

[217] Porovnaj: MITLÖHNER, M. Právní aspekty zneužívání dětí, s. 19-24.

[218] Z praxe sú známe napr. skúsenosti rodičov, ktorým psychológ či psychoterapeut medzi štyrmi očami síce povie o svojom dôvodnom podozrení, avšak odmietne toto podozrenie „dať na papier". Argumentuje zväčša tým, že so „systémom" nemá dobré skúsenosti, prípadne že bol v minulosti „vláčený po súdoch", ak sa dôvodné podozrenie nepreukázalo. Podotýkame, že v slovenskej legislatíve neexistuje dostatočná právna ochrana pre profesionálov, ktorí sú povinní oznamovať podozrenia z tohto trestného činu (mandatory reporters), na rozdiel od niektorých iných krajín, kde táto problematika je ošetrená (Immunity from liability).

[219] Porovnaj: McALINDEN, A. M. Restorative Justice as a Response to Sexual Offending, 2008.

dokázaná vina.[220] Darmo, že sa skutok reálne stal! Súčasné trestnoprávne postupy neposkytujú záruku toho, že spravodlivosti bude zadosťučinené.

Podľa Brichcína, ak spoločnosť prostredníctvom autority súdu jasne deklaruje obeť ako obeť a vinníka ako vinníka, potom je rozsudok terapeutickým aktom.[221] Aký akt a s akým dopadom však činí spoločnosť, ak zaznie rozsudok, ktorý páchateľa oslobodí, alebo ak je trestnoprávne konanie zmarené a predčasne skončené? Vskutku absurdné situácie (s ďalekosiahlymi negatívnymi dôsledkami na život obetí CSA) vznikajú vtedy, keď sa štátny systém, ktorý je zodpovedný za ochranu detí pred všetkými formami násilia, vysporiada so situáciou jednostranne – tak, že páchateľa chráni skrz **princíp *prezumpcie neviny***, no opomína chrániť obeť skrz **princíp *prezumpcie statusu obete***. Princíp *prezumpcie statusu obete* [222] vyplýva z ustanovenia obsiahnutého v Smernici Európskeho parlamentu a rady 2012/29/ EÚ podľa ktorého „osoba by sa mala považovať za obeť bez ohľadu na skutočnosť, či bol páchateľ identifikovaný, zaistený, stíhaný alebo odsúdený, a bez ohľadu na rodinný vzťah medzi nimi.“[223]

Predlžovanie premlčacej doby alebo zvyšovanie trestnej sadzby pri trestných činoch, ktoré sú tak masívne tabuizované a spojené s vysokou mierou sociálnej stigmatizácie, nemožno považovať za funkčný nástroj prevencie a intervencie voči CSA. Súčasťou zrelého postoja spoločnosti by malo byť (okrem iného aj) uvedomenie, že kriminalizácia CSA nie je jediným a vždy najlepším riešením[224]. V tejto súvislosti viacerí autori upozorňujú na potenciál restoratívnej justície. Za najrozšírenejší model uplatňovania restoratívnej spravodlivosti sa považuje mediácia medzi obeťami a páchateľmi trestných činov (ďalej len „VOM“, z ang. *Victim-Offender Mediation*), alebo jej rozšírené ekvivalenty, ako sú *rodinné konferencie* alebo *trestné kruhy*, ktoré do riešenia situácie navodenej zločinom zapájajú okrem obete a páchateľa aj dotknutých členov komunity. VOM sa odlišuje od bežného modelu mediácie. Cieľom VOM je vytvoriť priestor na to, aby obeť mohla vypovedať o tom, ako ju zločin ovplyvnil, aby mohla položiť páchateľovi otázky, ktoré dosiaľ neboli zodpovedané, aby páchateľ prejavil ľútosť nad spáchaným zločinom a prijal zaň zodpovednosť tým, že sa aktívne pričiní o nápravu a nahradí spôsobené škody.

VOM sa na princípe dobrovoľnosti aplikuje v prípadoch rôznorodých trestných činov. Legislatíva týkajúca sa VOM sa však v rôznych štátoch líši, trebárs aj tým, že stanovuje hornú hranicu trestnej sadzby, do akej je možné využiť mediáciu ako možnosť odklonu od trestného stíhania páchateľa. V praxi to však často znamená, že pri závažnejších trestných činoch sa využitie VOM opomína i ako možnosť paralelného procesu popri trestnom stíhaní páchateľa, respektíve ako príležitosť k intervencii v období počas výkonu trestu odňatia slobody, alebo po jeho uplynutí. Niekedy sa argumentuje tým, že závažné trestné činy (najmä z kategórie násilných trestných činov či trestných činov proti ľudskej dôstojnosti) sú na VOM nevhodné, pretože ich obete sú príliš zraniteľné (mohli by byť v priebehu VOM sekundárne viktimizované) a páchateľov treba tak či tak tvrdo potrestať.) Avšak napriek všeobecnému očakávaniu ľudí, že obete tých najzávažnejších zločinov si želajú predovšetkým

[220] Porovnaj: MURPHY, W. J. The Overlapping Problems of Prosecution Sample Bias and Systematic Exclusion of Familial Child Sex Abuse Victims from the Criminal Justice System, s. 129-132.

[221] Porovnaj: BRICHCÍN, S. Kněží jako svůdci svých svěřenců? In AUGUSTYN, J. et al. Hluboce zraněni : Církev a fenomén sexuálního zneužívání, 2003.

[222] Porovnaj: JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. a kol. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu, s. 26.

[223] Smernica Európskeho parlamentu a rady 2012/29/ EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, bod 19.

[224] Porovnaj: COHEN, T. Child sexual abuse: social attitudes and professional questions, 2003.

tvrdé potrestanie páchateľa, ukazuje sa, že ak sú im ponúknuté aj alternatívne možnosti, prikláňajú sa skôr k modelu restoratívnej spravodlivosti, pretože trestajúci prístup voči páchateľom sám o sebe, neprináša obetiam adekvátne riešenie ich situácie.[225] Podľa expertov na VOM s účasťou detí, proces restoratívnej justície vo väčšej miere zodpovedá právam a psycho-sociálnym potrebám detských obetí než proces trestnej justície.[226] V usmerneniach pre justíciu v záležitostiach týkajúcich sa detských obetí a svedkov trestnej činnosti sa (okrem iného) uvádza, že vek by nemal byť prekážkou v uplatnení práva dieťaťa na participáciu v procese hľadania spravodlivosti; deti majú právo byť chránené pred útrapami spôsobenými právnym procesom; reparácia by sa mala kombinovať s takou trestnou, neformálnou či komunitne založenou procedúrou smerujúcou k nastoleniu spravodlivosti, ako je napr. restoratívna justícia.[227]

Využitie potenciálu VOM aj v prípadoch závažných trestných činov - dokonca i pri CSA - má svoje opodstatnenie nielen vzhľadom na skutočnosť, že obete týchto trestných činov bývajú neraz sekundárne traumatizované i samotným systémom trestnej justície, ale i z dôvodu vysokej latencie CSA. V tomto kontexte je vhodné spomenúť, že výskumníci identifikovali tri hlavné kategórie páchateľov: (1) známi a vysoko rizikoví; (2) známi ale s nízkou mierou rizika; a (3) neznámi rizikoví.[228] Restoratívna justícia ponúka praktické spôsoby manažovania rizika u všetkých troch kategórií páchateľov: Prvá kategória môže byť naďalej stíhaná tradičným trestným systémom, a následne reintegrovaná do komunity prostredníctvom mechanizmov podpory a dohľadu. Vo vzťahu k druhej kategórii páchateľov môžu byť mechanizmy podpory a kontroly využité ako efektívna alternatíva k tradičnému spôsobu sankcionovania. Riziko obsiahnuté v tretej kategórii páchateľov (ktorí sú silne podozriví zo sexuálnych zločinov, ale neboli oficiálne stíhaní) môže byť zmiernené cez odstraňovanie verejnej stigmatizácie a zníženie hrozby trestnej sankcie, čo môže povzbudiť anonymné obete a páchateľov k tomu, aby vystúpili z anonymity a hľadali zmysluplné psychosociálne riešenia situácie prostredníctvom VOM.[229] Medzi argumentmi, ktoré sa javia ako relevantné (ak ide o aplikáciu restoratívnej spravodlivosti mimo systému trestnej justície) možno zdôrazniť predovšetkým to, že restoratívny prístup s väčšou pravdepodobnosťou povzbudí priznanie viny u páchateľov.[230] Takýmto prístupom sa popieranie (ktoré je bežné v trestnoprávnom procese), rovnako ako aj verejné ponižovanie obete cez útoky na jej charakter a správanie (za účelom zdiskreditovať jej svedectvo) stanú zbytočnými.[231] [232]

Hlavné premisy, z ktorých vychádza aplikácia VOM na prípady CSA sú: zlyhanie súčasného trestného systému a vyhliadky na reálnejšie riešenia pre obete, rodiny a komunity

[225] Porovnaj: TABACHNICK, J., KLEIN, A. A reasoned approach : Reshaping sex offender policy to prevent child sexual abuse, s. 31.
[226] Porovnaj: GAL, T. Child Victims and Restorative Justice : A Needs-Rights Model, 2011.
[227] Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime, 2005.
[228] Porovnaj: SOOTHILL, K. et al. What is the Future Repeat Danger from Sexual Offenders Against Children? Implications for Policing, s. 37-45.
[229] Porovnaj: McALINDEN, A. M. Restorative Justice as a Response to Sexual Offending, 2008.
[230] Porovnaj: McGLYNN, C., WESTMORELAND, N., GODDEN, N. I just wanted him to hear me : Sexual violence and the possibilities of restorative justice, s. 213-240.
[231] Porovnaj: WAGER, N. M. A scoping review considering the applicability of restorative justice to cases of sexual assault, 2013.
[232] Psychologické výskumy preukázali, že jedinci sú silne motivovaní klamať, ak odhalením môžu veľa straniť, ale neodhalením veľa získať. (Porovnaj: FRANK, M.G. a EKMAN, P. The Ability to Detect Deceit Generalizes Across Different Types of High-Stake Lies, 1997). Tam, kde páchateľovi hrozí trestnoprávna sankcia, nemožno očakávať ochotu priznať sa.

ovplyvnené zločinmi CSA. Proces VOM vo všeobecnosti predpokladá, že páchateľ už uznal zodpovednosť za trestný čin. Nejde teda o proces hľadania faktov, ktoré majú slúžiť k stanoveniu viny, ale o proces, ktorý sa sústredí skôr na rozvinutie primeranej reakcie voči už priznanému zločinu.[233]

Aplikácia VOM v prípadoch CSA nie je utópiou, svedčia o tom napr. veľmi pozitívne skúsenosti z Kanady či Austrálie. V našich podmienkach sú hlavnou prekážkou aplikácie VOM v prípadoch CSA predovšetkým legislatívne obmedzenia a nedostatok vyškolených odborníkov, ktorí by dokázali participujúce strany na VOM pripraviť tak, aby sa minimalizovalo riziko sekundárnej viktimizácie.[234] V kontexte vyššie uvedeného sú potrebné nielen legislatívne úpravy, ale i vyškolenie odborníkov (najmä mediátorov) pre prácu s páchateľmi a s primárnymi a sekundárnymi obeťami CSA.

ZÁVER

CSA je zločin, ktorý je spätý s obrovskou mierou predsudkov, je v nedostatočnej miere ohlasovaný a stíhaný, je páchaný jedincami, ktorí sú náchylní k recidíve a v obetiach zanecháva dôsledky, ktoré niekedy pretrvávajú po celý život. Doterajšia podoba odpovede trestnej justície na tento zločin nie je uspokojivá a vyžaduje reformu. Jej súčasťou by mohli byť aj opatrenia, ktoré zvýšia úroveň špecifických vedomostí u pracovníkov prichádzajúcich do kontaktu s obeťami CSA, eliminujú predpojatosť a zvýšia efektivitu vyšetrovania, zabezpečia maloletým poškodeným adekvátne právne zastúpenie v konaní, a vytvoria podmienky pre aplikáciu mediácie, ak si ju zúčastnené strany po zrelej úvahe a príprave zvolia ako zmysluplnejšiu cestu k spravodlivosti.

LITERATÚRA

- BOTTOMS, B.L., RUDNICKI, A.G. a EPSTEIN, M. A. A Retrospective Study of Factors Affecting the Disclosure of Childhood Sexual and Physical Abuse. In PIPE, M. E., LAMB, M. E., ORBACH, Y., CEDERBORG, A. C. *Child Sexual Abuse : Disclosure, Delay and Denial.* New York : Routledge, Psychology Press, Taylor & Francis Group, 2007, p. 175- 94.
- BRICHCÍN, S. Kněží jako svůdci svých svěrenců? In: AUGUSTYN, Józef et al. *Hluboce zraněni : Církev a fenomén sexuálního zneužívání*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., 2003.
- COHEN, T. *Child sexual abuse: social attitudes and professional questions*. Paper presented at the *IXth ISPCAN European Conference on CAN : Promoting Interdisciplinary Approaches to Child Protection*, Warsaw, Poland, August 29-31, 2003.
- COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases : Are vulnerable witness protections enough? In *Current Issues in Criminal Justice,* 2006, 18(2).
- COUNCIL OF EUROPE, *One in Five: Council of Europe campaign to stop sexual violence against children.* [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/Source/Campaign%20outline_28042012_en.pdf.
- ČENTÉŠ, J., KOLCUN, J. K postaveniu zákonného zástupcu maloletého poškodeného v trestnom konaní. In *Obete kriminality - Victims of Crime*. Bratislava : Eurokódex, s. r. o., 2010.
- *Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním*, 2007.
- FRANK, M.G. a EKMAN, P. The Ability to Detect Deceit Generalizes Across Different Types of High-Stake Lies. In *Journal of Personality and Social Psychology*, 1997, 72 (6), p. 1429-1439.
- GAL, T. *Child Victims and Restorative Justice : A Needs-Rights Model*. New York : Oxford University Press, 2011.

[233] Porovnaj: McALINDEN, A. M. Restorative Justice as a Response to Sexual Offending, 2008.

[234] Pre bližší popis problematiky VOM v prípadoch CSA pozri: KARKOŠKOVÁ, S. Sociálna práca s páchateľmi a obeťami sexuálneho zneužívania detí, s. 131 - 135.

- GRADY, M.D., STROM-GOTTFRIED, K. No Easy Answers: Ethical Challenges Working with Sex Offenders. In *Clin Soc Work J,* 2011, 39, p. 18-27.
- *Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime.* United Nations (E/CN.15/2005/20), 2005.
- CHEIT, R.E. a FREYD, J.J. 2005. Let's have an honest fight against child sex abuse. In *Brown University Child & Adolescent Behavior Letter*, 2005, 21 (6), p. 8.
- CHEUNG, M. *Child Sexual Abuse: best Practices for Interviewing and Treatment*. Chicago, Il : Lyceum Books, Inc., 2012.
- IVOR, J. a kol. *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním)*. Bratislava : Eurokódex, 2012.
- JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu.* Praha : Leges, 2012.
- Kancelária verejného ochrancu práv. *Správa verejnej ochrankyne práv o napĺňaní povinností štátu poskytovať dieťaťu ochranu jeho práv a záujmov v prípade stretu právnych záujmov - kolízie práv*. 2013, s. 31-32.
- KARKOŠKOVÁ, S. *Sociálna práca s páchateľmi a obeťami sexuálneho zneužívania detí*. Veľký Šariš - Kanaš : Ascend, 2013.
- KARKOŠKOVÁ, S. Problematika podozrení/obvinení zo sexuálneho zneužívania detí v kontexte rozhodovania o úprave styku rodičov a maloletých detí. In *Justičná revue,* 2014, roč. .66, č. 8-9, s. 957-979.
- KELLOGG, N. 2005. The evaluation of sexual abuse in children. In *Pediatrics*, 25, p. 506-512.
- LALOR, K. a McELVANEY, R. Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe. In: *Protecting children from sexual violence - A comprehensive approach*. Strasbourg : Council of Europe, 2011, p. 13-43.
- LAMB, M. E., HERSHKOWITZ, I., ORBACH, Y. a ESPLIN, P. W. *Tell Me What Happened: Structured Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses* (Wiley Series in The Psychology of Crime, Policing and Law). Chichester, UK : John Wiley & Sons, Ltd., 2008.
- LONDON, K., BRUCK, M., CECI, S. J. a SHUMAN, D. W. Disclosure of Child Sexual Abuse: A Review of the Contemporary Empirical Literature. In PIPE, M. E., LAMB, M. E., ORBACH, Y. a CEDERBORG, A. C. *Child Sexual Abuse: Disclosure, Delay and Denial.* New York : Routledge, Psychology Press, Taylor & Francis Group, 2007. p. 11-39.
- LONG, J. G. *Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior in Sexual and Domestic Violence Prosecutions*. Alexandria, VA : American Prosecutors Research Institute, the research and development division of the National District Attorneys Association, 2007.
- LONG,J., WILKINSON, J. a KAYS, J. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member. In *Strategies : The Prosecutors' Newsletter on Violence Against Women.* Washington, DC., 2011.
- LYON, T. D. a AHERN, E. C.. Disclosure of child sexual abuse. In J. E. B. MYERS, ed. *The APSAC handbook on child maltreatment* (3rd. ed.) Newbury park, CA : Sage, 2011, p. 233-252.
- GARTLAND, F. Restorative justice urged to deal with sexual crimes. In *Irish Times.com* (0ct 01, 2009). [online]. [citované 2013-10-03]. Dostupné na internete: http://www.restorativejustice.org/RJOB/restorative-justice-urged-to-deal-with-sexualcrimes/?searchterm=sexual
- McALINDEN, A. M. Restorative Justice as a Response to Sexual Offending - Addressing the Failings of Current Punitive Approaches. In *Sexual Offender Treatment,* 2008, Volume 3, Issue 1. [citované 2015-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.sexual-offender-treatment.org/1-2008_03.html>.
- McGLYNN, C., WESTMORELAND, N., GODDEN, N. I just wanted him to hear me : Sexual violence and the possibilities of restorative justice. In *Journal of Law and Society,* 2012, 39(2), p. 213-240.
- MITLÖHNER, Miroslav. Právní aspekty zneužívání dětí. In: *Komerční sexuální zneužívání dětí : Násilí na dětech. Sborník z 1. národní konference*. Praha : Humanitas - Profes, o. p. s., 2001, s. 19-24.
- MURPHY, W. J. The Overlapping Problems of Prosecution Sample Bias and Systematic Exclusion of Familial Child Sex Abuse Victims from the Criminal Justice System. In *Journal of Child Sexual Abuse*, 2003, 12(2), p. 129-132.
- MYERS, J. E. B. Expert Testimony in Child Sexual Abuse Litigation : Consensus and Confusion. In *UC Davis Journal of Juvenile Law & Policy,* 2010, 14(1). [citované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://jjlp.law.ucdavis.edu/archives/vol-14-no-1/Myers.pdf .
- Národná stratégia na ochranu detí pred násilím (návrh). [citované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://www.employment.gov.sk/navrh-narodnej-strategie-na-ochranu-deti-pred-nasilim.html.

- PIPE, M. E., ORBACH, Y., LAMB, M. E. a CEDERBORG, A. C. Seeking Resolution in the Disclosure Wars: An Overview. In PIPE, M.E., LAMB, M.E., ORBACH, Y. a CEDERBORG, A.C. *Child Sexual Abuse: Disclosure, Delay and Denial.* New York: Routledge, Psychology Press, Taylor & Francis Group, 2007, p. 3-10.
- ROBERT, J. *Nenech si to líbit! : Ochrana dítěte před sexuálním zneužitím*. Praha : Portál, 2013.
- RYCHTÁRIK, J. K metodologickým problémom viktimačného výskumu In *Obete kriminality - Victims of Crime*. Bratislava : Eurokódex, s. r. o., 2010, s. 211-220.
- *Smernica Európskeho parlamentu a rady 2011/92/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii*.
- *Smernica Európskeho parlamentu a rady 2012/29/ EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov,* bod 19.
- SOOTHILL, K., HARMAN, J., FRANCIS, B., KIRBY, S. What is the Future Repeat Danger from Sexual Offenders Against Children? Implications for Policing. In *The Police Journal*, 2005, 78, p. 37-45.
- TABACHNICK, J., KLEIN, A. 2011. *A reasoned approach: Reshaping sex offender policy to prevent child sexual abuse.* Beaverton Oregon : Association for the Treatment of Sexual Abusers, 2011, p. 31.
- THE CROWN PROSECUTION SERVICE. 2013. *Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse.* London SE1 9HS : Rose Court, 2 Southwark Bridge. [citované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://www.cps.gov.uk/legal/a_to_c/child_sexual_abuse/#content.
- Výbor ministrov Rady Európy. *Nové usmernenia Rady Európy o súdnictve priateľskom k deťom*. Štrasburg, 17. 11. 2010.
- WAGER, N. M. 2013. *A scoping review considering the applicability of restorative justice to cases of sexual assault.* International Psychological Applications Conference and Trends. Madrid: Spain (26th - 28th April). [citované 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://www.academia.edu/3842448/Wager_N._2013_A_scoping_review_considering_the_applicability_of_restorative_justice_to_cases_of_sexual_assault._International_Psychological_Applications_Conference_and_Trends._Madrid_Spain_26th-28th_April.
- *Zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.*
- *Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.*

doc. ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD.
Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. Bratislava
slavka.karkoskova@gmail.com

Dušan KORGO

TRESTNOPRÁVNE RIEŠENIA OKOLNOSTÍ TÝKAJÚCICH SA PROSTITÚCIE

Anotácia: *Tento diskusný príspevok bude venovaný trestnoprávnym postihom činov súvisiacich s prostitúciou, ako celospoločenským fenoménom sprevádzajúcim ľudstvo od nepamäti. V stručnosti bude pozornosť upriamená na trestné činy, ktoré priamo alebo nepriamo súvisia s prostitúciou, ako činnosťou inak trestne nepostihnuteľnou a bude uvedená ich stručná charakteristika.*

Abstract: *The discussion contribution is devoted to criminal prosecution of crimes related to prostitution as social phenomenon that concerning to mankind from time out of mind. Briefly, attention will be focused on crimes that directly or indirectly related to the prostitution as no-punishable act and there will be presented their brief characteristic.*

Kľúčové slová: *prostitúcia, prostitútka, trestnosť, koristenie, príživníctvo, nekalý spôsob obživy, spustnutie, mravná výchova, pohlavná choroba, vírus ľudskej imunodeficiencie*

Key words: *prostitution, prostitute, prosecution, profiting, parasitism, unfair way of living, degradation of personality, moral education, sexual disease, virus of human immunodeficiency*

ÚVOD

Prostitúcia sprevádza ľudstvo počas celých jeho známych dejín. Ako neodvratný fenomén bola raz chápaná pozitívne, inokedy negatívne, lebo aj názory na sex, ako aj mimomanželský sex, sú v rôznych dobách a v rôznych spoločenstvách veľmi odlišné. Tak je to aj v súčasnosti na Slovensku a pokus riešenia prostitúcie, vždy vyvolá búrlivé diskusie v spoločnosti u obyčajných ľudí, ako aj na politickej scéne.

Prostitúcia sa podľa ods. 1 § 132 Trestného zákona (ďalej len TZ- a ak bude v texte použité len číslo §, ide o ustanovenie Trestného zákona) ***rozumie uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou*** (spojenie pohlavných orgánov muža a ženy), ***iným spôsobom sexuálneho styku*** (napr. orálny, análny sex) ***alebo iným obdobných sexuálnym stykom s dospelou osobou za odmenu.*** Táto definícia korešponduje s definíciou uvádzanou vo Wikipédii - slobodnej encyklopédii ktorá uvádza, že prostitúcia (z lat. *pro-stituere,* zložené z *pro* a *statuere* - vystaviť dopredu, ukázať, odhaliť) je pohlavný styk alebo iné sexuálne úkony vykonávané za finančnú alebo naturálnu odmenu. Vyskytuje sa v každej kultúre a jej spoločenské hodnotenie závisí od kultúrnych, etických a náboženských hodnôt danej kultúry.[235]

Tento pojem sa mi nezdá byť dostatočne výstižný, pretože v takomto prípade bude prostitútkou aj žena, ktorá sa vydala za bohatého, často o mnoho staršieho muža (môže byť aj opačná situácia - muž si vezme takto ženu) iba za účelom získania odmeny v podobe majetku svojho muža, a za to mu poskytuje sex, ktorý by u nej inak nedostal. Vzhľadom na to, že medzi nimi vzniklo manželstvo, nepovažujeme to za prostitúciu, a ak by to niekto takto nazval, čelil by právnym následkom, hoci je to pravda. Podobne nikto za prostitútku (okrem manželky) nepovažuje milenku bohatého vydatého muža, ktorý ju obdarováva drahými darčekmi, ako je byt, auto, šperky a pod., pokiaľ táto má iba jeho za milenca. V definícii prostitúcie uvedenej v našom TZ podľa môjho názoru chýba znak, a to že v prípade

[235] Wikipédia. [cit. 2015-04.20]. Dostupné na internete: https://sk.wikipedia.org/wiki/Prostit%C3%BAcia.

prostitúcie je sex poskytovaný promiskuitným spôsobom, čo znamená väčšiemu množstvu sexuálnych partnerov, ktorí si za to zaplatili. V pojme prostitúcia mi vadí aj klauzula, že prostitútka/prostitút poskytujú sex dospelej osobe. Podľa tejto definície teda nebude prostitútkou osoba poskytujúca sex za peniaze výlučne študentom strednej školy vo veku medzi 15 a 18 rokom.

Podľa slovenského právneho poriadku vykonávanie prostitúcie ani využívanie služieb prostitútok (podľa neoverených štatistických údajov drvivá väčšina osôb využívajúcich služby plateného sexu sú muži využívajúc prostitútky),[236] preto budem ďalej používať pojem prostitútka) ***nie je trestným činom***, na rozdiel od niektorých krajín aj v EÚ, kde síce vykonávanie prostitúcie nie je trestné, ale využívanie ich služieb už áno. Tak je tomu tak napr. vo Francúzku, kde od roku 2013 bola prostitúcia dekriminalizovaná a podľa zákona sa pokutujú iba ich zákazníci. Podobne je to i vo Švédsku, ktoré v roku 1999 zakázalo, a teda kriminalizovalo dopyt po službách prostitútok. Žena sa ale pri tom trestného činu nedopúšťa. Najvyšší súd v Kanade zrušil v roku 2013 v celom rozsahu zákony regulujúce prostitúciu. Ako informovala agentúra AP, súd zrušil všetky tri zákony upravujúce prostitúciu: zákon zakazujúci prevádzku nevestincov, zákon proti živeniu sa výnosmi z prostitúcie, ako i zákon o zákaze pouličného oslovovania klientov so sexuálnymi službami. Rozhodnutie súdu je podľa AP víťazstvom sexuálnych pracovníčok a pracovníkov usilujúcich sa o zlepšenie svojich pracovných podmienok, ktorí sa obrátili na súd s tým, že im legislatíva upiera viaceré ústavné práva.

Podľa slovenského právneho poriadku však prostitúcia nie je ani zaradená medzi zákonom povolené živnosti napriek tomu, že aj európsky súdny dvor vyhlásil, že prostitúcia je profesia ako každá iná. Nebolo to tak vždy, napr. za čias Rakúsko-Uhorska a čiastočne aj v bývalom Československu bola prostitúcia legálna, existovali verejné domy tzv. nevestince, prostitútky boli evidované, museli sa hlásiť na príslušných úradoch, museli podstupovať pravidelné lekárske kontroly a pod. Neskôr počas existencie Československej socialistickej republiky sa prostitúcia stíhala, avšak tiež nie samotný výkon prostitúcie, ale to, že vykonávanie prostitúcie sa považovalo za nekalý spôsob obživy. Umožňoval to trestný čin príživníctva, uvedený v § 203 zákona č. 140/1961 Zb. Trestného zákona. Tento trestný čin bol zrušený až novelou Trestného zákona v roku 1990. Podľa tohto ustanovenia sa trestného činu dopustil ten*, kto sa sústavne vyhýbal poctivej práci a dával sa niekým vydržovať alebo si prostriedky na obživu zadovažoval iným nekalým spôsobom.* V skutkovej podstate tohto trestného činu boli pre jeho naplnenie obligatórne stanovené dve podmienky, a to že: 1) páchateľ sa sústavne vyhýbal poctivej práci a po 2) zároveň sa nechal niekým vydržiavať alebo si prostriedky zadovažoval už uvedeným iným nekalým spôsobom.

Pre trestnosť prostitútky (prostitútov sme v tej dobe prakticky nepoznali) sa musela ako prvá naplniť ***podmienka sústavného sa vyhýbania poctivej práci***, čo sa v praxi ľahko obchádzalo tým, že prostitútka sa zamestnala napr. ako upratovačka a prácu za ňu vykonala iná upratovačka, ktorej dobre zaplatila. Ak nebola zamestnaná, mohla byť postihovaná iba, ***ak sa zároveň nechala niekým vydržiavať*** (čo taktiež neplatilo pre tzv. „zlatokopky“, ktoré sa vydali iba z lásky k peniazom budúceho manžela) ***alebo priamo vykonávali prostitúciu,*** ktorá bola v tej dobe považovaná, aj keď nie za protiprávnu, ***ale za nekalý spôsob obživy.*** Prostitúcia bola veľmi často spájaná s inou ďalšou trestnou činnosťou, najmä majetkovou alebo proti zdraviu.

[236] Prakticky všetci, ktorí si kupujú sexuálne služby sú muži“, uvádza europoslankyňa Mary Honeyball (S&D, Veľká Británia).

Už bolo uvedené, že súčasná právna úprava nepozná trestný čin prostitúcie ako takej. V praktickom živote sa vyskytujú trestné činy priamo súvisiace s prostitúciou a ďalšie trestné činy, ktoré s prostitúciou určitým spôsobom súvisia.

I. Do prvej skupiny možno zaradiť trestné činy Obchodovania s ľuďmi - § 179 TZ; Ohrozovania mravnej výchovy mládeže - § 211; Založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny - § 296; Kupliarstva - § 367.

II. Do druhej skupiny možno zaradiť najmä trestné činy proti životu a zdraviu, a to Ohrozenie vírusom ľudskej imunodeficiencie - § 165 a 166, Ohrozovanie pohlavnou chorobou - § 167, hospodársky trestný čin Neoprávnené podnikanie - § 251, ako aj majetkový trestný čin krádeže -§ 212, ktorý niekedy prerastie do lúpeže podľa § 188.

I. skupina

1) **Trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179** patrí medzi zločiny uvedené medzi trestnými činmi proti slobode, a ktorého sa dopustí ten, *„kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania potrestá sa odňatím slobody na štyri až desať rokov. Podľa odseku 2 tohto ustanovenia sa rovnako potrestá ten, kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme dieťa, hoci aj s jeho súhlasom, na účel detskej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania“.*

V prípade použitia 5. odseku tohto ustanovenia hrozí odňatie slobody až na doživotie. Aj keď je obchodovanie s ľuďmi možné aj na iné účely ako prostitúciu (štatistiky to neoddeľujú), prakticky všetky riešené prípady sa prostitúcie týkali. *V roku 2014 bolo za tento trestný čin odsúdených 10 ľudí.*[237]

2) **Ohrozovanie mravnej výchovy mládeže - § 211** môže taktiež súvisieť s prostitúciou. Tohto činu sa v súvislosti s prostitúciou dopustí ten, *„kto vydá, čo aj z nedbanlivosti, osobu mladšiu ako 18 rokov nebezpečenstvu spustnutia tým, že a) zvádza ju k záhaľčivému alebo nemravnému životu alebo za b) umožní jej viesť záhaľčivý alebo nemravný život“*. Tento trestný čin má i niekoľko ďalších možností, ale tie s prostitúciou priamo nesúvisia. Pod pojmom záhaľčivý alebo nemravný život sa zaraďuje i vykonávanie neviazaného sexuálneho, promiskuitného života, často súvisiaceho s prostitúciou, pri prevádzkovaní ktorej, je osoba mladistvej prostitútky samozrejme vydaná nebezpečenstvu spustnutia. Spustnutím sa rozumie osvojenie si škodlivých návykov, sklonov a záujmov, ktoré vedú spravidla k morálnemu úpadku osoby.[238] Za tento čin hrozí páchateľovi trest odňatia slobody až na dva roky.

[237] Generálna prokuratúra SR. Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry SR za rok 2014. [cit. 2015-04.20]. Dostupné na internete: http://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehlad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2014-38c3.html.

[238] KORGO, D. a kol. Trestné právo hmotné : Osobitná časť, s. 85.

Podľa štatistiky Generálne prokuratúry bolo za tento trestný čin v roku *2014 odsúdených 1804 osôb.* Štatistika samozrejme neuvádza, akým spôsobom bola táto skutková podstata naplnená, a tak sa nedá určiť, ktoré skutky súviseli priamo s prostitúciou.

Založenie, zosnovanie a podporovanie zločineckej skupiny - § 296

Tento trestný čin je úzko súvisiaci s prostitúciou, pretože takéto zločinecké skupiny sa veľmi často, dá sa povedať, že spravidla, zaoberajú organizovaním prostitúcie, ako veľmi lukratívnej činnosti, prinášajúcej veľké zisky. Neexistuje však žiadna štatistika, ktorá by u takýchto skupín jasne definovala, v akom percentuálnom zložení je ich zločinecká činnosť venovaná prostitúcii.

Kupliarstvo - § 367

Tento trestný čin (spolu s trestným čin obchodovania s ľuďmi) bezprostredne súvisí s prostitúciou, pretože sa ho dopustí ten*, **kto iného zjedná, pohne, zvedie, využije, získa alebo ponúkne na vykonávanie prostitúcie, ale kto koristí z prostitúcie vykonávanej iným, alebo jej vykonávanie umožní.*** Páchateľovi hrozí trest odňatia slobody až na tri roky, pri použití odseku na 5 až 15 rokov. Vzhľadom na to, že ide o najtypickejší trestný čin súvisiaci s prostitúciou, na tomto mieste poskytnem kompletný rozbor jeho skutkovej podstaty aj s výkladom základných pojmov.

Tento trestný čin je v zmysle základnej skutkovej podstaty prečinom. Individuálny objekt je záujem spoločnosti o zachovanie morálnych princípov v oblasti občianskeho spolunažívania, ako aj mravne nerušeného vývoja, či slobodného rozhodovania osoby. Objektívna stránka spočíva v konaní páchateľa, ktorý:

- iného zjedná, pohne, zvedenie, využije, získa alebo ponúkne na vykonávanie prostitúcie alebo
- koristí z prostitúcie, ktorú vykonáva niekto iný alebo
- umožní jej vykonávanie.

Subjekt - je všeobecný. Subjektívna stránka - úmyselné zavinenie.

Zjednaním na výkon prostitúcie sa myslí uzavretie určitej dohody medzi subjektmi, pričom osoba, ktorá má prostitúciu vykonávať to robí bez akéhokoľvek nátlaku, či prehovárania. Za ***pohnutie*** sa považuje uplatnenie páchateľovho vplyvu na osobu, podobné návodu, aby osoba prostitúciu vykonávala. V tomto prípade je možné uplatniť istý mierny druh nátlaku, napr. využitie tiesne osoby, aby súhlasila s jej vykonávaním. ***Zvedenie*** na vykonávanie prostitúcie sa rozumie konkrétny druh návodu, kedy je osoba úmyselne intenzívne presviedčaná, aby prostitúciu vykonávala, ako aj jej vychvaľovaní, za účelom vzbudenia rozhodnutia u osoby na vykonávanie prostitúcie. ***Využitie*** na vykonávanie prostitúcie, je konanie osoby, ktoré zneužije alebo využije nevedomosť osoby, prípadne jej zlú sociálnu situáciu alebo omyl za účelom jej získania. ***Získaním*** sa myslí, že osoba na základe páchateľovho vplyvu začne skutočne aj prostitúciu vykonávať. ***Ponúknutie*** znamená dávanie popudu za strany páchateľa na výkon prostitúcie, vyzývaním na túto činnosť, prezentovanie starostlivosti, skúseností, pričom zo strany osoby, ktorá prostitúciu vykonáva, ide o samostatnú rozhodovaciu činnosť a páchateľ ponúka realizáciu rozhodnutia.

Koristenie z prostitúcie, ktorú vykonáva niekto iný, sú jednotlivé spôsoby obohacovania sa majetkovým prospechom z prostitúcie inej osoby. Na naplnenie znaku sa nevyžaduje, aby páchateľ skutočne plnenie požadoval, stačí opakované prijímanie odplaty za

to, že umožňuje jej vykonávanie (napr. umožnenie prístupu do hotelovej izby si žena zaistí podplatením recepčného).

Medzi **okolnosti, ktoré podmieňujú použitie vyššej trestnej sadzby** patria:

- spáchanie trestného činu závažnejším spôsobom konania,
- na chránenej osobe,
- získanie značného prospechu alebo spáchanie trestného činu ako člen nebezpečného zoskupenia, prípadne
- ak spôsobí páchateľ činom inému ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť.[1]

V spoločnosti laickej aj odbornej sa často polemizuje, ako je to s koristením z prostitúcie u prevádzkovateľov (majiteľov) tzv. „erotických salónov“. Tento problém spočíva v tom, že erotické salóny oficiálne poskytujú iba tzv. erotické masáže, čo je niečo iné ako poskytovanie sexuálnych služieb. Rozdiel je iba vo výklade pojmov. Prevádzkovatelia tejto oficiálne povolenej živnosti tvrdia, že majú so svojimi pracovníčkami iba zmluvy na poskytovanie uvedených masáží, a ak tieto poskytujú aj sex, tak je to robené bez ich vedomia a iba v réžii uvedených „masérok“. V tomto prípade ide o jasné zakrývanie si očí a právne kľučkovanie v pojmoch, riešením by bolo povolenie sexuálnych služieb oficiálne, pretože podľa môjho názoru, kde je dopyt bude vždy aj ponuka.

Trestný čin kupliarstva je vo väčšine prípadov spájaný s trestným činom obchodovania s ľuďmi a je súčasťou medzinárodného organizovaného zločinu. Základný rozdiel medzi trestným činom kupliarstva a obchodovania s ľuďmi je ten, že pri kupliarstve sa spravidla využíva slobodné rozhodnutie osoby vykonávať prostitúciu, pričom pri obchodovaní s ľuďmi ide o rôzne prejavy násilnej povahy, prípadne využitie omylu osoby.[239]

II. skupina

Do druhej skupiny možno zaradiť najmä tieto trestné činy:

Ohrozovanie vírusom ľudskej imunodeficiencie - § 165 a 166

V § 165 ide o úmyselnú formu trestnej činnosti, druhu zločin, ktorej sa dopustí ten, kto iného úmyselne vydá do nebezpečenstva nákazy vírusom ľudskej imunodeficiencie, a za ktorý hrozí páchateľovi trest odňatia slobody od troch do desať rokov. Až trest odňatia slobody do 15 rokov hrozí páchateľovi, ktorý uvedeným činom spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť. Ustanovenie § 166 postihuje nedbanlivostnú formu tejto činnosti, za ktorú hrozí odňatie slobody až na 5 rokov, v najprísnejšej kvalifikácii až na 10 rokov.

Vírusom ľudskej imunodeficiencie sa rozumie vírus HIV spôsobujúci zlyhanie imunitného systému - AIDS. Ide o ohrozovacie skutky, ktoré sú dokonané spôsobením nebezpečenstva nakazenia týmto vírusom iného, pričom nebezpečenstvo musí byť bezprostredné, konkrétne a reálne.

K vydaniu do nebezpečenstva nákazy môže dôjsť aj pohlavným stykom, veľmi často pri prevádzaní prostitúcie.

Za nedbanlivostnú formu tejto trestnej činnosti boli v roku 2014 odsúdené celkom dve osoby.

[239] KORGO, D. a kol. Trestné právo hmotné : Osobitná časť, s. 339.

Ohrozovanie pohlavnou chorobou- § 167

Tohto trestného činu sa dopustí ten, kto iného vydá, čo aj z nedbanlivosti, do nebezpečenstva pohlavnej nákazy, pričom sa potrestá odňatím slobody až na tri roky. *Objektom* ustanovenia § 167 je ľudský život a zdravie, pričom § 167 ho chráni pred ohrozením pohlavnou nákazou, akou je napr. syfilis, kvapavka, mäkký vred trichomoniáza. Prenos nastáva prevažne alebo výlučne pohlavným stykom alebo úzkym telesným kontaktom. Prenos týchto chorôb je typický pri prostitúcii. Ide o ohrozovací skutok, ktorý je dokonaný už spôsobením nebezpečenstva nakazenia iného pohlavnou nákazou, pričom toto nebezpečenstvo musí byť bezprostredné, konkrétne a reálne.[240] Je zaujímavé, že v roku 2014 nebol za tento trestný čin nikto odsúdený.

Trestný čin krádeže-§ 212, ktorý niekedy prerastie do lúpeže podľa § 188

V súvislosti s prostitúciou sú veľmi často spáchané aj iné, napr. majetkové trestné činy, z ktorých je najčastejšia krádež. Keďže „klientmi“ prostitútok sú zväčša muži posilnení alkoholom, nezriedka dôjde k ich okradnutiu samotnými prostitútkami. Ak však tieto použijú pri okrádaní uspávací prostriedok a vlastne tým uvedú klienta do stavu bezbrannosti ľsťou, pôjde o použitie násilia v zmysle § 122 ods. 7 TZ a prostitútka sa dopúšťa trestného činu lúpeže. Vzhľadom na to, že ide o vedľajšie „produkty“ prostitúcie, nebudem ich rozboru na tomto mieste venovať ďalšiu pozornosť.

ZÁVER

Ako vidno z predchádzajúceho textu, problém trestnoprávnych aspektov súvisiacich s prostitúciou je veľmi široký, a preto je vždy ich riešenie aktuálne.

LITERATÚRA

- IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné* : všeobecná časť. 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2010, 532 s.
- KORGO, D. a kol. *Trestné právo hmotné* - Osobitná časť, 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2010, 625 s.
- Generálna prokuratúra SR. *Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry SR za rok 2014*. [cit. 2015-04.20]. Dostupné na internete: http://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehlad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2014-38c3.html.
- Wikipédia. [cit. 2015-04.20]. *Prostitúcia.* Dostupné na internete: https://sk.wikipedia.org/wiki/Prostit%C3%BAcia.

doc. JUDr. Dušan Korgo, PhD.
Katedra trestného práva
Akadémia PZ v Bratislave
dusan.korgo@minv.sk

[240] IVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné : všeobecná časť, s. 64.

Ingrid DINGELSTAD -FRANKOVÁ

LEGALISATION OF PROSTITUTION IN A SOCIETY: DYNAMICS OF A SEX INDUSTRY AND TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS

Abstract: *A decade after the implementation, certain concerns continue regarding the decriminalization and criminalization of prostitution and related to it developing criminal consequences. The supporters of the Nordic Model state that legalization and decriminalization of prostitution brought gifts to traffickers. The advocates of the Dutch Model, on the other hand, say that the Swedish Law works against an establishment of a family institute. The underlying commonality between the analysed legalities on prostitution versus THB for sexual exploitation would be a formal acknowledgement of the problem and the wish away it by either not really dealing with it (now) or to deal with it in rather limited way only.*

Key words: *prostitution, trafficking in human beings, sexual exploitation, decriminalisation, legalisation of prostitution*

INTRODUCTION

"When one considers the life of a prostitute, seldom do we consider the abuse and violation she endures. At worst, we say they are happy prostitutes, and at best we call them victims. But they are survivors. Survivors deserve a voice. Survivors deserve a dialogue. Survivors deserve their due of justice."

Dollner Armario (2002)

A decade after the implementation, certain concerns continue to be a part of today's society debate regarding the decriminalization and criminalization of prostitution and related to it developing criminal consequences. The supporters of the Nordic Model state that legalization and decriminalization of prostitution brought gifts to pimps and traffickers. Since then they have been recognised as the third party businessmen and legitimate sexual entrepreneurs, who easily facilitate expansion of sex industry and related to it trafficking in humans for sexual exploitation. Putting forward a number of arguments too, the advocates of the Dutch Model, on the other hand, say that the Swedish Law works against an establishment of a family institute (since sex workers are considered to be unfit parents), partnership (since it is illegal to receive any of a sex worker's income), etc. Other consequence raised by the prostitution advocates is that the criminalization of sex buyers in Sweden unofficially made prostitution business very competitive and therefore, it pushed prostitutes for involvement with a more dangerous client. The sex workers are now more apprehensive about seeking help from the police when they have a problem with an abusive customer. They don't want to be forced to report the client. As indicated, the underlying commonality between the analysed legalities on prostitution versus THB for sexual exploitation is a formal acknowledgement of the problem in today's society and the wish away it by either not really dealing with it (now) or to deal with it in a certain limited way only. The prostitution revenue seems to contribute to this strategy the most. At first glance rather incompatible policies around the EU countries have some things in common. In general some are more or less regulationist, while the majority are officially abolitionist. Countries such as the Netherlands have legalised prostitution as legitimate work, although this seems to be acknowledgement (acceptance?) of sex work rather than its regulation. Others, such as Sweden subscribed to abolitionism but criminalised buying sex services.

The aim of this contribution is to assess briefly whether a currently given legal approach to prostitution effectively inhibits trafficking in human beings for the purpose of

sexual exploitation. The question whether prostitution is delivered as a sex service or under conditions of coercion or force is qualified as the criterion to distinguish between prostitution and sexual exploitation. Both, sexual exploitation and prostitution performed by force in presence of victims factor of vulnerability qualifies as trafficking in human beings. The objectives would be to explore the fluctuation curve of prostitution versus sexual exploitation as a depending variable of the respective legal system. Bearing in mind the major criminal *Modus Operandi* exercised by the cross border organized crime groups during the last 5 years period, the Netherlands as one of the major THB destination country (for the purpose of sexual exploitation)[i] as opposite to the Swedish legal model on prostitution would be primarily analysed. The choice for the Nordic model[ii] was because it's a prime example of a law that's supposed to be for the benefit of prostitutes, but in practice seems to cause them major problems that could be avoided by decriminalization. There are currently no examples of decriminalization of prostitution in Europe, therefore this legal streamline has not been analysed deeply. With respect to human rights and human dignity, the document takes stance on prostitution which reflects its core mission. It means to respect people's decision and choices as long as they harm no one else. Moralistic approach is rather omitted.

Prostitution revenue can be estimated around $186.00 billion worldwide. While in Germany it is worth 18 billion USD per year nationally, in the Netherlands the numbers reaches 800 million US $ - almost 0.4 % of the Netherlands GDP is contributed by prostitution trades. Seeing a different perspective of this problem, Denmark as an exception from already mentioned Nordic legislative model admitted that 15.5 % of the population or nearly one out of every six men in Denmark have paid for sex.

Stepping up the effort to fight sexual exploitation, the Palermo Protocol of 2000 provided an agreed definition of trafficking and initiated a number of further activities, like the Council of Europe Convention against THB of 2005 and most recently Directive 2011/36/EU with its human based - gender specific approach, laying down minimum sanctions for traffickers as well as minimum support measures for victims. Recognizing difficulties to prove offences related to sexual exploitation, relying mostly on the statements of the victims, the Directive 2011/36/EU obliges Member States not to rely on the statement of the victim only. Given that the EU has now set the standard and the definition for THB, the question arises whether the various EU member states are in a position to effectively react to its provisions? Further step is the adoption by the Commission in June 2012 of the EU Strategy towards the Eradication of THB 2012 - 2016. Reforming its legal framework in the Stockholm Programme, the EU Anti trafficking Coordinator was consequently appointed. Following the given links between prostitution, sexual exploitation and trafficking, there are some calls for a European framework to regulate the exploitation of prostitutes, in order to enhance the legal instruments available to combat human trafficking and the sexual exploitation of children which otherwise risk not being fully utilized. Victims of trafficking are also protected by Directive 2012/29/EU that invites Member States to establish minimum standards on the rights and support such as provide access to information, services and compensation and the protection of victims of crime, especially vulnerable victims from harm and intimidation. If properly implemented, it has the potential to greatly improve the way victims are protected and supported throughout their often difficult interactions with respective national criminal justice system.

DEFINING TERMINOLOGY FOR CONTEMPORARY ANALYSES

Before going any further it is useful to clarify the prevailing legal approaches to prostitution. Although impossible to categorise them as failing within certain ideal models, they are traditionally divided into *prohibitionism, regulationism and abolitionism*. *Prohibitionism* criminalises involvement of prostitutes, pimps and possibly also customers in sex business. *Regulationism* legalises prostitutes through licensing them or through brothels. As opposed to the above approaches, the abolitionist model lifts all prostitution specific law and police regulation of the trade, making prostitution independent business. The *abolitionism* countries seek to abolish both state control of prostitution and control by pimps. Women are often seen as victims under this particular stream. It should be noted that when *abolitionism* is accompanied by client *criminalisation*, those who use their services for sexual gratification are also considered criminally liable. *Prohibitionism* and *abolitionism* (and client *criminalisation*) have the same ultimate aim: the elimination of prostitution, although, apart from legal provisions that criminalise certain actors or acts, they have rather little to say about what should be done about prostitution now. *Regulationism*, on the other hand, is premised on the perceived need to do something about prostitution as a current phenomenon, although its main concern is prevention of nuisance, crime and spread of disease. Seems protection of possible victims of trafficking (perceived as prostitutes) plays secondary role here.

LEGALISATION OF PROSTITUTION

In absence of an official definition of legalized prostitution, may the term *legalization* refer to a system of legal regulation and government control of prostitutes. Prostitutes are recognised as workers; engaging in sexual activities as a legitimate profession. Consequently they are provided with protection under health and safety and labour law regulations. On the other hand the status includes special taxes to be paid, restriction zones for prostitutes to be adjusted, licenses, registrations, health checks, etc. In this sense, **prostitution is seen as an economic activity** in which business can operate legally, although in specific and usually limited ways. Arguing with this recognition, some voices comment that legalization of prostitution still goes against the ILOs defined indicators of decent work and is considered as selling sex under distress. Referring to the use of (mostly) criminal laws to regulate or control the sex industry by determining the legal conditions under which the sex industry can operate, legalisation can be highly regulatory or merely define the operation of the various sectors of the sex industry. It can vary between rigid controls under legalised state controlled systems to privatising the sex industry within a legally defined framework. It is often accompanied by strict criminal penalties for sex industry businesses that operate outside the legal framework. Thus, the easiest derived definition of legalization would suggest that **legal can simply mean not against the law**.

THE NETHERLANDS MODEL

Countries that have legalised prostitution such as the Netherlands (and Germany) recognize **prostitution as part of the economic sector**. The country of tulips receives yearly more than 0.4 % of the country GDP from prostitution being legal here since 1830. Until 1980 there was a law (dating from 1911), forbidding taking profit from prostitution. In 1988, prostitution has been recognized as a legal profession. Brothels, however, were illegal until

almost end of 2000, when articles 250bis and 432 were removed from the Criminal Code and the ban on brothels and pimping lifted. Provided it was voluntary and that no minors were involved, the law has subjected prostitution to the municipal licencing system and regulations about the location, organization and the practice of business. While keeping control and regulation over the domestically based sex workers employment, the further aim of the updated legal provisions is to detach it effectively from human trafficking. This is done so mainly by targeting the illegally residing foreign nationals exercising prostitution alongside with the legitimate prostitutes. Some argue in this connection that combating human trafficking requires combating prostitution in fact, thus the said detachment of the EU and non EU prostitution may rather be difficult to reach. The Dutch authorities are convinced that the legalisation of prostitution improves working, safety conditions for sex workers, allowing recruitment among domestic women whose sex business is a voluntary occupational choice. This, in turns, should make resorting to trafficked persons less attractive. Opponents who call for forceful law combating prostitution believe, on the other hand, that prostitution is almost always forced, rather than truly voluntary. With respect to both opinions it seems right to say that engagement (willingness?) in prostitution **might be a variable of prostitute education and skills and therefore relative to the wages she could earn outside prostitution too**. The latter mentioned could stand for justification of to compensate societal exclusion, risky, unattractive conditions when performing prostitution, etc. But is it so that these individual stories of personal and economic empowering would serve as testament to the legitimacy of prostitution as a social institution?

Market demand (fruitfully facilitated by legalised prostitution) has also firm position in the individual preferences and decision to plunge into sex business. Facilitated by legalised regime which encourages clients to consume commercial sex services without being prosecuted (those increases demand), the prostitution might represent rather stable economic safe heaven. Alongside market demand increases also market supply. **With demand and supply both increasing, the quantity of prostitution is higher in the legalised regime compared to its criminalised scenario**; achieving rather opposite effect as the one desired. Consequently, the increased quantity of prostitution will, for a constant share of trafficked prostitutes among all ones, exert an increasing scale effect on the incidence of international trafficking for sexual exploitation. One might say that supply might also decrease given that the state will want to raise taxes from legalised prostitution, whereas illegal prostitution, by definition, does not entail payment of taxes. This, however, is not the case. Those unwilling or unable to cooperate legally can continue to operate illegally. Before their business was illegal because prostitution was illegal, now their business is illegal due to their tax evasion in the shadow economy. Supply could only decrease under the assumption that the state prosecutes tax evasion more vigorously that it prosecuted illegal prostitution before. Tax offences, including tax evasion are punishable in the Netherlands with a maximum sentence of imprisonment for four to 6 years which appears as **not competitive at all to sexual exploitation offences**. Supply is therefore increasing too.

Following the implication of the Dutch Criminal Code, it makes an offence to exploit another person for the purpose of prostitution and outlaws other forms of sexual exploitation. Anyone who

- *forces another person to engage in prostitution,*
- *induces a minor to engage in prostitution,*
- *recruits, takes away or abducts a person to engage in prostitution in another country*

- *profits from prostitution involving a minor or forced prostitution*
- *forces another person to surrender the proceeds of prostitution*

is liable to a custodial sentence of up to 8 years. In the event of aggravating circumstances, such as in case of under aged victim or commitment of the crime in association the sentence may be raised to a maximum of 12 years. If the offence involves serious physical injury, danger to life or its loss, the penalty may be raised to a maximum of 18 years. As indicated, the rationale proffered for legalising prostitution as work was that it will remedy the many illegal and abusive aspects associated with sex business, human trafficking as one of them. Following a proportion of trafficked victims and the domestic ones (or foreign residing and working legally) it could be confirmed that the legality of prostitution significantly reduces a number of trafficked prostitutes. Sex business wishing to take advantage of the legality of prostitution (instead of remaining illegal) wants to recruit more domestic prostitutes (or legally residing foreign ones) since employing trafficked foreign prostitutes endangers their newly achieved legal status. Normalising the idea that is actually perfectly acceptable that men go to brothels to buy and sexually exploit women, legalisation gave rise to additional problems such as an increase in the number of illegal brothels, more involvement of organized crime and greater incidence of child prostitution and violence. As Ekberg notes, countries that have legalized prostitution have a higher instances of sexually exploited women, as …"the idea is normalized".

CRIMINALIZATION OF PROSTITUTION

Opposing legitimation of prostitution, *criminalization* makes prostitution illegal with related offences appearing in the criminal code. Supported by those who are opposed to prostitution on moral, religious or feminist grounds, it seeks to reduce or eliminate the sex industry. Jurisdictions that have criminalized prostitution subdivide into the *prohibitionist* and the *abolitionist* ones. While *prohibitionist* scenario doesn't accept (thus considers illegal) all forms of prostitution, the *abolitionist* scenario allows the sale of sex, but bans all related activities (e.g. soliciting, brothel keeping, and/or procurement). Reflecting a possible THB victim perspective, it is worth noting that neither in those Member States in which prostitution is totally prohibited, nor in those where it is tolerated, are clients sanctioned, while the prostitutes are fined for soliciting in Finland, France, Ireland, and the UK, or even risk imprisonment in Romania. The *abolitionist* scenario is considered a sort of middle ground between *prohibitionism* and *legalisation* of prostitution, calling for its *criminalization*. Advocates of this approach maintain that even though prostitutes choose to enter this business it is nevertheless a social problem at the first instance. To add, Sweden displays so called *neo abolitionist* approach holding that prostitution is inherently violent as it constitutes the sale and consumption of human bodies. Operating strongly with believe that no one should feel "forced", even by circumstances, to engage in prostitution, this approach makes very clear that the demand side, and not the supply side, needs to be tackled. Using other words, it calls for *decriminalization* of the prostitutes' activity, but for *criminalization* of other aspects of this activity such as pimping and clients engagement.

THE SWEDISH MODEL

Sweden reformed its prostitution law in 1918 by abolishing the previous regulatory system. For most of the twenties century the country had rather low level of prostitution,

with prohibitions against the typical forms of the exploitation of prostitutes, such as procuring or aggressive soliciting. As the matter of its rise (primarily as a consequence of an increasing inflow of non-nationals to the country), a criminalisation response was discussed from the 1980ties onwards. Claiming that prostitutes are victims and if anyone should be punished, it were to be the customers only, the law was passed on parliament and client criminalisation took effect in 1999, leaving selling of prostitution legal Since then has the so called Nordic Model, followed the logic that purchasing sex is a "form of male violence against women, a harmful practice and a serious threat to gender equality and a tangible expression of the belief that in one country, at least, women and children are not for sale".

The corresponding Sex Purchase law and makes it unlawful to obtain, or attempt to obtain, casual sexual services for compensation that have been agreed upon on in advance. It is also illegal to have sex with a person who receives any consideration from a third party. The penalty for infraction is a fine or 1 year in prison. In this context, it is important to point out that Sweden did not decriminalize the sale of sexual services in 1999, as sometimes claimed in the international media. Neither the sale nor purchase of sexual services per se was a criminal offence prior to the passing of this Act, although repressive legislation against vagrancy were used against persons who sold sex during a large part of the 20th century. According to the Swedish Penal Code, anyone who "promotes or encourages or improperly exploits for commercial purposes casual sexual relations entered into by another person in exchange for payment is guilty of a criminal offence and shall be sentenced for procuring to imprisonment for at most 4 years"; 6 years for its aggravated element. To penalize someone under the Sex Purchase law in Sweden, the prosecuting authority must show that the requirements of the law have been met. If the defendant pleads not guilty, strong evidence must be brought forward to demonstrate his guilt. Thus, lack of evidence is the main reason for dropping criminal charges. For example, it is difficult to produce evidence that an agreement for payment for sexual relations has been made. Even so, today both police and prosecutors believe that the regime deters traffickers, and that the customers have provided valuable evidence that supports the story of the victim.

On the contrary to the regime of legalised prostitution, the Swedish rationale for punitive measures for the demand and not supply suggests the background and experiences of those who are prostituted in contrast to those who purchase prostituted women as its main facilitator. Equalising a prostitute with exploited victim and the client with someone who only wants to satisfy his sexual desire, the model <u>builds on believe that the women who prostitute themselves have social problems, shouldn't be criminalised but helped.</u> On the other hand, the model argues that many of clients are established men without social problems who anyway enjoy the sexual services, thus should be criminalized The Swedish Model, simply put, is to make it technically legal to *work* as a prostitute, but illegal to *visit* a prostitute, in sense of being her client. Furthermore, following a victim-centred, human rights-based approach to combating trafficking, the Model sees an <u>importance in motivating prostituted women to exit</u> the industry without fear or risk of punishment. Number of exit programs and alternatives for women who wish to leave prostitution (and victims of exploitation) was developed in this connection. The most common complaints regarding sex workers themselves are that they experienced an increased stigmatization after the introduction of the Sex Purchase Act. Acknowledging the ban as a violation of their human rights, they often object to the fact that they were not consulted in the making of the law. Since sex workers feel they are not able to influence their legal or societal situation, they feel

powerless. And since the ban builds on the idea that women who sell sex are victims, weak and exploited, many claim that the law propagates stereotypical notions about sex workers.

As indicated, initial stages of the said law reforms in Sweden were linked mainly to the entry of foreign females into the slowly growing domestic prostitution market. The sudden inflow of that time non EU women in prostitution and the increasing visibility of the issue led to introduction of harsher penalties which would act as a disincentive to trafficking. A strong penal discourse initially supported criminalization of both parties involved. Eventually the side supporting criminalization of the buyer only won, and prostitution became represented as a choice but, unusually, not for the prostitute but for the customer – the market facilitator. It should be right to say that the question of whether sex services are delivered consensually or due to other reasons such as already mentioned personal problems of prostitutes is (still) very difficult to prove though. Following this, it may appear that the idea behind criminalizing consensual activity is belief that (1) having sex for money is the one job so unpleasant it's impossible that nobody in their right mind would ever willingly choose it. Therefore, prostitutes must be either forced into it by violent pimps or traffickers, or they must not be in their right mind, thus their opinions on the matter can be disregarded, (2) prostitution is inherently bad anyway, thus ought to be stopped, but doing this via a model that frames women as helpless victims with no say.

When discussing the issue of a legitimate entry of non-national into the country on one hand and a phenomenon of a growing prostitution on the other hand, it should be add that the country benefits also from its reading of the Aliens Law stating that suspicion to support oneself through prostitution is ground for denying entry and engaging prostitution is also ground for expulsion for non-nationals. The term acknowledged in this connection - trafficking like prostitution refers to “foreign women who during a temporary visit to Sweden, offer sexual services”. The legal regulation around the issue was amended later in 2001 when Sweden also criminalized trafficking in women for sexual exploitation. As for THB, the corresponding provisions of 2002 are strongly influenced by the UN Trafficking Protocol and European developments acts. Acknowledged as a crime against freedom, it imposes criminal liability for the crime of trafficking in human beings on anyone who

- *By means of unlawful coercion, deception or of any other similar improper means induces another to go to or to be transported abroad for the purpose of sexual offences, prostitution of other forms of exploitation for sexual purposes;*
- *For the purpose and by the use of such improper means as mentioned transports, harbours or receives someone who has arrived in a country under such conditions;*
- *Commits any such act against under aged victim, even if no improper means have been used. If the victim is under the age of 18, evidence of coercion or other improper means is not required to obtain a conviction.*

The sentences range between 2-10 years of imprisonment, in less serious cases up to 4 years maximum. Attempt, preparation and conspiracy to THB were also made punishable. In 2004 the wording of the Act was amended to make it more closely resemble the Palermo Protocol. The legislation was also expanded to include trafficking for forced labour and removal of organs and trafficking within a country. Accordingly, a trafficker must be shown to have control over the victim in order to obtain conviction. Due to difficulties to prove effectively that the trafficker controlled the victim, this requirement was consequently removed.

Notion of freedom seems to be concern of Swedish provisions, keeping in mind that women in prostitution are free in the absence of overt coercion, and a sort of free in its

presence. More moderately, women in prostitution are free in the negative sense so long as prostitution (selling) is not criminalised and no one use violence against them. Aimed on getting women out of prostitution, the Swedish policy emphasises rather *unfree* choices/decisions that are made about engaging in prostitution, often due to poverty or lack of education (with applicability on customers too). Seems, the legal conditions do not play a significant role in a decision making process of prostitutes when entering the sex business but their background and circumstances. As for the criminological consequences of the said legal steps, the law that prohibits the purchase of women in Sweden has resulted in reduction of the number of women in street prostitution by two thirds, and the number of "johns" by 80%. On the other hand, *indoors work* from home, bars or online as an escort has flourished. This would also mean that the ban did not really discouraged the clients seeking for sexual services but rather made social measurements more difficult. The same situation remains for the Sweden's neighbourhood territories where a market demand drives the increasing scale of prostitution too. This shift from street to indoor is believed not to be necessarily a result of the Sex Purchase Act, but part of the general trend of decreasing street-based prostitution. It has developed along with society in that new technology such as internet is being used.

Similarly to the Dutch scenario, the increased quantity of indoor prostitution does exert an increasing scale effect on the incidence of international trafficking for sexual exploitation. Given the difficulties in recruiting individuals willing to work voluntarily in risky underground market, a certain share of prostitutes will always consist of trafficked individuals. This share is not likely to be reduced, although it still may be significantly less than in a jurisdiction where prostitution is legalised. The reasons for keeping the situation so include already mentioned risky and unattractive nature of indoor prostitution but also economic advantages coming from illegal prostitution business. For example, a greater portion of their earning can be extracted, making their pimps business more lucrative than operating on legally recognised level. This in turn makes Sweden an attractive country for the more sophisticated criminals.

Being under consideration or already adopted by a number of the EU countries, the Swedish Model facilitated in early 2014 activities of the parliaments of the EU and the Council of Europe leading towards adoption of relevant non-binding resolutions. In spite of these initiatives, it would be still rather difficult to encapsulate in a single sentence whether this approach is pragmatic or effective for other nations, especially those with large sex worker populations such as the Netherlands (or Belgium, Germany, etc.). Sweden proved in 1999 that it was possible to adopt a radically new approach to prostitution, shifting the focus from the sex workers to the clients. But the success of this Model does not lie solely in the prosecution of the buyers, rather it is this component in tandem with initiatives to empower women to motivate them to leave the industry and the education of society to recognise that prostitution is violence against women. What might then have appeared as ideological or moralistic regulations are now recognized as important tools for countering THB for sexual exploitation in this country.

DECRIMINALISATION OF PROSTITUTION

Legalization can also imply a decriminalized, autonomous system of prostitution. *Decriminalization* essentially means absence of prostitution specific regulations (criminal laws) imposed by the state and its replacement by application of ordinary civil statutes related to employment or health care of prostitutes. In decriminalized regimes, a distinction

is made between voluntary prostitution and that involving either force and coercion or child prostitution – the latter remaining criminal. Following this, some documents refer to *'decriminalization of prostitution resulting from individual decision*.' Defining the act as work (not an illegal trade, etc.), thus asserting the right to work as prostitutes, advocates claim also their right to freedom of choice of management, freedom of travel, freedom of association, etc. Defining the act as work, (not as an illegal trade, etc.) many sex worker organizations look towards labour laws to support working rights. These emphasises on the sex worker – respecting their human rights, improving their health, safety, working conditions should be acknowledged as the main aim of *decriminalisation* policy.

CONCLUSION

It seems rather difficult to assess whether two major legal approaches to prostitution effectively inhibit THB for the purpose of sexual exploitation, if considering today's most visible scale and proportional changes among prostitutes in destination territories. The Netherlands, (with its legalisation policy on prostitution), experiences significantly higher trafficking inflow in comparison with (neo) abolitionist minded Sweden. This doesn't mean however that trafficking in humans increases after legalising prostitution. Indeed, features such as wealth of the country, should be taken into account too. Higher trafficking inflow facilitates replacement of legally working/residing prostitutes for those working illegally (or trafficked). If compared, it is right to say that the trafficking inflow effect dominates over the replacing one. The prostitution market operates on the principles of supply and demand. Demand is driven by clients willing to pay for commercial sex. Being a function of supply and demand, prostitution market facilitates human trafficking for the purpose of sexual exploitation. Thus, addressing the demand for commercial sex should be step to THB prevention. Legal conditions on prostitution do not play a significant role in a decision making process of prostitutes when entering the sex business but they do so when willing to exit the business. Personal background, their education, skills facilitate this process the most. Seeing a different perspective, if comparing the legalised Dutch approach with the criminalised Nordic one, it seems that legalisation of the sex business does rather little to support marginalised women desire to exit the industry. On the other hand, however, it brings a lot to the people that exploit and capitalise those women as the system makes the act of buying and selling women for exploitative sexual purposes fully legitimate. Recognising different types of legalisation environment applicable on various EU countries (acknowledgement of brothels, pimping allowed/banned, etc.), more valuable measurability for implication of these types on human trafficking rather than of legalisation of prostitution itself might be achieved. To finalise, the underlying commonality between the analysed legalities on prostitution versus THB for sexual exploitation is a formal acknowledgement of the problem in today's society and the wish away it by either not really dealing with it (now) or to deal with it in a certain limited way only. The prostitution revenue seems to contribute to this strategy the most.

LITERATURE

- ASKOLA, H. *Modern Studies in European Law: Responses to trafficking in Women for Sexual exploitation in the European Union.* Oxford-Portland, Oregon, 2007.
- BINDEL, J., Kelly, L. *A Critical Examination of Responses to Prostitution in Four Countries.* Victoria, Australia, Ireland, the Netherlands and Sweden. Metropolitan University, 2003.

- CAMERON, S., Economics of Sin: Rational Choice or no Choice at all?, 2002; CHELTENHAM : Edward ELGAR; EDLUND, L., KORN, E., An Economic Theory of Prostitution. In *Journal of political Economy*, 2002, 110 (1).
- CHO, S.Y., DREHER, A., NEUMAYER, E. Does legalised prostitution increase human trafficking? In *World Development*, 2013, Vol. 41.
- CLAUDE, K., (2010), *Targeting the sex buyer, the Swedish Example : Stopping prostitution and trafficking where it all begins*, retrieved December 12, 2014 from: http://www.turnoffthereedlight.ie/wp-content/uploads/2011/02/Targeting-the-sex-buyer.pdf.
- DODILLET, S., ÖSTERGREN, P. *The Swedish Sex Purchase Act : Claimed Success and Documented Effects : Conference paper presented at the International Workshop: Decriminalizing Prostitution and Beyond : Practical Experiences and Challenges.* The Hague, 2011.
- European Parliament press release of 26-02-2014. *Women's rights/equal opportunities*, retrieved March 03, 2014 from: http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20140221IPR36644/html/Punish-the-client-not-the-prostitute.
- EU Parliamentary Assembly of 08/04/2014. *Law and policies on prostitution are indispensable anti-trafficking tool*, retrieved April 08, 2014 from: http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=4964&cat=8.
- EKBERG, G. *The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Services : Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings 2004,* retrieved November 10, 2013 from: http://www.prostitutionresearch.com/pdf/EkbergVAW.pdf.
- FARLEY, M. Theory versus Reality: Commentary on Four Articles about Trafficking for Prostitution. In *Women's Studies International Forum*, 2009, 32.
- GHAI, D. Decent work: Concept and Indicators. In *International Labour Review*, 2003, Vol. 142, No. 2, retrieved April 6, 2014 from: http://www.ilo.org/public/english/revue/download/pdf/ghai.pdf.
- HOLLI, A., M. *Debating prostitution and trafficking in Sweden and Finland* : Paper presented at Second Pan-European Conference on EU Politics, Bologna, Italy in June 2004.
- International Monetary Fund. *Detailed Assessment Report on Anti-Money laundering and Combating the financing of Terrorism*. Kingdom of the Netherlands-Netherlands, 2011.
- KLINGER, K. *The Humanist article "Prostitution, Humanism, and a Woman's Choice*. Jan. - Feb. 2003, retrieved January 21, 2015 from: http://prostitution.procon.org/view.answers.php?questionID=102&print=true.
- PINTO, S., SCANDIA, A., WILSON, P. *Prostitution Laws in Australia*, In Australian Institute of Criminology : Trends and Issues in Crime and Criminal Justice; Australian Institute of Criminology, Canberra, 1990.
- *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, Article 9(5); General Assembly resolution 67/145, para 22, retrieved December 2014 from: http://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/.
- Prostitutes' Education Network. *Prostitution Law Reform* : Defining Terms. retrieved December 15, 2014 from: http://www.bayswan.org/defining.html.
- MOSSMAN, E. *International approaches to decriminalizing and legalizing prostitution*. 2007. retrieved May 15, 2014 from: http://prostitution.procon.org/sourcefiles/newzealandreport.pdf.
- RAYMOND, J. *'Guest editors introduction, in violence against women*, 2004, Vol. 10 No. 10, October 2004, 1083-1086, retrieved October 2012, from: http://projectrespect.org.au/system/files/Legalising-Journal+Editors+Intro.pdf.
- SULLIVAN, M., JEFFREYS, S. *Legalizing prostitution is not the answer* : The example of Victoria, Australia, 2009, retrieved December 12, 2013 from: http://www.catwinternational.org/content/images/article/95/attachment.pdf.
- SCHULZE, E., CANTO, S. I., MASON, P., SKALIN, M. *Sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality.* European Parliament, 2014, retrieved January 10, 2015 from: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET(2014)493040_EN.pdf.
- Swedish Penal Code : Official translation (1999), Law 1998:393, retrieved March 03, 2014 from: http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf.
- Ministry of Industry. *Employment and Communication. Fact sheet : prostitution and trafficking in women*, retrieved March 2014 from: http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/87/74/6bc6c972.pdf.

- The Netherlands Ministry of Foreign Affairs. *Dutch Policy on Prostitution, Questions and Answers,* 2012, retrieved may 2014 from: http://www.minbuza.nl/binaries/content/assets/minbuza/en/import/en/you_and_the_netherlands/about_the_netherlands/ethical_issues/faq-prostitutie-pdf--engels.pdf-2012.pdf.
- WATERS, A. *Sweden prostitution reduction models - success a myth, sceptics warn. Kvinnofrid law criminalizes paying for sex but legalizes sex work*. Special to The Washington Times on Monday, December 22, 2014, retrieved December 27, 2014 from http://www.washingtontimes.com/news/2014/dec/22/sweden-prostitution-reduction-models-success-a-myt/#ixzz3Rii34EU2.7

Mgr. Ing. Ingrid Dingelstad -Franková
doktorandka
Paneurópskej vysokej školy práva
ingrid.frankova@europol.europa.eu

Lucia KURILOVSKÁ
Stanislav ŠIŠULÁK

LIMITY SEXUÁLNEHO SPRÁVANIA V PROSTREDÍ INTERNETU

Anotácia: *Cieľom odborného článku je popísať protiprávne a nemorálne formy sexuálneho správania vo virtuálnom prostredí internetu a zároveň poukázať na nutnosť riešenia tohto spoločensky nežiaduceho fenoménu. Priblížiť kriminogénne faktory ovplyvňujúce páchanie tejto sofistikovanej a latentnej trestnej činnosti, vyplývajúce zo špecifických podmienok, vďaka ktorým sa kybersexualita rozšírila medzi používateľmi internetu. Poukázať na možnosti kontroly tejto špecifickej trestnej činnosti prostredníctvom prevencie, ktorá by mala spočívať vo vytvorení hraničného rámca sexuálneho správania v prostredí internetu a koordinovanom pôsobení na príčiny a podmienky tohto druhu trestnej činnosti, s cieľom predísť im, odstrániť ich, alebo ich vhodnými formami a metódami pôsobenia aspoň sčasti eliminovať.*

Abstract: *The aim of the scientific article is to describe the illegal and immoral forms of sexual behavior in the virtual environment of the Internet and also highlight the need to tackle this socially undesirable phenomenon. Zoom criminogenic factors influencing the commission of this sophisticated and latent crime arising from particular conditions which make cyber sexualities circulated among Internet users. Highlight the possibility of control of this specific crime through prevention, which should consist in the creation of a border framework for sexual behavior in the Internet environment and coordinated action on the causes and conditions for this type of crime in order to avoid them, delete them, or their appropriate forms and methods of action at least partially eliminated.*

Kľúčové slová: *internet, sexuálne správanie, pornografia, kybersex, virtuálne prostredie, počítačová kriminalita, limity, sociálne siete, trestný čin, šikanovanie, obeť*

Key words: *internet, sexual behaviour, pornography, cybersex, virtual environments, computer crime, limits, social networks, crime, bullying, victim*

ÚVOD

Sexuálne obťažovanie, sexuálne zneužívanie, sexuálne vykorisťovanie na internete, nechcené a nepríjemné správanie sexuálneho charakteru, aj tieto slová charakterizujú vysoký stupeň rozvoja informačných technológií charakteristické bežnou dostupnosťou používania takých softvérových aplikácií, ktoré umožňujú pre používateľa okamžitý prístup k rozsiahlym informačným zdrojom. V minulosti sme boli odkázaní na iné druhy printových médií, ktoré však boli striktnejšie hodnotené za dodržiavanie zákonom stanovených noriem v súvislosti s obsahom, formou, dostupnosťou a vymedzením vhodnosti pre rôzne vekové kategórie obyvateľstva. V súčasnosti je štandardom používanie internetu na rôznych stupňoch škôl, pracoviskách, domácnostiach, v kultúrnych zariadeniach zameraných na voľný čas a v reštauráciách. Na jednej strane nám internet umožňuje rýchly prístup k informáciám a zjednodušuje komunikáciu, ale na druhej strane jeho používanie prináša nové druhy trestnej činnosti, ako je napríklad počítačová kriminalita, počítačový terorizmus a samozrejme, z tohto prostredia vyplývajúci (bez ohraničenia vekovej kategórie) neobmedzený prístup k sexuálnemu materiálu. Už deti základných škôl sa dostanú na stránky internetu s erotickým a sexuálnym obsahom. Internet a virtuálny svet je v súčasnosti najdostupnejším prostredím, ako získať informácie o sexuálnom správaní. Tieto informácie sa stávajú obzvlášť významnými pre mladých ľudí pri svojom vývine a formovaní vlastnej sexuálnej mienky.

PREJAVY SEXUÁLNEHO SPRÁVANIA VO VIRTUÁLNOM PROSTREDÍ INTERNETU

Prostredie internetu je špecifické takmer neobmedzenými možnosťami, ktoré ponúka vo všetkých oblastiach bežného života. V súvislosti s reálnym životom však treba pripomenúť, že internet je virtuálnym prostredím, ktoré zamedzuje reálnemu kontaktu používateľa so skutočnosťou. Fenoménom však ostáva fakt, že aj bežné ľudské činnosti, ako nakupovanie či komunikácia, sa tomuto prostrediu dokázali prispôsobiť a v prostredí internetu sa objavilo nespočetne veľa možností, ako tieto činnosti robiť bez potreby fyzickej interakcie. Uvedené skutočnosti možno pritom aplikovať na široké spektrum možností, medzi ktoré môžeme zaradiť aj sexualitu, sexuálne správanie a sexuálnu slobodu každého jednotlivca. Sexuálne správanie je intímnou záležitosťou každého jednotlivca, no otvorenosť a dostupnosť internetu a technológií s ním súvisiacich prinieslo fenomén, ktorý zabezpečuje rýchlu a dostupnú distribúciu možností, ako svoju sexualitu a všetky s tým spojené činnosti preniesť do prostredia internetu. Sexualita na internete je veľmi širokým pojmom, ktorý zahŕňa hneď niekoľko prejavov. V týchto podmienkach vzniká celkom oprávnene pojem, ktorý označuje sexuálne prejavy a sexuálne správanie sa na internete, pričom tento pojem nazývame „kybersexualita“. Dôležité však je určiť v tomto kontexte podmienky, vďaka ktorým sa fenomén kybersexuality rozšíril medzi väčšinu používateľov internetu:[241]

- **Anonymita -** prostredie internetu je špecifické anonymitou, čo zabezpečuje väčšiu otvorenosť a uvoľnenosť pri prejavoch sexuality. Efekt anonymity takisto zabezpečuje aj ľahšie sexuálne vyžitie pre jednotlivcov, ktorí si v reálnom živote nemôžu nájsť partnera pre určité objektívne skutočnosti, pričom v prostredí internetu môžu nadviazať sexuálny vzťah ľahšie a rýchlejšie. Anonymita však so sebou prináša aj riziká v podobe zamlčania skutočností, ktoré sú v sexuálnych vzťahoch veľmi dôležité, napr. vek, pohlavie a sexuálne preferencie. Takisto môže viesť k sexuálne nežiaducim javom.

- **Ľahký prístup k sexuálnym podnetom -** internet je plný informácií nielen o sexualite ako takej, ale aj o možnostiach, ako uspokojiť svoje sexuálne potreby. Takisto je tu možné nájsť podnety k sexuálnemu uspokojeniu v širokom spektre a voľne dostupné. V súvislosti s anonymitou môžeme hovoriť o dokonalom prostredí pre každého jedinca, ktorý chce nerušene a v širokom meradle uspokojiť svoje potreby. Takisto však treba poukázať na to, že rôznorodosť sexuálnych podnetov so sebou prináša aj hrozbu sexuálne nežiaduceho správania v podobe niektorých sexuálnych úchyliek (deviácií), akými je napríklad pedofília, zoofília a iné.

- **Virtualita prostredia -** podmienka virtuality je špecifikovaná najmä tým, že nedochádza k reálnemu kontaktu používateľa s iným používateľom, respektíve ide o sexuálne správanie v takom prostredí, ktoré nepredpokladá fyzický kontakt. To prináša výhody najmä v podobe možnosti určenia hraníc pri sexuálnom správaní, takisto tu nie sú dôležité osobnostné alebo fyzické predpoklady, a takisto možnosť sexuálneho správania podľa vlastných predstáv. V reálnom prostredí totiž v niektorých prípadoch nemožno využívať také možnosti, ako poskytuje internet a jeho prostredie.

[241] SPILKOVÁ, J. Sexualita na internetu. In Via Practica. [online]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na internete: http://www.viapractica.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id =3804&magazine_id=1, s. 216.

- **Žiadne záväzky -** množstvo možností sexuálneho vyžitia, ako aj veľké množstvo používateľov v nadväznosti na virtualitu prostredia vytvára pre používateľa pocit, že voľnosť a rôznorodosť sexuálneho správania v prostredí internetu nemusí priniesť explicitne záväznú formu vzťahu. Táto skutočnosť je pre používateľov, hľadajúcich uspokojenie v prostredí internetu veľmi dôležitá, pretože v takýchto virtuálnych vzťahoch netreba plniť také úlohy, aké v reálnom živote.

V nadväznosti na podmienky sexuálneho správania sa v oblasti internetu vytvorili niektoré prejavy, ktoré môžeme definovať ako špecifické len pre prostredie internetu. Tieto prejavy sú determinované najmä virtualitou prostredia a jeho možnosťami. Medzi bežne rozšírené prejavy sexuálneho správania a sexuality na internete ako takej, môžeme zaradiť najmä:[242]

- **Sexting -** týmto pojmom označujeme komunikáciu so sexuálnym podtónom, ktorá zahŕňa najmä flirtovanie, sexuálne mierenú komunikáciu a komentáre na internete, erotické a sexuálne ladené správy v komunikácii medzi dvoma používateľmi, erotické správy cez mobilné telefóny, zasielanie erotického obsahu cez internet a podobne. Ide najmä o sexuálne správanie v komunikačnej rovine. Sexting je výsledkom pokroku v technológiách, ktoré umožňujú nové formy sociálnej interakcie. Správy so sexuálnym obsahom môžu byť zaslané z telefónov, e-mailov, alebo sociálnych sietí. Je bežné, že tento druh sexuálneho správania prebieha aj on-line so širokým spektrom pozorovateľov - najmä na verejných fórach a spomínaných sociálnych sieťach.
- **Kybersex -** na rozdiel od sextingu má fyzický základ, ale len z pohľadu auto erotiky. V konečnom dôsledku možno konštatovať, že kybersex označujeme ako činnosť, ktorá prebieha vo virtuálnom priestore a jej cieľom je sexuálne vzrušenie subjektu. Prebieha zväčša on-line za pomoci audiovizuálnej techniky, no môže prebiehať aj anonymne pomocou textovej komunikácie medzi subjektmi. Kybersex je fenoménom, avšak veľmi nebezpečným precedensom novodobého sexuálneho správania. Kybersex totiž umožňuje priamu komunikáciu dvoch používateľov, ako aj takmer reálny kontakt pomocou vizuálnej techniky, čo môže viesť k rôznym nechceným prejavom, ako je sexuálne obťažovanie alebo rôzne závislosti na takejto činnosti.
- **Sledovanie pornografie -** s príchodom internetu sa tzv. „klasická“ distribúcia pornografie premiestnila z prostredia dátových nosičov na internet a ten v prevažnej časti ovládol tento segment. Sledovanie pornografie je veľmi obľúbenou činnosťou, ktorá vo veľa prípadoch nahrádza reálny sexuálny život jedincom, ktorí aktívne sexuálne v reálnom živote nežijú. Pri tejto forme sexuálneho správania, respektíve sexuálneho uspokojenia je dôležité poukázať na skutočnosť, že pornografia ako taká má rôzne podoby a jednou z nich je aj pornografia detská, ktorá je rozšírená najmä na nelegálnych internetových sieťach a je veľmi nebezpečnou formou pornografie, ktorá musí byť logicky potláčaná. „Za každou fotografiou zneužívaného dieťaťa je zneužité dieťa, využitá a bezmocná obeť. Ak sa raz takéto fotografie rozšíria po internete, je ťažké ich odstrániť. Našou zodpovednosťou je deti chrániť, a to nezávisle od toho, kde žijú, a zároveň súdne stíhať zločincov, nech už pôsobia kdekoľvek. Realizovať to môžeme jedine tak, že sa spojíme a spoločne vyvinieme intenzívnejšiu a

[242] ZODPOVEDNE.SK. Sexualita na internete. [online]. [cit.2015-06-15]. Dostupné na internete: http://www.zodpovedne.sk/index.php/deti-v-sieti/sexualita-na-internete.

koordinovanejšiu činnosť na celom svete“, uviedla Cecilia Malmströmová, komisárka pre vnútorné záležitosti.[243]

Kybersexualita je stále frekventovanejším pojmom, ktorý búra hranice bežného sexuálneho správania sa v reálnom živote a časť ľudskej intimity a sexuality prenáša do virtuálneho prostredia. Je však dôležité položiť si otázku, či prejavy sexuálneho správania sa na internete dokážu nahradiť reálne sexuálne prejavy a nestanú sa len živnou pôdou závislosti, ktorá môže viesť k ďalším, dozaista nebezpečnejším prejavom.

PREJAVY PROTI SEXUÁLNEJ SLOBODE

V kontexte sexuálnej otvorenosti a nových možností v prostredí internetu treba poukázať na fakt, že na internet prenikli nielen štandardné sexuálne prejavy, ktoré sa modifikovali a prispôsobili prostrediu, ale ja prejavy neštandardné, ktoré môžeme nazvať aj nežiaduce. Tieto prejavy nesú nielen znaky nemorálneho alebo neetického správania, ale častokrát ich prejavy zasahujú do trestnoprávnej roviny. Aj keď sa môže zdať, že virtualita prostredia a absencia fyzického kontaktu značne obmedzuje možnosti na páchanie protiprávnej či nemorálnej činnosti, práve prostredie internetu, anonymita a ľahká dostupnosť informácií umožňujú páchanie vysoko sofistikovanej a veľmi latentnej kriminality, ktorá si vyžaduje špeciálne postupy pri odhaľovaní a objasňovaní, nevynímajúc kvalitné materiálno-technologické zabezpečenie a vysokú mieru znalostí v oblasti informačno-komunikačných technológií. V súčasnej dobe pozorujeme rozvoj troch najčastejších protiprávnych prejavov, ktoré súvisia so sexuálnym správaním a zásahom do sexuálnej slobody jednotlivcov:

- **Cybergrooming -** týmto pojmom označujeme prejav, ktorý je založený na falošnej alebo pozmenenej identite, pomocou ktorej páchateľ vyvolá so svojou obeťou stretnutie, na ktorom prichádza k nelegálnemu vplyvu na dieťa, väčšinou v podobe sexuálneho zneužitia alebo zneužitia dieťaťa na prostitúciu, vytváranie detskej pornografie a podobne.[244] Pri tejto metóde páchateľ využíva určitú formu psychologickej manipulácie a najmä prostredníctvom internetu dlhodobejšie vplýva na dieťa, vytvára si dôveru a dokáže so svojou obeťou manipulovať a donútiť ju k veciam, ktoré by v normálnej situácii nespravila. Cybergrooming je príklad spojenia počítačovej kriminality a kriminality mravnostnej, kde vo fázach cybergroomingu[245] prechádza z virtuálneho prostredia do reálneho. Internet ponúka mnoho možností pre páchateľov nielen v prostredí sociálnych sietí, ale aj v prostredí online počítačových hier, verejných fór a podobne. Osobnosť páchateľa je zameraná predovšetkým na deti a mládež, no nie je výnimkou ani zameranie sa na dospelých jedincov. Tento typ protiprávneho konania je jeden z najnebezpečnejších prejavov, ktorý sa v prostredí internetu vyskytuje, preto je potrebné venovať mu náležitú pozornosť.

- **Sexstalking -** ide o formu prenasledovania, alebo obťažovania, ktorá má základ v sexuálnom správaní. Znamená to najmä pravidelné sexuálne obťažovanie pomocou

[243] EURÓPSKA KOMISIA. Tlačová správa : „48 krajín na celom svete spojí svoje sily v boji proti zneužívaniu detí online“. [online]. [cit. 2015-06-15]. Dostupné na internete: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1308_sk.htm.
[244] BERSON, I. H. Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation forYouth, s 11.
[245] KOPECKÝ, K. Cyber Grooming : Danger of cyberspace, s. 5.

nástrojov internetu, komunikácie a ostatných informačno-komunikačných technológií. Stalking vo svojej podstate vyjadruje formu neustáleho, opakovaného obťažovania až prenasledovania obete páchateľom.[246] Cieľom sexstalkingu však na rozdiel od bežného stalkingu je sexuálne uspokojenie páchateľa, ktorého vzrušenie pramení práve s takejto činnosti, založenej na agresívnom správaní a neustálej kontrole obete. Prejavuje sa v komentároch so sexuálnym podtónom na verejnosti (sociálne siete, fóra), erotických súkromných správach, zasielaním erotických fotografií a často krát aj v dehonestovaní obete, vytváraní strachu z prenasledovania v reálnom živote a podobne. Sexstalking sa prejavuje naprieč celým vekovým spektrom a má rôznorodú štruktúru a intenzitu. Jeho regulovanie a odhaľovanie nie je zložitým procesom, no vyžaduje si znalosť informačných technológií, najmä prostredia sociálnych sietí a iných komunikačných prostriedkov.

- **Rozširovanie detskej pornografie -** tento prejav proti sexuálnej slobode jednotlivcov je pomerne ustáleným pojmom, ktorý má oporu v trestno-právnych normách v globálnom meradle. Detská pornografia, jej výroba a rozširovanie sú spoločenským negatívnym fenoménom, ktorý zahŕňa sofistikovanú a latentnú sieť páchateľov, ktorí sú zameraní na vytváranie materiálu pre uspokojenie sexuálnych potrieb, kde hlavným objektom tohto uspokojenia sú deti a mládež, ktorí ešte nedosiahli plnoletosť. Aj napriek tomu, že sexuálne uspokojenie spojené s detským objektom (pedofília) sa zaraďuje medzi sexuálne neštandardné správanie a sexuálne úchylky, vyskytujú sa prípady distribúcie a výroby detskej pornografie vo veľkom meradle. Tento jav zväčša prebieha na uzavretých fórach a súkromných dátových úložiskách s obmedzeným prístupom. Odhaľovanie tejto kriminality dáva priestor novým neštandardným kriminalistickým postupom.

V rámci prejavov proti sexuálnej slobode je nutné pripomenúť, že ich vývoj a výskyt bude z pohľadu kriminologického vývoja narastať, čo do intenzity, ako aj v rámci rozvoja nových foriem protiprávnej činnosti. Sofistikované prejavy počítačovej kriminality zahŕňajú aj prejavy proti sexuálnej slobode v prostredí internetu a tento fenomén je závažnou problematikou, vyžadujúcu si veľmi komplexné riešenia v oblasti prevencie, trestno-právnej represie a najmä v odhaľovaní a objasňovaní tohto druhu protiprávnej činnosti zo strany kompetentných orgánov.

VYTVORENIE HRANIČNÉHO RÁMCA

Komunita používateľov internetu každým dňom narastá. Popularita rôznych nástrojov v oblasti internetu, akými sú napríklad sociálne siete, komunikačné audiovizuálne prostriedky či informačné kanály, sa zvyšuje a tieto nástroje sú denne používané miliónmi ľudí po celom svete. Internet je voľne používaným prostriedkom komunikácie, edukácie, nakupovania a iných bežných činností. Takisto môžeme poznamenať, že hranice sexuálnej slobody a sexuálneho správania sa s rozvojom a rozšírením internetu do väčšiny domácností posunuli míľovými krokmi vpred. V tomto kontexte a v súvislosti s nežiaducimi prejavmi v tomto prostredí môžeme definovať tri línie, kde je potrebné určovať limity sexuálneho správania jednotlivcov.

[246] MASCHAKANOVÁ, K. Súčasné formy páchania trestnej činnosti prostredníctvom informačných technológií, s. 887.

1. **Línia závislosti**[247] **-** je všeobecne známe, že nadmerné používanie služieb internetu, najmä sociálnych sietí a online počítačových hier vytvára závislosť od týchto služieb, pričom túto závislosť definujeme ako nadmerné používanie s odtrhnutím sa od reálneho života. V kontexte sexuálneho správania potom prichádza fenomén, ktorým je závislosť na zložkách sexuálneho prejavu na internete - či už nadmerné sledovanie pornografie, závislosť na virtuálnom kybersexe alebo sextingu. V tomto ponímaní je potrebné vytvoriť preventívne programy, ktoré jednoznačne určia hranice používania týchto služieb a vytvoria auto diagnostický model, ktorý používateľovi umožní jednoducho a ľahko zistiť, či je závislý od prejavov sexuálneho správania na internete, do akej miery je závislý, a ako môže svoj problém riešiť.
2. **Línia rizikového sexuálneho správania -** netreba zabúdať ani na správanie sa adolescentov z pohľadu ich sexuálneho rizikového správania.[248] Nejde však len o adolescentov, no riziko vytvorenia určitých prejavov je vysoké práve v tomto veku. Problémom je najmä slabá informovanosť zo strany škôl a rodiny, pričom tieto dva inštitúty nedokážu dostatočne pokryť informačný tok o sexualite, sexuálnom správaní a sexuálnej slobode smerom k samotným jednotlivcom. A tam, kde zlyhávajú, nastupuje najväčší informačný gigant „internet“. Otázkou však zostáva, či dokáže plnohodnotne nahradiť cielenú a koordinovanú edukáciu v tejto oblasti, nakoľko jedinec si z množstva informácií vyberie iba to, čo uzná za vhodné. Problémom zostáva, že adolescenti majú nedostatok informácií o sexuálnom živote, hlavne čo sa týka rizík spojených so sexuálnym životom - napríklad pohlavné choroby, nemajú dostatok informácií o tehotenstve a rodičovstve, ako aj o skutočnostiach, ktoré hovoria o sexuálnych deliktoch z pohľadu trestného práva. Adolescenti svoj pohlavný život berú skôr ako životný štýl a nie ako určitú formu zodpovednosti. Preto je v tejto oblasti maximálne dôležité zamerať sa na vytvorenie programu na národnej úrovni, ktorý najmä adolescentom, ale aj iným rizikovým skupinám poskytne dostatok informácií a bude koordinovať formy sexuálnej prípravy nielen na školách, ale aj v prostredí internetu. Preventívne pôsobenie proti predčasnému pohlavnému životu musí byť totiž v dnešnej dobe zamerané hlavne na rizikové prostredie internetu, nakoľko jedinci v rizikovom veku tu strávia podstatné množstvo času a informácie vyhľadávajú najmä prostredníctvom tohto média.
3. **Línia protiprávneho konania -** najdôležitejšou líniou, v ktorej treba neustále konfrontovať nové formy páchania protiprávnych prejavov proti sexuálnej slobode je oblasť práva, predovšetkým trestného práva. V rámci trestného kódexu sú jasne vymedzené trestné činy proti sexuálnej slobode, no táto skutočnosť zabezpečuje iba faktické vymedzenie hraníc v sexuálnom správaní jednotlivcov. V skutočnosti je potrebné zamerať svoju pozornosť najmä na odhaľovanie a objasňovanie tohto druhu kriminality, najmä prostredníctvom operatívnych zložiek kompetentných orgánov. Možnosti internetu v oblasti páchania a utajovania sexuálne motivovaných trestných činov sú širokospektrálne, reflektujú na vývoj informačno-komunikačných technológií a ich latencia sa odvíja od vedomostí samotného páchateľa. Technologicko-organizačné zabezpečenie v prípade kompetentných orgánov je preto veľmi dôležitým faktom v boji proti tomuto druhu kriminality. Práve metodológia a vytváranie ucelených rámcov v boji proti tomuto druhu kriminality vytvára dostatočné hranice

[247] FOGEL, J. Addictive and Sexual Behavior on the Internet. [online]. [cit. 2015-08-15]. Dostupné na internete: < http://www.medscape.com/viewarticle/471656>.
[248] KOVÁČOVÁ, D. Sebahodnotenie a rizikové správanie v adolescencii, s. 26.

pre sexuálne správanie sa na internete, a to nie len v oblasti preventívnej, ale aj represívnej či profylaktickej. Správna implementácia rámcovej politiky v oblasti operatívneho odhaľovania rizikových faktorov a prejavov v oblasti sexuálneho správania a sexuálnej slobody je v dnešnej „otvorenej" informačnej spoločnosti veľmi dôležitá aj z hľadiska správnej výchovy a edukácie jednotlivcov. Táto politika však musí reflektovať na vývoj informačných technológií, nakoľko jej aplikácia v praxi je vysoko determinovaná prostredím, do ktorého má byť implementovaná.

Určenie limitov sexuálneho správania jednotlivcov na internete má svoje úskalia najmä v podobe špecifického prostredia, do ktorého majú byť tieto limity aplikované. Ochrana rizikových skupín, ako aj vytváranie podmienok na odhaľovanie kriminality v súvislosti so sexuálnou slobodou, sa musí riadiť určitými pravidlami, ktoré jasne a zreteľne poukážu na túto problematiku a vytvoria hraničný rámec, v ktorom je nutné sa pohybovať hlavne v súvislosti so vzdelávaním v sexuálnej oblasti jednotlivcov.

KAZUISTIKA

Prípad Douglasa Lindsella[249] 64-ročného bývalého poštára z Londýna je typickým prípadom prekročenia hraníc sexuálneho správania na internete. Prípad sa stal v roku 2003 a rozsah a spôsob páchania poukazuje na skutočnosť, že ide o najrozsiahlejší zdokumentovaný prípad sexuálneho obťažovania, prenasledovania a „cybergroomingu" vôbec. Douglas vytváral vždy dojem, že je dokonalý otec rodiny, ktorý sa venuje svojim dvom deťom. Spolupracovníci v ňom videli pracovitého a lojálneho človeka, pričom jeho susedia ho tiež vždy považovali za slušného a priateľského. V prostredí internetu si však tento 64-ročný muž vytvoril svoje „alter-ego teenagera" s cieľom „loviť" obete medzi mládežou, najmä medzi dievčatami. Polícia totiž po zhromaždení dôkazov z jeho počítača a zo služieb internetu, ktoré používal, zistila, že Douglas si dopisoval s viac ako 70 dievčatami po celom svete, pričom ich nútil k sexuálne neštandardnému správaniu na ich vek a takisto ich lákal na stretnutia s ním. Tento bývalý poštár navrhol stretnutie dvom dievčatám vo veku 13 a 14 rokov a snažil sa jednu z nich nalákať do svojho auta. Dokonca aj po tom, čo polícia odhalila jeho pôsobenie v prostredí internetu a zabavila jeho počítač, našiel si opäť cestu na internet a pokračoval vo svojej činnosti. Jeho činnosť bola zastavená až po tom, čo jedna z jeho dcér Sarah napísala anonymný list na políciu, že Lindsell pokračuje v lákaní dievčat na schôdzky za účelom sexuálneho uspokojenia.

Na súde bol ilustrovaný prípad, keď Douglas komunikoval so 14-ročným dievčaťom prostredníctvom chatovacej služby spoločnosti Microsoft, pričom sám seba ilustroval do pozície 15 ročného teenagera, ktorý má rakovinu, aby získal sympatie tejto dievčiny. Dohodli sa na stretnutí pri diaľnici v oblasti Midlands, kam dievča išlo spolu s kamarátmi. Keď sa na mieste objavil Lindsell, tak dievča dostalo strach a skrývalo sa pred ním. Prostredníctvom internetovej komunikácie mu potom povedala, aby ju nechal na pokoji, no Lindsell ju doslova bombardoval textovými správami. Dokonca jej povedal, že ju nájde a znásilní ju. Ďalší prípad sa týkal 13 ročného dievčaťa, ktorému Douglas povedal, že má 18 rokov, pričom ju neustále obťažoval najmä telefonátmi. Dievča sa snažilo kontakt prerušiť, avšak Douglas aj toto dokázal využiť a na internete si toto dievča vyhľadal pomocou chatovacej služby a pod menom Jason ju presvedčil, aby sa stretli v blízkosti stanice na juhu Anglicka. Lindsell svoju

[249] MORIS, S. "The perfect family man who preyed on young chatroom girls". In Uk News, The Guardian [online]. [cit. 2015-07-22]. Dostupné na internete: http://www.theguardian.com/uk/2003/oct/10/childprotection.society.

tvár skrýval pod čiapkou, takže dievča nemohlo vidieť, aký je starý, no našťastie sa Lindsellovi nepodarilo dievča nalákať do svojho auta. Lindsella napokon prezradila jeho vlastná fotografia, na ktorej bol nahý a posielal ju 16 ročnému dievčaťu v Manchestri. Matka dievčaťa túto fotografiu našla u dcéry, nakoľko ju Lindsell poslal poštou a ihneď kontaktovala políciu. Lindsell prekvapivo na zadnú stranu fotografie napísal svoju vlastnú adresu a preto mala polícia uľahčené celé objasňovanie. Polícia ihneď zabavila Lindsellov počítač, v ktorom sa nachádzali informácie o jeho činnosti. Podľa dostupných informácií bolo zistené, že Douglas Lindsell za 18 mesiacov kontaktoval najmenej 54 dievčat vo Veľkej Británii a ďalších 19 mimo Británie, napríklad na Novom Zélande a Kanade. Douglas vypracoval dokonca sexuálne profily svojich obetí, mal ich domáce adresy, telefónne čísla, vedel, ktoré školy navštevujú a takisto mal informácie o ich súkromnom živote. Aby sa Douglas priblížil svojim obetiam, používal slangové výrazy a takisto zbieral informácie zo života mladých moderných ľudí, aby vzbudzoval dostatočnú dôveru. Douglas Lindsell bol odsúdený na 5 rokov väzenia.
Prípad bol medializovaný v celej Veľkej Británii a ozývali sa hlasy, že trest je neprimerane nízky. Sudca Richard McGregor Johnson vo svojej záverečnej reči Lindsellovi povedal, že jeho konanie pramení z jeho vlastných rozhodnutí a jeho vlastných túžob. Taktiež uviedol, že jeho posadnutosť mladými dievčatami je sexuálneho charakteru a súvisí s posadnutosťou znásilnením. Na základe tohto procesu sa vo Veľkej Británii sprísnili tresty za sexuálne obťažovanie a grooming a páchatelia týchto zločinov čelia trestu až 10 rokov.

DISKUSIA

Tento prípad priamo poukazuje na skutočnosť, že virtuálne prostredie internetu je rizikovým najmä pre mladé dievčatá, ktoré nedokážu odhaliť nebezpečenstvo a veľmi často si dopisujú s neznámymi mužmi alebo chlapcami, pričom ich identita nemusí byť reálna a za touto identitou sa môže skrývať osoba so sklonom k pedofílii. Takisto to vrhá veľmi negatívne svetlo na prevádzkovateľov komunikačných služieb na internete, ktorí nedokážu dostatočne chrániť svojich používateľov a veľmi často ponechávajú možnosť anonymného prihlásenia používateľa do služby bez možnosti akejkoľvek kontroly identity. Douglas Lindsell sa začal o internet a jeho služby zaujímať po tom, ako odišiel do dôchodku. Jeho syn Timothy mu daroval svoj starý počítač, čo bolo bránou k tomu, aby Douglas začal na internete vyhľadávať vzrušenie v chatoch. Aj keď uvádzame kazuistický prípad, ktorým poukazujeme na potrebu stanovenia rámca sexuálneho správania v prostredí internetu ide o príklad, ktorý nemožno zovšeobecňovať, nakoľko v jednotlivých prípadoch môže intenzívne zaujatie erotickými, sexuálnymi a pornografickými stránkami na internete u niektorých osobností nepriaznivo akcelerovať a zasiahnuť aj do ďalších oblastí sociálneho života. Vzťah k pornografickému materiálu často súvisí s nižšou väzbou na rodinu, priateľov, s horšou sociálnou integráciou pričom internetom nadväzované kontakty sú vo väčšine prípadov neplnohodnotnou náhradou vzťahov v bežnom živote.

ZÁVER

Technologické zmeny menia spôsob, akým sa ľudia kontaktujú a nachádzajú jeden druhého a tiež spôsob, ako prilákať partnera respektíve - potenciálnu obeť. Zatiaľ, čo sociálne siete sú čoraz viac používané pre sociálny kontakt, ľudia majú stále väčší záujem o kontakt reálny - s partnerom z reálneho života, radšej ako s partnerom z kybernetického sveta. Zdá sa, že v určitej fáze vzťahu potrebujú fyzický kontakt, kontakt tvárou v tvár

a následne práve v týchto prípadoch dochádza k páchaniu sexuálne motivovaných trestných činov.

V podmienkach Slovenskej republiky a nadväzujúcich právnych noriem na tento problém je potrebné pripomenúť, že aj napriek tomu, že v Slovenskej republike je malé percento zdokumentovaných obdobných prípadov, nemožno tento druh trestnej činnosti podceňovať. Ide o prísne latentnú formu protiprávnej činnosti, ktorá prebieha v prostredí, ktoré je globalizované a tak mohutné, že informačné toky a zabezpečovanie dôkazov si vyžaduje dostatočné materiálno-technické a teoretické zabezpečenie, ako aj praktické skúsenosti, založené na overených postupoch v krajinách, ktoré proti tejto kriminalite účinne bojujú. Ochrana sexuálnej slobody limitovaním sexuálneho správania je účinnou cestou, ako zabezpečiť bezproblémové prostredie pre dospievajúcich adolescentov, ale aj pre dospelých jedincov.

LITERATÚRA

- BERSON, I. H. *Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth.* Štúdia. Tampa : University of South Florida. 2003. 19 s.
- EURÓPSKA KOMISIA. *Tlačová správa : „48 krajín na celom svete spojí svoje sily v boji proti zneužívaniu detí online“*. [online]. [cit. 2015-06-15]. Dostupné na internete: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1308_sk.htm.
- FOGEL, J. *Addictive and Sexual Behavior on the Internet.* [online]. [cit. 2015-08-15]. Dostupné na internete: < http://www.medscape.com/viewarticle/471656>.
- KOPECKÝ, K. *Cyber Grooming. Danger of cyberspace.* Štúdia. Olomouc. 2010. 18 s.
- KOVÁČOVÁ, D. *Sebahodnotenie a rizikové správanie v adolescencii.* Diplomová práca, Masarykova Univerzita : Praha, 103 s.
- MASCHAKANOVÁ, K. Súčasné formy páchania trestnej činnosti prostredníctvom informačných technológií. *In Justičná revue,* ISSN 1335-6461, 2013, roč. 65, č. 6-7, s. 884-892.
- MORIS, S. “The perfect family man who preyed on young chatroom girls“. In *Uk News, The Guardian* [online]. [cit. 2015-07-22]. Dostupné na internete: http://www.theguardian.com/uk/2003/oct/10/childprotection.society.
- SPILKOVÁ, J. Sexualita na internetu. In *Via Practica.* [online]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na internete: http://www.viapractica.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id =3804&magazine_id=1, s. 215-216.
- ZODPOVEDNE.SK. *Sexualita na internete.* [online]. [cit.2015-06-15]. Dostupné na internete: http://www.zodpovedne.sk/index.php/deti-v-sieti/sexualita-na-internete.

doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK v Bratislave
lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

plk. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
stanislav.sisulak@minv.sk

Lýdia ZEMANDLOVÁ

HISTORICKÉ ASPEKTY PROSTITÚCIE

Anotácia: *Diskusný príspevok rozoberá historické aspekty prostitúcie, ako spoločenského javu, ktorý existuje vo všetkých krajinách a kontinentoch. Autorka sa venuje histórii prostitúcie v jednotlivých vývojových fázach spoločnosti od staroveku po novovek, pričom poukazuje na to, že spoločenské vnímanie prostitúcie závisí od kultúrnych, etických a náboženských hodnôt jednotlivých historických období a postojov jednotlivých spoločností. Autorka sa zamýšľa aj nad koreňmi a príčinami prostitúcie.*

Abstract: *The contribution analysis the historical aspects of prostitution as a social phenomenon that exists in all countries and continents. The author of the contribution is focusing to the history of prostitution in various stages of development from ancient to modern times, pointing out that the social perception of prostitution depends on the cultural, ethical and religious values of different historical periods and attitudes of individual societies. The author also examines the origins and causes of prostitution.*

Kľúčové slová: *prostitúcia, prostitútky, sexuálne služby, verejné domy (nevestince), história, starovek, stredovek, novovek, príčiny prostitúcie*

Key words: *prostitution, prostitutes, sex services, public houses, history, ancient, medieval, modern times, causes of prostitution*

ÚVOD

„**Prostitúcia** (z lat. prostituere, pro a statuere - vystaviť dopredu, ukázať, odhaliť) je inštitucionalizovaná forma poskytovania sexuálnych služieb za peniaze či z iných pohnútok. Sprievodným znakom prostitúcie je promiskuita. Častým dôsledkom prostitúcie je potom plná identifikácia sa s rolou a profesionalizácia. V tradícii západným kresťanstvom ovplyvneného myslenia bola prostitúcia obvykle chápaná ako „nutné zlo“ (Tomáš Akvinský, Augustín), pretože vždy existovali radikálne prúdy, úplne a zásadne prostitúciu odmietajúce z morálneho a pragmatického hľadiska“.[250]

Z historického hľadiska sa s prostitúciou stretávame už v období staroveku, nachádzame ju v každej kultúre a jej spoločenské vnímanie závisí od kultúrnych, etických a náboženských hodnôt jednotlivých historických období a postojov jednotlivých spoločností. Prostitúcia sa vyskytovala vždy a všade, menilo sa len jej miesto v hierarchii sociálnych hodnôt, od akceptovania ako inštitúcie, cez toleranciu ku krutej perzekúcii. Prostitúciou sa obvykle rozumie prostitúcia ženská, existuje ale i prostitúcia mužská a detská.

HISTÓRIA PROSTITÚCIE

Starovek

Prvými prostitútkami v dejinách ľudstva boli kňažky, u ktorých to nebolo nič zvláštne, pretože ich poslanie bolo učiteľské a chrámy boli centrami vzdelanosti. Dôkazom toho je aj mezopotámsky Gilgamešov epos, ktorý vznikol približne 1 800 rokov pred našim letopočtom a je jedným z najstarších príbehov o prostitúcii v dejinách.[251]

V období staroveku bol výkon prostitúcie v niektorých krajinách organizovaný samotným štátom. Predstavitelia niekdajších najvyspelejších kultúr (India, Babylon) vytvorili

[250] URBAN, L., DUBSKÝ, J. Sociální deviace, s. 74.
[251] ADAMCOVÁ - KADUKOVÁ, I. Sakrálna prostitúcia. 21. 5. 2005. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://adamcova.blog.sme.sk/c/11242/Sakralna-prostitucia-1-cast.html.

takzvanú **„chrámovú prostitúciu“**, ktorá spočívala v posvätnej odovzdanosti sa bohu. Okrem chrámovej prostitúcie existovala **„prostitúcia pohostinná“**, ktorá bola súčasťou pohostinnosti k blížnemu a bola známa vo všetkých národoch starej civilizácie. Muž prenechal hosťovi svoju posteľ a ženu ako prejav jednej z foriem pohostinnosti.[252]

Prvé zmienky o **„posvätnej prostitúcii“** nachádzame aj vo Svätom písme, kde evanjelista Matúš vo svojej 21. kapitole a 31. verši píše: Kto z týchto dvoch splnil otcovu vôľu?“ Odpovedali: „ Ten prvý“. Ježiš im povedal: „ Veru hovorím vám: Mýtnici a neviestky vás predchádzajú do Božieho kráľovstva“.[253]

V období staroveku bola poslednou formou prostitúcie tzv. **„profánna prostitúcia“,** ktorá existovala najmä v zábavných podnikoch, hostincoch a nevestincoch. Profánne prostitútky nesmeli cestovať, ich odev sa odlišoval od ostatných žien, v Ríme nosili tógu, v Grécku šaty s kvetinovým vzorom. Nesmeli nosiť drahé látky, šaty červenej farby a šperky. Často mali zafarbené vlasy na červeno, alebo žlto, v Grécku dokonca na modro. Nesmeli sa zúčastňovať spoločenských akcií, často nesmeli chodiť cez deň ani po ulici, vstupovať do chrámu a zúčastňovať sa náboženských rituálov. Profánna prostitúcia rozkvitala, a preto sa s ňou často spájala sexuálna prirodzenosť ženy bez duchovného rozmeru (ženská zmyselnosť sa prestala spájať s darom božstva) a dokonca začal prevládať názor, že bola zvedená „temnými silami“ vo svojej nemravnej prirodzenosti.[254]

Grécko

V antickom Grécku bola prostitúcia neoddeliteľnou súčasťou života spoločnosti, vznikli prvé školy, ktoré vyučovali umenie prostitúcie a zasväcovali do tajov remesla. Solón, významný aténsky štátnik, filozof a zákonodarca sa zaoberal prostitúciou, ktorú používal v boji proti homosexualite, ako zákonnú ochranu manželstva a spôsob kontroly „divokého“ sexu. Solón predpísal mužom nevestince ako liek proti homosexualite, preto nechal zriadiť „prvý verejný dom“, z ktorého výnosy išli na stavbu chrámu Afrodity a do štátnej pokladnice.[255]

V Grécku sa vytvorili **tri veľké skupiny prostitútok:** obyvateľky nevestincov nazývané **dikteriady, auletridy** - tanečnice a hráčky na flautu a tretiu skupinu tvorili **hetéry.**

Dikteriady - „výstavné dievčatá“, pracovali väčšinou pre nejaký verejný dom, kde vystavovali svoje telo na obdiv v oknách alebo otvorených dverách. Dikteriady museli nosiť zvláštne oblečenie určenej farby alebo jasné znamenie, aby sa odlíšili od počestných žien. Boli to najčastejšie otrokyne, ale aj ženy a dievčatá, ktoré upadli do nešťastia a žili v núdzových podmienkach. Podliehali nižším úžerníkom, takže ich príjmy boli nízke, boli prísne kontrolované a zdanené.

Auletridy - boli hráčky na flautu, tanečnice, speváčky a komediantky. Neboli nútené zarábať si iba predajom vlastného tela, preto neplatili pre ne tak prísne pravidlá. Išlo o ženy, ktoré ovládali niektorú formu umenia, najčastejšie tanečné alebo hudobné. Boli využívané hlavne na slávnostiach a hrách a bolo možné ich pozvať aj do uzatvorenej spoločnosti.

Hetéry – boli považované za kráľovné všetkých ľahkých žien. Mali vysoké spoločenské postavenie a okrem erotického umenia mali tanečné a hudobné nadanie a vzdelanie. Hetéry

---

[252] ČERNÍK, J., METENKO, J. Mravnostná kriminalita, s. 18.
[253] Sväté písmo, Evanjelista Matúš, 21. kapitola, 31. verš, s. 1938.
[254] ADAMCOVÁ - KADUKOVÁ, I. Profánna prostitúcia v staroveku. 3. časť. 15. 2. 2012. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://adamcova.blog.sme.sk/c/11572/Profanna-prostitucia-v-staroveku-3-cast.html.
[255] CHMELÍK, J. Historie prostituce, s. 41.

boli spoločníčky vzdelaných mužov, často boli verné jednému mužovi niekoľko mesiacov, až rokov. Pre hetéry neplatili takmer žiadne pravidlá. [256]

Prístup Grékov k prostitúcii bol rozporuplný. Zatiaľ čo hetéry boli dovolené, pouličná prostitúcia a prostitúcia v lacných hoteloch bola zakázaná. Prostitúcia tu však bola považovaná za remeslo potrebné na prirodzenú ochranu manželstva a spôsob boja proti nevere.

Rím

Právo v Ríme určovalo neviestkam výnimočné postavenie a tieto boli často pri zrode dôležitých štátnych ustanovení. Verejná prostitúcia sa objavovala hlavne pri zvláštnych príležitostiach (slávnosti), ináč bola prostitúcia v Ríme nenápadná. V období rímskeho cisárstva rozkvital voľný sex a prostitúcia v rovnakej miere ako súboje gladiátorov. V Ríme rozkvitala skôr mužská prostitúcia, s ktorou Rím zachádzal rovnako ako s prostitúciou ženskou. Boli dovážaní mladí otroci, ktorých cena bola vysoká a v tej dobe boli považovaní za veľký luxus. Cenzúra dozerajúca nad mravmi bola v Ríme zavedená v piatom storočí pred našim letopočtom. Prostitútky potom nesmeli zanechávať napríklad závet, nesmeli svedčiť na súde a uzavierať manželstvo.[257]

Stredovek

Kresťanstvo vyzývalo ľudí k cudnosti, odriekaniu a pohlavnej zdržanlivosti. Ženy, ktoré sa bránili cirkevnej alebo štátnej kontrole, boli obviňované z čarodejníctva a boli prísne trestané. Podľa askétov boli ženy nádobami hriechu a mali byť zatratené. Ale aj cirkev sa postupne musela s prostitúciou zmieriť, pretože jej z toho vyplývali výhody v podobe príjmov z domov, ktoré prenajímala správcom nevestincov. V tom čase prostitútky vykonávali sexuálne služby pre vojakov a duchovných. [258]

V období vrcholného stredoveku sa rozhodli mestskí hodnostári zriadiť pre vojakov, cestujúcich a zámožných mešťanov takzvané zábavné domy. Ženy v tomto dome mali veľa výhod, mesto nad nimi držalo ochrannú ruku, nesmelo sa im ubližovať a okrádať o mzdu. Boli tiež dokonca chránené pred konkurenciou tých domov, ktoré vznikli bez povolenia. Prastaré remeslo prostitútok malo tak v stredovekom meste de facto svoje cechové pravidlá, bolo zaťažené daňami a chránené pred konkurenciou. Správu ženských domov vykonávalo síce mesto, ale muselo odvádzať cirkvi časť výnosu ako odplatu za prenajatý dom. Dokonca aj jeden z biskupov dal postaviť takýto dom.[259]

V období stredoveku sa vytvorili **3 kategórie prostitútok,** ktoré sa pomenovaním výrazne odlišovali od prostitútok z obdobia staroveku. Boli to: **metresy,** ktoré poskytovali služby na nadštandardnej úrovni, **smilnice** mali svojho „pasáka“, ktorého povinnosťou bolo strážiť a udržiavať ženu v práci a **prostitútky pracujúce vo verejných domoch**.[260]

Francúzsko bolo považované až do začiatku 11. storočia za centrum mravného úpadku. Prostitúcia bola považovaná za bezvýznamný hriech. Najčastejšími zákazníkmi parížskych prostitútok boli študenti, ktorí tvrdo bojovali proti potláčaniu prostitúcie. Najväčším odporcom prostitúcie bol Ľudovít IX., ktorý bol silne nábožensky založený

[256] VANÍČKOVÁ, E. Dětská prostituce, s. 15.
[257] CHMELÍK,J. Historie prostituce, s. 41.
[258] VANÍČKOVÁ, E. Dětská prostituce, s. 18.
[259] CHMELÍK, J., PORADA, V. Prostituce, její charakteristika, historie a právní aspekty, s. 501.
[260] VANÍČKOVÁ, E. Dětská prostituce, s. 19.

a rozhodoval sa bojovať proti nemravnosti svojich poddaných. Ľudovít IX. zakladal v mestách domy, kde sa prostitútkam ochotným zanechať svoje povolanie ponúkala ochrana, živobytie, bývanie a dokonca aj renta. Jeho výzvu však poslúchlo len veľmi málo žien. Z tohto dôvodu sa rozhodol vydať tzv. „edikt prostitútok“, v ktorom hrozil každej prostitútke, ktorá nezanechá svoje remeslo, zhabaním všetkého jej majetku a vyhnaním z mesta. O sto rokov neskôr boli vymyslené opatrenia, ktoré sa využívajú dodnes. Ich cieľom bolo obmedzenie prostitúcie na určitú časť mesta alebo ulicu, ako aj zreteľné označenie prostitútok na verejnosti, aby sa odlíšili od počestných žien. Po týchto opatreniach vznikla tzv. „ulička lásky“, kde prostitútkam velila abatiša. Raz v týždni musel všetky obyvateľky uličky lásky prezrieť lekár a pokiaľ bola niektorá z nich chorá, musela odísť.[261]

Novovek

Na začiatku pätnásteho storočia sa konal cirkevný koncil v Kostnici. Tam sa vo vysokom počte zhromažďovali prostitútky, pretože tu nachádzali klientelu rôzneho druhu - duchovenstvo, vojakov, učencov a hodnostárov všetkého druhu. Bolo to obdobie, kedy dochádza k mravnému úpadku pápežstva. Pápež dal v tej dobe postaviť verejný dom a za pápežom do Ríma sa presídľovalo veľa ľudí a hlavne kurtizány. **Kurtizány** boli ženy vzdelané, emancipované, hovorili niekoľkými jazykmi, recitovali básne, spievali. Objavovali sa na najznámejších obrazoch a veľa sa o nich písalo. Kurtizány sa orientovali na najlepšiu klientelu, prenajímali si krásne byty a žili v prepychu. [262]

V polovici 15. storočia zachvátila Európu epidémia nazývaná syfilis. Väčšina verejných sexuálnych inštitúcií bola uzatvorená a prostitúcia bola zdiskreditovaná. Prostitútky v tomto období museli platiť daň a tiež museli byť označené spravidla červenou stužkou alebo odznakom na ramene. Mestá sa snažili zhromažďovať prostitútky do určitej časti, poskytovali im dvoch lekárov, aby sa zabránilo šíreniu epidémie syfilisu. Začali sa tiež objavovať prvé opatrenia a nariadenia proti tejto epidémii. V šestnástom storočí mala prostitúcia oveľa menší význam. Prostitútky síce existovali, remeslu sa venovali sami alebo v malých verejných domoch, ale neboli oficiálnou súčasťou ich života.

Luxus a veľkoleposť sexuálnych zariadení v 17. a 18. storočí mal vrátiť hosťom dôveru v prostitúciu. Využívali sa k tomu špeciálne vyškolené prostitútky. Kurtizány chodili na prechádzky a dohodovali si schôdzky. V 18. storočí bola prostitúcia najobľúbenejšou oblasťou zábavného priemyslu. Veľkou odporkyňou prostitúcie bola Mária Terézia. Vydávala rôzne nariadenia, mravnostné zákony a dokonca vytvorila celý aparát strážcov mravnosti. Medzi tresty za vykonávanie najstaršieho remesla patrilo napríklad strihanie vlasov, nútené práce a v niektorých prípadoch aj popravy. Prostitútky, ktoré napriek tomu vykonávali svoje remeslo sa uchyľovali k rôznym trikom. Najznámejšie boli viedenské chyžné, ktoré sa schovávali do uniforiem chyžných, pracovali v počestných domoch, kde nemala prístup mravnostná polícia. [263]

Mestom lásky v 18. storočí bol Paríž, nazývaný aj hriešny Babylon. Prostitútky sa zhromažďovali najmä v Palais Royal, kde sa prechádzali po záhradách a prijímali pozvánky na večer. V roku 1836 boli odtiaľ všetky kurtizány vyhnané. V Paríži boli prostitútky evidované pomocou zoznamov, ktoré viedol hlavný inšpektor. Ten bol povinný každý mesiac vyradiť z činnosti tristo až štyristo dievčat a poslať ich do nemocnice, alebo za hranice mesta. Taktiež

[261] CHMELÍK, J., PORADA, V. Prostituce, její charakteristika, historie a právní aspekty, s.501-502.
[262] VANÍČKOVÁ, E. Dětská prostituce, s. 19.
[263] CHMELÍK, J. Historie prostituce, s. 42-43.

sa prijali opatrenia, na základe ktorých bolo možné dať majiteľom pohostinstiev a ubytovateľom vysokú peňažnú pokutu, ak prijali prostitútku. V 19. storočí sa vytvorila silná kapitalistická vrstva. Táto dávala prednosť podnikom, kde si mohla vyberať z veľkého počtu dievčat, ktoré boli vystavené nahé a mali pevnú cenu. V roku 1840 bolo v Paríži napočítaných dvesto takýchto zariadení. [264]

V 19. storočí v období puritánstva, kedy „slušná" žena nesmela mať pôžitok zo sexu, sexuálny priemysel rozkvital. Manželia si nachádzali iné ženy, s ktorými mohli uspokojiť svoj sexuálny pud. V druhej polovici 19. storočia vznikali početné hnutia za emancipáciu žien, smerujúce proti prostitúcii. Podľa ich názorov prostitúcia pramení zo sociálneho útlaku žien, zlého prístupu k vzdelaniu a dvojitej morálky mužov. V tom čase žilo v Paríži 30 tisíc prostitútok aj keď registrovaných bolo necelých 6 tisíc. Boli rozdelené do niekoľkých kategórií a zákazník si mohol vybrať. V nevestincoch po celej Európe rozkvital obchod s dievčatami. V rakúskej monarchii bol v roku 1852 prijatý nový zákon, ktorý zveruje prostitúciu do starostlivosti obcí, zavádza zdravotné knižky a evidenciu prostitútok. Prostitúcia sa stala spoločnosťou tolerovaná a kontrolovaná políciou. Občasné neprimerané zásahy policajtov voči prostitútkam a zneužívanie ich moci boli jedným z hlavných dôvodov prijatia aboličného zákona (abolire = odstrániť). Abolicionistická predloha navrhovala zákaz prostitúcie a jej trestné stíhanie, avšak nakoniec bola prijatá miernejšia podoba zákona, podľa ktorej štát zasahuje proti prostitúcii len v prípade narušenia verejného záujmu, najčastejšie verejnej mravnosti.[265]

V roku 1922 bol schválený zákon **„o potieraní pohlavných chorôb"**, ktorý ako prvý **aboličný zákon** v strednej Európe zakazoval zriaďovať nevestince. K odstraňovaniu zla mala slúžiť pohlavná výchova, ako súčasť občianskej náuky, zdravotnej a mravnej osvety. V skutočnosti bola prostitúcia vykonávaná aj naďalej v skrytej podobe. Výsledkom tohto zákona bol nielen nárast počtu verejných domov a prostitútok pracujúcich v nich, ale aj nárast chorých pohlavnými chorobami. V 90-tych rokoch 19. storočia sa rozšíril syfilis v takej miere, o akej história nikdy nepočula. [266]

V období svetových vojen začal vznikať nový typ nevestincov, a to tzv. pojazdný poľný puff, ktorý sa objavoval najmä v posádkových mestách. Vojaci mali povolené stýkať sa so ženami, avšak museli sa vyhýbať nebezpečenstvu pohlavných chorôb a tiež prezradeniu vojenského tajomstva (to platilo najmä pre dôstojníkov). Novinkou tohto obdobia bolo používanie prostitútok ako tajných informátoriek nasadených na dôstojníkov. Jednou z najznámejších vyzvedačiek bola Mata Hari.[267]

V roku 1946 bolo uzákonené uzavretie verejných domov. V dôsledku toho sa zvýšil počet prostitútok v uliciach, ktoré neplatili dane, zdvojnásobil sa počet chorých na syfilis a narastala homosexualita. Proti prostitúcii brutálnym spôsobom zasiahlo nacistické Nemecko, ktoré prostitútky a pasákov posielalo do koncentračných táborov. Po vojne si sex a prostitúcia vytvorili novú ríšu v bytoch a apartmánoch, za pomoci telefónnych liniek. Táto forma vykonávania prostitúcie bola horšie dostupná, nebezpečnejšia a ťažšie zničiteľná ako akákoľvek predtým.[268]

V dvadsiatom storočí začali viaceré štáty vnímať prostituujúcu osobu ako obeť a prostitúciu ako ponižovanie ľudskej dôstojnosti. V roku 1949 Valné zhromaždenie

---

[264] CHMELÍK, J., PORADA, V. Prostituce, její charakteristika, historie a právní aspekty, s. 503.
[265] VANÍČKOVÁ, E. Dětská prostituce, s. 21.
[266] Tamtiež, s. 22.
[267] CHMELÍK, J., PORADA, V. Prostituce, její charakteristika, historie a právní aspekty, s. 503.
[268] Tamtiež, s. 503.

Organizácie Spojených národov prijalo **Konvenciu boja proti zneužívaniu ľudských bytostí a vykorisťovaniu blížneho prostitúciou.** V šesťdesiatych rokoch 20. storočia vznikli silné odborové združenia osôb poskytujúcich prostitúciu, ktoré začali presadzovať hlavné požiadavky: dekriminalizovanie prostitúcie, slobodu prejavu, právne zabezpečenie a pod.

V roku 1985 sa konal v Amsterdame prvý **medzinárodný kongres prostitútok.** V roku 1986 vznikla v Bruseli **Svetová charta práv prostitútok**, ktorá vyjadruje požiadavky na zrovnoprávnenie prostitúcie medzi ostatnými zárobkovými činnosťami. Požiadavky, ktoré sú zhrnuté do ôsmich bodov požadujú:

1. odkriminalizovať prostitúciu a regulovať ju podľa zákonov obchodu,
2. zabezpečiť prostitútkam slobodu prejavu, materstva, sobášov, podporu v nezamestnanosti a sociálne poistenie,
3. zabezpečiť slobodu výberu miesta pre výkon prostitúcie,
4. zabezpečiť povinné zdravotné prehliadky pre všetkých sexuálne aktívnych obyvateľov, nielen prostitútky,
5. zriadiť poradenské, právne a ubytovacie služby pre prevenciu detskej prostitúcie,
6. zaviesť rovnaké dane pre prostitútky ako pre bežných podnikateľov,
7. pomáhať pri odstraňovaní stigmatizácie a diskriminácie prostitúcie,
8. akceptovať organizácie a združovanie sa prostitútok a ex prostitútok.[269]

Medzi ďalšie dokumenty, ktoré zohrávajú významnú úlohu v postojoch a boji proti prostitúcii možno zaradiť - Univerzálnu deklaráciu práv človeka, Konvenciu za potláčanie obchodu s ľudskými bytosťami a profitovania z prostitúcie iných osôb, Deklaráciu o eliminácii diskriminácie žien, Deklaráciu o odstránení násilia páchaného na ženách, Dohovor o právach dieťaťa, Chartu sexuálnych a reprodukčných práv.[270]

Medzinárodná organizácia práce vo svojej správe z augusta 1998 odporúča všetkým štátom za účelom riešenia otázky prostitúcie prijať nasledovné opatrenia:

- potláčať detskú prostitúciu,
- odstrániť zneužívanie osôb, ktoré vykonávajú prostitúciu (pre osoby, ktoré sa dobrovoľne rozhodli vykonávať prostitúciu zabezpečiť také pracovné a sociálne podmienky, ako pre pracujúcich v iných oblastiach a zároveň pomôcť obetiam násilia a obchodovania s ľuďmi),
- sprehľadniť oblasť sexuálneho priemyslu,
- uprednostňovať zdravotné hľadisko pri vykonávaní prostitúcie,
- dekriminalizovať vykonávanie prostitúcie a viesť o jej poskytovateľoch interné záznamy.[271]

ZÁVER

Podľa Jána Chmelíka, ktorý sa predmetnou problematikou zaoberá, neexistuje na svete spoločnosť, ktorá by sa dokázala prostitúcie zbaviť. Podľa uvedeného autora neobstojí na základe štatistických ukazovateľov tvrdenie, že prostitúciu zvyšujú také faktory, ako sú bieda a nezamestnanosť. V niektorých štátoch hospodárska prosperita a blahobyt percento prostitúcie naopak zvyšujú. Ani možnosť úplnej zamestnanosti žien nie je riešením. Chmelík

[269] BLEYOVÁ, D. Prostitúcia ako sociálno-patologický jav : Diplomová práca. [cit. 2015-03-20]. s. 24-26. Dostupné na internete: http://diplomovka.sme.sk/zdroj/3259.pdf.
[270] Tamtiež, s. 26.
[271] CHMELÍK, J. Prostituce, její charakteristika a právní aspekty, s. 209.

uvádza, že za účelom zistenia sociálnych príčin prostitúcie boli uskutočnené rôzne výskumy, ktoré konštatovali, že prostitúcia nie je vykonávaná len za účelom sexuálneho uspokojenia, ale aj zo zištných dôvodov. Prostitúciu vykonávajú rôzne skupiny žien. Niektoré pochádzajú z neúplných alebo rozvrátených rodín, iné sa neuplatnili v práci pre svoj oneskorený duševný vývoj alebo nízku kvalifikáciu. Podľa uskutočnených výskumov, najväčší vplyv na rozvoj prostitúcie má asi rodinné prostredie, v ktorom tieto ženy a dievčatá prežili detstvo. Prostitútky väčšinou pochádzajú z neúplných, alebo rozvrátených rodín, mnohé utekajú z domu už v detstve, väčšina z nich je závislá na drogách. Pre mnohé je prostitúcia prostriedkom pre získanie peňazí na obstaranie narkotika.[272]

Prostitúcia ako taká je v Slovenskej republike fenomén, ktorý sa prieči dobrým mravom, no jej vykonávanie nie je trestné. Za trestný čin sa považujú jej sprievodné javy, ako kupliarstvo - § 179 TZ (Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov) alebo organizovaný obchod s ľuďmi - § 367 TZ. V mestách sa prostitúcia vykonáva na uliciach, v erotických masážnych kluboch, v striptízových baroch, alebo prostredníctvom eskortných služieb. Sexuálne služby sú tiež dostupné prostredníctvom inzerátov v tlači, web stránok a chatových serverov na internete. Pololegálne formy prostitúcie existujú v niektorých erotických masážnych salónoch. Zatiaľ čo niektoré prevádzky sú skutočné salóny, ponúkajúce erotické tance, striptíz či tancovanie pri tyči, mnohé z nich prevádzkujú nevestince. Ďalšou oblasťou sú rôzne priváty a súkromné byty s dievčatami, ktoré čakajú na telefóne. Pretože pomerne veľká časť prostitútok poskytujúcich sexuálne služby formou pouličnej prostitúcie je zo sociálne slabých a odkázaných vrstiev obyvateľstva, hrozí riziko, že výkon ich činnosti môže prerásť z dobrovoľnej na nútenú formu.[273]

Každý z nás má možnosť voľby vyplývajúcej z vlastnej ľudskej jedinečnosti, alebo z princípov demokracie. Voľba je aj otázkou definovania normality v tej ktorej spoločnosti, ktorej charakter sa v priebehu historického vývoja zmenil. Je naivné si myslieť, že prostitúciu sa podarí úplne odstrániť. Útechou môže byť snáď len čiastočné usmernenie a zmiernenie jej foriem, hlavne čo sa týka detskej prostitúcie.

LITERATÚRA

- ADAMCOVÁ - KADUKOVÁ, I. *Sakrálna prostitúcia :* 1. časť. 21. 5. 2005. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://adamcova.blog.sme.sk/c/11242/Sakralna-prostitucia-1-cast.html.
- ADAMCOVÁ - KADUKOVÁ, I. *Profánna prostitúcia v staroveku :* 3. časť. 15. 2. 2012. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://adamcova.blog.sme.sk/c/11572/Profanna-prostitucia-v-staroveku-3-cast.html.
- BLEYOVÁ, D. *Prostitúcia ako sociálno-patologický jav* : Diplomová práca. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2006. [cit. 2015-03-20]. s. 24-26. Dostupné na internete: http://diplomovka.sme.sk/zdroj/3259.pdf.
- ČERNÍK, J. METENKO, J. *Mravnostná kriminalita,* Bratislava : Akadémia PZ, 2001. ISBN 80-8054-164-7.
- CHMELÍK,J. Historie prostituce. In *Karlovarská právní revue*, 2010, roč. 6, č. 1. ISSN 1801-2193.
- CHMELÍK,J. Prostituce, její charakteristika a právní aspekty. In *Kriminalistika,* 2003, roč. XXXVI, č.3. ISSN 1210-9150.
- CHMELÍK, J., PORADA,V. Prostituce, její charakteristika, historie a právní aspekty. In *Bezpečnostní teorie a praxe :* Zvláštní číslo - 2. díl, 2002. ISBN 80-7251-116-5.
- MARKO, M. *Prostitúcia ako spoločenský jav,* Bratislava : Akadémia PZ, 2008.
- URBAN, L. DUBSKÝ, J. *Sociální deviace*, Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-133-5.
- URBAN, L. DUBSKÝ, J. *Sociální patologie,* Praha : PA ČR, 2011. ISBN 978-80-7251-361-1.

[272] CHMELÍK, J. Historie prostituce, s. 40.

[273] Analýza situácie v oblasti prostitúcie a s ňou súvisiaceho dopytu po sexuálnych službách. In Záverečná správa z výskumu, s. 14.

- VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce.* Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1138-9.
- Katedra Kriminológie Akadémie PZ v Bratislave. *Záverečná správa z výskumu.* Bratislava : Akadémia PZ v Bratislave, 2012.

JUDr. Lýdia Zemandlová, CSc.
Katedra verejnoprávnych vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
lydia.zemandlova@minv.sk

Dominik ŠKOHEL

MRAVNOSTNÁ KRIMINALITA A INTERNET

***Anotácia**: Autor v príspevku analyzuje najčastejšie formy páchania mravnostnej kriminality na deťoch, najmä grooming, sexting a konkrétne trestné činy proti ľudskej dôstojnosti. Definuje ich príčiny a možnosti ich prevencie. V závere analyzuje skutkové podstaty trestných činov výroby detskej pornografie, rozširovania detskej pornografie a trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona.*

***Abstract**: The author analyses in the article the most common forms of moral crimes against children, in particular grooming, sexting and specific offenses against human dignity. He defines the causes and possibilities of their prevention. At the end he analyses the elements of the crime of production of child pornography, dissemination of child pornography and sexual abuse offense accordance with § 201a of the Criminal Code.*

***Kľúčové slová**: grooming, kyberšikana, sexting, detská pornografia, sexuálne zneužívanie*

***Key words**: grooming, cyberbullying, sexting, child pornography, sexual abuse*

ÚVOD

Na začiatok je potrebné si uvedomiť, že Internet a jeho využívanie sa stalo za posledné roky absolútnou súčasťou denno-denného režimu takmer väčšiny ľudí žijúcich v dostatočne zmodernizovanom priestore. Nebolo by správne napísať, že ide o súčasť každodenného života každého vzhľadom na to, že stále existujú rodiny a jednotlivci, ktorí pre svoj osobný či pracovný život možnosti internetu nevyužívajú alebo využívajú len v minimálnej miere, a to už z rôznych dôvodov. Tiež nemožno opomenúť maloletých a osoby vo vyššom veku, ktorí zase naopak nevyužívajú prostriedky moderných technológii kvôli tomu, že nemusia chápať ich fungovanie a spôsob ako ich používať. Dôležitým faktom však je, že čoraz častejšie a čím ďalej a v mladšom veku sa práve deti dostávajú k obsahovým zložkám Internetu. Prečo tomu tak je? Faktory, ktoré ovplyvňujú práve deti k tomu, aby v rámci, či už voľného času alebo času venovaného vzdelaniu využívali Internet, sú rôzne. Vo svojom príspevku sa budem venovať najčastejším formám páchania mravnostnej kriminality na internete, ktorá zasahuje nielen do fyzického, ale aj emocionálneho rozvoja detí, čím ich do istej miery môže ovplyvniť v ich budúcom živote. Poslednú časť príspevku venujem stručnej analýze trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, konkrétne výrobe detskej pornografie, rozširovaniu detskej pornografie a tiež trestnému činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona.

KYBERGROOMING

Jednými z najčastejších foriem mravnostnej trestných činov, ktoré sú páchané na deťoch prostredníctvom internetu sú určite kybergrooming alebo kyberšikana. V tejto súvislosti je potrebné uvedomiť si, že práve vek a emocionálna vyspelosť dieťaťa je v otázke následkov kyberšikany veľmi dôležitá, pretože nie každé dieťa sa dokáže v rovnakom veku vysporiadať s negatívnymi následkami tejto formy mravnostnej kriminality rovnako ako jeho rovesníci, preto aj stupeň emocionálneho prežívania a inteligencie ovplyvňuje negatívny dopad na jeho či fyzické alebo emocionálne prežívanie.

Príčiny kriminality páchanej na deťoch a na mládeži sú spravidla klasifikované do troch základných skupín. Podľa J. Chromého tieto skupiny možno rozdeliť na faktory

pôsobiace v spoločnosti, faktory pôsobiace v rodine a faktory, ktoré spočívajú v jednotlivcovi.[274]

Na základe tejto kategorizácie príčin, kedy dochádza k páchaniu mravnostnej kriminality na deťoch, môžeme potom tvrdiť, že dôvody prečo k tomuto negatívnemu javu dochádza sú rôzne a s určitosťou môžem tvrdiť, že ich bližšia analýza by si vyžiadala širší priestor.

Pokroky v oblasti informačnej a komunikačnej technológie umožnili rozvíjaniu sa nevhodného sexuálneho záujmu o deti práve zo strany dospelých, ktorí prostredníctvom nich môžu v súčasnosti jednoduchšie nadviazať kontakt s deťmi, takýto kontakt naďalej alebo po dlhšiu dobu udržiavať a rozvíjať ho, práve za účelom ich sexuálneho zneužitia. Kyberšikana je fenoménom prítomným najmä pri sociálnych sieťach, kde čoraz častejšie dochádza k vytváraniu si anonymných profilov, v ktorých páchatelia uvádzajú nepravdivé údaje s cieľom získať si dôveru dieťaťa. Vytváranie si takýchto nepravdivých profilov síce môže vyvolať u dieťaťa dôveru, avšak dôležitým faktorom je tiež úroveň rozumovej vyspelosti páchateľa v spôsobe, akým s dieťaťom následne prostredníctvom internetu komunikuje.

Tento anonymný páchateľ sa kyberšikany dopúšťa tiež z rôznych dôvodov a pri jej realizácii sa snaží dosiahnuť rôzny cieľ. Takýmto cieľom môže byť už samotné písanie, ktoré páchateľa sexuálne uspokojuje, kybersex, ďalej môže ísť o vymámenie fotografií, poprípade získať si jeho dôveru až v takej miere, kedy dôjde k reálnemu stretnutiu s cieľom páchania následnej mravnostnej kriminality už v reálnom svete.

Kybersex môžeme definovať ako sexuálne vzrušenie sa za pomoci počítačovej technológie, špeciálne za využitia virtuálnej reality či výmeny správ s iným človekom prostredníctvom počítača.[275]

Pri kyberšikane páchateľ zväčša postupuje premyslene a volí si postup, ako najľahšie, ale zároveň najopatrnejšie, presvedčí dieťa o veciach, ktoré mu prostredníctvom písaného slova oznamuje. Začiatočnou fázou, ako som už vyššie spomenul, je vzbudiť dôveru u dieťaťa. Páchateľ takúto dôveru môže u dieťaťa získať rôznymi spôsobmi a ich kombináciami. Ide predovšetkým o vytvorenie si falošnej identity a prispôsobovanie si informácií, ktoré dieťaťu oznamuje podľa toho, čo je dieťaťu najbližšie. Dieťa sa páchateľovi predstaví, opíše mu aké má záujmy, kam chodí do školy a podobne. Páchateľ na základe takýchto informácií prispôsobí svoju nasledovnú komunikáciu tak, aby dieťaťu posunul falošné informácie o sebe, pričom sa pridržiava rozsahu vedomostí, ktoré z doposiaľ prebiehajúcej komunikácie s dieťaťom nadobudol. Tým, že pri tejto komunikácii tiež využíva výrazy a spôsob konštrukcie viet, aké používa aj samotné dieťa, vzbudzuje tým u neho dôveru rovnocenného partnera a dieťa sa mu následne zdôveruje o veciach, o ktorých by sa za iných okolností cudziemu človeku nezverilo.

Ďalším štádiom kybergroomingu býva skutočnosť, že dieťa sa po prvej komunikácii s páchateľom opätovne vracia na internet a pokračuje v nej, samé páchateľa kontaktuje. Páchateľ využíva dôveru dieťaťa, snaží sa ho presvedčiť o tom, že rozumie jeho pocitom, že si myslí to isté a snaží sa ho takýmto spôsobom oddeliť od ostatnej spoločnosti, aby jeho ovplyvňovanie bolo nepretržité. Dieťa sa uchýli k internetovej komunikácii, menej chodí von s kamarátmi, väčšinu času trávi doma za počítačom pričom si neuvedomuje vážnosť situácie.

[274] CHROMÝ, J. Kriminalita páchaná na mládeži : aktuální jevy a nová právní úprava v České republice, s. 39.
[275] Oxford dictionaries, the world's most trusted dictionaries. Cybersex. [online]. 2011. [cit. 2015-16-03]. Dostupné na internete: http://oxforddictionaries.com/definition/cybersex.

Samozrejme páchateľ môže ako odmenu za to, že dieťa s ním komunikuje mu poskytnúť ďalšie informácie, poprípade pri dlhodobej komunikácii môže dieťaťu doručiť nejaký dar v podobe hračky, peňazí alebo iného charakteru podľa toho, čo by dieťa najviac potešilo.

Takýmto spôsobom sa dieťa už viac nezamýšľa nad tým, či ide skutočne o človeka, za ktorého sa páchateľ vydáva alebo nie. Všetky tieto prejavy páchateľa smerujú k získaniu informácií od dieťaťa, čím ďalej, tým viac osobnejšieho charakteru, akými sú napríklad fotografie, videá, poprípade samotná adresa bydliska.

Niektorým páchateľom stačí pre ich vlastné uspokojenie forma komunikácie s dieťaťom čisto neosobná, teda len prostredníctvom písaného slova. Závažnejšou formou je už reálna možnosť osobného stretnutia sa s dieťaťom. Páchateľ po predošlých fázach kybergroomingu sa pokúša dieťa presvedčiť o osobnom stretnutí. Takýto návrh môže podať buď ako dohodu medzi nimi alebo aj vo forme vyhrážky, pod ktorou sa vyhráža dieťaťu napr. zverejnením jeho fotografií, ktoré páchateľovi poslalo, poprípade zverejnenia adresy alebo neočakávanej návštevy. Dieťa pochopiteľne v snahe zatajiť skutočnosť, že páchateľovi poslalo materiály o sebe, ktoré majú intímny charakter, naďalej žije v strachu a z obavy prezradenia sa a pokračuje v komunikácii s páchateľom, ktorý využíva na to jeho bezbrannosť.

Na dieťa takéto hrozby vplývajú mimoriadne negatívne, čoho dôsledkom je strach z prezradenia jeho činnosti na internete, ak by sa páchateľ vyhrážal, že prezradí jeho rodičom, na aké internetové stránky ich dieťa chodí a podobne. Dieťa následne pod takouto hrozbou radšej udržuje s páchateľom internetový kontakt a uchýli sa k ďalšej konverzácii s ním.

Najzávažnejšou formou, ktorá už nie je len vo forme neosobnej, písanej, je reálne stretnutie sa s dieťaťom. „Nalákání dítěte pomocí internetu k sexuálnímu chování, manipulativní zacházení s dětmi realizované zejména prostřednictvím chatu, které může vést až k osobnímu setkání a zneužití dítěte.“ [276]

Páchateľova celá predošlá internetová aktivita bola prostriedkom na to, aby sa mohol s dieťaťom reálne stretnúť, za účelom uspokojenia vlastných potrieb, čoho dôsledkom môže byť páchanie trestnej činnosti napr. vo forme sexuálneho zneužívania.

SEXTING

K ďalším praktikám, ktoré páchatelia mravnostnej kriminality často využívajú k uspokojovaniu svojich sexuálnych potrieb, čoho následkom býva sexuálne zneužívanie detí, patrí sexting.

Sexting môžeme definovať ako akt, pri ktorom dochádza k posielaniu sexuálne explicitných fotografií alebo správ prostredníctvom emailov, krátkych textových správ alebo prostredníctvom sociálnych sietí.[277]

Obsahom sextingu sú teda fotografie alebo videá, ktoré zobrazujú intímnu sféru svojho odosielateľa, ktorý sa stane následnou obeťou mravnostnej kriminality. V rámci sextingu dieťa v domnienke, že ide o osobu, za ktorú sa páchateľ vydáva, zašle svoje fotografie alebo videá, ktoré zachycujú časti jeho obnaženého tela alebo celkovú nahotu. Páchateľ následne tieto materiály môže zneužiť pre vydieranie dieťaťa, napr. pod hrozbou, že bude verejne zosmiešnené alebo mu iným spôsobom spôsobí škodu na cti. Je nutné si

[276] BLATNÍKOVÁ, Š. Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí, s. 47.
[277] Oxford dictionaries, the world's most trusted dictionaries. Sexting. [online]. 2011. [cit. 2015-03-16]. Dostupné na internete: http://oxforddictionaries.com/definition/sexting.

uvedomiť, že takéto praktiky môžu do výraznej miery ovplyvniť ďalší život dieťaťa, ktoré pod hrozbou, že jeho intímne fotografie alebo videá budú zverejnené bude plniť požiadavky, ktoré mu páchateľ prostredníctvom komunikačných zdrojov prikáže.

Je mimoriadne dôležité, v rámci bezpečnej výchovy, sledovať výrazné zmeny v spôsobe života dieťaťa, ktoré sa môžu prejaviť v sociálnej izolovanosti, zanedbávaní školských povinností, strachu z vonkajšieho sveta či neustálym vysedávaním za počítačom. Takéto útoky vo forme vyhrážok môžu nasledovať okamžite po odoslaní intímnych materiálov páchateľovi, avšak môže k ním dôjsť aj neskôr, kedy páchateľ úmyselne zneužíva strach a obavu dieťaťa na to, aby mu posielalo aj v budúcnosti podobné intímne materiály.

Páchateľom tejto formy mravnostnej kriminality však nemusí byť len osoba, ktorá priamo komunikovala s dieťaťom ako obeťou, ale môže ísť o celkom inú osobu, ktorá sa k fotografiám alebo videám s intímnym obsahom sama dostala prostredníctvom ich nájdenia na webovej stránke so sexuálnym obsahom, alebo v albumoch fotografií na sociálnych sieťach alebo v tzv. diskusných miestnostiach ,,chat rooms“. Práve pre tieto internetové stránky je typické, že ich pravidelnými návštevníkmi sú deti a mladiství, čo pre páchateľov vyššieho veku tvorí živnú pôdu pre páchanie mravnostnej kriminality.

Je nutné si tiež uvedomiť, že prístup ku stránkam so sexuálnym obsahom je mimoriadne jednoduchý a aj napriek upozorneniam, ktoré takéto webové lokality zobrazujú mladiství a deti ich jednoducho nerešpektujú a so záujmom také upozornenia len ,,odkliknú“ a bez akýchkoľvek overovacích procesov sa priamo dostanú k želanému obsahu. Preventívnym opatrením by možno bolo zabezpečenie počítača v takom zmysle, že stránky, ktoré obsahujú určité slovné spojenia boli zakódované a deti by k nim pochopiteľne nemali prístup. Na druhej strane však je potrebné uviesť, že pokiaľ sa dieťa k takým stránkam nedostane doma, môže tak učiniť na inom mieste, kde má voľný prístup k internetu. Sexting priamo súvisí tiež s výrobou a rozširovaním detskej pornografie na čo nasledovne poukážem.

VÝROBA A ROZŠIROVANIE DETSKEJ PORNOGRAFIE NA INTERNETE

Už v predchádzajúcom texte som spomenul, že sexting ako forma páchania mravnostnej kriminality priamo súvisí s výrobou a rozširovaním detskej pornografie. Tým, že Internet ponúka svojim užívateľom naozaj bezproblémový prístup k pornografickým materiálom, čoraz častejšie sú obeťami takejto trestnoprávne postihnuteľnej aktivity samotné deti.

Páchateľ dopúšťajúci sa kyberšikany alebo sextingu, ako som už skôr analyzoval, využíva Internet s cieľom sexuálneho uspokojovania tým, že dieťa ako obeť týchto praktík odosiela páchateľovi svoje intímne fotografie alebo videá v domnienke, že osobu s ktorou komunikuje pozná a dôveruje jej. Tým, že sám páchateľ disponuje takýmito materiálmi, ktoré zachycujú obnažené časti tela dieťaťa, ktoré získava s cieľom smerujúcim k sexuálnemu uspokojeniu sa môže na účely trestnoprávneho postihu napĺňať skutkovú podstatu hneď niekoľkých trestných činov, závisí to od toho, v akom úmysle sa konania dopustil, aký bol jeho ďalší úmysel a ako naloží so získaným materiálom.

Pokiaľ páchateľ takto získaný materiál získal v úmysle výroby detskej pornografie, čím došlo k zneužitiu dieťaťa tým, že využil jeho nedostatočnú psychickú zrelosť a pre nedostatok veku ešte nemohlo byť spôsobilé posúdiť dôsledky svojho konania, napĺňa týmto konaním skutkovú podstatu trestného činu výroby detskej pornografie podľa ustanovenia § 368 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona (ďalej len Trestný zákon). Trestného činu výroby detskej pornografie sa však nedopúšťa len páchateľ, ktorý od dieťaťa vymámi predmetný

pornografický materiál, ale dopustí sa ho aj osoba, ktorá akýmkoľvek spôsobom prispeje k tomu, že dieťa je zneužité na výrobu detskej pornografie.

Je irelevantné, či je dieťa zneužité na výrobu detskej pornografie osobou zodpovednou za jeho výchovu alebo niekým iným, kto využije príležitosť a okolnosti, ktoré sa mu naskytli.[278]

Ako príklad možno uviesť napr. rodiča dieťaťa, jeho učiteľa, alebo inú osobu, ktorá umožní jeho zneužitie. Okrem týchto osôb sa výroby detskej pornografie dopustí aj osoba, ktorá sa inak podieľa na jej výrobe. Môže ísť o osobu, ktorá zabezpečila dieťa na výrobu detskej pornografie, poprípade toto dieťa nahovára na také konanie alebo ho poučuje, či pod sľúbením možného peňažného zárobku ho prehovára, aby sa takého konania zúčastnilo. Môže ísť tiež aj iné praktiky, ktorých obsahom je akékoľvek iné podieľanie sa na výrobe detskej pornografie.

Odhliadnuc od trestného postihu páchateľa tak závažnej trestnej činnosti nemožno zabudnúť na dieťa, ktoré sa stalo obeťou páchateľovho konania, z hľadiska trestnoprávneho možno hovoriť o poškodenom. Dieťa môže byť takým konaním poznačené celý život, môže si vybudovať vnútorný odpor k intímnemu životu, môže mať problémy so zaradením sa do spoločnosti, s vybudovaním si vzťahu a s nadviazaním nových kontaktov. Strach a obava z predošlých skúseností môžu z neho vytvoriť človeka pohybujúceho sa a tráviaceho zvyšok svojho života mimo spoločnosti, a tým aj ho aj ochudobnia o celý rad nových poznatkov, vzdelanie a celkový osobný rozvoj.

V súvislosti s detskou pornografiou a Internetom, je na účely tohto príspevku tiež vhodné uviesť, že trestná činnosť, ktorá je pre internetovú komunikáciu páchateľa s dieťaťom bežným javom, je tiež páchanie trestného činu rozširovania detskej pornografie podľa ustanovenia § 369 Trestného zákona.

Páchateľom v tomto prípade nie je osoba, ktorá zneužila dieťa na výrobu detskej pornografie už akýmkoľvek spôsobom, ako tomu bolo pri trestnom čine výroby detskej pornografie, ale ide o akúkoľvek osobu, ktorej činnosť smeruje k rozšíreniu detskej pornografie, čo znamená, že ide o činnosť, v dôsledku ktorej sa detská pornografia dostane do dispozičnej sféry iného. Prostriedkami, akými môže páchateľ tohto druhu trestnej činnosti uvedený trestný čin spáchať je niekoľko, len spomeniem tlač, televíziu, rozhlas, alebo využije na to iný vhodný prostriedok.

Pri rozširovaní detskej pornografie podľa ustanovenia § 369 ods. 2 Trestného zákona je práve Internet ako prostriedok jej rozširovania podmienkou pre uloženie trestu odňatia slobody na tri až osem rokov, pretože ide o trestný čin spáchaný verejne. Ustanovenie § 122 ods. 2 písm. a) ustanovuje, že trestný čin je spáchaný verejne použitím počítačovej siete. Je jasne vidieť, že zákonodarca pri takomto druhu trestnoprávneho postihu dal najavo, akým závažným trestným činom je práve rozširovanie detskej pornografie, zvlášť pokiaľ je páchaný verejne. Je nemysliteľné, aby sme sa nedomnievali, že následky takejto činnosti, znova odhliadnuc o potrestania páchateľa, sú pre dieťa ako poškodeného mimoriadne závažné. Nehovoriac o množstve ľudí, ktorým sa dostali do dispozičnej sféry, ktorí naďalej môžu páchať tento druh trestnej činnosti, pri ktorej budú ohrozené práva a záujmy rovnakého dieťaťa.

Okrem výroby a rozširovania detskej pornografie v súvislosti s páchaním mravnostnej kriminality prostredníctvom využívania Internetu, ktorej obeťami sú deti, súčasný Trestný

[278] IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné : Všeobecná časť, s. 430.

zákon upravuje aj skutkovú podstatu trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a. Ide o samostatnú skutkovú podstatu, kedy páchateľ prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie. Okrem toho musí ísť, aby sme mohli hovoriť v tomto prípade o páchateľovi trestného činu sexuálneho zneužívania, o osobu, ktorá už nie je dieťaťom.

Na tomto mieste je vhodné vrátiť sa na úvodnú časť príspevku, ktorá bola venovaná kyberšikane a následne sextingu. Dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje to, či sa páchateľ dopúšťa trestného činu podľa ustanovenia § 201a Trestného zákona, už v priebehu komunikácie s dieťaťom, kedy mu dieťa sprístupnilo alebo poslalo prostredníctvom Internetu svoje fotografie či videá, je ten, či už v tejto dobe existoval u páchateľa úmysel zneužiť dôveru dieťaťa tým, že mu navrhne osobné stretnutie za účelom jeho sexuálneho zneužívania alebo jeho zneužitia na účely výroby detskej pornografie.

Samozrejme je pochopiteľné, že úmysel tohto páchateľa o konkrétne zneužitie dieťaťa, či už na účely páchania trestného činu podľa § 201a alebo § 368 Trestného zákona, nie je jednoduchým spôsobom preukázateľný. Práve Internet a možnosti jeho kontroly dávajú odborníkom z oblasti informatiky príležitosť - správy, ktoré boli obsahom tejto komunikácie preveriť a na účely trestného konania zistiť, či tento úmysel existoval už na začiatku, v priebehu tejto komunikácie, alebo išlo zo strany páchateľa ,,len“ o cieľ uspokojiť svoje sexuálne potreby tým, že s dieťaťom udržiaval písomný kontakt. Existencia tohto úmyslu, ako základnej zložky skutkovej podstaty trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a, závisí preto od individuality každého páchateľa.

ZÁVER

Na záver je vhodné už len dodať, že Internet ako prostriedok modernej doby, ktorý slúži na zjednodušenie života každého z nás, skrýva v sebe aj negatívne formy, ktoré som sa pokúsil, na účely svojho príspevku v súvislosti s páchaním mravnostnej kriminality na deťoch, analyzovať. Foriem, akými sa páchatelia v súčasnej dobe pokúšajú dostať do osobnej sféry dieťaťa, za účelom uspokojenia vlastných sexuálnych potrieb, je nespočetné množstvo. Život dieťaťa súčasnej dobe si len možno ťažko predstaviť bez využívania moderných technických zariadení, či už na účely vzdelávania sa alebo v rámci voľno časových aktivít. Deti sú v dnešnej dobe viac-menej istým spôsobom aj ,,nútené“ k tomu, aby čoraz častejšie využívali ako zdroj informácií práve Internet. Preto je ochrana ich práv a právom chránených záujmov v súvislosti s internetovou komunikáciou v prvom rade na osobách, v ktorých starostlivosti deti sú. Len správnym uvedomením si hrozieb, ktoré sú súčasťou Internetu, možno prechádzať ich následnému realizovaniu v podobe mravnostnej kriminality.

LITERATÚRA

- BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí.* Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 140 s. ISBN 978-80-7338-091-5.
- E-Bezpečí. *Kybergrooming.* [online]. [cit. 2015-16-03]. Dostupné na internete: http://e-bezpeci.cz/index.php/temata/kybergrooming.
- E-Bezpečí. *Sexting.* [online]. [cit. 2015-16-03]. Dostupné na internete: http://e-bezpeci.cz/index.php/component/labels/sexting.
- HOLCR, K. a kol. *Kriminológia.* 1. vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2008. 403 s. ISBN 978-80-8078-206-1.
- CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži : aktuální jevy a nová právní úprava v České republice.* Vyd. 1. Praha : Linde, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3.

- IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné : Všeobecná časť.* Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2010. 625 s. ISBN 978–80–8078–308–2.
- MASCHKANOVÁ, K. Súčasné formy páchania trestnej činnosti prostredníctvom informačných technológií. In *Justičná revue*, 2013, roč. 65, č. 6 - 7, s. 884 - 892.
- Oxford dictionaries, the world's most trusted dictionaries. *Cybersex.* [online]. 2011. [cit. 2015-16-03]. Dostupné na internete: http://oxforddictionaries.com/definition/cybersex.
- Oxford dictionaries, the world's most trusted dictionaries. *Sexting.* [online]. 2011. [cit. 2015-03-16]. Dostupné na internete: http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/cybersex.
- *Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.*

JUDr. Dominik Škohel
Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola
dominik.skohel@gmail.com

Soňa MASNICOVÁ
Radoslav BEŇUŠ
Magdaléna KRAJNÍKOVÁ

VYUŽITIE ANTROPOLOGICKÝCH METÓD PRI POSUDZOVANÍ VEKU V PRÍPADOCH DETSKEJ PORNOGRAFIE

Anotácia: *Autori sa v príspevku zaoberajú problematikou detskej pornografie, ktorá vplyvom internetu a rozvoja nových technológií zaznamenáva prudký nárast a predstavuje závažný celosvetový problém. Jeho riešenie si vyžaduje komplexný prístup zahŕňajúci trestné stíhanie páchateľov, ochranu obetí v detskom veku a predchádzanie tomuto fenoménu. V článku bolo našou snahou poukázať na to, ako v rámci dokazovania trestnej činnosti súvisiacej s detskou pornografiou môže byť pri stanovení veku jedincov zobrazených v pornografických materiáloch využitý znalec z odboru kriminalistická antropológia.*

Abstract: *Authors in this paper deal with child pornography problematic, which thanks to the Internet and the development of new technologies recorded a sharp rise and represents a serious worldwide problem. Its solution requires a comprehensive approach covering the prosecution of offenders, the protection of child victims, and prevention of the phenomenon. Our aim in this article is to show how in proving the crime of child pornography the expert from a field of forensic anthropology can be used for the age analysis of individuals displayed in pornographic materials.*

Kľúčové slová: *detská pornografia, kriminalistická antropológia, forenzná veková analýza, tvárová antropometria*

Key words: *child pornography, forensic anthropology, forensic age analysis, facial anthropometry*

ÚVOD

Detská pornografia (označovaná tiež ako tzv. pedopornografia), ktorú tvoria snímky zobrazujúce sexuálne zneužívanie detí, predstavuje v súčasnosti závažný celosvetový problém. V rámci trestnej činnosti sexuálnej povahy páchanej na deťoch patrí detská pornografia k najrýchlejšie sa šíriacim a rozmáhajúcim formám. Jej šírenie sa začalo rozmáhať najmä vďaka internetu a používaniu nových technológií, ktoré boli v minulosti viac menej nepredstaviteľné.

Boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí a detskej pornografii sa preto stáva jednoznačnou prioritou všetkých štátov v Európskej únii (EÚ). V roku 2011 EÚ prijala právny predpis[279], ktorého cieľom je bojovať proti trestnej činnosti sexuálnej povahy páchanej na deťoch. Smernica sa venuje širokému záberu hľadísk, od ukladania trestov cez prevenciu až po pomoc obetiam. Osobitné ustanovenia sa venujú detskej pornografii na internete a v sexuálnej turistike.

Závažné trestné činy, akým je sexuálne vykorisťovanie detí a detská pornografia, si vyžadujú komplexný prístup zahŕňajúci trestné stíhanie páchateľov, ochranu obetí v detskom veku a predchádzanie tomuto fenoménu. Pri realizácii akýchkoľvek opatrení na boj proti týmto trestným činom je potrebné zohľadňovať predovšetkým najlepší záujem dieťaťa, a to v súlade s Chartou základných práv Európskej únie a Dohovorom Organizácie Spojených

[279] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV. [cit. 2015-03-09]. Dostupné na internete: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093.

národov o právach dieťaťa.

Odhaľovať a posudzovať prítomnosť detského pornografického materiálu na webových stránkach, ako aj u páchateľov trestnej činnosti súvisiacej s detskou pornografiou, sa darí aj vďaka expertízam súdnych znalcov, ktorých úlohou je posúdiť vek jedincov zastúpených v pornografických materiáloch. O detskej pornografii ako trestnom čine uvažujeme vtedy, ak osoba zachytená na fotografii či videozázname nedosiahla hranicu dospelosti. Veková hranica sa v jednotlivých štátoch líši. Napríklad na Slovensku, v Taliansku, Nemecku, Kanade a v USA sa za dieťa považuje osoba mladšia ako 18 rokov, kým v Belgicku, Švajčiarsku, Holandsku, Veľkej Británii a Austrálii je to osoba mladšia ako 16 rokov.[280] Úloha súdnych znalcov spočíva, v čo najpresnejšom odhade veku osoby na fotografii, a tým potvrdení alebo vyvrátení podozrenia, či ide o detskú pornografiu. Správny odhad veku má veľký právny význam a pomáha aj pri zodpovedaní otázky časového intervalu zneužívania obete.[281]

Posudzovaním otázky veku jedincov zo záberov s pornografickým obsahom sa zaoberajú predovšetkým kriminalistickí/súdni antropológovia. Do procesu posudzovania bývajú často zapájaní i pracovníci špecializovaných lekárskych odborov ako sú pediatria, gynekológia, súdne lekárstvo atď. Výhodou kriminalistického (resp. súdneho) antropológa ako znalca pri posudzovaní veku jedincov sú komplexné poznatky o ľudskej anatómii, morfológii, antropometrii, vývinových (vekových) zmenách a predovšetkým o intraindividuálnej a interindividuálnej variabilite znakov, ktorú je potrebné zohľadňovať pri interpretácii.

V tomto príspevku je našim cieľom stručne vymedziť problematiku detskej pornografie z pohľadu slovenskej legislatívy, predstaviť súčasný stav a výskum v oblasti metód na expertízne posudzovanie veku jedincov na pornografických materiáloch, ako i skúsenosti s ich aplikáciou v súčasnej kriminalistickej praxi.

DETSKÁ PORNOGRAFIA Z POHĽADU SLOVENSKEJ LEGISLATÍVY

Pojmy ako detská pornografia a trestné činy, ako sú výroba, rozširovanie a prechovávanie detskej pornografie, ako aj sankcie za ne, sú v právnom poriadku Slovenskej republiky vymedzené v § 132, § 368, § 369, § 370 Trestného zákona[282]. Práve tieto časti Trestného zákona prešli nedávno novelizáciou.[283] Od účinnosti tejto novely sa za detskú pornografiu pokladá nielen zobrazenie pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom, ale aj s osobou, ktorá ako dieťa vyzerá, respektíve predstiera, že je dieťaťom. Zmenila sa tiež definícia dieťaťa v dôsledku požiadaviek vyplývajúcich z Dohovoru Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním a so záväzkami Slovenskej republiky vyplývajúcimi z čl. 2 písm. a) Smernice 2011/93/EÚ. Dieťaťom sa tak rozumie osoba mladšia ako 18 rokov. V prípade, že osoba nadobudne plnoletosť ešte pred dovŕšením 18 rokov uzavretím manželstva, nestráca tým trestnoprávnu ochranu v trestnom konaní a považuje sa naďalej za dieťa, na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy. Bol zavedený nový pojem „detské pornografické predstavenie“, ktorým sa rozumie živé predstavenie určené publiku, a to aj s využitím

[280] HEALY, M. A. Child pornography: an international perspective. [cit. 9.3. 2015]. Dostupné na internete: http://www.crime-research.org/articles/536/.

[281] CATTANEO, C. a kol. The difficult issue of age assessment on pedopornographic material, s. e21-e24.

[282] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

[283] Zákon č. 204/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

informačno-technických prostriedkov, v ktorom je dieťa zapojené do skutočného alebo predstieraného sexuálneho konania, alebo v ktorom sú obnažované časti tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby. Výroba detského pornografického predstavenia je súčasťou skutkovej podstaty trestného činu „Výroba detskej pornografie“. Došlo tiež k rozšíreniu skutkovej podstaty trestného činu prechovávania detskej pornografie, ktoré kriminalizuje páchateľa, ktorý koná v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Konaním v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby sa rozumie také konanie, ktoré preukázateľne smeruje k vedomému, teda nie nevyžiadanému/náhodnému získaniu prístupu k detskej pornografii, t.j. najmä vykonaním registrácie, odoslaním požiadavky na prístup, alebo uhradením platby za prístup na internetovú stránku s detskou pornografiou.

Ako je z predošlého textu zjavné, pri posudzovaní trestnej činnosti týkajúcej sa pornografie je okrem iného z pohľadu zákona potrebné odlíšiť, či ide o zobrazenie osoby mladšej ako 18 rokov, keď pôjde o detskú pornografiu. V prípade trestného činu výroby detskej pornografie (§ 368 Trestného zákona) je dôležitá aj veková hranica 12 rokov, keďže v prípade zneužitia osoby mladšej ako 12 rokov môže byť uložená vyššia sankcia (§ 368, ods. 2, pís. a, Trestného zákona).

EXPERTÍZNE POSUDZOVANIE VEKU OSOBY

Expertízne posudzovanie veku osoby, na ktorom sa vo veľkej miere podieľajú okrem iných expertov i antropológovia, je dôležitý aspekt posudzovania, tak v prípade mŕtvol (resp. kostrových nálezov), ako aj v prípade živých osôb. V prípade mŕtvol a kostrových nálezov je vek dôležitý z hľadiska tvorby biologického profilu potrebného pre identifikáciu mŕtvoly. V prípade živých osôb je potrebné riešiť súdne alebo civilné problémy v prípadoch, ak chýbajú platné doklady totožnosti. Tieto sa obyčajne týkajú veku maloletých osôb, pokiaľ ide o otázky adopcie, pobytu migrantov, či detskej pornografie. Pri dospelých jedincoch sú to otázky týkajúce sa dôchodkového veku a iných vekových hraníc. Práve v posledných rokoch sa stále častejšie od expertov vyžaduje posudzovanie veku u živých osôb[284], kde je nutné používať neinvazívne metódy a dosahovať vyššiu presnosť a precíznosť vyplývajúcu z osobitných právnych požiadaviek.

Kritériá pre odhad veku živých osôb boli nedávno spracované študijnou skupinou pre forenznú vekovú diagnostiku (The Study Group on Forensic Age Diagnostic) práve s osobitným dôrazom na citlivé právne a etické dôsledky[285]. Skupina navrhla usmernenie pre odhad veku živých, s trojstupňovým prevedením zahŕňajúcim: (1) fyzické vyšetrenie, antropometrickú analýzu a posúdenie stupňa vývinu sekundárnych pohlavných znakov podľa štádií Tannera[286,287], (2) posúdenie dentálneho vývinu prostredníctvom orthopantomogramu podľa Demirjiana[288] a (3) posúdenie kostného vývinu prostredníctvom RTG vyšetrenia ľavého zápästia a ruky podľa metódy Greulicha a Pyleho[289] alebo inovovanou metodikou TW3[290].

[284] CATTANEO, C. Forensic anthropology: developments of a classical discipline in the new millennium, s. 185-193.
[285] SCHMELING, A. a kol. Criteria for age estimation in living individuals, s. 457-460.
[286] MARSHALL, W. A., TANNER, J. M. Variations in pattern of pubertal changes in girls, s. 291-303.
[287] MARSHALL, W. A., TANNER, J. M. Variations in pattern of pubertal changes in boys, s. 13-23.
[288] DEMIRJIAN, A., GOLDSTEIN, H., TANNER, J. M. A new system of dental age assessment, s. 211-227.
[289] GREULICH, W. W. PYLE, S. Radiographic Atlas of Skeletal Development of the Hand and Wrist. Stanford, s. 266-270.

Pokiaľ je potrebné posúdiť vekovú hranicu 21 rokov, navrhujú pridať RTG vyšetrenie sternálnej epifýzy kľúčnej kosti.

METÓDY POSUDZOVANIA VEKU OSÔB V MATERIÁLI S PORNOGRAFICKÝM OBSAHOM

Iná situácia nastáva v prípade posudzovania veku jedincov zobrazených v pornografických materiáloch. Keďže ide o dvojrozmerné (2D) zobrazenia osôb, spomínané metódy, ako napr. RTG vyšetrenia kostného a zubného veku, tu nemožno použiť a na stanovenie veku osoby možno použiť len posúdenie fyzického vývinu, aj to iba vizuálne (obr. 1).

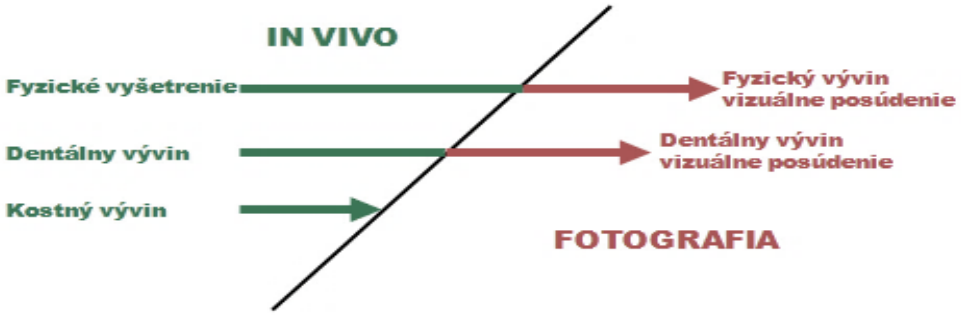

Obr. 1 Schéma znázorňujúca zúženie možnosti využitia metód forenznej vekovej diagnostiky v prípade fotografického materiálu

Hoci by sa mohlo zdať, že v rámci fyzického posúdenia osôb na pornografických materiáloch možno použiť pri posudzovaní celkového stavu telesného vývinu aj posudzovanie stupňa vývinu sekundárnych pohlavných znakov - ide o posúdenie stupňa vývinu prsníkov a pubického ochlpenia u dievčat, a vývinu pohlavných orgánov a pubického ochlpenia u chlapcov podľa štádií Tannera[291,292], praktici pred jej používaním v takýchto prípadoch varujú, resp. neodporúčajú túto metódu používať vôbec. Výskumy ukázali, že aplikácia tejto metódy viedla k vysokej chybovosti pri expertíznom posudzovaní veku.[293] Limitované je tiež využitie posúdenia dentálneho veku. Hodnotenie stavu chrupu je možné len v prípade, ak sa osoba zachytená na fotografii alebo videozázname smeje, prípadne má otvorené ústa. Získanie dostatočného množstva informácií pre správne posúdenie vývinového štádia chrupu je aj napriek tomu náročné a samotná metóda neprináša spoľahlivé výsledky.[294] Obidve metódy by sa mali využívať pre forenzné účely len ako doplňujúci zdroj informácií.[295]

Kým na jednej strane teda hrozilo, že takmer žiadna expertízna metóda na posudzovanie veku nemôže byť aplikovaná v tomto prípade, na druhej strane stúpala spoločenská potreba po takomto druhu expertízy. To viedlo k naštartovaniu ďalších výskumov, ktoré sa zamerali na „nové“ znaky. Hlavne výskum pod vedením Cattaneovej[296] ukázal, že najlepšie výsledky odhadu veku dosiahli tí posudzujúci respondenti, ktorí sa

[290] TANNER, J. M. a kol. Assessment of skeletal maturity and prediction of adult height (TW3 method), s. 108.
[291] MARSHALL, W. A., TANNER, J. M. Variations in pattern of pubertal changes in girls, s. 291-303.
[292] MARSHALL, W. A., TANNER, J. M. Variations in pattern of pubertal changes in boys, s. 13-23.
[293] ROSENBLOOM, A. L., TANNER, J. M. Misuse of Tanner puberty stages to estimate chronologic age, s. 1494.
[294] RATNAYAKE, M. a kol. The juvenile face as a suitable age indicator in child pornography cases: a pilot study on the reliability of automated and visual estimation approaches, s. 803-808.
[295] CUNHA, E. a kol. The problem of aging human remains and living individuals : A review, s. 1-13.
[296] CATTANEO, C. a kol. The difficult issue of age assessment on pedopornographic material, s. e21-e24.

zamerali popri iných znakoch na tvár.

Cieľom ďalších výskumov bolo overiť, či tvár odráža znaky potrebné pre, čo najpresnejšie posudzovanie veku.[297] Výskum sa zameral na antropometrické (rozmerové) charakteristiky (obr. 2) a z nich odvodené proporčné vzťahy tváre v závislosti na veku. Rozmery tváre boli merané na živých osobách a na fotografiách ich tvárí spredu a z profilu. Z nameraných hodnôt sa počítalo celkovo 43 proporčných vzťahov (indexov), z ktorých 23 indexov dávalo najpresnejšie korelácie s vekom (tab. 1). Spomínaná štúdia priniesla sľubné výsledky z dvoch dôvodov. Prvým je fakt, že viaceré indexy vypočítané z frontálneho a laterálneho záberu tváre zachytenej na fotografii vysoko korelujú s indexmi vypočítanými z „in vivo“ meraní. Z uvedeného vyplýva, že rastom podmienené zmeny tváre pozorované u živých osôb sa odzrkadľujú aj na fotografiách. Druhým dôvodom je skutočnosť, že niektoré indexy úzko korelujú s vekom. Používaniu tvárových indexov pre odhad veku nahráva aj skutočnosť, že na rozdiel od lineárnych rozmerov, odstraňujú nepresnosti vzniknuté nejednotnou orientáciou tváre a rôznej vzdialenosti od fotoaparátu.[298]

K spresneniu spomenutých metód hlavne vo vyšších vekových kategóriách by mohol napomôcť ďalší výskum zameraný na antropometriu tvárí osôb vo veku od 6 do 22 rokov, ktorý v súčasnosti prebieha na Katedre antropológie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave.[299]

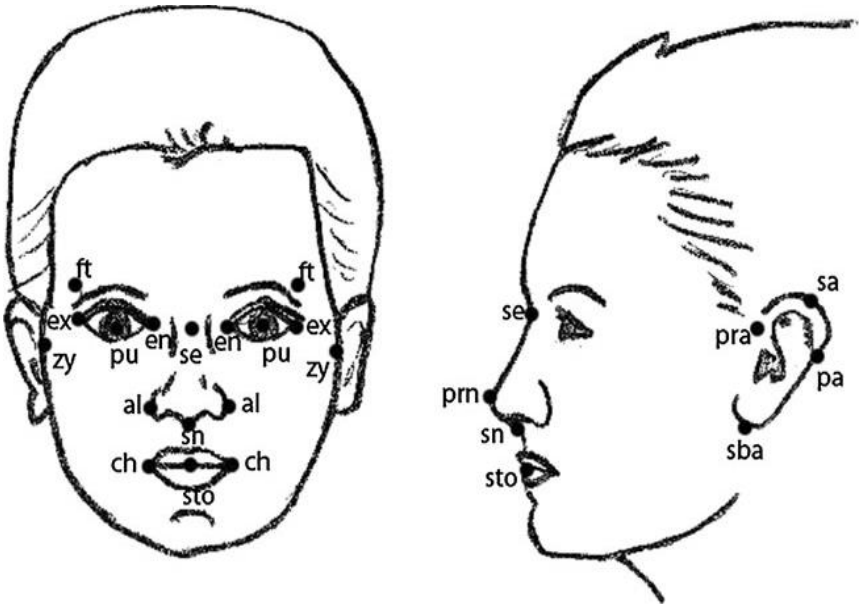

Obr. 2 Antropometrické body na tvári na zisťovanie rozmerových charakteristík a proporčných vzťahov z fotografického materiálu

[297] CATTANEO, C. a kol. Can facial proportions taken from images be of use for ageing in cases of suspected child pornography? A pilot study, s. 139-144.
[298] CUMMAUDO, M. a kol. Towards a method for determining age ranges from faces of juveniles on photographs, s. e1-7.
[299] BEŇOVÁ, J., BEŇUŠ, R., MASNICOVÁ, S. Odhad veku z fotografie detskej tváre, s. 4-9.

Tab. 1 Tvárové indexy vykazujúce najpresnejšie korelácie s vekom

Indexy	Popis tvárových rozmerov v indexoch
se-sn/pu-pu	dĺžka nosa/medzizrenicová vzdialenosť
pu-pu/se-sto	medzizrenicová vzdialenosť/fyziognomická výška hornej tváre
en-en/se-sn	vzdialenosť vnútorných očných kútikov / dĺžka nosa
en-en/se-sto	vzdialenosť vnútorných očných kútikov /fyziognomická výška hornej tváre
se-sn/ex-ex	dĺžka nosa / vzdialenosť vonkajších očných kútikov
se-sto/ex-ex	fyziognomická výška hornej tváre / vzdialenosť vonkajších očných kútikov
al-al/se-sn	šírka nosa / dĺžka nosa
al-al/se-sto	šírka nosa / fyziognomická výška hornej tváre
ch-ch/pu-pu	šírka úst / medzizrenicová vzdialenosť
ch-ch/ex-ex	šírka úst / vzdialenosť vonkajších očných kútikov
en-en/ch-ch	vzdialenosť vnútorných očných kútikov / šírka úst
al-al/ch-ch	šírka nosa / šírka úst
ch-ch/ft-ft	šírka úst / najmenšia šírka čela
se-sn/ft-ft	dĺžka nosa / najmenšia šírka čela
se-sto/ft-ft	fyziognomická výška hornej tváre / najmenšia šírka čela
se-sn/zy-zy	dĺžka nosa / šírka tváre
se-sto/zy-zy	fyziognomická výška hornej tváre / šírka tváre
se-sn/se-sto	dĺžka nosa / fyziognomická výška hornej tváre
profil se-prn/se-sn	profil dĺžka chrbta nosa / dĺžka nosa
profil se-sn/se-sto	profil - dĺžka nosa / fyziognomická výška hornej tváre
profil se-prn/se-sto	profil - dĺžka chrbta nosa / fyziognomická výška hornej tváre
profil prn-sn/se-sto	profil - výška nosa / fyziognomická výška hornej tváre
profil pra-pa/sa-sba	profil - fyziologická šírka ušnice / fyziologická dĺžka ušnice

Ako teda ukazujú posledné výskumy, v súčasnosti za najpresnejšiu metódu na expertízne posudzovanie veku v prípade podozrivých pornografických materiálov (s podozrením na detskú pornografiu) možno pokladať aplikáciu metódy antropometrie tváre a následné zaraďovanie do vekových skupín podľa vypočítaných indexov tváre.

Skúsenosti s expertíznym posudzovaním veku osôb na pornografických materiáloch

V Slovenskej republike, podobne ako v iných krajinách, je zo strany polície venovaná stále väčšia pozornosť trestnej činnosti súvisiacej s prípadmi detskej pornografie. V roku 2011 sa Slovensko spolu s ďalšími 22 európskymi štátmi zapojilo do policajnej akcie IKARUS zameranej proti šíreniu detskej pornografie. Práve v tom roku sa slovenskej polícii podarilo odhaliť najviac prípadov detskej pornografie.[300]

V daných prípadoch, po identifikovaní podozrivých užívateľov osobných počítačov, nasleduje obyčajne vykonávanie domových prehliadok a prehliadok iných priestorov za účelom zaistenia výpočtovej techniky, nosičov dát a iných dôkazových materiálov trestnej činnosti týkajúcej sa výroby, rozširovania a prechovávania detskej pornografie. Zaistené materiály sa potom dodávajú na znalecké skúmanie, pričom jedným z druhov expertíz môže

[300] Správa o bezpečnostnej situácii v Slovenskej republike za rok 2012. [cit. 2015-03-09]. Dostupné na internete: http://www.minv.sk/?dokumenty-na-stiahnutie-5.

byť antropologická expertíza zameraná na posudzovanie veku zobrazených osôb v prípadoch podozrenia na detskú pornografiu.

Z poznatkov získaných zo znaleckej praxe môžeme potvrdiť, že tento druh expertízy má - podobne ako v iných krajinách - aj na Slovensku stúpajúcu tendenciu a býva stále častejšie požadovaný zo strany policajných orgánov. Pri analýze veku osôb zachytených na fotografiách a videozáznamoch využívame v prvom rade antropometrické znaky tváre. Na predložených materiáloch hodnotíme desať rozmerov tváre spredu, a z nich počítame 19 indexov, resp. šesť rozmerov profilu tváre, z ktorých počítame šesť indexov. Na ich základe možno odlíšiť 6-, 10-, 14- a 18-ročnú hranicu veku. Ako pomocnú metódu využívane aj morfologické Tannerove vývinové štádiá, ktoré sú užitočné hlavne v nízkych vekových kategóriách. Vo veku okolo 13 - 15 rokov sú už pre tento druh expertízy nepoužiteľné. Ako ďalšiu pomocnú metódu možno využiť vizuálne vyhodnotenie prerezávania zubov, a to v prípadoch zobrazovania osôb s otvorenými ústami alebo usmievajúcich sa osôb.

ZÁVER

Sexuálne zneužívanie detí vrátane detskej pornografie, ktoré vplyvom internetu a rozvoja nových technológií zaznamenáva prudký nárast, predstavujú závažný celosvetový problém. Jeho riešenie si vyžaduje komplexný prístup zahŕňajúci trestné stíhanie páchateľov, ochranu obetí v detskom veku a predchádzanie tomuto fenoménu. V článku bolo našou snahou poukázať na to, ako v rámci dokazovania trestnej činnosti súvisiacej s detskou pornografiou môže pri stanovení veku jedincov zobrazených v pornografických materiáloch pomôcť znalec z odboru antropológia. Na základe analýzy doterajších výskumov a vlastnej znaleckej praxe sme zhodnotili a odporučili metódy, ktoré sú najvhodnejšie na stanovenie veku z fotografií a videozáznamov.

LITERATÚRA

- BEŇOVÁ, J., BEŇUŠ, R., MASNICOVÁ, S. Odhad veku z fotografie detskej tváre. In: *Slovenská antropológia*, 2014, roč. 17, č. 1, s. 4-9.
- CATTANEO, C. Forensic anthropology: developments of a classical discipline in the new millennium. In: *Forensic science international*, 2007, roč. 165, č .2, s. 185-193.
- CATTANEO, C. a kol. The difficult issue of age assessment on pedopornographic material. In: *Forensic science international*, 2009, roč. 183, č. 1, s. e21-e24.
- CATTANEO, C. a kol. Can facial proportions taken from images be of use for ageing in cases of suspected child pornography? A pilot study. In: *International journal of legal medicine,* 2012, roč.126, č. 1, s. 139-144.
- CUMMAUDO, M. a kol. Towards a method for determining age ranges from faces of juveniles on photographs. In: *Forensic science international*, 2014, roč. 239, s. e1-7.
- CUNHA, E. a kol. The problem of aging human remains and living individuals: A review. In: *Forensic science international*, 2009, roč. 193, č .1, s. 1-13.
- DEMIRJIAN, A., GOLDSTEIN, H., TANNER, J. M. A new system of dental age assessment. In: *Human biology*, 1973, roč. 45, s. 211-227.
- GREULICH, W. W., PYLE, S. *Radiographic Atlas of Skeletal Development of the Hand and Wrist.* Stanford : Stanford University Press. 1959, s. 266-270.
- HEALY, M. A. *Child pornography: an international perspective*. [cit. 9.3. 2015]. Dostupné na internete: http://www.crime-research.org/articles/536/.
- MARSHALL, W. A., TANNER, J. M. Variations in pattern of pubertal changes in girls. In: *Archives of disease in childhood*, 1969, roč. 44, č. 235, s. 291-303.
- MARSHALL, W. A., TANNER, J. M. Variations in pattern of pubertal changes in boys. In: *Archives of disease in childhood*, 1970, roč. 45, č. 239, s. 13-23.

- RATNAYAKE, M. a kol. The juvenile face as a suitable age indicator in child pornography cases: a pilot study on the reliability of automated and visual estimation approaches. In: *International journal of legal medicine*, 2014, roč. 128, č. 5, s. 803-808.
- ROSENBLOOM, A. L., TANNER, J. M. Misuse of Tanner puberty stages to estimate chronologic age. In: *Pediatrics*, 1998, roč. 102, s. 1494.
- SCHMELING, A. a kol. Criteria for age estimation in living individuals. In: *International journal of legal medicine*, 2008, roč. 122, č. 6, s. 457-460.
- *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV.* [cit. 2015-03-09]. Dostupné na internete: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093,
- *Správa o bezpečnostnej situácii v Slovenskej republike za rok 2012.* [cit. 2015-03-09]. Dostupné na internete: http://www.minv.sk/?dokumenty-na-stiahnutie-5.
- TANNER, J. M. a kol. *Assessment of skeletal maturity and prediction of adult height (TW3 method).* London : Saunders, 2001, 110 s.
- *Zákon č. 204/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.*
- *Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.*

doc. RNDr. Soňa Masnicová, PhD.
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia PZ v Bratislave
sona.masnicova@minv.sk

doc. RNDr. Radoslav Beňuš, PhD.
Katedra antropológie
Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave
benus@fns.uniba.sk

JUDr. Magdaléna Krajníková, PhD.
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia PZ v Bratislave
magdalena.krajnikova@minv.sk

Jana VIKTORYOVÁ
Jaroslav BLATNICKÝ
Ján PALAREC

DOKAZOVANIE MRAVNOSTNÝCH TRESTNÝCH ČINOV - VÝSKUMNÉ PROJEKTY

Anotácia: *Autori vo svojom príspevku predkladajú odbornej verejnosti prehľad vedeckej práce katedry vyšetrovania v oblasti vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti. Svoju pozornosť sústredia najmä na oblasť vyšetrovania detskej pornografie, pričom svoje tvrdenia a závery dokresľujú výsledkami vykonaného vedeckého prieskumu. Osobitný dôraz položili na správne vymedzenie predmetu a rozsahu dokazovania, zohľadňujúc špecifiká tejto verejnosťou citlivo vnímanej trestnej činnosti.*

Abstract: *Authors in its contribution to be submitted to the public an overview of the scientific work of the department of investigation in the field of investigation of moral crimes. Attention will focus in particular on the area of investigation of child pornography, while your arguments and the conclusions of the results of the performed scientific research. Special emphasis is laid on the proper definition of the subject-matter and scope of the inquiry, taking into account the specificities of this public sensitively perceived crime.*

Kľúčové slová: *detská pornografia, metodika vyšetrovania, mravnostná trestná činnosť, predmet dokazovania*

Key words: *child pornography, methodology for investigating, moral crimes, subject of inquiry*

ÚVOD

Otázkami dokazovania a vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti sa katedra vyšetrovania zaoberá dlhodobo, prostredníctvom viacerých výskumných projektov. Boli to nasledovné výskumné počiny:

„Aktuálne problémy vyšetrovania vybraných druhov trestných činov.“ Výsk. 155. Riešitelia - doc. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD., prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc., JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD., JUDr. Ján Palarec, JUDr. Ladislav Vajzer, JUDr. Štefan Kočan, PhD., doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD. Bratislava: Akadémia PZ, 2010 - 2012.

„Znalec v prípravnom konaní.“ Výsk. 181. Riešitelia - JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD., prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD., členovia katedry vyšetrovania, doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD., PhDr. Martin Gronský, PhD., doktorandi katedry. Bratislava: Akadémia PZ, 2013 - 2016.

„Aktuálne problémy vyšetrovania detskej pornografie.“ Výsk. 203. Riešitelia - prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD., JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD., JUDr. Ján Palarec, JUDr. Ladislav Vajzer, doktorandi katedry. Bratislava: Akadémia PZ, 2014 - 2016.

Každý z vedeckých projektov sa venoval iným atribútom dokazovania a vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti.[301] Vo svojom súhrne cieľom všetkých vedecko-výskumných úloh bolo analyzovať vyšetrovaciu činnosť a osobitosti dokazovania v nasledovných smeroch zameraných na:

- prípravu a vykonanie konkrétnych vyšetrovacích úkonov a opatrení,
- podchytenie priebehu a výsledkov procesných úkonov,

[301] ŠIMOVČEK, I., MORÁVEK, K. Metodika vyšetrovania sexuálnej trestnej činnosti. In ŠIMOVČEK, I. a kol. Kriminalistika, s. 343-349; PORADA, V. a kol. Kriminalistika, s. 393-408; MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika, s. 421-436; CHMELÍK, J. Dokazovanie niektorých druhov mravnostných trestných činov. In VIKTORYOVÁ, J. a kol. Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní, s. 217-224.

- hodnotenie získaných výsledkov a určenie ich dôkazného významu vo vyšetrovanej trestnej veci,
- metodiku postupu použitia jednotlivých metód a prostriedkov pri vyšetrovaní,
- uplatnenie odporúčanej metodiky vyšetrovania.[302]

Cieľom vedecko-výskumných úloh bolo analyzovať, precizovať a rozpracovať procesné postupy dokazovania a vyšetrovania mravnostných trestných činov, systematicky a postupne, od určenia predmetu a rozsahu dokazovania vo výskumnom projekte riešenom v rokoch 2010 až 2012, cez počiatočnú a následnú etapu vyšetrovania mravnostných trestných činov s dôrazom na znalecké dokazovanie čo našlo svoj odraz vo výskumnej úlohe z rokov 2014 až 2016, až po problematiku vyšetrovania detskej pornografie riešenej od roku 2014 po súčasnosť.

Predpokladané smery využitia výsledkov vedecko-výskumných úloh orientovaných na dokazovanie mravnostných trestných činov:

- systematické rozvíjanie teórie vyšetrovania, metodológie a metód riešenia konkrétnych vyšetrovacích situácií z oblasti mravnostnej trestnej činnosti, osobitne detskej pornografie,
- optimalizácia vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave na katedre vyšetrovania, v predmete Teória a metodika vyšetrovania 1, 2,
- posilnenie orientácie výskumnej práce katedry vyšetrovania Akadémie PZ v Bratislave na najnaliehavejšie teoretické a praktické problémy policajnej praxe, v danom prípade na vyšetrovanie mravnostnej trestnej činnosti a detskej pornografie,
- odovzdanie výsledkov výskumu na ďalšiu realizáciu policajnej praxi,
- intenzívnejšie prepojenie vedeckej výchovy vyšetrovateľov - čakateľov s právnickým a neprávnickým VŠ vzdelaním v rámci špecializačného vzdelávania s aktuálnou policajno-vyšetrovacou situáciou v Slovenskej republike, v oblasti vyšetrovania a dokazovania mravnostných trestných činov a detskej pornografie.

PRIESKUM NÁZOROV RESPONDENTOV NA VÝZNAM A OPODSTATNENOSŤ METODIKY DOKAZOVANIA A VYŠETROVANIA MRAVNOSTNEJ TRESTNEJ ČINNOSTI

Výskumná činnosť prebiehala a prebieha od roku 2010 v dvoch rovinách, v teoretickej a empirickej.

V teoretickej časti výskumu sme sa pokúsili o vymedzenie základných pojmov a kategórii skúmanej problematiky. Vykonali sme analýzu stavu a vývoja metodík vyšetrovania a dokazovania mravnostných trestných činov v dostupnej odbornej, najmä kriminalistickej literatúre od polovice 60-tych rokov minulého storočia až po súčasnosť, v podmienkach slovenskej a českej vedeckej komunity. Analyzovali sme ich obsah a zameranie, ako aj ich význam a postavenie v systéme kriminalistickej vedy, až po ich začlenenie do štruktúry právnej vedy. Následne sme vymedzili a identifikovali problémy a nedoriešené otázky, ktorým sa budeme vo výskumnej činnosti venovať podrobnejšie.

Výsledky empirického zisťovania sme kvalitatívnymi a kvantitatívnymi metódami[303] vyhodnotili na základe analyzovaných poznatkov o stave a rozvoji metodík vyšetrovania mravnostných druhov trestných činov. Vychádzali sme pri týchto zisteniach z názorov policajtov, ktorí sú zaradení na úseku vyšetrovania na KR a OR PZ a tiež z názorov skúsených

[302] SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. Sexuálne trestné činy včera a dnes, s. 312.
[303] KATRIAK, M. Metódy a techniky sociologického výskumu. Bratislava, s. 31-34.

pedagógov z oblasti trestného práva a kriminalistiky. Na základe podnetov z praxe sme sa osobitne zamerali na trestný čin detskej pornografie.

Vlastnému výskumu v oboch jeho rovinách predchádzal operatívny prieskum[304] zameraný na stanovenie východísk skúmania mravnostnej trestnej činnosti, cez poznanie názorov policajnej praxe na význam a opodstatnenosť riešenia predmetnej problematiky.

Metóda pozorovania a metóda komparácie bola použitá na zistenie príčin, ktoré ovplyvňujú predstavy študentov - respondentov na obsah predmetu metodiky vyšetrovania mravnostných trestných činov. Skúmanie daného javu sa realizovalo za využitia anketových otázok, na ktoré odpovedali študenti špecializácie vyšetrovanie a tieto odpovede boli následne analyzované a vyhodnocované. Prieskum sa priebežne opakuje od roku 2010, a to v podobe anketových otázok doplnených o riadený rozhovor. Uvádzame pôvodné výsledky, aby si čitateľ mohol vytvoriť objektívny obraz o opodstatnenosti skúmania mravnostnej trestnej činnosti.

Otázka č. l: Poznáte metodiku vyšetrovania? (Jej teóriu, zásady, právny rámec, komponenty, jednotlivé druhy?)	
Odpovede respondentov	Počet odpovedí
Áno	42
Čiastočne	14
Poznám, ale nie podrobne	11

V 63 % kladných odpovedí respondenti potvrdili, že poznajú metodiky vyšetrovania. Výsledky hodnotenia svedčia o tom, že teória s praxou sa vo väčšej či menšej miere ovplyvňujú, čo sa prenáša aj do tvorby metodík vyšetrovania. Metodiky vyšetrovania predstavujú formu ich spracovania, ktorá je v praxi zaužívaná a akceptovaná. Menší podiel vyšetrovateľov, čo predstavuje 37 % odpovedí registrujú metodiky vyšetrovania, ale nepoznajú ich podrobne. Významnou na týchto odpovediach je skutočnosť, že nikto z opýtaných sa nevyslovil, že nepozná metodiky vyšetrovania. Každý respondent sa s nimi už stretol v určitej podobe a rozsahu.

Otázka č. 2: Poznáte teóriu metodiky vyšetrovania?	
Áno, poznám	42
Áno, čiastočne	8
Nezaujímam sa o teóriu	7
Nepoznám	10

Metodiky vyšetrovania majú vymedzenú a definovanú svoju teóriu. Či ide len o čisto teoretický problém, alebo či zasahuje aj do zorného uhla záujmu praxe je možné odvodiť z nasledujúcich odpovedí. Až v 75 % pozitívnych odpovedí respondenti potvrdili, že sa s teóriou metodík vyšetrovania už stretli, čo je z hľadiska výskumu štatisticky významnou hodnotou, najmä pre spracovateľov metodík vyšetrovania. Naopak o teóriu sa nezaujíma, alebo ju ani nepozná 25 % respondentov, čo dokumentovali vo svojich odpovediach.

Otázka č. 3: Je potrebné poznať metodiky vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti pre Vašu trestno-procesnú, vyšetrovateľskú prax?	
Áno, toto poznáme, skvalitňuje prax	43
Áno pre vyšetrovateľskú prax	2
Áno, je to nevyhnutné	5
Neviem	17

[304] Porada, V. a kol. Kriminalistika : Teória, metódy, metodológia, s. 380.

Rovnako ako u predchádzajúcej otázky, aj tu respondenti v 75 % kladných odpovedí potvrdili, že poznanie konkrétnej metodiky vyšetrovania skvalitňuje prax a je pre ňu prospešné. Len 25 % opýtaných sa k problému nevyjadrilo.

Otázka č. 4: Je vnútorná štruktúra metodiky vyšetrovania vhodne koncipovaná? Zodpovedá najnovším formám a spôsobom páchania trestnej činnosti v oblasti mravnostnej kriminality?	
Áno	22
Neviem posúdiť	17
Treba doplniť niektoré formy	18
Doplniť najnovšie formy	10

Podľa zistených výsledkov respondenti v 33 % odpovedí považujú vnútornú štruktúru metodiky vyšetrovania za vyhovujúcu a nič by na nej z hľadiska najnovších foriem a spôsobov páchania mravnostnej trestnej činnosti nemenili. V 25 % odpovedí sa respondenti k otázke nevyjadrili z dôvodu, že vhodnosť komponentov nevedia posúdiť. Na doplnení niektorých foriem sa zhodli respondenti v 27 % odpovedí, avšak nevedeli spresniť, o aké formy by malo ísť. Zotrvali len na všeobecnom konštatovaní. Naopak 15 % odpovedí respondentov obsahuje údaj, že je potrebné doplniť najnovšie formy, avšak opäť len v deklaratórnom vyjadrení.

Otázka č. 6: Dali ste návrhy na zlepšenie (zmenu) metodiky vyšetrovania konkrétneho druhu trestnej činnosti?	
Nie	67

Všetci respondenti zhodne konštatovali, že nedali na zlepšenie metodík vyšetrovania žiadne návrhy, pretože sa domnievajú, že je to úlohou teórie, v ich ponímaní je to buď P PZ alebo Akadémia PZ, zastúpená katedrou vyšetrovania. Uvedený údaj je štatisticky významný a potvrdzuje skutočnosť, že koncipovanie a tvorba metodík vyšetrovania sa realizuje výhradne v teoreticko-akademickej rovine.

Otázka č. 7: Ako by bolo možné zlepšiť obsah metodík vyšetrovania, napr. mravnostnej trestnej činnosti?	
Čerpať poznatky z praxe	11
Nie je potrebné vykonať zmeny	37
Čerpať poznatky priamo od policajtov	10
Nemám vlastné návrhy	9

Opýtaní v 55 % odpovedí nenavrhujú zlepšenie obsahu metodík vyšetrovania. Postačuje im to, čo teória vypracovala. V 33 % odpovedí upozorňujú na potrebu čerpať poznatky priamo z praxe.

Otázka č. 8: Ktoré okolnosti môžu ovplyvniť obsah metodiky vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti a je im potrebné podľa Vášho názoru klásť väčšiu pozornosť pri jej tvorbe?	
Riadenie, organizácia práce vo vyšetrovaní	15
Plánovanie vyšetrovania	6
Vstupné informácie na začiatku vyšetrovania	2
Previerka podnetov	2
Znalecká činnosť	10
Spolupráca s orgánmi štátnej správy, samosprávy a inými orgánmi a osobami pri poskytovaní informácií	5
Súčinnosť s kriminalistickými, technickými a expertíznymi pracoviskami	5
Priberanie znalcov a odborníkov do vyšetrovania	5
Priebežné vzdelávanie	5
Rozhodovanie vo vyšetrovaní	8

Materiálne a technické zabezpečenie	2
Vyhľadávanie nositeľov dôkazov	1
Predmet a rozsah dokazovania	1

Škála odpovedí na danú otázku bola veľmi rôznorodá. Za povšimnutia vhodné sú odpovede s percentuálne najväčším počtom odpovedí, čo sa týka ovplyvnenia obsahu metodík vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti a konkrétne ide o riadenie a organizáciu práce vo vyšetrovaní, znaleckú činnosť a rozhodovanie vo vyšetrovaní.

Otázka č. 9: Aké sú Vaše očakávania od metodiky vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti?	
Získanie teoretických vedomostí	2
Teória (prednášky), prax (seminár)	20
Vyznať sa v problematike	2
Získanie relevantných informácií z danej problematiky	2
Získanie poznatkov a vedomostí, ktoré sa budú dať využiť v praxi	3
Žiadne	2
Oboznámenie sa s postupom vyšetrovania	2
Pochopiť vyšetrovanie	1

Odpovede respondentov potvrdili rozdielne očakávania študentov od predmetu. Až v 59 % odpovedí respondentov prevládal jednoznačný názor, že od predmetu metodiky vyšetrovania očakávajú na jednej strane teóriu podávanú na prednáškach a na druhej strane praktické postupy prezentované na seminároch. Ide o klasickú predstavu študentov, ktorej naplnenie je plne v pôsobnosti učiteľov katedry vyšetrovania. Očakávania študentov sú v súlade s postupmi učiteľov katedry, ktorí prednášky ponímajú v klasickej podobe a na seminároch využívajú modelové situácie, ale aj hry, hrané role a simulácie, čo by malo byť plne v súlade s očakávaniami študentov. Len dvaja respondenti uviedli, že od predmetu nemajú žiadne očakávania.

Otázka č. 10: Čo si predstavujete pod témou Metodika vyšetrovania detskej pornografie z praktického hľadiska?	
Praktická realizácia trestného činu - postup vyšetrovania	8
Využívanie teoretických poznatkov v praxi pri vyšetrovaní konkrétneho trestného činu	10
Štúdium v teréne	3
Používanie vyšetrovacích metód na mieste činu	2
Postup, priebeh vyšetrovania	7
Konkrétny spôsob vyšetrovania	3
Návod na optimálne vyriešenie trestného činu	1

Odpovede respondentov, čo si konkrétne predstavujú pod témou metodika vyšetrovania detskej pornografie, čo by malo byť obsahom takejto témy sa značne rozchádzajú. Najpočetnejšia skupina odpovedí v rozsahu 30 % si predstavuje, že sa bude venovať pozornosť využívaniu teoretických poznatkov v praxi, teda ako využiť teóriu pre vyšetrovanie konkrétneho trestného činu. Druhá početnejšia skupina respondentov má svoje predstavy rozptýlené do rôznych predstáv, ako je poznať postup, priebeh vyšetrovania, štúdium v teréne, používanie vyšetrovacích metód na mieste činu a pod., avšak jednotiacim momentom pri týchto odpovediach je ich praktické zameranie.

VÝSKUM DETSKEJ PORNOGRAFIE

Na základe zistených skutočností sa katedra vyšetrovania vo svojich výskumných úlohách v súčasnosti zamerala na detailné skúmanie dokazovania a vyšetrovania trestného činu detskej pornografie, pričom si vymedzila nasledovné úlohy zamerané na:

- spôsob páchania a utajovania detskej pornografie,
- podnety, osobitosti opatrení, neodkladných úkonov, neopakovateľných úkonov a zaisťovacích úkonov,
- predmet a rozsah dokazovania a vyšetrovania detskej pornografie,
- tvorba vyšetrovacích verzií, ich previerka a plánovanie dokazovania a vyšetrovania detskej pornografie,
- osobitosti úkonov a opatrení v následnej etape vyšetrovania detskej pornografie,
- súčinnosť a spolupráca, prevencia pri vyšetrovaní detskej pornografie.[305]

Charakteristika výskumnej úlohy je rozpracovaná na jednotlivé čiastkové problémy, ktoré riešiteľský tím skúma:

- spôsob páchania a utajovania - svojou podstatou je spôsob spáchania trestného činu obrazom tých úkonov a postupov páchateľa, ktoré uskutočnil v určitej časovej a miestnej postupnosti (opakovateľnosť spôsobov spáchania vyvoláva zhodu stôp trestného činu; spôsob spáchania a utajovania je objektívnymi a subjektívnymi faktormi podmienený systém správania alebo zdržania sa správania páchateľa alebo súhrn jedného aj druhého, realizujúci sa v spôsobení a utajovaní kriminalisticky relevantnej udalosti[306], trestného činu detskej pornografie),
- podnety, počiatočná etapa dokazovania a vyšetrovania - v jednotlivých metodikách je rozoberané, aké typické druhy podnetov k začatiu trestného stíhania sa u danej skupiny trestných činov najčastejšie vyskytujú, odkiaľ prichádzajú trestné oznámenia, čo býva ich typickým obsahom (počiatočná etapa vyšetrovania je nesmierne dôležitá a správne vymedzenie a realizácia počiatočných úkonov a opatrení často rozhoduje o úspechu ďalšieho vyšetrovania; počiatočné úkony sú najmä podkladom pre vytýčenie ďalšieho smeru vyšetrovania a pre tvorbu vyšetrovacích verzií; v metodike vyšetrovania detskej pornografie je potrebné vymedziť, ktoré druhy úkonov a opatrení patria medzi počiatočné úkony pri vyšetrovaní daného druhu trestného činu a súčasne poukázať na osobitosti ich vykonávania),
- predmet a rozsah dokazovania - časť venovaná zvláštnostiam predmetu dokazovania a vyšetrovania konkretizuje, ktoré skutočnosti musia byť pri vyšetrovaní detskej pornografie objasnené v rámci všeobecne vymedzeného predmetu vyšetrovania,
- verzie a plánovanie - najväčšia pozornosť je venovaná problematike typických verzií, ktorými sa rozumejú zovšeobecnené, v danej kategórii trestných činov často sa vyskytujúce všeobecné domnienky o podstate vyšetrovanej udalosti, alebo o jej najdôležitejších znakoch (plánovanie a organizácia vyšetrovania sa prejavuje najmä v stanovení následnosti vykonávania vyšetrovacích úkonov a opatrení, v odporučení foriem plánovania, vhodných pre vyšetrovanie detskej pornografie, v naznačení vhodných foriem organizácie práce, súčinnosti vyšetrovateľa s inými orgánmi, najmä pri tímovej metóde vyšetrovania),

[305] STACH, J. Aktuálne problémy metodiky vyšetrovania jednotlivých druhov trestných činov, s. 283.
[306] PORADA, V., STRAUS, J. a kol. Kriminalistika : Výskum, pokroky, perspektívy, s. 352.

- následná etapa vyšetrovania - v následnej etape vyšetrovania sa určuje, ktoré vyšetrovacie úkony sa pri vyšetrovaní detskej pornografie vykonávajú a aká je ich postupnosť a závažnosť v pomere k ostatným úkonom. Pri vykonávaní jednotlivých druhov výsluchov sa odporúča aké typické otázky je potrebné klásť obvinenému, svedkovi, poškodenému atď.; súčasne sa poukazuje na osobitosti taktiky vykonávania vyšetrovacích úkonov a opatrení determinovaných povahou detskej pornografie; v tejto časti sa odporúčajú osobitosti aplikácie technických prostriedkov v rámci vyšetrovacích úkonov),[307]
- súčinnosť, spolupráca, prevencia - súčinnosť a spolupráca pri vyšetrovaní trestných činov sa týka najmä vymedzenia rozsahu, metód a foriem, ktoré sa môžu realizovať medzi vyšetrovateľmi a jednotlivými službami PZ a inými orgánmi štátnej a verejnej správy, ako aj občanmi; podstata súčinnosti v podmienkach PZ je daná spoločnou, koordinovanou a navzájom zladenou činnosťou vyšetrovacích a operatívnych úradov - útvarov PZ, pri ktorej každý zo subjektov súčinnosti využíva svoje špecifické metódy a prostriedky k dosiahnutiu spoločného cieľa v boji s trestnou činnosťou a pri preventívnych aktivitách smerujúcich k zamedzeniu páchania predmetnej trestnej činnosti - detskej pornografie.[308]

Predmetom výskumnej úlohy je:
- analyzovať súčasný stav spracovania jednotlivých komponentov metodiky vyšetrovania trestného činu detskej pornografie,
- inventarizovať a systematizovať východiská, stránky a vybrané problémy, ktoré sa spájajú s dokazovaním a vyšetrovaním detskej pornografie,
- vypracovať rámcový náčrt dokazovania a vyšetrovania detskej pornografie do podoby metodického postupu.

Cieľom výskumu je analyzovať súčasný stav spracovania jednotlivých čiastkových komponentov tvoriacich metodiku vyšetrovania mravnostnej trestnej činnosti a z toho vyplývajúcej detskej pornografie a odporučiť možnosti jej zdokonaľovania v súlade s potrebami trestno-procesnej praxe.

PREDMET A ROZSAH DOKAZOVANIA DETSKEJ PORNOGRAFIE

Predmet a rozsah dokazovania a vyšetrovania v konkrétnej veci výroby detskej pornografie, rozširovania, prechovávania a účasti na detskom pornografickom predstavení, ako aj ohrozovania mravnosti, tvoria okolnosti dôležité pre trestné konanie a teda aj pre rozhodnutie vo veci. Vo všeobecnosti v trestnom konaní treba dokazovať najmä skutočnosti uvedené v § 119 ods. 1 Trestného poriadku.

Sú to aj okolnosti, ktoré viedli k spáchaniu trestnej činnosti alebo umožnili jej vykonanie, ako i okolnosti dôležité pre ďalší postup v trestnom konaní. Okruh okolností, ktoré treba v konkrétnom prípade vo vyšetrovaní zisťovať a dokazovať, treba určiť so zreteľom na povahu prípadu. Napriek tomu, možno vymedziť predmet dokazovania a vyšetrovania nasledovnými otázkami:
- k objektu trestného činu - proti čomu smeroval útok, komu bola daným trestným činom spôsobená škoda,

[307] KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika : Teória, metodológia a metódy kriminalistickej techniky, s. 91.
[308] VIKTORYOVÁ, J. a kol. Vyšetrovanie, s. 15-22.

- k objektívnej stránke trestného činu - v čom konkrétne sa prejavila závažnosť konania (opomenutia), čo je predmetom trestného činu, aké sú následky trestného činu, či medzi konaním a následkom je príčinný vzťah, kde bolo konanie, ktoré je predmetom vyšetrovania vykonané, kedy, ako (pomocou akých prostriedkov), za akých okolností, aké okolnosti umožnili či uľahčili spáchanie trestného činu alebo mu pomáhali,
- k subjektu trestného činu - kto je páchateľom trestného činu, za účasti koho bol trestný čin spáchaný a aká bola úloha každého z páchateľov,
- k subjektívnej stránke trestného činu - aká je forma zavinenia každého z páchateľov, aký bol motív a cieľ trestného konania (pri úmyselnom zavinení).

Pri objasňovaní otázok vzťahujúcich sa k objektu trestného činu je treba mať na pamäti, že úloha vyšetrovania nie je obmedzená len na zistenie tých spoločenských vzťahov, ktorými bola fakticky spôsobená škoda. Tieto spoločenské vzťahy budú objektom trestného činu za tej podmienky, že proti nim smeroval úmysel páchateľa.

Náležitá pozornosť musí byť venovaná objasneniu všetkých otázok, ktoré majú vzťah k charakteristike subjektu trestného činu. Pod pojmom subjekt trestného činu je treba rozumieť nielen vykonávateľa (páchateľa) trestného činu, ale tiež účastníkov (objednávateľ, organizátor, návodca, pomocník).

Starostlivo treba objasňovať otázky subjektívnej stránky trestného činu. Od úplnosti objasnenia týchto otázok záleží zistenie viny páchateľa, jej formy, motív a cieľ trestného činu.

Objasnenie týchto otázok tvorí predmet vyšetrovania ktoréhokoľvek trestného činu. Predovšetkým je potrebné určiť predmet dokazovania a predmet vyšetrovania. Od toho závisí aj smer ďalšieho vyšetrovania. V rámci neho je potrebné poznať spôsoby a postupy konania páchateľov. Ich poznanie a zovšeobecnenie aplikované na konkrétny prípad umožní zorientovať sa pri vyhľadávaní dôkazov, ako aj pre stanovenie ďalšieho postupu vo vyšetrovaní.

Pri dokazovaní je potrebné sa zamerať aj na zistenie ďalších skutočností, ako sú:

- spôsob vyrobenia fotografií, videonahrávok, komu boli tieto zaslané, kto k nim mal prístup, resp. komu bolo umožnené ich pozerať,
- cieľ - motív, čo ho k tomu viedlo,
- o akú detskú pornografiu sa jednalo, kto ju vyrobil, kde bola prechovávaná, komu ju výrobca zaslal,
- pred kým ju zverejňoval,
- pri výrobe, koho k tomu použil, čo mu za to dal, resp. sľúbil.

Okrem predmetu dokazovania je potrebné vymedziť rozsah - hraníc dokazovania, t. j. množstvo a kvalitu dôkazov získaných z dôkazných prostriedkov, ktoré sú potrebné na zistenie predmetu dokazovania. Rozsah - hranice dokazovania treba určiť v závislosti od konkrétneho prípadu, teda skutkovej podstaty trestného činu.[309]

ZÁVER

Oponentúra Záverečnej správy z vedecko-výskumnej úlohy „Aktuálne problémy vyšetrovania detskej pornografie“ je predbežne plánovaná na začiatok roku 2016. V súčasnosti riešiteľský tím vyhodnocuje čiastkovú úlohu venovanú osobitostiam výsluchovej

[309] VIKTORYOVÁ, J., PALAREC, J., BLATNICKÝ, J.: Vyšetrovanie vybraných druhov trestných činov - detskej pornografie, trestnej činnosti mladistvých, pracovných úrazov, s. 14-16, VIKTORYOVÁ, J. a kol.: Vyšetrovanie, s. 268-284.

praxe pri dokazovaní detskej pornografie za využitia najnovších poznatkov získaných z policajnej praxe.

LITERATÚRA

- CHMELÍK, J. Dokazovanie niektorých druhov mravnostných trestných činov. In Viktoryová, J. a kol. *Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní.* Bratislava, Akadémia PZ, 2001. 354 s., ISBN 80-8054-201-5.
- KATRIAK, M. *Metódy a techniky sociologického výskumu.* Bratislava, Veda, 1975. 272 s., 71-073-75.
- KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika : Teória, metodológia a metódy kriminalistickej techniky.* Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2014. 318 s., ISBN 978-80-7380-535-7.
- MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. *Metodika vyšetrovania sexuálnych trestných činov.* Praha, C.H. Beck, 2001. 512 s., ISBN 80-7179-362-0.
- PORADA, V. a kol. *Kriminalistika.* Bratislava, IURA EDITION, 2007, 604 s., ISBN 978-80-8078-170-5.
- PORADA, V. a kol. *Kriminalistika : Teória, metódy, metodológia.* Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2014. 459 s., ISBN 978-80-7380-490-9.
- PORADA, V., STRAUS, J. a kol. *Kriminalistika : Výskum, pokroky, perspektívy.* Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. 699 s., ISBN 978-80-7380-477-0.
- STACH, J. Aktuálne problémy metodiky vyšetrovania jednotlivých druhov trestných činov. In Straus, J., Neměc, M. a kol. *Teória a metodológia kriminalistiky.* Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. 503 s., ISBN 978-80-7380-214-1.
- SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. Sexuálne trestné činy včera a dnes. Ostrava, KEY Publishing s.r.o., 2014. 448 s., ISBN 978-80-7418-213-6.
- ŠIMOVČEK, I., MORÁVEK, K. Metodika vyšetrovania sexuálnej trestnej činnosti. In: Šimovček, I. a kol. *Kriminalistika.* Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 405 s., ISBN 978-80-7380-343-8.
- VIKTORYOVÁ, J., PALAREC, J., BLATNICKÝ, J. *Vyšetrovanie vybraných druhov trestných činov – detskej pornografie, trestnej činnosti mladistvých, pracovných úrazov. Bratislava,* Akadémia PZ, 2014. 74 s., ISBN 978-80-8054-592-5.
- VIKTORYOVÁ, J. a kol. *Vyšetrovanie.* Bratislava, Akadémia PZ, 2013. 653 s., ISBN 978-80-8054-548-2.

prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.
JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.
JUDr. Ján Palarec
Katedra vyšetrovania
Akadémia PZ v Bratislave
jana.viktoryova@minv.sk

Daniela BORZOVÁ

VÝSLUCH DIEŤAŤA AKO OBETE MRAVNOSTNEJ KRIMINALITY

***Anotácia**: Predmetom príspevku je výsluch dieťaťa, ktoré sa stalo obeťou mravnostnej kriminality. Autorka sa konkretizuje na okruh mravnostnej kriminality, na sexuálne trestné činy, najmä sexuálne zneužívanie, ktorých obeťou sú deti vo vekovom rozmedzí 0 - 18 rokov. Poukazuje na zložitosť tohto úkonu a jej jednotlivé špecifiká v komparácií s výsluchom dospelej osoby. Autorka podrobne rozoberá jednotlivé etapy výsluchu z taktického hľadiska, pričom ponúka určité teoretické odporúčania vhodné pre prax policajta. Účelom tohto príspevku je vytvorenie metodického usmernenia, ktoré by ponúkalo vyčerpávajúce taktické riešenie špecifických výsluchových situácií a súčasne by prispel k správnemu vedeniu výsluchu dieťaťa.*

***Abstract**: The subject of this article is a child interrogation. Child is in the position victim of immoral offence, e.g. sexual abuse of children in age between 0 - 18 years old. Author of this article is referring the complexity of interrogation and its specification in comparison with adult´s interrogation. Author analyses stages of interrogation from tactical aspect. Author offers references suitable for police work experiences. The aim of this article is to create methodical management, which contains comprehensive information about specific child interrogation´s situations and also assists to right child interrogation.*

***Kľúčové slová**: výsluch, dieťaťa, maloletý, mladistvý, policajt, sexuálne zneužívanie*

***Key words**: interrogation, child, infant, adolescent, policeman, sexual abuse*

ÚVOD

Donedávna výsluch dieťaťa, ako obete trestného činu, nepredstavoval vierohodný dôkaz a bol často spochybňovaný ako dôkazný prostriedok v trestnom konaní (z dôvodu sugestibility, limitov kognitívnych procesov). Až moderné výskumy z oblasti vývinovej psychológie a kognitívnej psychológie vyvrátili túto premisu a preukázali schopnosti dieťaťa podať „vlastný“ opis relevantných skutočností pre vyšetrovanie. V súčasnosti je možné práve výsluch dieťaťa, ktoré je obeťou trestného činu, pokladať za jeden z najdôležitejších úkonov trestného konania, na základe ktorého výsledkov, je ďalej možno smerovať vyšetrovanie vo veci. Detská interpretácia skutočností vykresľuje reálny priebeh skutku, nakoľko dieťa nemá natoľko vyvinutú schopnosť fabulácie, resp. pseudológie, ktoré by vedome a úmyselne zahŕňalo do svojej výpovede. To znamená, že dieťa z hľadiska vývinovej psychológie ešte nedokáže úmyselne klamlivo interpretovať prežité skutočnosti s účelom zakryť páchanú trestnú činnosť a jej páchateľa. Samozrejme, že výpoveď dieťaťa podlieha určitým špecifikám podmieneným jeho vekom, skĺzajúcim do konfabulácie výpovede, avšak tieto sú jednoduchšie identifikovateľné v procese vyšetrovania už pri samotnom výsluchu a následne znaleckým dokazovaním. Identifikácia týchto špecifík už v priebehu výsluchu a ich eliminácia je možná vykonaním dobre vedeného výsluchu. Výsluch dieťaťa sa zaraďuje z hľadiska kriminalistickej taktiky medzi najzložitejšie procesné úkony, ktorý si vyžadujú nielen potrebné vedomosti z oblasti práva, ale aj psychológie, ako aj osobitný prístup policajta, ktorý vedie takýto výsluch.

Výsluch dieťaťa je teda veľmi náročný, nakoľko s ohľadom na vek dieťaťa musí byť v jeho priebehu rešpektovaný jeho telesný a duševný vývoj. Psychológia rozlišuje detský vek do niekoľkých kategórii[310]:

1. obdobie ranného a predškolského veku 0 - 6 rokov,
2. obdobie mladšieho školského veku 6 - 10 rokov,

[310] KUBÍKOVÁ, I. Niekoľko poznámok k výsluchu maloletých obetí pohlavného zneužívania, s. 105.

3. obdobie staršieho školského veku 10 - 14 roku.

Proces sebauvedomovania prichádza u dieťaťa približne okolo tretieho roku života. Pričom v tomto veku dieťa začína chápať realitu, v ktorej žije a nastáva proces jej zapamätávania po určitý čas. Dieťa získava schopnosť reprodukcie vnímaného a prežívaného. V tomto veku je však ešte stále nedokonale vyvinutá schopnosť chápania kauzálnych súvislostí a dieťa vníma skutočnosť nie ako celok, ale ako rad parciálnych elementov tohto istého deja. Deti majú v tomto veku tendenciu imitovať správanie dospelých, ktoré predtým vnímali. V období 6. roku života sa u dieťaťa začínajú vytvárať jednoduché formy logického myslenia.

Dieťa v období mladšieho školského veku začína chápať vzťahové súvislosti, ktoré si spája s konkrétnymi pojmami. Nedokáže však diferencovať primárne od sekundárneho, pričom tento nedostatok nahrádza fantazírovaním, ktoré si osvojuje ako pravdivé, a ktorému verí. Objavujú sa u neho sklony k zveličovaniu priestorového vnímania, vzdialenosti objektov. Dieťa v takomto veku disponuje schopnosťou všímať si detaily, ktoré dospelý človek ani len nezaznamená, pričom táto výberovosť je podmienená jeho záujmami.

Deti v období staršieho veku majú vyvinuté už oveľa širšie poznávacie procesy a objavujú sa u nich snahy o spoločenskú asimiláciu. Z hľadiska intelektu už prestávajú byť deťmi. Vnímanie je dokonalejšie s pokrokom v orientácii. Nedostatky majú v akceptácii ľudského veku, teda vo veku dospelých, nakoľko 30 ročného človeka označujú ako starcov. Ich pozornosť je centrovaná na neobvyklé situácie.

Tieto vekové kategórie 0 - 14 rokov označujeme ako maloleté deti, ktoré z právneho hľadiska nedisponujú trestnoprávnou zodpovednosťou, avšak ako som už vyššie uviedla, ako obeť, či svedok sú relevantné pre trestné konanie.

Deti vo veku 14 - 18 rokov z hľadiska trestnoprávnych noriem označujeme pod pojmom mladistvý, pričom v psychológii je táto veková skupina označovaná pojmom „juvenilný vek“.

Mladiství tvoria kategóriu detí, ktoré sú trestne zodpovedné a charakterizované určitými vývinovými špecifikami: V tomto veku sa deti približujú k svojmu vrcholu intelektuálnej výkonnosti, profesionálne sa orientujú. Zažívajú svoje prvé spoločenské frustrácie v sociálnom uplatnení. Približne dve tretiny zažívajú svoje prvé sexuálne skúsenosti. Morálny vývin je charakterizovaný „morálnym absolutizmom“ (Říčan, 1989)- veľmi kategorickým a striktným hodnotením autorít a ľudí staršej generácie.[311] Časť mládeže v tomto veku odmieta všeobecne akceptované spoločenské normy a prijíma normy delikventnej subkultúry. V tomto období teda vrcholí kríza vlastnej identity.

Z trestnoprávneho hľadiska sa teda pod pojmom dieťaťa rozumie osoba vo veku 0 - 18 rokov. Psychologické teórie sa často rozchádzajú v názoroch na odporúčanú dolnú detskú vekovú hranicu a jej relevantnosť z hľadiska vierohodnosti výpovede. Odborníci sa ale zhodujú v jednej skutočnosti, že deti disponujú schopnosťami postrehnúť oveľa viac drobných detailov ako dospelý a majú fotografickú pamäť. Samozrejme, že tieto schopnosti detí sú podmienené ich individuálnou vekovou zrelosťou a mentálnou spôsobilosťou. Časť odbornej komunity zastáva názor, že už 6- ročné dieťa je vzhľadom na svoj mentálny vývin schopné podať relevantnú výpoveď. Výskumy Leippeho a Romanczyka preukázali, že výpovede detí pod 11 rokov sú menej presné, ale paradoxne ich výpovede sú úprimnejšie v porovnaní s výpoveďou dospelej osoby. Z hľadiska práva nie je vek dieťa pre podanie výpovede relevantný. Zákon teda nevymedzuje dolnú zákonnú hranicu pre vykonanie

[311] HERETÍK, A. Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie, s. 180.

výsluchu dieťaťa. Prípadný výsluch dieťaťa teda závisí od stupňa duševného vývoja konkrétneho dieťa.[312] K tomuto by sa mal vyjadriť znalec - psychológ, s ktorým policajt spolupracuje, a ktorý sa vyjadruje aj k samotnej vierohodnosti výpovede. Bližšie sa budem ešte predmetnej nevyhnutnosti vzájomnej spolupráce znalec - policajt venovať.

Z uvedeného nám vyplýva, že pokiaľ dieťa dosahuje dostatočnú mentálnu úroveň pre pochopenie skutočností, ktoré sa okolo neho odohrali a dokáže ich aj interpretovať spôsobom jemu vlastným a primeraným jeho veku, bez ohľadu na jeho vek, je vhodným adeptom na vykonanie výsluchu, ktorý po eliminácii určitých špecifík vlastných jeho vekovej a mentálne vývinovej úrovne, predstavuje relevantný dôkazný prostriedok. Informácie získané výsluchom takéhoto dieťa predstavujú relevantný dôkazný materiál a sú spracovateľné pre získanie ďalších skutočností potrebných pre vyšetrovanie vo veci a vedú k odhaleniu páchateľa skutku.

Na základe vyššie uvedených skutočností môžeme skonštatovať, že výsluch dieťaťa je pomerne zložitý proces, ktorý si vyžaduje prípravu a individuálny prístup policajta, podmienený nielen jeho právnymi vedomosťami o priebehu výsluchu, ale aj psychologickými znalosťami o prístupe k dieťaťu a práci s ním. O to citlivejší musí byť takýto prístup v prípade výsluchu dieťaťa ako obete trestného činu sexuálneho zneužívania, aby nedošlo k ovplyvneniu jeho ďalšieho mentálneho vývoja pro futuro a zbytočnej traumatizácii dieťaťa už pri tomto úkone.

V ďalšej kapitole Vám ponúkam určité metodické usmernenie pre vykonanie výsluchu dieťaťa, ktoré sa stalo obeťou mravnostného trestného činu sexuálneho zneužívania.

PRÍPRAVA VÝSLUCHU

V prvom rade je nevyhnutné, aby sa policajt dostatočne venoval príprave výsluchu dieťaťa - obete sexuálneho zneužívania. Odborná príprava výsluchu je totiž predpokladom, aby výsluch nemusel byť opakovaný, takže musí byť vykonávaný opatrne a profesionálne. Podľa ustanovania § 135 ods. 1 Trestného poriadku (ďalej len „TP“) : „Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 18 rokov o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný, mravný vývoj, treba výsluch vykonávať obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať.“

Teda už vo fáze prípravy výsluchu by policajt mal premýšľať nad tým, akým spôsobom bude eliminovať stres u dieťaťa v interakcií so samotným výsluchom. K tomuto sa viažu tieto hlavné zásady:

1. voľba vhodného prostredia,
2. nadviazanie kontaktu a budovanie dôvery,
3. povzbudzovanie k spontánnemu opisu vo fáze monológu,
4. kladenie otázok v následnej fáze doplňovania a usmerňovania informácií,
5. predchádzanie opakovaným výsluchom.[313]

Uvedeným odporúčaniam sa budem ďalej postupne venovať v tomto článku jednotlivo.

Výber vhodného miesta výsluchu dieťaťa je v súčasnosti veľmi zložitý, a to z dôvodu, že nie každý príslušný útvar Policajného zboru (ďalej len „PZ“) disponuje špecializovanou miestnosťou na výsluch dieťaťa. V súčasnosti sa výsluchy detí realizujú na bežnom pracovisku

[312] PROTIVÍNSKY, M., MUSIL, J., PRERAD,V. Taktika výsluchu v prípravnom řízení trestním, s.75.
[313] ČÍRTKOVÁ, L. a kol. Psychológia pre právnikov, s. 79.

- v kancelárii policajta. Špecializované miestnosti na Slovensku nie sú zriaďované, čo podčiarkujem ako negatívum. Špecializovaná miestnosť by mala byť uspôsobená technickým vybavením (kamera) umiestneným nenápadne na stene miestnosti, ale tak, aby zaberala celú postavu dieťaťa. Miestnosť by mala na dieťa pôsobiť komfortne, nevzbudzujúc u dieťaťa pocity úradnej miestnosti. Samotná miestnosť, kde sa vykonáva výsluch by nemala obsahovať veľa rušivých elementov, na ktoré by sa mohla zamerať detská pozornosť už počas výsluchu, ale na druhej strane by nemala ani pôsobiť príliš stroho a fádne. Samozrejme by sa v čase výsluchu nemali v miestnosti nachádzať ani plagáty, či iné obrázky, ktoré nie sú neutrálneho charakteru. Okrem školského zariadenia tiež prichádza do úvahy aj vykonanie výsluchu v domácom prostredí, kde dieťaťa pociťuje pocit bezpečia, avšak za predpokladu, že podozrivou osobou nie je rodič alebo niektorý z príbuzných nachádzajúcich sa, žijúcich v tejto domácnosti.

Na dieťa frustrujúco už pôsobí aj vstup do policajnej budovy, kde bezprostredne vníma pohyb osôb v uniforme, pričom si uvedomuje, že sa nachádza na polícii, čo v ňom môže evokovať pocit, že ono samo urobilo niečo zlé. Za daného skutkového stavu by som odporučila výsluch dieťaťa v školskom zriadení, prípadne odporúčam, aby policajt eliminoval pohyb uniformovaných osôb v blízkosti dieťaťa. Osobne som vykonávala výsluchy detí tak, že som zabezpečila prístup k dieťaťu iba príslušníkom služby kriminálnej polície v civilnom oblečení, pričom som výslovne zakázala pohyb príslušníkov obvodného oddelenia v rovnošatách na poschodí a v okolí miestnosti, kde sa výsluch vykonával. Dieťa, tak do odchodu z budovy po výsluchu, kde prišlo k prvému kontaktu s policajtom v uniforme, nemalo ani vedomosť, že sa nachádza na polícii, nakoľko celý výsluch vrátane prípravy na výsluch bol vedený formou hry, pri ktorej dieťa získalo nových kamarátov.

Samozrejme výsluchy vykonávané v iných ako špecializovaných miestnostiach sú spojené s komplikáciami súvisiacimi s technickým vybavením, nakoľko do miestnosti sa musí postaviť kamera, tak aby dieťaťa presne snímala - celé jeho telo, pričom je nevyhnutné napolohovať aj miesto s dieťaťom odkiaľ bude snímané. Dieťa si pritom jasne uvedomuje, že všetko, čo na danom mieste urobí je zaznamenávané. Často položenou otázkou dieťaťa býva prečo sa nahráva. S tým, že ono sa nechce nahrávať. Je už len na šikovnosti policajta ako odôvodní dieťaťu túto skutočnosť, napríklad tým, že mu vysvetlí, ako je potrebné všetko, čo povie zaznamenať, aby sa výsluch nemusel opakovať. Osobne som vykonávala výsluch 5,5 ročného dievčatka, ktoré bolo sexuálne zneužité treťou osobou, teda nie rodičom. Nevyhnutnosť kamery na výsluchu jej bola vysvetlená tak, že je hlavnou hviezdou dokumentu, ktorý sa bude natáčať o nej a jej živote. Nakoľko dievčatko bolo „narcistom“ a v predchádzajúcom rozhovore bolo zistené, že chce byť slávnou herečkou, veľmi ochotne pristúpilo na to, že bude rozhovor s ňou natáčaný.

Ako som už uviedla, dôležité je aj umiestnenie kamery tak, aby zachytávala celé telo dieťaťa. Nakoľko je nevyhnutné zaznamenať nielen hovorené slovo, ale aj neverbálne prejavy celého tela dieťaťa. Verbálne, ako aj neverbálne prejavy, tvoria dôležitú súčasť pre komplexné vyhodnotenie vierohodnosti dieťaťa v znaleckom dokazovaní. Problematické je, ak je dieťa hyperaktívne a neustále sa pohybuje aj mimo snímaný priestor. V takomto prípade policajt dieťa upozorní primeraným spôsobom, aby sa nepohybovalo mimo snímaný priestor, v prípade ak dieťaťa nereaguje na toto upozornenie a aj napriek tom sa pohybuje mimo, policajt by mu mal tento pohyb umožniť, nakoľko dieťa si môže takýto direktívny zákaz interpretovať po svojom a zháči sa, uzavrie do seba, pričom odmietne ďalšiu spoluprácu s policajtom. Policajt môže dieťa pri pohybe sprevádzať a podporovať ho

(analógia terapeutických techník, ktoré sa nazývajú „pacing and leading“). I záznam mimo kamery má stále výpovednú hodnotu, pričom zvukový záznam ostáva zachovaný.

Vhodné je pripraviť miestnosť pred samotným vstupom dieťaťa do nej, najmä zabezpečenie kamery a jej umiestnenie, ktoré sa potom za prítomnosti dieťaťa upraví podľa jeho parametrov. Zabezpečovanie kamery až po vstupe dieťaťa do vypočúvajúcej miestnosti pôsobí chaoticky a nevzbudzuje veľkú dôveru v profesionalitu policajta, a to nielen u dieťaťa, ale aj u ostatných osôb zúčastnených na výsluchu. Navyše, opatrenia s tým spojené spôsobujú zbytočne časové prieťahy samotného úkonu, čo iba psychicky vyčerpáva dieťa, a to prepadá do psychickej nepohody, ktorá iba komplikuje následný výsluch. Zabezpečenie vhodnej miestnosti a technického vybavenia v rámci prípravy výsluchu predstavujú významný faktor efektívnej spolupráci dieťaťa s policajtom.

Policajt nikdy nevykonáva výsluch sám. Podľa ustanovenia § 135, ods. 1 TP sa k výsluchu priberie pedagóg, sociálny pracovník, psychológ alebo znalec, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu a stupeň duševného vývoja vypočúvaného dieťaťa prispeje k správnemu vedeniu výsluchu. Zákon teda taxatívne vymedzuje osoby, ktoré musia byť pri výsluchu. Samozrejme z daného ustanovenia nevyplýva nutnosť prítomnosti všetkých týchto osôb, aj keď si to laik na prvý pohľad môže takto vysvetliť. Je na policajtovi prítomnosť, ktorej z uvedených osôb si na výsluchu zvolí. Všetky tieto osoby disponujú potrebnými odbornými vedomosťami práce s dieťaťom.

Osobne som vždy volila prítomnosť psychológa resp. znalca z odboru psychológie, ktorý následne vypracovával aj znalecký posudok na dieťaťa. Psychológ, podľa mojich skúseností, je odborne najprobovanejší zvládať emočné výkyvy dieťaťa pri výsluchu ako mu aj súčasne poskytnúť určitú formu psychoterapie už v priebehu výsluchu. Psychológ, vzhľadom na svoju odbornosť, je najschopnejší najrelevantnejšie detekovať stupeň duševnej vyspelosti dieťaťa a vhodnosť vykonania výsluchu vzhľadom na jeho nízky vek. Psychológ dokáže vymedziť hranice vedenia výsluchu vzhľadom na osobnosť dieťaťa. Odporúčam priberať už k výsluchu znalca z odboru psychológie (odvetvie klinický psychológ pre deti), nakoľko ten následne vypracuje aj znalecký posudok na vierohodnosť výpovede dieťaťa. Znalec už pri prvotnom styku s dieťaťom pred a pri výsluchu dokáže na základe svojich odborných vedomostí indikovať podozrenie z fabulácie resp. konfabulácie vo výpovedi a na túto skutočnosť upozorniť vypočúvajúceho policajta. V prípade, ak by aj policajt nedokázal na výsluch zabezpečiť prítomnosť psychológa, znalca, nie je problém následne pribrať tohto psychológa ako znalca ad hoc. Prvotný styk znalca s dieťaťom už pred výsluchom a počas výsluchu umožní psychológovi resp. znalcovi vytvoriť si obraz o osobnosti dieťaťa, čo iba prispeje k rýchlejšiemu vypracovaniu znaleckého posudku. S poukazom na princípy hospodárnosti, efektívnosti a rýchlosti trestného konania, odporúčam policajtovi zvoliť si tento postup. Samozrejme u mladistvých detí nevylučujem ani spoluprácu s pedagógom, či sociálnym pracovníkom. Nakoľko mentálna úroveň mladistvého je na vyššej úrovni, čo sa prejavuje aj v jeho forme komunikácie, ktorú by mal samotný policajt v rámci svojej praxe zvládať sám. Osobnosť mladistvého je vyzretejšia, emočne stabilnejšia, a tak sa predpokladá menej problémový priebeh samotného výsluchu ako u maloletého dieťaťa.

Zákon upravuje možnosť prítomnosti rodiča pri výsluchu dieťaťa v ustanovení § 135, ods. 2 TP, kedy je možné prizvať k výsluchu zákonného zástupcu, ak to môže prispieť k správnemu vykonaniu výsluchu. V prípade sexuálneho zneužívania dieťaťa sa prikláňam k názoru viacerých teoretikov, ktorý výslovne neodporúčajú prítomnosť rodiča na výsluchu a to najmä v prípade, ak existuje suspekcia zo spáchania takéhoto trestného činu jedným z rodičov. Podľa Kubíkovej sa iba v 13% objavujú páchatelia takejto mravnostnej kriminality

mimo okruhy rodiny a s obeťou sa stretnú náhodne (Kubíková, 2002). V takomto prípade je na zvážení policajta, či zákonného zástupcu prizve k výsluchu alebo nie. Na jednej strane môže byť prítomnosť rodiča na výsluchu pozitívna, nakoľko dieťa pociťuje bezpečie, ale na druhej strane môže na dieťa vplývať negatívne. Dieťa pociťuje pocity hanby, strachu pred rodičom za to, čo sa mu stalo, resp. vôbec nechce, aby rodič vedel, čo sa mu stalo, nakoľko nechce rodičovi ublížiť. Rozhodnutie policajta, či prizve rodiča závisí na skutkových okolnostiach prípadu, samotnom prvotnom rozhovore s rodičom, ktorý by mal ešte pred výsluchom s dieťaťom absolvovať, ako aj na výsledku konzultácie s prizvaným psychológom resp. znalcom.

Policajt by mal absolvovať pohovor s rodičom pred výsluchom, zameraný na osobnosť dieťaťa, jeho vzťahy s rodičmi, prípadne zisťovať vzťahy dieťaťa s páchateľom, ako aj vzťahy rodičov s páchateľom za účelom možného ovplyvnenia výpovede dieťaťa. V rozhovore o dieťati by sa mal policajt tiež zamerať na prípadné doterajšie excesy v správaní dieťaťa pred a po spáchaní skutku, nakoľko i tieto môžu viesť k zisteniam o fabulácii dieťaťa. Takisto by mal policajt konzultovať prítomnosť zákonného zástupcu na výsluchu aj so znalcom, psychológom, nakoľko ten by mal vykonávať pohovor s dieťaťom, ako aj s rodičom, tiež pred výsluchom. To ale platí len v prípade, ak u rodiča nie je podozrenie zo spáchania skutku na dieťati. Osobne prítomnosť rodiča ani v takomto prípade neodporúčam, v praxi sa mi totiž stalo, že som povolila prítomnosť rodiča - matky na výsluchu, nakoľko prvotné zistené informácie poukazovali na veľmi dobré vzťahy matky s dieťaťom. To sa ale v priebehu samotného výsluchu ukázalo ako chybný krok. Dieťa počas výsluchu stále odbiehalo k matke a sledovalo jej prejavy. Potom, ako matka počula, čo sa vlastne s dieťaťom stalo, nakoľko toto bez problémov opisovalo najprv priebeh skutku, rozplakala sa. V ten moment ako dieťaťa zbadalo emočný výkyv matky, odmietlo ďalej spolupracovať, nakoľko si celkovú situáciu vysvetlilo tak, že matke ubližuje, a preto ona plače. V takomto prípade, ak dieťaťa vykazuje takýto vzorec správania, vo forme apatie, ustrnutia až stuporenia, odporúča sa, aby sa policajt usiloval, aby dieťa ostalo v situácii „tu a teraz“. Tomuto môže napomôcť tzv. uzemnenie, spočívajúce v pevnom kontakte nôh dieťaťa so zemnou. Súčasne je vhodné posilňovať kompetencie dieťaťa tým, aby robilo bežné veci, ako sa napilo alebo najedlo.[314]

Rodičia často vnímajú vylúčenie prítomnosti z výsluchu až príliš osobne, pričom poukazujú na svoje práva ako zákonného zástupcu. Často sa obracajú so sťažnosťami na postup policajta na prokuratúru alebo na príslušné inšpekčné orgány, čím iba sťažujú prácu policajtov, ktorí sa musia v takýchto prípadoch obhajovať a brániť, čo ich iba zbytočne pracovne a psychicky zaťažuje. Musím ako bývalá policajtka konštatovať, že aj takéto prípady patria k práci policajta. Na druhej strane je ale zadosťučinením úspešne vykonaný výsluch, ktorý môže viesť k odhaleniu a následnému potrestaniu páchateľa.

Okrem vyššie menovaných osôb sa na výsluchu môžu zúčastniť aj iné osoby ako je napríklad prokurátor alebo obhajca obvineného (resp. zadržaného podozrivého), ktorým zákon toto právo výslovne priznáva.

Prítomnosť iných osôb pri výsluchu neodporúčam, nakoľko čím je väčší počet osôb vo vypočúvajúcej miestnosti, tým pôsobí na dieťaťa viac stresov a frustruje ho to. Spolupráca dieťaťa s policajtom môže byť v takomto prípade značne narušená, nakoľko väčší počet osôb na výsluchu predstavuje dav a dieťa sa hanbí vystupovať pred toľkými ľuďmi a uzatvára sa do seba. Takže odporúčam výslovne vylúčenie príslušníkov služby kriminálnej polície, nadriadených alebo príslušníkov iných policajných zložiek na výsluchu.

[314] ČÍRTKOVÁ, L. a kol. Psychológia pre právnikov, s. 82.

Pri vstupe do vypočúvajúcej miestnosti je nutné dieťaťu tieto osoby predstaviť a vysvetliť mu, akú funkciu zastávajú, aký je účel ich prítomnosti na výsluchu. Je nevyhnutné dieťa upozorniť, že títo ľudia sú tu pre neho a starajú sa o jeho bezpečie a psychické pohodlie a má kedykoľvek možnosť sa na nich obrátiť. Podotýkam, že všetky prítomné osoby by sa tam v čase vstupu dieťaťa do vypočúvajúcej miestnosti už mali nachádzať a byť usadené na miestach, ktoré nie sú v zábere kamery. Zoznámenie dieťaťa s osobami vo vypočúvajúcej miestnosti umocňuje pocity dôvery dieťaťa v samotný úkon a jeho priebeh a súčasne získava pocity kontroly nad situáciou.

Vo vypočúvajúcej miestnosti by mal mať policajt pripravenú aj vodu na pitie a nejakú sladkosť pre dieťaťa. Nakoľko v priebehu výsluchu môže dôjsť k prejavom silných emócií, ako napr. plač, či vzlykanie, čím dochádza k zníženiu hladiny cukru, policajt môže dieťaťa ponúknuť pripraveným jedlom a pitím. Súčasne má sladkosť aj motivačný účel, nakoľko deti radi „maškrtia“, pričom policajt to môže využiť a dieťa motivovať v podobe sladkosti za získanie určitej informácie o priebehu skutku a páchateľovi. Táto forma podplácania je efektívna v praxi a osobne ju odporúčam. Mimochodom i v prípade výsluchu dospelej osoby kriminalistická taktika pri výsluchu odporúča, v prípade výpovede podozrivej osoby, obvineného dospelého motivovať získavanie informácií ponúknutím cigarety. Týmto sa celkovo uvoľňuje atmosféra, nadväzuje sa spolupráca a vytvára sa pocit vzájomného vzťahu dieťaťa k policajtovi. Výsluch celkovo stráca podobu uniformity.

Potom, ako má policajt pripravené materiálno-technické zabezpečenie výsluchu, ako aj zabezpečenú personálnu stránku, ktorá je upovedomená o čase a mieste výkonu výsluchu, je potrebné, aby si podrobne naštudoval vyšetrovací spis a pripravil súbor otázok, ktoré sa chce dieťaťa pri výsluchu opýtať.

Predvolanie na výsluch v prípade sexuálneho zneužívania by nemalo mať písomnú formu, nakoľko to výslovne negatívne pôsobí. Odporúčam osobné „pozvanie“ na výsluch, čo je vhodnejšie aj vzhľadom na formovanie následného psychického kontaktu. Dieťa by sa malo na výsluch dostaviť v prítomnosti zákonného zástupcu, resp. inej dospelej osoby zodpovednej za dieťa, napr. učiteľa. V prípade, ak je dieťa privedené zo školy príslušníkmi služby kriminálnej polície, alebo v sprievode učiteľa, mali by byť jeho rodičia informovaní. Tu ale záleží na skutkových okolnostiach vyšetrovanej veci.

Otázky, ktoré si policajt pripraví na výsluch, musia byť primerané veku dieťaťa a jeho intelektuálnej úrovni. Nesmú byť sugestívne, ani kapciózne. Otázky nesmú obsahovať ani len náznak odpovede, nakoľko u detí je zvýšené riziko sugescie. Je dokázané, že sugestibilita, tzn. schopnosť nekriticky, automaticky a spontánne prijímať cudzie názory za svoje a prevádzať ich do vlastného správania a prežívania závisí od veku dieťaťa. V detstve je sugestibilita v priemere vyššia a pribúdajúcim vekom jej ubúda. Na túto skutočnosť sa musí policajt pripraviť a formulovať kladenie svojich otázok tak, aby dieťa nepriamo nesmeroval k odpovedi. Dieťa totiž dokáže vycítiť to, čo chce vypočúvajúci policajt počuť, snaží sa odhadnúť jeho očakávania a súčasne im vyhovieť. Dieťa potom uvádza to, čo si myslí, že policajt chce počuť.

Pri výsluchu maloletých detí americkí odborníci Lamba a Sternbergová odporúčajú klásť otázky s otvoreným koncom : „Tomu nerozumiem, som z toho zmätený...“, ktoré umožnia prevziať dieťaťu zodpovednosť a vysvetliť, ako sa to vlastne stalo. Na základe ich rozsiahleho výskumu bolo zistené, že v praxi sa pokladá najmä týchto 5 typov otázok:

- vyzývajúce, napr.: „Povedz všetko, čo sa stalo?“ - poskytujú čo najviac informácií,
- povzbudzovacie: „Aha, tak to teda bolo, už mi to je jasné“ - povzbudzujú dieťa a zároveň mu pomáhajú vybaviť si spomienky,

- direktívne: „A teraz mi porozprávaj čo si robil, keď...?“ - policajt preberá vedenie, usmerňuje rozhovor, centruje pozornosť dieťaťa,
- usmerňujúce: „ Vyzliekol ťa?“ - ak chce policajt zistiť niečo, o čom sa dieťa spontánne, v rámci monológu nevyjadrilo,
- sugestívne: „ A teraz už otecka nemáš rada, že ...? - nútia deti k určitému typu odpovedi .[315]

Ako príklad súboru otázok pripravených policajtom ešte pred výsluchom vo veci sexuálneho zneužívania so suspekciu na páchateľa, ktorým je jeden z rodičov, môžeme uviesť nasledovné:
„Je niečo, čo robí otec (mama) len s tebou?“
„Robí ti otec (mama) niečo, čo sa ti páči?“
„Robí ti otec (mama) niečo, čo sa ti nepáči?“
„Hráva sa s tebou otec (mama) nejaké hry, ak áno aké?“
„ Čo sa deje, keď sa kúpeš ?“
„ Ako sa o teba otec (mama) stará, keď je mama(otec) v práci?“

V obzvlášť zložitých prípadoch je vhodné, aby policajt uzavrel s dieťaťom v štádiu pred výsluchom dohodu o dobrých a zlých otázkach - nedovolených otázkach. Na tieto otázky nemusí dieťaťa odpovedať.

Súčasne odporúčam, aby si policajt v rámci prípravy na výsluch zabezpečil aj hračky, dve postavičky, bábiky: mužského a ženského pohlavia. Prebraté z českej kriminalistiky, ide o postavičky Jáju a Páju. Deti, ktorých komunikačné schopnosti nie sú až tak dobre vyvinuté, môžu prostredníctvom týchto postavičiek imitovať konanie páchateľa, ukazovať kde sa ich páchateľ dotýkal. I keď naša polícia nedisponuje originálmi týchto postavičiek, môžu byť nahradené akýmikoľvek detskými hračkami napr. Barbie a Kenom.

Najdôležitejšou súčasťou samotnej prípravy na výsluch je získanie dôvery dieťaťa policajtom. Tento vzťah by si mal policajt budovať s dieťaťom už od prvého styku s ním, teda ešte pred samotným výsluchom.

Ako som už vyššie spomenula, policajt vykoná s dieťaťom rozhovor, pričom odporúčam voliť hravú formu. Policajt by mal používať jazykové prostriedky primerané veku dieťaťa už počas rozhovoru s ním. Tu upozorňujem, že policajt by nemal skĺznuť „do detského jazyka“, nakoľko týmto stráca autoritu u dieťaťa. Policajt dieťaťu prirodzene tyká, pričom ponechá na samotnom dieťati výber oslovenia policajta. Dieťa si samo zvolí, vzhľadom na jeho vek a výchovu, ako bude vypočúvajúceho policajta oslovovať. Odporúčam, aby sa policajt predstavil dieťaťu svojou funkciou a krstným menom, napr. vyšetrovateľka Dana. Na dieťa pôsobí toto oslovenie autoritatívne, ale zároveň kamarátsky. Čo sa týka samotného prístupu policajta k dieťaťu, policajt si musí voči dieťaťu zachovať autoritu, avšak nesmie na dieťa pôsobiť direktívne. Rozhovor by mal policajt smerovať na analýzu osobnosti maloletého, orientačne zisťovať vývojový stupeň psychiky dieťaťa so zameraním, či dieťaťa bude schopné pochopiť dôležitosť výsluchu, nakoľko bude schopné vypovedať vierohodne, aké sú jeho záľuby, sklony a pod. Skutočnosti zistené pri tomto prvotnom rozhovore potom využije pri samotnom výsluchu dieťaťa, pri práci s dieťaťom. Na základe výsledkov tohto rozhovoru zvolí formu prístupu k dieťaťu a vhodnú výsluchovú taktiku.
Počas tohto rozhovoru si policajt s dieťaťom buduje aj vzťah vzájomnej dôvery. Policajt by mal dieťaťu počas rozhovoru vysvetliť, že dieťaťa nespravilo nič zlé, že on je tu pre dieťa, aby

[315]VIKTORYOVÁ. J., BLATNICKÝ, J. Fenomén výsluchu pri vyšetrovaní mládeže, s. 262.

mu pomohol a našiel osobu, ktorá mu to spravila, je nevyhnutné vybudovať u dieťaťa pocit bezpečia a dôvery nielen k osobe policajta, ale aj v celkový proces okolo neho.

Môže nastať situácia, že dieťa si interpretuje výsluch aj ako trest za to, čo urobilo. Dieťa má pocit, že páchateľ bude potrestaný len za to, že vypovedalo a nie preto, čo urobilo. Psychológia si racionálne vysvetľuje tieto úvahy dieťaťa tým, že ide o tzv. „detský finalizmus“ (veci a deje sú dávané do neexistujúcich a často logicky nezmyselných kauzálnych súvislostí). Tieto súvislosti je potrebné, aby policajt dieťaťu vysvetlil a uviedol vec na pravú mieru. Teda vysvetlil dieťaťu, že páchateľ bude potrestaný za to, čo dieťaťu urobil, pretože to bolo zlé. Výpoveď dieťaťa iba dopomôže k potrestaniu páchateľa.

S dieťaťom je nevyhnutné sa hlavne veľa rozprávať a vysvetľovať mu, čo sa okolo neho deje. Dieťa nesmie mať pocit bezmocnosti, ale naopak je nevyhnutné u neho vyvolávať pocity kontroly nad situáciou. Pocit dôvery a kontroly vedie totiž k tomu, že dieťa sa v situácii výsluchu cíti v komunikácii s dospelým bezpečne.[316] V rámci rozhovoru je možné použiť aj hru, napr. zahrať si s dieťaťom naháňačku, dovoliť mu kresliť, i takto volený prístup policajta upevňuje u dieťaťa pocit bezpečia, nakoľko robí to, čo má rado.

V rámci rozhovoru je potrebné zisťovať aj vzťah dieťaťa k páchateľovi, nakoľko na základe tohto môžeme voliť ďalšiu taktiku výsluchu a policajt sa pripraví na určité excesy, ktoré môže od dieťaťa v priebehu výsluchu očakávať, že sa objavia. Prax dokazuje, že deti zneužívané známym páchateľom, pri výsluchu klamú, menia ho, odvolávajú svoje tvrdenia a striedajú na prvý pohľad protichodné vzory správania. Američan R. Summit tvrdí, že toto správanie dieťaťa pri výsluchu je potrebné chápať ako súčasť vyrovnávania sa s prežitou traumou. Toto správanie dieťaťa sa odborne nazýva „akomodačný syndróm“, pričom v našich podmienkach ho nájdeme aj pod pojmom „adaptačný syndróm“. Tento syndróm sa často vyvíja u dcér zneužívaných otcom a vyznačuje sa nasledujúcimi znakmi:

- Utajovanie: Pramení z pocitu previnenia, ale aj strachu z verejného odsúdenia, či straty náklonnosti zo strany matky.
- Bezbrannosť: Pocity bezbrannosti dieťaťa v tom, že sa cíti byť vydané napospas nepriateľovi.
- Bezvýchodnosť: Dieťa považuje samo seba za zlé. V prípade, ak je v rodine viac detí, chápe situáciu tak, že ono sa obetovalo za nich. Aby sa s danou situáciou vyrovnalo, snaží sa vytesniť zlé pocity, utláča ich do úzadia ako obranný mechanizmus, ktorým sa snaží presvedčiť samo seba, že sa vlastne nič nedeje.
- Oneskorené oznámenie: Objavujú sa ako reakcia na inú udalosť. Podnetom oznámenia je napríklad konflikt v rodine alebo chyba dieťaťa, za ktoré je v tú chvíľu potrestané. Dovtedy sa dieťa môže javiť ako bezproblémové, aj napriek tomu, že v tom čase je zneužívané. Často krát sa stane, že nedochádza počas zneužívania ani k zhoršeniu školského prospechu, či správania dieťaťa v kolektíve.
- Odvolanie obvinenia: Je to reakcia na ťažko znesiteľné obavy, napr. z rozvrátenia rodiny, z toho že mu nikto nebude veriť, alebo že bude umiestnené do detského domova.

V rámci rozhovoru by som odporúčala zisťovať aj reakcie dieťaťa na haptiku, teda na dotyky policajta dieťaťa počas výsluchu, ktoré majú povzbudzujúci alebo upokojujúci charakter, avšak dieťaťa si ich môže interpretovať odlišne. O dotykoch zo strany policajta je vhodné s dieťaťom v štádiu pred výsluchom urobiť dohodu, predmetom, ktorej je dovolenie dotykov dieťaťom alebo ich výslovný zákaz zo strany dieťaťa.

[316] ČÍRTKOVÁ, L. a kol. Psychológia pre právnikov, s. 80.

Súčasne odporúčam, okrem rozhovoru policajta s dieťaťom, aby policajt umožnil prizvanému psychológovi alebo znalcovi porozprávať sa s dieťaťom pred výsluchom bez prítomnosti tretej osoby. Následne je dobré, aby vzájomne odkonzultovali taktiku výsluchu, či je dieťa vôbec, vzhľadom na stupeň psychického vývinu, schopné chápať zmysel tohto úkonu, ako by mal policajt k dieťaťu pristupovať, aké otázky by mu mal klásť, či je vhodná prítomnosť rodiča na tomto úkone, ako aj iné. Na základe tejto konzultácie je vhodné, aby policajt zvolil taktiku výsluchu primeranú k štruktúre osobnosti dieťaťa a jeho veku.

Výsluch dieťaťa nesmie vykonávať osoba - policajt, ktorý sa svojím výzorom podobá na páchateľa trestného činu. Je teda vhodné, aby obeť dievčatko vypočúvala policajtka a obeť chlapčeka vypočúval policajt, teda za predpokladu, ak sa trestného činu dopustila osoba opačného pohlavia. Súčasne upozorňujem aj na skutočnosť, že nie je vhodné počas práce s dieťaťom striedať policajta, ktorý s dieťaťom pracuje.

Ako vidíme, výsluch si musí policajt riadne pripraviť, aby počas samotného vykonávania výsluchu nebol ničím prekvapený, resp. bol pripravený na každú možnú situáciu, ktorá môže pri výsluchu nastať.

PRIEBEH A TAKTIKA VÝSLUCHU

Policajt je na výsluch pripravený po teoretickej stránke. Vypočúvacia miestnosť je pripravená, nachádza sa v nej kamera, pripravené sú aj všetky osoby, ktoré by mali byť prítomné na výsluchu. Dieťa je v miestnosti, sedí na stoličke, je napolohované, kamera zaberá celého jeho telo. Policajt sa uistí, že je všetko pripravené, zapne sa kamera.

Policajt zaháji výsluch úradnou formou, napr. slovami: „Zahajujem výsluch maloletého Benjamína Mrkvičku vo veci sexuálneho zneužívania podľa § 201, ods.1 Trestného zákona, vykonaného na OR PZ Bratislava dňa 05.03.2015 v čase o 10.00 hod.“

Následne sa obráti na dieťaťa a začína sa úvodné štádium, ktoré je vhodné začať voľnou besedou na otázky, ktoré sú predmetom zápisnice o výsluchu. Policajt sa teda voľným rozhovorom pýta na meno dieťaťa, jeho vek, do ktorej triedy školy chodí, kam chodí na školu, kto sú jeho rodičia, aké sú jeho záľuby. Tieto skutočnosti si popritom zaprotokoluje. Zdôrazňujem, že tieto otázky pokladá voľnou formou s primeranými jazykovými prostriedkami veku a stupňu psychického vývinu dieťaťa. Týmto spôsobom policajt nielen uvoľňuje psychické napätie a postupne formuje psychologický kontakt, ale získava osobné údaje o dieťati, ktoré sú súčasťou Zápisnice. Keď policajt dospeje k záveru, že atmosféra bola už dostatočne uvoľnená doteraz položenými otázkami k osobe dieťaťa, urobí premostenie k predmetu výsluchu, spôsobom zisťovania od dieťaťa, či chápe zmysel tohto úkonu, a to položením jednoduchej otázky: „Vieš, prečo si tu?“. Po odpovedi dieťaťa povzbudí slovami: „máš pravdu“ alebo dieťaťu ozrejmí a konkretizuje zmysel tohto úkonu, pričom si overuje, či dieťa porozumelo. Overovanie policajt vykonáva položením zisťovacích otázok.

Nasleduje ďalšia etapa úvodného štádia, a to je poučenie dieťaťa o jeho právach. Policajt interpretuje zákonné poučenie primerane k veku dieťaťa. Dieťa je teda poučené o jeho povinnosti vypovedať pravdu, ako aj jeho práve odmietnuť vypovedať, ak by mohlo privodiť trestné stíhanie sebe, blízkej osobe alebo osobe, ktorej ujmu považuje ako svoju vlastnú. Policajt si opätovne overuje porozumenie poučeniu otázkami smerujúcimi na dieťaťa typu: „Vysvetli mi, čo znamená povinnosť?“ , „Vysvetli mi, čo znamená právo?“. Potom, ako dieťa vysvetlí zmysel týchto dvoch pojmov, policajt centruje jeho pozornosť na konkrétnu povinnosť, a konkrétne jeho právo pri tomto výsluchu.

Policajt potom dieťa vyzve, aby vlastnými slovami opísalo, čo sa mu stalo. Dostávame sa do štádia monológu. V prípade, ak si dieťaťa nevie rozpamätať, ponechá mu policajt dlhší

čas na spomínanie. Policajt môže dieťaťu po dlhšej pauze napomôcť aj formou asociácií, ak si dieťaťa spomenie na určité detaily. Policajt nesmie dieťaťu napovedať, nakoľko by dochádzalo k sugestívnemu pôsobeniu na neho.

Doplňujúce otázky môže klásť dieťaťu policajt až potom, ako dieťaťa dokončilo svoju súvislú výpoveď a je celkom zjavné, že samotné dieťaťa už nemá čo viac samo povedať. Pri voľnom opise musí teda policajt dieťa pozorne počúvať a pracovať s jeho spôsobom vyjadrovania. Pokladať dieťaťu otázky, ktorými by ho tlačilo do kognitívnych schém dospelých je kontraproduktívne, nakoľko dieťaťa nemá natoľko rozvinutú schopnosť abstraktnej kategorizácie. Z uvedeného dôvodu neodporúčam tlačiť na dieťa otázkami o čase, časových súvislostiach, vzdialenosti. Dieťa v nízkom veku nedokáže ani rozoznať pojmy predtým a potom, preto je vhodné voliť otázky: „Čo sa stalo ako prvé?, Ako sa to začalo?“. Vágne a široko vnímané údaje sú preto zvyčajne vierohodnejšie než presné informácie.[317]

Ak je zjavné, že výpoveď dieťaťa bola ovplyvnená treťou osobou a dieťa vypovedá zjavne nepravdivo, je vhodné viesť výsluch, pokladať dieťaťu otázky za hranice predmetu, tzn. „doširoka“. Dieťa nie je pripravené na nepredvídané otázky, rýchlo stráca súvislosť a dochádza k rozporom v jeho výpovedi.

Po otázkach položených policajtom, kladú otázky ďalšie osoby nachádzajúce sa v miestnosti, okrem zákonných zástupcov. Poradie týchto osôb zvolí policajt. Odporúčam zvoliť poradie: znalec, prokurátor, obhajca. Upozorňujem, že tieto osoby nesmú zasahovať do samotného priebehu výsluchu. Klásť otázky môžu až potom, čo sú vyzvané policajtom. Výnimku tvorí iba zásah znalca, psychológa, pri prejavoch emócií dieťaťa.

Potom, ako boli položené všetky otázky prítomnými osobami, nahlas prečíta celú zápisnicu . Predtým ale poučí dieťa, ako aj ostatné prítomné osoby, že v prípade, ak by sa im niečo nezdalo vo výpovedi, môžu ju doplniť resp. opraviť. Po prečítaní celej zápisnice, ak žiadna zo zúčastnených osôb na výsluchu nežiada jej opravu alebo doplnenie, policajt formuláciou o skončení výsluchu dňa ....o ..... hodine a prečítaní prítomných osôb, ktoré podpísali zápisnicu, ukončí výsluch. Po formálnom ukončení výsluchu sa vypína kamera.

Po ukončení výsluchu sa policajt dohodne s prítomným znalcom, psychológom na ich pribratí do trestného konania, na vypracovaní znaleckého posudku, na lehote vypracovania znaleckého posudku a otázkach, ktoré položí znalcovi v uznesení o pribratí. Súčasne umožní rozhovor znalca, psychológa s rodičom bez prítomnosti tretej osoby.

Celý priebeh výsluchu je teda zaznamenávaný na kameru a súčasne policajt doslovne diktovanú výpoveď dieťaťa, ako aj do zápisnice o výsluchu, poznačí všetky skutočnosti, ktoré sa udiali v priebehu výsluchu dieťaťa ako napr.: dieťaťa sa rozplakalo, výsluch bol prerušený od - do, dieťa dlho rozmýšľa. V prípade, ak u dieťaťa dôjde k prejavu silných emócii, neodporúča sa dieťa upokojiť, chlácholiť, ale nechať, nech si samo vyventiluje svoje emócie a na tento čas výsluch prerušiť, pričom túto skutočnosť, tak ako som už uviedla, poznačiť v zápisnici z výsluchu.

Počas výsluchu by sa mal policajt vzdať hodnotiacich súdov, ako napr.: „ Také hrozné to nemohlo byť...“, ako aj kritických výrokov na adresu dieťaťa, napr.: „ A prečo si to nepovedal hneď...?“

[317] ČÍRTKOVÁ, L. a kol. Psychológia pre právnikov, s. 81.

Výsluch maloletého dieťaťa by mal byť krátky , rozhodne by nemal byť dlhší ako jedna hodina. Schopnosť sústrediť sa na predmet výsluchu je podmienená vekom, resp. stupňom duševného vývoja. Najčastejšie sa odporúča: [318]

- u detí od 5 - 7 rokov okolo 15 min,
- u detí od 7-10 rokov okolo 20 min,
- u detí od 10 - 12 rokov okolo 25 min,
- u detí nad 12 rokov okolo 30 min.

Policajt v priebehu celého výsluchu vykonáva analýzu výpovede dieťaťa: všíma si výrazové prostriedky aké dieťaťa používa, najmä tie, ktoré nezodpovedajú jeho veku a mentálnej vyspelosti. Práve tieto indikujú podozrenie, že dieťa bolo ovplyvnené treťou osobou. V praxi sa stáva, že niekoľko maloletých detí vypovedajúcich v tej istej veci vypovedá totožným spôsobom, takéto výpovede sú výsledkom tzv. „citovej nákazy“ a detskej sugestibility alebo tzv. „skupinových predstáv“. Dochádza k nim vtedy, keď sa deti medzi sebou rozprávali o tom, čo sa stalo.

Iba správne vykonaný výsluch, počas ktorého sa vyššie uvedenými taktickými spôsobmi podarilo zistiť všetky skutočnosti o skutku a odhaliť páchateľa resp. získať dostatok indícií vedúcich k osobe páchateľa, je predpokladom, že výsluch dieťaťa nebude nutné znova opakovať. Zákon uvádza možnosť opakovania výsluchu len v nevyhnutných prípadoch a výnimočne , v prípravnom konaní len so súhlasom prokurátora, ďalší výsluch po vznesení obvinenia sa vykoná rovnako ako prvý výsluch (pred vznesením obvinenia), pričom následný opakovaný výsluch je možné vykonať so súhlasom zákonného zástupcu resp. opatrovníka. V konaní pred súdom môže byť vypočutá osoba, ktorá bola pribraná k výsluchu (znalec, psychológ, sociálny kurátor, pedagóg), ktorá sa vypočuje pre účely posúdenia správnosti a úplnosti zápisnice, alebo spôsobu, akým bol výsluch vykonaný, ako aj spôsobu, akým vypočúvaná osoba vypovedala. Nevyhnutné je preto, aby policajt dodržal všetky taktické postupy, správne viedol výsluch, odstránil všetky rozpory už pri prvotnom výsluchu, aby nebolo potrebné výsluch opakovať.

ZÁVER

Ako autorka som sa snažila poukázať na špecifickosť výsluchu dieťaťa pri mravnostnom trestnom čine sexuálneho zneužívania načrtnúť náročné situácie, ktoré sa môžu vo výsluchu objaviť, ako aj taktiku ich zvládania. Z tohto príspevku je podľa mňa jednoznačné, že takýto výsluch je náročný na samotného policajta a vyžaduje si aj jeho osobnostné preferencie, ako je trpezlivosť, flexibilita, schopnosť prispôsobenia štýlu kladenia otázok dieťaťa. Nie každý policajt disponuje osobnostnými predpokladmi pre úspešné vykonanie výsluchu dieťaťa. Je pritom nevyhnutné si uvedomiť, že predmetom výsluchu je krehká fyzická a psychická integrita dieťaťa, ktorej porušenie môže viesť k nepriaznivému ovplyvneniu jeho duševného a mravného vývoja. Z tohto dôvodu odporúčam, aby sa výsluchom detí venovali špeciálne vyškolení vyšetrovatelia príslušných útvarov PZ, ktorí by sa venovali iba tejto problematike. Neboli by zaťažovaní množstvom iných spisových vecí. Svoj pracovný čas by si dokázali zorganizovať tak, aby si dokázali urobiť dostatočný časový priestor na prípravu výsluchu a jeho organizáciu. Uvedomujem si, že v súčasných podmienkach fungovania PZ je táto predstava akousi utópiou z dôvodu nadmernej pracovnej vyťaženosti každého z vyšetrovateľov. V roku 2013 urobili Viktoryová a Blatnický výskum na

[318] PROTIVISNKÝ, M., PRERAD,V., HEŘMÁNEK, J. Taktika výslechu a konfrontace obviněného a svědka v přípravném řízení, s. 98-100.

jednotlivých Okresných riaditeľstvách PZ, ktorí v rámci vykonanej ankety položili vyšetrovateľom otázku, či by mali vyšetrovatelia vykonávajúci výsluchy detí absolvovať osobitné školenia, výcviky, ak áno akého obsahového zámeru. Odpovede vyšetrovateľov iba potvrdili ich záujem o túto oblasť. Vyšetrovatelia by uvítali takéto školenia za spolupráce s psychológom, ako aj školenia v oblasti komunikácie s deťmi. Výsledky tejto ankety sú potešujúce a iba vypovedajú o záujme vyšetrovateľov. To ale koliduje s už s vyššie spomínanou pracovnou vyťaženosťou každého vyšetrovateľa. Vytvorenie špecializovanej skupiny, osobitne vyškolených vyšetrovateľov na každom útvare PZ by na druhej strane, ale odľahčilo činnosť súdov, OČTK a nevyhnutnosť opakovania týchto výsluchov. Dúfam, že aspoň tento článok prispeje k metodickému usmerneniu policajtov, ktorí majú záujem o kvalitné vykonávanie vyšetrovania trestných činov, kde obeťami sú deti. Nakoľko výsluch dieťaťa môže byť tým najcennejším dôkazným prostriedkom vedúcim k odhaleniu a potrestaniu páchateľa tak nemorálneho mravnostného trestného činu, akým sexuálne zneužívanie rozhodne je.

LITERATÚRA

- ČÍRTKOVÁ, L. a kol. *Psychológiapre právníkov*. Bratislava : IURA EDITION, 2010.
- HERETÍK, A. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie.* Bratislava : EUROKODEX, 2010.
- KUBÍKOVÁ, I. *Niekoľko poznámok k výsluchu maloletých obetí-pohlavného zneužívania.* Bratislava : Akadémia PZ, 2002.
- PROTIVISNKÝ, M., PRERAD,V., HEŘMÁNEK, J. *Taktika výslechu a konfrontácie obvineného a svědka v přípravnem řízení.* Praha : Univerzita Karlova, 1974.
- PROTIVÍNSKY, M., MUSIL, J., PRERAD, V. *Taktika výsluchu v prípravnom řízení trestním*. Praha : Univerzita Karlova, 1987.
- VIKTORYOVÁ. J., BLATNICKÝ, J. *Fenomén výsluchu pri vyšetrovaní mládeže.* Bratislava : IURA EDITION, 2013.

Mgr. Daniela Borzová
doktorandka
Paneurópskej vysokej školy práva
danielaborzova196@gmail.com

Slávka KARKOŠKOVÁ

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ : VZORCE KONTRAINTUITÍVNYCH REAKCIÍ OBETÍ

Anotácia: *Príspevok podrobne objasňuje vzorce kontraintuitívnych reakcií obetí sexuálneho zneužívania (CSA), t.j. reakcií ktoré nezodpovedajú očakávaniam priemerného človeka ohľadne toho, ako by obeť mala správne alebo logicky reagovať. Reakcie obetí CSA sú vzhľadom na kontext situácie a mechanizmy traumy nanajvýš opodstatnené, no priemerný človek (z radov laikov i profesionálov) nemá vedomosti o špecifikách traumy CSA a preto hodnotí správanie obetí predpojato. Neznalosť kontraintuitívnych reakcií má negatívny dopad na úspešnosť objasňovania, vyšetrovania a stíhania týchto deliktov.*

Abstract: *The paper explains in detail the patterns of counter-intuitive reactions of sexual abuse victims (CSA), that is reactions which do not meet the expectations of the average man in how the victim should properly or reasonably respond. Given the context of the situation and mechanisms of trauma, responses of CSA victims are entirely reasonable, but the average person (from among laymen and professionals) lacks the knowledge regarding the specifics of CSA trauma and, therefore makes biased evaluation of victim's behavior. Unfamiliarity with counter-intuitive responses has a negative impact on the efficiency of detection, investigation and prosecution of such offenses.*

Kľúčové slová: *sexuálne zneužívanie detí (CSA), obete, kontraintuitívne reakcie, predpojatosť*

Key words: *child sexual abuse (CSA), victims, counter-intuitive reactions, bias*

ÚVOD

Za jeden z možných determinantov zlyhaní v procese objasňovania, vyšetrovania a stíhania prípadov CSA možno označiť *fokus na vyšetrovanie vierohodnosti obetí bez náležitého zohľadnenia tzv. kontraintuitívnych reakcií.* V tomto príspevku podrobne objasníme fenomén *kontraintuitívnych reakcií*, ku ktorým patrí predovšetkým: a) „pasivita" obetí, b) oneskorené oznámenia, c) nekonzistentná výpoveď, d) odvolanie výpovede, e) pozitívne postoje k páchateľovi, f) absentujúce symptómy traumy a g) nekonzistentné reakcie protektívneho rodiča.

„PASIVITA" OBETE

Bežný človek očakáva, že "normálnou" reakciou pri napadnutí agresorom je viditeľná a hlasná obrana - útek, boj, krik, protest. Ak obeť takéto znaky odporu neprejavuje, človek by sa mohol domnievať, že nešlo o sexuálne napadnutie.[319] V tomto kontexte stojí za zmienku, že klasický zoznam okolností, ktoré pri trestnom čine sexuálneho zneužívania musia byť v trestnom konaní objasnené a preukázané obsahuje i položku, **či sa obeť bránila**, aký bol rozsah a intenzita obrany, či existujú stopy, ktoré mohli byť v dôsledku obrany zanechané na odeve a tele páchateľa.[320]

Takéto očakávania, resp. takto stroho zadefinované úlohy pre vyšetrovateľov, môžu viesť k predpojatým záverom, pretože nezohľadňujú všetky varianty inštinktívnej obrany organizmu. Traumatický podnet vyvoláva v zásade **dva typy automatickej obrannej reakcie** organizmu: 1. ***hyperarousal*** - celkové nabudenie organizmu umožňujúce aktívne bojovať, alebo utiecť, a 2. ***hypoarousal*** - celkové ochromenie, „zamrznutie" organizmu, pri ktorom nie

[319] Porovnaj: The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse, Annex C.
[320] Porovnaj: CHMELÍK, J. et al. Mravnost, pornografie a mravnosti kriminalita, s. 116-117.

je možné reagovať navonok aktívne.[321] Dôležité je vedieť, že ide o inštinktívne obrany organizmu, ktoré nie sú pod vôľovou kontrolou a ani nič nevypovedajú o charaktere a hodnotovej orientácii človeka. Táto skutočnosť má zásadný význam pre pochopenie reakcií obetí v kontexte CSA.

Z výskumov vyplýva, že faktory, ktoré automaticky navodzujú ochromujúcu reakciu, sú napr. strach, vnímaná bezmocnosť a predovšetkým koncept **zrady** - dieťa, ktoré je zneužívané, páchateľovi dôveruje.[322] CSA je špecifickou formou násilia, pri ktorej útok nemusí byť sprevádzaný použitím fyzickej sily. Útok sa tu skôr prejavuje v nejasných kontúrach, nakoľko páchateľ môže pristupovať k obeti milo, nežne a láskavo[323] a využívať mnohoraké formy manipulácie, aby obeť primäl k spolupráci. Táto skutočnosť je zdôrazňovaná aj v definíciách CSA obsiahnutých v dôležitých medzinárodných dokumentoch: Za trestné má považovať také úmyselné konanie, ktoré zahŕňa „sexuálne aktivity s dieťaťom, ak sa používa nátlak, sila alebo hrozby; alebo zneužíva uznávaná **pozícia dôvery, autorita alebo vplyv** na dieťa vrátane rodiny; alebo zneužíva osobitne zraniteľná situácia dieťaťa, predovšetkým z dôvodu mentálneho alebo fyzického postihnutia alebo z dôvodu jeho odkázanosti.“[324] „Mnohé deti zažijú sexuálnu viktimizáciu, ktorá nie je sprevádzaná fyzickou silou (...), napriek tomu však rušivo vplýva na ich psychiku, je koristnícka a traumatizujúca“[325].

Ak orgány činné v trestnom konaní nemajú náhľad na dynamiku CSA, môžu prehliadnuť techniky manipulácie, ktoré páchateľ používa a bežné reakcie obete na zneužívanie môžu nesprávne chápať ako dôkaz o nedostatočnej dôveryhodnosti obete. Preto sa v zozname stratégií, ktoré by mali byť použité v trestnom konaní proti páchateľom CSA, ktorí sú rodinnými príslušníkmi obete, na prvom mieste uvádza **odhalenie manipulatívnych techník páchateľa**.[326]

Páchateľovou primárnou zbraňou v páchaní CSA sú dôvera a láska, ktorú k nemu prechováva obeť a ostatní členovia rodiny. Jedinci, ktorí sa CSA dopúšťajú v domácnostiach, sú často vnímaní ako menej nebezpeční. Avšak práve oni sú skúsenejší, prekračujú viac hraníc, sú viac chránení pred odhalením, viac zrádzajú a vytvárajú viac rodinných konfliktov, sú viac psychicky a emočne pohrúžení do zneužívania. Je veľmi dôležité uvedomiť si, že

---

[321] Tento druhý typ obrannej reakcie je známy pod metaforickým označením mŕtvy chrobák. Z pozorovania prírody je zrejmé, že malé organizmy sa nespoliehajú na to, že by mohli premôcť predátora fyzickou silou, alebo že by pred ním stačili ujsť. Pozícia mŕtveho chrobáka je teda istým typom kamufláže, kedy sa obeť inštinktívne chráni pred predátorom tým, že budí dojem, že nejestvuje, že je mŕtva - v „nádeji“, že takto sa o ňu prestane zaujímať. Pre bližší popis príznakov oboch typov obranných reakcií viď publikáciu: KARKOŠKOVÁ, S. Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami, s. 30 - 32.

[322] Porovnaj: FREYD, J., BIRRELL, P. Blind to betrayal, s. 26, 57. Autorky publikácie podotýkajú, že tradične sa psychická trauma chápala ako výsledok terorizujúcich, život ohrozujúcich udalostí, ktoré navodzujú extrémny strach. Avšak zistilo sa, že udalosti zahŕňajúce nízku mieru hrôzy a strachu, ale vysokú mieru sociálnej zrady (čo platí aj pri CSA) môžu ďaleko viac devastovať psychiku než iné traumy, ktoré prvok zrady nezahŕňajú. Trauma zo zrady (betrayal trauma) predstavuje špecifickú kategóriu traumy, ktorá celkom osobitým spôsobom komplikuje obetiam proces identifikácie zla, jeho odhalenia (konfrontácie) a psycho-sociálneho zotavovania.

[323] Iba 2-5 % jedincov, ktorí sa dopúšťajú CSA spadá do kategórie tzv. sadistických - títo dieťaťu zámerne spôsobujú bolesť a zážitky hrôzy. Obete sadistických páchateľov dokážu skôr identifikovať konanie páchateľa ako zlé, pretože má jasné kontúry. (Porovnaj: SALTER, A. C. Transforming Trauma, 1995.)

[324] Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním, 2007, čl. 18, odsek 1).

[325] OSN. Dohovor o právach dieťaťa : Všeobecný Komentár č. 13, čl. 25.

[326] Porovnaj: LONG, J. et al. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member, 2011; Porovnaj tiež: COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases, 2006; The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse, 2013, Annex C.

páchateľ manipuluje tak obeť, ako aj rodinných príslušníkov obete. Okrem dôvery a lásky, páchateľ používa iné netradičné zbrane. Mocnou zbraňou je napr. príjemné vystupovanie. Keď je niekto milý, je ťažké ho konfrontovať, vymedziť mu hranice, alebo mu nedôverovať. Páchateľ ráta s tým, že v spoločnosti pretrváva presvedčenie, že milota nemôže koexistovať s násilím, zlom, alebo deviáciou. Páchatelia používajú dôveru a lásku, ktorá je už votkaná vo vzťahu, aby narušili všetky hranice a prevrátili rolu opatrovateľov na príležitosť k zneužívaniu. S využitím rôznych manipulatívnych techník progresívne normalizujú svoje sexuálne správanie a úmysly, desenzitizujú dieťa voči prekročeniu sexuálnych hraníc, a posilňujú lojalitu obetí k nim.[327]

Pasívna reakcia obete býva (nielen) páchateľmi zvyčajne interpretovaná ako znak súhlasu obete a zároveň ako dôkaz toho, že v podozrivom konaní nešlo o nič vážne či škodlivé. No rozdiel moci (spočívajúci najmä v bohatých možnostiach manipulácie) a rozdiel poznania medzi páchateľom a obeťou spôsobuje, že ak aj dieťa „spolupracovalo“, ak aj dalo k sexuálnej aktivite nejaký „súhlas“, v nijakom prípade to nemohol byť súhlas slobodný a informovaný, a teda ani platný. Súhlas neznamená nič, je bezpredmetný, ak sa *nie* nenachádza medzi možnosťami volieb.[328]

Treba mať na pamäti, že nedostatok vonkajších známok obrany neznamená, že obrana neprebieha vo vnútri organizmu. Ako vysvetlíme ešte neskôr v texte, v stave *hypoarousalu* (ako aj v existenčnej pasci, v ktorej sa obeť nachádza) sa aktivujú veľmi komplikované psychické obranné mechanizmy (medzi iným aj *disociácia*), ktoré zdanlivo nelogické správanie obete objasňujú.

ONESKORENÉ OZNÁMENIE

Bežný človek očakáva, že “normálnou” reakciou po napadnutí agresorom je bezprostredné vyhľadanie pomoci. Vo vzťahu k CSA však výskumné zistenia nezodpovedajú týmto očakávaniam.

V EÚ je 20 % detí obeťou nejakej formy CSA, pričom cca 70 až 85 % prípadov CSA je spáchaná niekým, koho dieťa pozná a komu dôveruje.[329] Napriek značnej prevalencii CSA, ide o trestný čin s obzvlášť vysokou mierou latencie. O väčšine prípadov CSA nie sú orgány činné v trestnom konaní (ďalej len „OČvTK“) nikdy upovedomené.[330] Iba 4 - 10 % prípadov CSA je oznámených nejakej autorite, resp. OČvTK.[331] Spontánne a relatívne rýchle odhalenia (teda učinené v čase zneužívania alebo krátko po ňom) sa vyskytujú zriedkavo.[332] Menej než 1 zo 4

[327] Porovnaj: LONG, J. et al. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member, 2011; The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse, 2013, Annex C; COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases, 2006.

[328] Porovnaj: KARKOŠKOVÁ, S. Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami, s. 17.

[329] Porovnaj: Council of Europe. One in Five : Council of Europe campaign to stop sexual..., 2012; CHEUNG, M. Child Sexual Abuse : best Practices for Interviewing and Treatment, 2012.

[330] Porovnaj: LEVENTHAL, J. M. Epidemiology of sexual abuse of children, 1998; HANSON, R. F. et al. Factors Related To The Reporting Of Childhood Rape, 1999; MAY-CHAHAL, C. a HERCZOG, M. Child sexual abuse in Europe, 2003.

[331] Porovnaj: KELLOGG, N. The evaluation of sexual abuse in children, 2005; CHEIT, R.E. a FREYD, J. J. Let's have an honest fight against child sex abuse, 2005; LONDON, K. et al. Disclosure of Child Sexual Abuse, 2007; BOTTOMS, B. L. et al. A Retrospective Study of Factors Affecting the Disclosure of Childhood Sexual and Physical Abuse, 2007; LYON, T.D. a AHERN, E.C. Disclosure of child sexual abuse, 2011.

[332] Porovnaj: HERMAN, J. Father-daughter incest, 1981; SAUZIER, M. Disclosure of child sexual abuse, 1989; LAWSON, L., CHAFFIN, M. False negatives in sexual abuse disclosure interviews, 1992; BRADLEY, A. R. a WOOD, J. M. How do children tell? The disclosure process in child sexual abuse, 1996; SMITH, D. et al. Delay in disclosure of childhood rape, 2000.

obetí odhalí CSA okamžite[333], skúsenosť CSA prezradí značná časť obetí až s odstupom času (ak vôbec). Výskumníci zistili, že typické časové rozpätie medzi zneužívaním a jeho odhalením je 8 až 15 rokov.[334] [335] Krátkosť časového odstupu medzi CSA a vypovedaním o ňom pred autoritami nie je teda spoľahlivým indikátorom dôveryhodnosti.[336] Resp. oneskorené odhalenie nie je nevyhnutným indikátorom falošného (krivého) obvinenia.[337]

V kontexte vyššie uvedeného nie je teda prekvapivé, že do zoznamu stratégií, ktoré treba aplikovať v trestnom konaní proti páchateľom CSA, sa zaraďuje aj rozoznanie, pochopenie a vysvetlenie dôvodov, pre ktoré obeť prezradí svoju skúsenosť oneskorene, alebo odmieta o nej vypovedať (keď oznámenie bolo učinené treťou stranou). Obeť CSA môže mať **množstvo** pádnych **dôvodov k mlčaniu**.[338]

Niektoré dôvody mlčania súvisia s **rizikami** odhalenia - obeť sa môže obávať, že ak prehovorí, dôjde k uskutočneniu hrozieb násilia, dostane seba samu do ťažkostí alebo že prezradením ublíži páchateľovi, či celej rodine. Ďalším faktorom výrazne sa podieľajúcim na umlčiavaní obetí CSA je **distorzia reality** (t.j. skreslenie, prekrútenie reality)[339] cez manipuláciu zo strany páchateľa a tiež cez neprimerané postoje okolia (ktoré nedokáže správne diagnostikovať situáciu, lebo samo podlieha manipulácii).[340] Závažným faktorom prispievajúcim k umlčiavaniu obetí CSA sú **nepodporujúce reakcie nezneužívajúceho rodiča (resp. rodičov).** Výskumníci zistili, že v prípadoch, kde páchateľ je osobou dieťaťu známou, je až 89 %-ná pravdepodobnosť, že obete pri odhalení narazia na nepodporujúce reakcie rodičov; zatiaľ čo deti, ktoré sú zneužívané cudzím páchateľom sa s neadekvátnou reakciou rodičov stretnú iba v 25 % prípadov.[341] V niektorých rodinách je realita CSA rodinným tajomstvom, **tabu témou,** o ktorej nie je žiaduce hovoriť. CSA akoby sa odohrávalo v inej dimenzii, ktorá je oddelená od reality, akú pociťujú nezúčastnení členovia rodiny. Zatiaľ čo trauma sa odohráva v akomsi *„svete traumy“*, rodina má ešte aj iný *„zdieľaný svet“*. Tieto dve reality ležia paralelne vedľa seba, sú avšak oddelené jasnými hranicami, ktoré zabraňujú ich integrácii.[342] Členovia rodiny sa snažia za každú cenu udržiavať status, resp. ideál dobrej a slušnej rodiny, preto sa tvária, akoby nič nevideli, popierajú existenciu problému, jeho závažnosť a svoju zodpovednosť. „Tabuizované oblasti a nimi postihnuté osoby sú obohnané múrom mlčania. Tak sa tabuizované témy majú dostať z dosahu vnímania: nemáme ich ani vidieť, ani počuť a ani ich nemáme cítiť. Hovoriť o nich je ‘nepatričné’ - a iba ten, kto je tomuto morálnemu apelu poslušný, smie zostať v spoločenstve. Kto však príkaz mlčania

---

[333] Porovnaj: HÉBERT, M. et al. Prevalence of childhood sexual abuse and timing of disclosure.., 2009.

[334] Porovnaj: SOMER, E., SZWARCBERG, S. Variables in delayed disclosure of childhood sexual abuse, 2001.

[335] No značná časť obetí zachováva mlčanie o CSA aj v dospelosti: vo viacerých retrospektívnych výskumoch sa ukázalo, že cca 30 % respondentov svoju traumatickú skúsenosť pred výskumným interview nikomu neprezradilo (Porovnaj: FINKELHOR, D. et al. Sexual abuse in a national survey of adult men and women, 1990; SPRINGS, F. E. a FRIEDRICH, W. N. Health risk behaviors and medical sequelae of childhood sexual abuse, 1992; SMITH, D. et al. Delay in disclosure of childhood rape, 2000.

[336] The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse, 2013.

[337] Porovnaj: COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases, 2006.

[338] Porovnaj: LONG, J. et al. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member, 2011; COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases, 2006.

[339] Teda prekrútenie reality, jej nadefinovanie cez optiku, potreby a želania páchateľa.

[340] Nakoľko manipulácia je časťou črtou CSA, pre obeť je ťažké porozumieť tomu, čo sa deje. Páchatelia môžu manipulovať nielen dieťaťom ale aj okolím, v dôsledku čoho rodič alebo iná osoba starajúca sa o dieťa páchateľovi dôveruje. (Porovnaj: The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse. London, 2013, čl. 12) .

[341] Porovnaj: LAMB, M.E. et al. Tell Me What Happened: Structured Investigative Interviews..., 2008, s. 201.

[342] Porovnaj: IDISIS, Y., OZ, S. Disclosing the Secret: Working with Families..., 2011, s. 402-403.

neuposlúchne, stane sa sám nedotknuteľným, teda tabu - stane sa čímsi neľudským: buď mu nikto nevenuje pozornosť, nepočúva ho, a predovšetkým s ním nesúcití, alebo sa na neho ostatní pozerajú ako na niekoho, kým nie je (...). A čím menej má takáto osoba, zbavená (...) pocitu vlastnej hodnoty ako vnímajúceho človeka, príležitosť takéto hodnotenie korigovať (čím menej sa dostane k slovu, čím menej dôjde u niekoho k vypočutiu, čím menej má šancu prepracovať sa k uznaniu), tým viacej dochádza v dôsledku jednostranného tlaku k jej „zmrzačeniu“ (...)“[343].

Významnú rolu pri umlčiavaní obetí zohrávajú tiež **ambivalentné pocity.** Pocity, ktoré obeť CSA prežíva, nemusia byť rýdzo *negatívne* - omnoho pravdepodobnejšie je, že budú *ambivalentné*.[344] Zvlášť, ak je páchateľom osoba, ktorá je vo vzťahu k dieťaťu osobou blízkou, väčšina detských obetí sa zmieta v ambivalentných pocitoch. Toto je jedna z primárnych odlišností v dynamike CSA zo strany rodiča alebo zo strany osoby (dieťaťu známej), ktorá je v pozícii dôvery - naproti dynamike CSA zo strany osoby, ktorá je vo vzťahu k dieťaťu osobou cudzou.[345] Obete CSA nedokážu urobiť rázny krok k vyhľadaniu pomoci, ak k páchateľovi prechovávajú ambivalentné pocity.[346] Na jednej strane môže páchateľ (v rámci taktiky manipulácie) pristupovať k obeti milo, nežne a láskavo a zahŕňať ju nejakými privilégiami, pričom ponúkanú „lásku“ kontaminuje zradou. Na druhej strane môže byť obeť reálne existenčne závislá od páchateľa, čím sa otvorená konfrontácia stáva príliš ohrozujúcou (a teda neprijateľnou) voľbou. Ak páchateľ zabezpečuje obeti stravu, šatstvo, strechu nad hlavou a ďalšie základné potreby, potom je **zachovanie vzťahovej väzby prioritnou potrebou** a psychika obete je nútená aktivovať obranné mechanizmy, ktoré obeti umožnia fungovať v prostredí presýtenom zradou. Základným psychickým obranným mechanizmom sa v týchto prípadoch javí byť ***disociácia***, ktorá umožňuje vytlačovať z vedomia príliš ohrozujúce informácie.[347] [348] [349]

Pocity viny a zahanbenia sú ďalším významným faktorom prispievajúcim k umlčiavaniu obetí CSA.[350] Techniky manipulácie, ktoré páchateľ používa, zážitok sexuálneho vzrušenia (ktorý je prirodzenou fyziologickou reakciou na dráždenie erotogénnych zón), ako i ochromujúca inštinktívna reakcia môžu spôsobiť, že obeť sa cíti vinná pretože sa „nebránila“. Ak obeť seba samu obviňuje, prirodzene sa potom hanbí zdôveriť.

---

[343] PERNEROVÁ, R. A. Tabu v rodinné komunikaci, s. 122.

[344] Ambivalencia znamená dvojakosť/dvojznačnosť, vnútornú rozporuplnosť/rozpoltenosť. V psychologickom ponímaní označuje zvláštny duševný stav, kedy človek má súčasne celkom protichodné pocity vo vzťahu k tej istej osobe, napr. pocity lásky a nenávisti zároveň.

[345] Porovnaj: RYAN, B. et al. Treatment of Intrafamilial Crime Victims, 2001.

[346] Porovnaj: CHEUNG, M. Child Sexual Abuse: best Practices for Interviewing and Treatment, 2012; RYAN, B. et al. Treatment of Intrafamilial Crime Victims, 2001.

[347] Porovnaj: FREYD, J. a BIRRELL, P. Blind to betrayal, s. 53-54.

[348] U približne 20 % obetí CSA sa dokonca vyskytuje tzv. **disociatívna amnézia** - fenomén potlačených/zabudnutých a neskôr obnovených spomienok (Porovnaj: LOFTUS, E. F. et al. Memories of childhood sexual abuse, 1994; ELLIOTT, D. M., BRIERE, J. Posttraumatic stress associated with delayed recall of sexual abuse, 1995; MELCHERT, T.P., PARKER, R. L. Different Forms Of Childhood Abuse And Memory, 1997).

[349] V tomto kontexte je nepochybne aktuálne konštatovanie, že pri trestnom čine CSA musí byť v trestnom konaní objasnená a preukázaná (okrem iných okolností) i forma závislosti obete na páchateľovi (CHMELÍK, J. et al. Mravnost, pornografie a mravností kriminalita, s. 116 - 117). Zároveň, „k objasneniu incestu je nevyhnutné realizovať **analýzu rodinných vzťahov**, vzťahov obeti k páchateľovi a druhému rodičovi, prípadne k iným osobám. Analýza týchto vzťahov poskytuje podklad pre psychologickú interpretáciu správania a reakcií obete“ (CHMELÍK, J. et al. Mravnost, pornografie a mravností kriminalita, s. 132).

[350] Porovnaj: GOODMAN-BROWN T.B. et al. Why children tell: a model of children's disclosure of sexual abuse, 2003; FREYD, J., BIRRELL, P. Blind to betrayal, 2013.

(Ne)odhalenie silne súvisí s tým, či obeť vníma svoje skúsenosti ako zneužívanie, pričom u obetí, ktoré sa identifikujú ako obete, je približne 2-krát vyššia pravdepodobnosť, že CSA odhalia. Znepokojujúcim faktom je, že **až 40 % obetí zlyháva v označení seba samých ako obetí**, a to aj v prípade, ak ich zážitky sú výskumníkmi a odborníkmi v oblasti CSA považované za zneužívajúce a aj podľa právnych definícií by boli považované za zneužívanie. To implikuje, že páchatelia sú celkom úspešní v mätení obetí.[351] Obeť nemusí mať dostatok informácií, aby dokázala rozoznať, že to, čo sa deje, má charakter zneužívania. Navyše páchateľ v rámci procesu manipulácie usilovne uisťuje obeť o normálnosti a neškodnosti daného správania. Obeť môže mať ťažkosti vnímať svoju skúsenosť ako zneužívanie i preto, že páchateľ (v rozpore so stereotypnými predstavami) v prístupe k obeti neuplatňuje fyzické násilie, ale používa skôr jemné, manipulujúce stratégie. Napriek tomu, že v kontexte zneužívania obeť môže prežívať distres, k uvedomeniu si toho, že išlo o zneužívanie, dospeje až s odstupom času, zvyčajne počas adolescencie.[352] K rozpoznaniu zneužívajúcej povahy vzťahu v mnohých prípadoch obete potrebujú podporu.[353]

Napriek tomu, že početné výskumy odhalili dynamiku CSA a prispeli k identifikovaniu príčin oneskorených ohlásení, u odbornej i laickej verejnosti pretrvávajú predsudky, ktoré je potrebné odstraňovať vysvetlením relevantných súvislostí. Pochopenie faktorov podieľajúcich sa na umlčiavaní obete má kritický význam pre porozumenie dynamike CSA a vytvorenie adekvátnej teórie prípadu. Objasnenie fenoménu oneskoreného oznámenia môže byť použité k podporeniu dôveryhodnosti obete - prehovorením o CSA totiž obeť nemá čo získať, ale naopak - v jej ponímaní - môže veľa stratiť.[354] Ak sa dieťa vôbec zdôverí, pravdepodobne sa obráti na človeka, ktorému bude dôverovať a urobí tak v čase, kedy bude cítiť, že prehovoriť je bezpečné.[355]

NEKONZISTENTNÁ VÝPOVEĎ

Bežný človek očakáva, že obeť svoje zážitky súvisle a bez akýchkoľvek protirečení vyrozpráva. Avšak nekonzistentná výpoveď nie je u obetí CSA zriedkavým javom.

Najaktuálnejšia anglická smernica k trestnému stíhaniu prípadov CSA, upozorňuje, že **obeť CSA nemusí podať svoju najlepšiu a najúplnejšiu výpoveď počas prvého** (nahrávaného) **interview**. Dôvody môžu byť rôzne: lojalita voči páchateľovi, obavy o seba a rodinu, podozrenie z CSA mohlo byť nahlásené inou osobou a v danom štádiu sa obeť môže zdráhať spolupracovať, obeť neidentifikuje seba samú ako obeť, strach z nedôvery zo strany OČvTK, počiatočná nedôvera k polícii, použitie interview ako testu dôveryhodnosti polície. Kompletizácia výpovede môže vyžadovať niekoľko interview. Proces vypočúvania obetí CSA je teda primeranejšie chápať ako sériu niekoľkých na seba nadväzujúcich interview, resp. jedného interview rozdeleného do viacerých fáz. Dieťa môže odkrývať svoje zážitky po kúskoch (postupne), nechávajúc si to najhoršie nakoniec, keď sa ubezpečí, že môže dôverovať osobe, ktorej výpoveď poskytuje. Starostlivo premyslená a trpezlivá intervencia polície a iných inštitúcií môže napokon narušiť vlákna lojality obete voči páchateľovi. Zdanlivo protichodné počiatočné vyjadrenia preto nie sú samé osebe dôvodom neveriť

[351] Porovnaj: BOTTOMS, B. L. et al. A Retrospective Study of Factors Affecting the Disclosure..., 2007.
[352] Porovnaj: CRISMA, M. et al. Adolescents who experienced sexual abuse, 2004.
[353] Porovnaj: The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse, 2013, čl. 70.
[354] Porovnaj: LONG, J., WILKINSON, J. a KAYS, J. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member, 2011.
[355] Porovnaj: COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases, 2006.

nasledujúcim vyjadreniam obete. Naopak, tieto protichodné vyjadrenia by mali byť vnímané ako prinajmenšom symptomatické vo vzťahu k CSA.[356]

Deti nemajú rovnaké štandardy logiky, porozumenia a konzistencie ako dospelí. Nemajú rovnakú životnú skúsenosť ako dospelí a sú menej sofistikovaní v ich porozumení tomu, čo sa stalo. Dieťa nemusí plne rozumieť významu sexuálnej aktivity - a to sa môže odraziť v tom, ako si veci pamätá a ako ich opisuje. Taktiež **proces, akým sa ukladajú traumatické informácie do pamäte môže ovplyvňovať konzistenciu výpovede**. Dieťa si nemusí byť schopné presne spomenúť, kedy a v akom poradí sa udalosti odohrali, nemusí byť schopné opísať kontext, v ktorom sa udalosti odohrali.[357] To, čo si zapamätáme a ako si to zapamätáme závisí od toho, ktorá časť mozgu je v danom čase zasiahnutá, teda ktorá je nútená spracovávať prichádzajúce informácie. Skúsenosti psychológov i výskumy neurobiológov potvrdili, že traumatické udalosti sa kvalitatívne líšia od iných osobne významným udalosti v spôsobe, akým sa zaznamenávajú a vybavujú v mozgu.

Spomienky na netraumatické udalosti sú explicitné, to znamená, že pozostávajú zo slov a symbolov. Keď ľudia vnímajú zmyslové podnety, vo všeobecnosti automaticky zhrnú tieto prichádzajúce informácie do naratívnej formy. Pritom si ani neuvedomujú tento automatický proces prekladania (tlmočenia) zmyslových vnemov do osobného príbehu. Naproti tomu **spomienky na traumu sú implicitné,** teda **pozostávajú z obrazov, vnemov, emócií a behaviorálnych stavov.** Keď je jedinec v stave ohrozenia, jeho vedomie sa výrazne zúži a zameriava sa iba na vnímateľné detaily. Spomienky na traumu obete zakúšajú v podobe zmyslových útržkov udalosti, ako sú zrakové obrazy, čuchové, zvukové a pohybové vnemy a intenzívne vlny emócií. Počas traumy sa môže zúženie vedomia niekedy vyvinúť až do straty pamäti na celé udalosti alebo ich časti. Pomocou metód, zobrazujúcich mozgovú aktivitu, sa zistilo, že v čase, keď ľudia zažívajú traumatické spomienky, dochádza k poklesu aktivity v časti mozgu, ktorá zohráva podstatnú rolu pri prekladaní subjektívnych skúseností do reči - avšak v častiach mozgu, ktoré spracovávajú intenzívne emócie a zrakové obrazy, dochádza k výraznému zvýšeniu aktivity. Trauma sa teda zaznamenáva v časti mozgu, ktorá spracováva emócie a vnemy, ale nie jazyk alebo reč. V podmienkach vysokého stresu „explicitná“ pamäť skrátka zlyháva. Obeti chýbajú sprievodné slová a symboly, ktorými by popísala, čo sa stalo. Aj preto traumatizovaní jedinci (prinajmenšom spočiatku) nie sú schopní vyrozprávať súvislý príbeh o tom, čo prežili. Spočiatku žijú s implicitnými spomienkami na strach, hnus, hnev, smútok, zmätok atď., ale majú len málo alebo nijaké explicitné spomienky, aby vysvetlili svoje pocity či správanie.[358]

Výskumy zamerané na hodnotenie kvality detskej výpovede dospeli k záverom, že deti nie nevyhnutne podávajú kompletnú a koherentnú správu o ich viktimizácii, napriek pravdivosti ich sexuálnej viktimizácie. Ich výpovede boli charakterizované ako ***falošné popierania*** **v 20 - 60 %,** a keď zážitky oznámili, často minimalizovali svoju sexuálnu viktimizáciu. Evidentne teda hrozí, že hoci je vypočúvanie dieťaťa realizované expertom na CSA, v značnej časti prípadov pravdepodobne povedie k zlyhaniu v odhalení skutočného CSA, alebo pôjde o menej než kompletné odhalenie. Popieranie reálneho CSA sa javí ako problém

[356] Porovnaj: The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases..., 2013, čl. 38-40.
[357] Porovnaj: The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases..., 2013.
[358] Popis ďalších odlišností v zapamätávaní a vybavovaní si traumatických a netraumatických udalostí možno nájsť v publikácií: KARKOŠKOVÁ, S. Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami, s. 96-99.

omnoho väčších rozmerov, než ojedinelo sa vyskytujúce krivé obvinenia z CSA oznámené zo strany detí.[359] [360]

K pozoruhodným zisteniam dospeli výskumníci, ktorí analyzovali viac než 26 tisíc prípadov fyzického násilia a sexuálneho zneužívania detí, ktoré boli vypočúvané iba podľa výskumne overeného štruktúrovaného NICHD protokolu.[361] Celková miera verbálnych odhalení počas vypočúvania bola 65 %, v prípadoch CSA miera odhalení predstavovala až 71 %. Avšak ochota detí prezradiť CSA v tých prípadoch, kde podozrivým páchateľom bol rodič, klesla na 20,9 % u dievčat a 14,2 % u chlapcov. Tieto zistenia potvrdzujú predpoklad, že blízkosť vzťahu medzi dieťaťom a páchateľom negatívne ovplyvňuje ochotu dieťaťa prehovoriť.[362] Prokurátori musia pochopiť, akým následkom by čelilo dieťa v prípade, že sa vzoprie páchateľovi - a toto by malo byť súčasťou stratégie, ako v procese trestného stíhania riešiť zistené nedostatky alebo anomálie vo výpovedi obete.[363]

ODVOLANIE VÝPOVEDE

Bežný človek by očakával, že ak obeť raz niečo vypovie, bude si za tým za každých okolností pevne stáť. Avšak na verbálne odhalenie treba nazerať skôr ako na proces, než udalosť. Nebýva elegantné, stručné a upravené, ale často je skôr chaotické, spletité a posiate nejasnosťou.[364] Niektoré štúdie identifikovali vzorec odhalenia, ktorý zahŕňa štádia popierania, zdráhania, odhalenia, odvolania výpovede (t. j. popretia zneužívania, ktoré sa objaví po predošlom odhalení) a opätovného potvrdenia výpovede.[365]

Malloy a kolektív skúmali výskyt a **príčiny odvolania výpovede** počas formálneho alebo neformálneho vypočúvania na vzorke 257 obetí CSA (vo veku 2 - 17 rokov), pričom všetky prípady boli podložené a vylučovali možnosť, že by odvolanie výpovede mohlo súvisieť s tým, že prvotná výpoveď bola krivá (falošná). Fenomén odvolania výpovede sa celkovo vyskytol v 23,1 % prípadov, pričom v kontexte formálneho vypočúvania sa objavil v 18,9 % prípadov. Pri viacrozmernej analýze sa potvrdilo, že **tlak rodiny** je najsilnejším faktorom prispievajúcim k tomu, že obeť odvolá svoju výpoveď. Deti sú najzraniteľnejšie voči

---

[359] Porovnaj: LYON, T. D. 2007. False Denials..., 2007; MYERS, J. E. B. Expert Testimony in Child Sexual Abuse Litigation, 2010; BIDROSE, S. a GOODMAN, G. S. Testimony and evidence..., 2000; FALLER, K. C. Criteria for judging the credibility ..., 1988; LAWSON, L., CHAFFIN, M. False negatives in sexual abuse disclosure interviews, 1992; SORENSON, T., SNOW, B. How children tell..., 1991.

[360] V tejto súvislosti stojí za zmienku unikátny výskum, ktorý realizovali Sjöberg a Lindblad v r. 2002. Cieľom výskumu bolo zistiť, do akej miery deti, ktoré boli sexuálne zneužité, odhalia informácie o svojich skúsenostiach. Skúmalo sa 10 detí, ktoré boli zneužité rovnakým páchateľom dokopy 102 - krát. Videonahrávky zachytávajúce CSA boli nájdené pri domovej prehliadke. Páchateľ nebol pre deti cudzincom. Žiadne dieťa neodhalilo svoju viktimizáciu v dobe pred policajným vyšetrovaním. Priemerný vek detí bol 5,6 rokov pri poslednom zneužití a 6,9 rokov pri policajnom vyšetrovaní. Žiadne dieťa nepoužilo falošné vyhlásenia o CSA (teda nepopisovalo udalosti, ktoré sa nestali). U detí sa prejavila silná tendencia popierať alebo podceňovať skúsenosti, čoho dôvodom sa javil byť nedostatok porozumenia zneužívajúcim aspektom udalostí, amnézia a aktívne pokusy zabudnúť alebo sa vyhýbať spomienkam na CSA. Výskumníci konštatujú, že profesionáli nebudú zrejme nikdy schopní identifikovať všetky obete CSA prostredníctvom výpovede dieťaťa. (Porovnaj: SJÖBERG, R.L. a LINDBLAD, F. Limited disclosure of sexual abuse..., 2002).

[361] National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Investigative Interview Protocol.

[362] Porovnaj: HERSHKOWITZ, I. et al. Trends in children's disclosure of abuse in Israel, 2005.

[363] Porovnaj: The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases..., 2013, čl. 54.

[364] Porovnaj: GOODYEAR-BROWN, P. et al. Child Sexual Abuse: The Scope ot the Problem, 2012.

[365] Porovnaj: SORENSON, T. a SNOW, B. How children tell..., 1991; SUMMIT, R. C. The child sexual abuse accommodation syndrome, 1983.

tlakom rodiny, ak sú mladšie, ak páchateľom je rodič, a ak nezneužívajúci rodič po tom, čo bolo zneužívanie odhalené, neposkytuje obeti dostatočnú podporu.[366]

Podobné zistenia uvádzajú aj iné štúdie. Odvolanie výpovede dieťaťa je zvlášť časté v prípadoch, kedy páchateľom je osoba, ktorá je obeti blízka.[367] V pozadí odvolania výpovede je najmä tlak zo strany rodiny, resp. zo strany osoby, ktorá sa o dieťa stará.[368] Pravdepodobnosť, že obeť poprie svoju viktimizáciu, je vyššia, ak osoba, ktorá sa o dieťa stará, ho nepodporuje v procese odhalenia a objasňovania prípadu.[369] Ďalší autori medzi zvyčajné motívy odvolania výpovede zaraďujú: nedostatok podpory zo strany rodiny; tlak od rodiny alebo od iných; obviňovanie od rodiny alebo iných; pocit obete, že jej neveria; izolácia; vzdanie sa nádeje; neférové zaobchádzanie; neposkytnutie pomoci; narušenie kvality života; vnímanie odvolania ako cesty k riešeniu problému.[370] Jedným z možných vysvetlení fenoménu odvolania výpovede je i to, že deti, ktoré trpia symptómami *posttraumatickej stresovej poruchy* (PTSD) a ocitnú sa vo *fáze vyhýbania*, môžu v tejto fáze popierať alebo odvolať pôvodnú výpoveď, pretože nedokážu zniesť úzkosť, navodenú traumatickými spomienkami.[371]

V zozname stratégií, ktoré treba aplikovať v trestnom konaní proti páchateľom CSA, figuruje aj nutnosť vysvetliť a riešiť fenomén odvolania výpovede. Pri popise tejto stratégie sa zdôrazňuje, že páchatelia CSA a nanešťastie niekedy aj nezneužívajúci rodič, vyvíjajú mimoriadny tlak na detskú obeť potom, čo prezradí CSA. Tieto **tlaky** môžu byť **zjavné**, napr. prejavy odmietnutia, zastrašovanie alebo ovplyvňovanie svedkov. Môžu byť však aj **jemné**, a ťažko detekovateľné alebo opísateľné, ako napr. to, že nezneužívajúci rodič naďalej udržiava kontakt alebo vzťah s páchateľom, alebo že páchateľ má naďalej prístup k dieťaťu cez nezneužívajúceho rodiča. Bez ohľadu na spôsob tlaku, dopad je rovnaký: detská obeť cíti tlak, že má odvolať svoju výpoveď, aby udržala rodinu pohromade. Preto by pri výskyte fenoménu odvolania výpovede mali prokurátori hľadať dôkazy, ktoré by rehabilitovali a potvrdili pôvodné pravdivé tvrdenia obete. Je veľmi dôležité predložiť dôkazy, ktoré objasňujú kontext toho, že dieťa odvolalo svoju výpoveď. Napr. matka obete sa vyjadrila, že neverí obeti alebo že rodina bude zničená, ak páchateľ pôjde do väzenia? Prokurátori sa tiež môžu snažiť predložiť vyhlásenie, ktoré dieťa učinilo pred priateľmi, súrodencami, príbuznými, zdravotníckymi či sociálnymi pracovníkmi, alebo pred políciou.[372]

Na vyššie uvedenú stratégiu nadväzuje potreba reagovať na zastrašovanie a ovplyvňovanie svedkov a marenie ich účasti v konaní.[373] Páchatelia, ale i nezneužívajúci rodičia, sa často priamo vyhrážajú detskej obeti, navádzajú ju k tomu, aby odvolala výpoveď, alebo inak ovplyvňujú jej schopnosť zúčastniť sa trestného konania. Páchatelia, ktorí sú v príbuzenskom vzťahu s obeťou, majú široký prístup k obeti a informácie o jej osobe, ktoré

---

[366] Porovnaj: MALLOY, L.C. et al. Filial Dependency and Recantation ..., 2007.

[367] Porovnaj: FOYNES, M. M. et al. Child abuse : Betrayal and disclosure, 2009; LYON, T.D. 2007. False Denials..., 2007.

[368] Porovnaj: SHIU, M. H. Unwarranted Skepticism, 2009; BRADLEY, A. R. a WOOD, J. M. How do children tell?, 1996.

[369] Porovnaj: LAWSON, L., CHAFFIN, M. False negatives in sexual abuse disclosure interviews, 1992.

[370] Porovnaj: MARX, S. P. Victim recantation in child sexual abuse cases, 1996; CHEUNG, M. Child Sexual Abuse : Best Practices for Interviewing and Treatment, 2012.

[371] Porovnaj: KOVEROLA, C., FOY, D. Post traumatic stress disorder symptomatology..., 1993.

[372] LONG, J., WILKINSON, J., KAYS, J. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse .., 2011.

[373] V tejto súvislosti u nás dostupné učebnice venované problematike mravnostnej kriminality síce konštatujú (ale bližšie nešpecifikujú), že pri trestnom čine sexuálneho zneužívania musia byť v trestnom konaní objasnené a preukázané, okrem iných okolností, i rozsah a forma ovplyvňovania obete, aby trestný čin zastierala (CHMELÍK, J. et al. Mravnost, pornografie a mravností kriminalita, s. 116-117).

sa snažia využiť preto, aby ju primäli podrobiť sa želaniam páchateľa (smerujúcim buď k pokračovaniu zneužívajúcich praktík, alebo k zamedzeniu odhalenia a trestného stíhania). Bežnou taktikou páchateľov je vyhrážanie sa tým, že zverejnia o nej informácie, týkajúce sa nejakých jej pochybení v minulosti, a tým ju zahanbia alebo zdiskreditujú. Preto by v záujme ochrany obetí mali byť prijaté systémové opatrenia, ktorých súčasťou by malo byť okrem iného i **edukovanie obetí** a všetkých **profesionálov**, prichádzajúcich do kontaktu s obeťami CSA, **o taktikách, ktoré páchatelia používajú k zastrašovaniu** obetí a svedkov. To by posilnilo schopnosť obetí i profesionálov detekovať tieto snahy páchateľa a **uchovať dôkazy o zastrašovaní**, ktoré by následne mali byť prokurátormi použité k rehabilitovaniu dôveryhodnosti obete.[374]

POZITÍVNE POSTOJE K PÁCHATEĽOVI

Bežný človek očakáva, že obeť CSA bude mať k páchateľovi jednoznačne negatívne postoje. Ak sú postoje obete v rozpore s týmto očakávaním, vzbudzuje to pochybnosti o tom, či je obeť vôbec obeťou. Tieto predsudky sa objavujú i u OČvTK. Stretli sme sa s argumentáciou dozorujúcej prokurátorky, podľa ktorej, *ak malo dieťa k otcovi pred podaním trestného oznámenia matkou, resp. aj po podaní trestného oznámenia, prejavy pozitívneho vzťahu k otcovi, tak otec nemohol dieťa zneužívať.*

Ako však už bolo uvedené v texte vyššie, u obetí CSA (zvlášť v prípadoch, kde páchateľom je niekto z príbuzných alebo rodine blízkych ľudí) sa bežne vyskytujú **ambivalentné** pocity a postoje voči páchateľovi. Zneužívanie zo strany páchateľa, ktorý je vo vzťahu k dieťaťu osobou cudzou, zvyčajne nevyvoláva ambivalentné alebo zmätené pocity. Situácia je jasnejšia a dieťa sa môže ľahšie spoľahnúť na to, že okolie mu prejaví emočnú podporu. Taktiež je jasné to, kam majú byť pocity zlosti nasmerované. Pri intrafamiliárnom CSA avšak situácia býva omnoho komplikovanejšia. Rodinné vzťahy sú komplexné a väčšina detských obetí má voči svojim rodičom ambivalentné (tak pozitívne, ako aj negatívne) pocity.[375] Tá istá osoba, ktorá dieťaťu ubližuje, mu totižto v mnohých iných ohľadoch môže prejavovať starostlivosť, zabezpečovať napĺňanie základných existenčných potrieb, ako aj realizáciu množstva väčších či menších želaní. Je veľmi ťažké vzdať sa obrazu „dobrého" rodiča (žiadne dieťa nechce mať negatívny obraz vlastného rodiča). Vzhľadom na to, že vo vzťahu boli alebo sú i dobré „časy", obeť môže spochybňovať seba samú, či ohľadne CSA „nepreháňa". Alebo možno zneužívanie bolo jediným časom, kedy dieťaťu bola prejavená nejaká náklonnosť. Jedinec, ktorý má smäd, sa napije aj otrávenej vody, ak iná k dispozícii nie je.[376]

Medzi obeťou a páchateľom môže vzniknúť tzv. ***traumatické puto***. Tento fenomén sa objavuje u zneužívaných detí, týraných žien, vojnových zajatcov ale i v iných situáciách, kedy sa ľudia ocitnú v stave zajatia. Násilník môže byť zároveň zdrojom občasným odmien a útechy - a násilníci vedia, že toto je účinný nástroj na presadzovanie kontroly. Zneužívaný jedinec cíti lásku, vďačnosť, empatiu a lojalitu voči násilníkovi.[377] Ak sa traumatické puto objavuje u rukojemníkov, ktorí nemali žiadne predchádzajúce pozitívne puto so svojimi únoscami, o koľko pevnejšie bude u dieťaťa vo vzťahu k rodičovi, ktorý je vnímaný ako zdroj života? [378] Obeť, ktorá je vystavená masívnej manipulácii zo strany páchateľa, sa (bez vedomej snahy) naučí uvažovať spôsobom,

[374] LONG, J., WILKINSON, J., KAYS, J. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse .., 2011.
[375] RYAN, B. et al. Treatment of Intrafamilial Crime Victims, 2001.
[376] Porovnaj: PANDORA'S PROJECT. Adult Survivors Continuing Relationships With Abusive Family, 2010.
[377] Porovnaj: HERMAN, J. Trauma And Recovery, s. 72.
[378] Porovnaj: PANDORA'S PROJECT. Adult Survivors Continuing Relationships With Abusive Family, 2010.

ktorý plne vyhovuje potrebám a želaniam páchateľa. Vyvinú sa tu tzv. ***kognitívne distorzie,***[379] vykoreňovanie ktorých môže vyžadovať dlhodobú psychoterapiu.

Faktory, ktoré sa podieľajú na umlčiavaní obete (distorzia reality, chýbajúca podpora, komplicita okolia v podobe masívnej tabuizácie CSA, neidentifikovanie sa ako obeť, potreba zachovania vzťahovej väzby, disociácia), sýtia aj ambivalentné pocity voči páchateľovi. Absencia negatívnych prejavov pri kontakte s páchateľom môže byť s veľkou pravdepodobnosťou znakom toho, že u obete sú aktivované silné psychické obranné mechanizmy, najmä *disociácia*.[380]

ABSENTUJÚCE ALEBO NEVÝRAZNÉ SYMPTÓMY TRAUMY

Bežný človek očakáva, že dieťa, ktoré je obeťou CSA bude vykazovať výrazné symptómy traumy. Skúmanie následkov CSA (vrátane druhu a rozsahu zranení obete) je samozrejmou súčasťou toho, čo má byť pri tomto trestnom čine v trestnom konaní objasnené a preukázané.[381] Otázka, či suspektná obeť trpí symptómami traumy, je chronickou súčasťou súboru otázok, zodpovedanie ktorých sa požaduje od prizvaného súdneho znalca -psychológa.

Vedecké výskumy avšak odhalili, že **asymptomatické obete** tvoria až 40 % spomedzi všetkých prípadov CSA; a ďalších 30 % obetí vykazuje len málo symptómov.[382] Škála možných reakcií obete na traumu CSA je veľmi široká - od normálneho pozitívneho fungovania v každodennom živote, ktoré nevykazuje nijaké varovné signály, cez málo výrazné signály, až po očividné, extrémne negatívne signály.

Je možné, že v čase prebiehajúceho CSA a *krátko* po ňom mnohé obete nevykazujú žiadne príznaky traumy, resp. vykazujú len príznaky nepatrné, a hĺbka traumy vyjde najavo až v neskorej adolescencii alebo v dospelosti. V tejto súvislosti niektorí autori hovoria o tzv. ***spiacich následkoch*** traumy.[383] Fenomén oneskoreného prepuknutia následkov traumy možno vysvetliť tým, že rany zasadené v detstve a dospievaní, teda v kritickom období formovania osobnosti, ukážu svoje ovocie aj tak až s odstupom času. Okrem toho, obranné mechanizmy, ktoré sa pri traume aktivujú v organizme obetí, ich na čas môžu „prepnúť do režimu fungovania“, v ktorom je poškodenie spôsobené traumou zastreté, neuvedomované, aby sa vôbec zabezpečilo prežitie.

Nenájdenie (predpojato) predpokladaných symptómov traumy môže viesť OČvTK k unáhlenému záveru, že dieťaťu ublížené nebolo. No paradoxne i nájdenie nejakých symptómov môže byť zneužité k podkopaniu dôveryhodnosti obete. Niekedy, akoby si tí, ktorí hodnota dôkazy, svojvoľne vytvárali vlastnú kategorizáciu symptómov traumy - v rámci ktorej rozlišujú symptómy oprávnené/neoprávnené, tolerovateľné/neprípustné, vzbudzujúce súcit/alebo vzbudzujúce odpor. A tak sa napr. chlapec, ktorý sa správa agresívne v kolektíve rovesníkov, nepovažuje za dôveryhodnú obeť.

---

[379] Pre ich bližší popis pozri publikáciu KARKOŠKOVÁ, S. Obete sexuálneho zneužívania detí, s. 69-71.

[380] Pre podrobný popis rôznych foriem disociácie pozri: KARKOŠKOVÁ, S. Obete sexuálneho zneužívania detí ..., s. 78-81.

[381] Porovnaj: CHMELÍK, J. et al. Mravnost, pornografie a mravností kriminalita, s. 116-117.

[382] Porovnaj: FRIEDRICH, W. Developmental Perspectives on Sexual Behavior..., 2003; KENDALL-TACKETT, K. A. et al. Impact of sexual abuse on children, 1993.

[383] Porovnaj: BRIERE, J. Methodological issues in the study of sexual abuse effects, 1992.

NEKONZISTENTNÉ REAKCIE PROTEKTÍVNEHO RODIČA

Bežný človek predpokladá, že rodič mal vedieť o tom, čo sa deje obeti a mal byť schopný to zastaviť, resp. mal okamžite zaujať vo vzťahu k dieťaťu jasný ochranný postoj. Ak tieto očakávania nenaplnil, je to jeho vina. Zabúda sa tu však na to, že ak nezneužívajúci rodič páchateľa pozná, ak má k nemu blízky vzťah a dôveruje mu, potom je i on sám zradený, traumatizovaný. Je sekundárnou obeťou.

Rodič nemusí byť schopný identifikovať, čo sa deje/stalo. Manipulácii zo strany páchateľa je vystavené nielen dieťa, ale i rodič, v dôsledku čoho prechováva k podozrivému jedincovi dôveru. Aj keď má podozrenie, že niečo nie je v poriadku, jeho pozícia mu nemusí dovoliť ochrániť dieťa (páchateľ môže mať obeť pod svojou kontrolou). Rodič sám môže byť v ohrození, keď sa snaží ochrániť dieťa a môže potrebovať podporu obdobne ako dieťa.[384]

U nezneužívajúceho rodiča sa môžu prejavovať obdobné psychické obranné mechanizmy ako u primárnych obetí, ako napr. disociácia. Môže trvať dlhý čas, kým nezneužívajúci rodič uverí, že CSA je realitou v jeho vlastnej rodine. Inštinkt chrániť vlastné dieťa preto môže byť aktivovaný akoby oneskorene, a nemusí sa prejavovať veľmi vyhranene. Často sa objavujú ambivalentné reakcie. Výskumy ukázali, že rodičia, ktorí sú sami uviaznutí v ambivalentných pocitoch voči páchateľovi, nemusia byť primerane podporní vo vzťahu k viktimizovanému dieťaťu. Ambivalentné reakcie sa definujú ako také, kedy rodič vykazuje **nekonzistentné reakcie** nesúhlasu voči páchateľovi.[385] Zistilo sa, že dokonca aj matky, ktoré boli vo všeobecnosti vo vzťahu k svojmu sexuálne zneužitému dieťaťu podporné a protektívne, niekedy vykazovali nekonzistentné a ambivalentné reakcie.[386] **Ambivalencia** a podporné správanie môžu u daného rodiča koexistovať súbežne a z času na čas môžu vytvárať príležitosti pre intervenciu.[387]

Reakcie nezneužívajúceho rodiča sa môžu líšiť v závislosti od rôznych faktorov, ako je jej/jeho vzťah k páchateľovi/páchateľke, vlastná história zneužívania v detstve, vek a pohlavie dieťaťa. Výskumy odhalili, že starajúce sa osoby sú menej podporujúce v situáciách, ak medzi nimi a údajným páchateľom je blízky vzťah, ďalej v situáciách domáceho násilia, alebo ak starajúca sa osoba je závislá, alebo ak bola v detstve zanedbávaná.[388] Zistilo sa, že matky boli náchylnejšie uveriť tomu, že k CSA došlo, ak neboli aktuálnymi sexuálnymi partnerkami páchateľa.[389] Adolescentné obete vnímali svoje matky ako menej podporné, ak žili s páchateľom v čase zneužívania a viac podporné, ak žili oddelene od páchateľa.[390] Klimeš popisujúc dynamiku partnerských rozchodov uvádza, že jedinec *„síce zákonite trpí nepríjemnými vlastnosťami partnera, ale miera, do akej mu vadia, a či mu pripadajú neznesiteľné, závisí na tom, ako veľmi si pripustí možnosť rozchodu“*.[391] Z uvedeného sa dá vyvodiť, že nezneužívajúci rodič môže byť sám uviaznutý v pasci popierania a ambivalencie, pokým si nepripustí možnosť ukončenia vzťahu.

---

[384] Porovnaj: The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases..., 2013, čl. 12, Annex C.
[385] Porovnaj: BOLEN, R., LAMB, J. L. Can non offending mothers of sexually abused children be both ambivalent and supportive?, 2007.
[386] Porovnaj: ELLIOTT, A., CARNES, C. Reactions of Nonoffending Parents to the Sexual Abuse..., 2001.
[387] Porovnaj: LEVENSON, J. S., MORIN, J. W. Treating nonoffending parents..., 2001.
[388] Porovnaj: OLAFSON, E. a LEDERMAN, J. C. S. The State of the Debate About Children's Disclosure.., 2006; PAINE, M. L., HANSEN, D. Factors influencing children to self-disclose sexual abuse, 2002.
[389] Porovnaj: ELLIOTT, A., CARNES, C. Reactions of Nonoffending Parents to the Sexual Abuse..., 2001.
[390] Porovnaj: CYR, M. et al. Predictors of Maternal Support, 2003.
[391] KLIMEŠ, K. Partneři a rozchody, s. 15-22.

Myšlienky, emócie a reakcie nezneužívajúceho rodiča sa často menia v priebehu času akýmkoľvek smerom, a to podľa okolností.[392] V praxi sa žiaľ tieto zmeny predpojato interpretujú ako znak nevierohodnosti svedka/oznamovateľa trestného činu. Je nevierohodný, ak trestné oznámenie podával až s odstupom času, odkedy sa o veci dozvedel, alebo ak v priebehu konania zmenil svoju výpoveď, alebo ak inkriminovaný skutok neskôr definuje s použitím inej terminológie než prvotne, alebo ak trestné oznámenie ani nepodal, alebo ak trestné konanie prebieha paralelne s civilným konaním o úpravu styku rodičov a maloletých detí, alebo ak sa napriek zastaveniu trestného stíhania snaží v záujme ochrany dieťaťa, aby boli aplikované legitímne opravné prostriedky po tom, čo sa oneskorene dostal k informáciám, ktoré mu predtým ako rodičovi - oznamovateľovi (ktorý nie je účastníkom konania) neboli sprístupnené, atď. Raz sa javí byť jeho postoj k dieťaťu ako hypoprotektívny, inokedy ako hyperprotektívny, skrátka v očiach tých, ktorých sa vec osobne netýka, nie je jeho postoj nikdy adekvátny či správny.

Pritom je nepochybné, že i nezneužívajúci rodič je obeťou - sekundárnou. Je v nezávideniahodnej situácii a potrebuje podporu k tomu, aby si príliš krutú realitu vôbec pripustil, a následne sa s ňou vysporiadal spôsobom, ktorý bude v súlade s najlepším záujmom dieťaťa. Väčšina rodičov sa s problematikou CSA nestretla nikdy predtým, než táto problematika postretla ich. Na takúto situáciu ich nepripravila ani výchova, ani škola, ani média. I keď v rámci právneho povedomia vedia, aké konanie je asi trestné, sotva majú predstavu o tom, čo všetko zahŕňa trestno-právne konanie a aké prostriedky v rámci existujúceho systému majú, resp. nemajú k dispozícii na ochranu vlastného dieťaťa. So všetkým sa oboznamujú „za pochodu“, neraz dostávajú rozporuplné informácie alebo rady, tápu a snažia sa konať najlepšie, ako v danom čase vedia a v daných okolnostiach smú alebo vládzu (finančne, časovo i psychicky). Predpojaté posudzovanie reakcií rodiča - oznamovateľa rozhodne neprispieva k objasneniu a zmysluplnému riešeniu prípadov CSA.

ZÁVER

Vzhľadom na to, že neznalosť kontraintuitívnych reakcií môže viesť k predpojatému posudzovaniu prípadov CSA, k neopodstatnenému spochybňovaniu dôveryhodnosti obetí a k ich sekundárnej viktimizácii, je nutné k prípadom CSA prizývať expertov na predmetnú problematiku, aby zdanlivo neadekvátne reakcie obetí vysvetlili vyšetrovateľom, prokurátorom či sudcom.[393] Princíp *prezumpcie statusu obeti* musí byť rešpektovaný bez ohľadu na to, či sa nám reakcie obetí zdajú byť správne alebo nie. Návody na vysporiadanie sa s traumou totiž nie sú súčasťou školských osnov ani výchovy. A napokon žiadne návody ani nie sú. Reakcie obetí CSA sú podmienené dynamikou fyziologickej, psychickej, sociálnej a kultúrnej „pasce“, v ktorej sú lapené.

LITERATÚRA

- BIDROSE, S., GOODMAN, G. S. Testimony and evidence : A scientific case study of memory for child sexual abuse. In *Applied Cognitive Psychology*, 2000, č.14, s. 197-213.
- BOLEN, R., LAMB, J. L. Can non offending mothers of sexually abused children be both ambivalent and supportive? In *Child Maltreatment*, 2007, č. 12(2), s. 191-197.

[392] Porovnaj: LEVENSON, J.S. et al. Experiences of nonoffending parents.., 2012.

[393] Porovnaj: LONG, J.G. Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior..., 2007; MYERS, J.E.B. Expert Testimony in Child Sexual Abuse Litigation, 2010; The Crown Prosecution Service. Guidelines on Prosecuting Cases..., 2013; LONG, J., WILKINSON, J. a KAYS, J. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member, 2011.

- BOTTOMS, B. L., RUDNICKI, A. G., EPSTEIN, M. A. A Retrospective Study of Factors Affecting the Disclosure of Childhood Sexual and Physical Abuse. In PIPE, M. E., LAMB, M. E., ORBACH, Y., CEDERBORG, A. C. *Child Sexual Abuse :* Disclosure, Delay and Denial. New York : Routledge, Psychology Press, Taylor & Francis Group, 2007, s. 175-194.
- BRADLEY, A. R., WOOD, J. M. How do children tell? The disclosure process in child sexual abuse. In *Child Abuse & Neglect*, 1996, č. 20 (9), s. 881-891.
- BRIERE, J. Methodological issues in the study of sexual abuse effects. In *Journal of Consulting & Clinical Psychology,* 1992, č.60, s. 196-203.
- COSSINS, A. Prosecuting Child Sexual Assault Cases : Are vulnerable witness protections enough? In *Current Issues in Criminal Justice,* 2006, č. 18(2).
- COUNCIL OF EUROPE. *One in Five: Council of Europe campaign to stop sexual violence against children.* 2012. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/Source/Campaign%20outline_28042012_en.pdf.
- CRISMA, M., BASCELLI, E., PACI, D., ROMITO, P. Adolescents who experienced sexual abuse: fears, needs and impediments to disclosure. In *Child Abuse and Neglect*, 2004, č. 28 (10), s. 1035-1048.
- CYR, M., WRIGHT, J., TOUPIN, J., OXMAN-MARITINEZ, J., McDUFF, P., THERIAULT, C. Predictors of Maternal Support : The Point of View of Adolescent Victims of Sexual Abuse and Their Mothers. In *Journal of Child Sexual Abuse*, 2003, č. 12(1), s. 39-65.
- *Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním*, 2007.
- ELLIOTT, A., CARNES, C. Reactions of Nonoffending Parents to the Sexual Abuse of Their Child: A Review of the Literature. In *Child Maltreatment,* 2001, č. 6(4), s. 314-331.
- ELLIOTT, D. M., BRIERE, J. Posttraumatic stress associated with delayed recall of sexual abuse: A general population study. In *Journal of Traumatic Stress,* 1995, č. 8, s. 629-647.
- FALLER, K. C. Criteria for judging the credibility of children's statements about their sexual abuse. In *Child Welfare*, 1988, č. 67(5), s. 389-401.
- FINKELHOR, D., HOTALING, G. T., LEWIS, I. A., SMITH C. Sexual abuse in a national survey of adult men and women: prevalence, characteristics, and risk factors. In *Child Abuse & Neglect*, 1990, č. 14, s. 19-28.
- FOYNES, M. M., FREYD, J. J. a DePRINCE, A.P. Child abuse: Betrayal and disclosure. In *Child Abuse & Neglect,* 2009, č. 33, s. 209-217.
- FREYD, J., BIRRELL, P. *Blind to betrayal :* Why we fool ourselves we aren't being fooled. New Jersey : Wiley & Sons, Inc., 2013.
- FRIEDRICH, W. Developmental Perspectives on Sexual Behavior in Children and Adolescents. Mayo Clinic and Mayo Medical School. Paper presented at *9th ISPCAN European Conference on Child Abuse and Neglect*, Warsaw, 2003.
- GOODMAN-BROWN T. B., EDELSTEIN R. S., GOODMAN G. S., JONES D. P. a GORDON D. S. Why children tell : a model of children's disclosure of sexual abuse. In *Child Abuse & Neglect*, 2003, č. 27(5), s. 525-541.
- GOODYEAR-BROWN, P., FATH, A., MYERS, L. 2012. Child Sexual Abuse: The Scope ot the Problem. In Goodyear-Brown, P. ed. *Handbook of Child sexual Abuse: Identification, Assessment and Treatment*. Hoboken, New Jersey : John Wiley & Sons, Inc., 2012, s. 3-28.
- HANSON, R. F., RESNICK, H. S., SAUNDERS, B. E., KILPATRICK, D. G. a BEST, C. Factors Related to the Reporting of Childhood Rape. *Child Abuse & Neglect*, 1999, č. 23 (6), s. 559-569.
- HÉBERT, M., TOURIGNY, M., CYR, M., McDUFF, P. a JOLY, J. Prevalence of childhood sexual abuse and timing of disclosure in a representative sample of adults from Quebec. In *Canadian Journal of Psychiatry,* 2009, č. 54 (9), s. 631-636.
- HERMAN, J. *Father-daughter incest*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1981.
- HERMAN, J. *Trauma And Recovery :* From Domestic Abuse To Political Terror, Basic Books, USA, 1990.
- HERSHKOWITZ, I., HOROWITZ, D., LAMB, M. E. Trends in children's disclosure of abuse in Israel : A national study. In *Child Abuse & Neglect*, 2005, č. 29 (11), s. 1203-1214.
- CHEIT, R. E. a FREYD, J. J. Let's have an honest fight against child sex abuse. In *Brown University Child & Adolescent Behavior Letter*, 2005, č. 21(6), s. 8.
- CHEUNG, M. *Child Sexual Abuse :* Best Practices for Interviewing and Treatment. Chicago, Il : Lyceum Books, Inc., 2012.
- CHMELÍK, J. et al. *Mravnost, pornografie a mravností kriminalita*. Praha : Portál, 2003.
- IDISIS, Y. a OZ, S. Disclosing the Secret: Working with Families around Sexual Abuse Victimization. In BOER, D. P., EHER, R., CRAIG, L. A., MINER, M. H. a PFÄFFLIN, F. eds. *International Perspectives on the Assessment*

and treatment of Sexual Offenders: Theory, Practice, and Research. Chichester : John Wiley & Sons, Ltd., 2011, s. 397-418.

- KARKOŠKOVÁ, S. *Obete sexuálneho zneužívania detí medzi nami.* Veľký Šariš ?- Kanaš : Ascend, 2014.
- KELLOGG, N. The evaluation of sexual abuse in children. In *Pediatrics*, 2005, č. 25, s. 506-512.
- KENDALL-TACKETT, K. A., WILLIAMS, L. M., FINKELHOR, D. Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. In *Psychological Bulletin,* 1993, č. 113 (1), s. 164-180.
- KLIMEŠ, K. *Partneři a rozchody*. Praha : Portál, 2005.
- KOVEROLA, C. a FOY, D. Post traumatic stress disorder symptomatology in sexually abused children : Implications for legal proceedings. In *Journal of' Child Sexual Abuse,* 1993, č. 2(4), s. 119-128.
- LAMB, M. E., HERSHKOWITZ, I., ORBACH, Y., ESPLIN, P. W. *Tell Me What Happened : Structured Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses* (Wiley Series in The Psychology of Crime, Policing and Law). Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd., 2008.
- LAWSON, L., CHAFFIN, M. False negatives in sexual abuse disclosure interviews: Incidence and influence of caretaker's belief in abuse in cases of accidental abuse discovery by diagnosis of STD. In *Journal of Interpersonal Violence*, 1992, č. 7(4), s. 532 - 542. doi:10.1177/088626092007004008.
- LEVENSON, J. S., MORIN, J. W. *Treating nonoffending parents in sexual abuse cases: Connections for family safety*. Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 2001.
- LEVENSON, J. S., TEWKSBURY, R., DiGIORGIO-MILLER, J. Experiences of nonoffending parents and caretakers in child sexual abuse cases. In *The Southwest Journal of Criminal Justice*, 2012, Vol. 8(2), s. 179-194.
- LEVENTHAL, J. M. Epidemiology of sexual abuse of children: Old problems, new directions. In *Child Abuse & Neglect* , 1998, č. 22 (6), s. 481-491.
- LOFTUS, E. F., POLONSKY, S., FULLILOVE, M. T. Memories of childhood sexual abuse: Remembering and repressing. In *Psychology of Women Quarterly,* 1994, č. 18, s. 67-84.
- LONDON, K., BRUCK, M., CECI, S. J. a SHUMAN, D. W. Disclosure of Child Sexual Abuse: A Review of the Contemporary Empirical Literature. In PIPE, M. E., LAMB, M. E., ORBACH, Y. a CEDERBORG, A. C. *Child Sexual Abuse: Disclosure, Delay and Denial.* New York : Routledge, Psychology Press, Taylor & Francis Group, 2007, s. 11-39.
- LONG, J.G. *Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior in Sexual and Domestic Violence Prosecutions*. Alexandria, VA : American Prosecutors Research Institute, the research and development division of the National District Attorneys Association, 2007.
- LONG, J., WILKINSON, J., KAYS, J. 10 Strategies for Prosecuting Child Sexual Abuse at the Hands of a Family Member. In *Strategies: The Prosecutors' Newsletter on Violence Against Women.* Washington, DC. 5 (2011), s. 1-8.
- LYON, T. D. False Denials: Overcoming Methodological Biases in Abuse Disclosure Research. In PIPE, M. E., LAMB, M. E., ORBACH, Y., CEDERBORG, A. C. eds. *Child Sexual Abuse : Disclosure, Delay and Denial.* New York : Routledge, 2007, s. 41-60.
- LYON, T. D. a AHERN, E. C. Disclosure of child sexual abuse. In J.E.B. MYERS, ed. *The APSAC handbook on child maltreatment* (3rd. ed.) Newbury park, CA : Sage, 2011, s. 233-252.
- MALLOY, L. C., LYON, T. D. a QUAS, J. A. Filial Dependency and Recantation of Child Sexual Abuse Allegations. In *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 2007, č. 46(2), s. 162-170.
- MARX, S.P. Victim recantation in child sexual abuse cases: The prosecutor's role in prevention. In *Child Welfare*, 1996, č. 75(3), s. 219-233.
- MAY-CHAHAL, C., HERCZOG, M. *Child sexual abuse in Europe.* Strasbourg : Council of Europe Publishing. 2003.
- MELCHERT, T. P., PARKER, R. L. Different Forms Of Childhood Abuse And Memory. In *Child Abuse & Neglect*, 1997, č. 21 (2), s. 125-135.
- MYERS, J. E. B. Expert Testimony in Child Sexual Abuse Litigation : Consensus and Confusion. In *UC Davis Journal of Juvenile Law & Policy, 2010,* č. 14(1). [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://jjlp.law.ucdavis.edu/archives/vol-14-no-1/Myers.pdf.
- OLAFSON, E. a LEDERMAN, J. C. S. The State of the Debate About Children's Disclosure Patterns in Child Sexual Abuse Cases. In *Juvenile and Family Court Journal*, 2006, č. 57(1), s. 27-40.
- OSN. *Dohovor o právach dieťaťa : Všeobecný Komentár č. 13 (2011) - Právo dieťaťa na ochranu pred všetkými formami násilia.* OSN, Výbor pre práva dieťaťa, 2011.

- PAINE, M. L., HANSEN, D. Factors influencing children to self-disclose sexual abuse. In *Clinical Psychology Review*, 2002, č. 22, s. 271-295.
- PANDORA'S PROJECT. *Adult Survivors Continuing Relationships With Abusive Family*. 2010. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://www.pandys.org/articles/continuingrelationshipswithabusivefamily.html.
- PERNEROVÁ, R. A. *Tabu v rodinné komunikaci : O čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné*. Praha : Portál, 2000.
- RYAN, B., GILLIES, E., KENT, J., BAKER, S., DURFEE, M., WINTERSTEIN, M., KNAPP, P. Treatment of Intrafamilial Crime Victims. In WINTERSTEIN, M. a SCRIBNER, S.R. eds. *Mental Health Care for Child Crime Victims: Standards of Care Task Force Guidelines*. Victims of Crime Program, California Victim Compensation and Government Claims Board, 2001, kap 6, s. 1-14.
- SALTER, A. C. *Transforming Trauma. A Guide to Understanding and Treating Adult Survivors of Child Sexual Abuse.* Thousand Oaks : Sage Publications, Inc. 1995.
- SAUZIER, M. Disclosure of child sexual abuse: For better or for worse. In *Psychiatric Clinics of North America*, 1989, č. 12, s. 455-469.
- SHIU, M.H. Unwarranted Skepticism: The Federal Courts' Treatment Of Child Sexual Abuse Accommodation Syndrome. In *Southern California Interdisciplinary Law Journal,* 2009, č. 18, s. 651-677.
- SJÖBERG, R. L. a LINDBLAD, F. Limited disclosure of sexual abuse in children whose experiences were documented by videotape. In *The American Journal of Psychiatry,* 2002, č. 159(2), s. 312-314.
- SMITH, D., LETOURNEAU, E. J., SAUNDERS, B. E., KILPATRICK, D. G., RESNICK, H. S., BEST, C. L., Delay in disclosure of childhood rape: Results from a national survey. In *Child Abuse & Neglect,* 2000, č. 24 (2), s. 273-287.
- SOMER, E., SZWARCBERG, S. Variables in delayed disclosure of childhood sexual abuse. *American Journal of Orthopsychiatry,* 2001, č. 71, s. 332-341.
- SORENSON, T. a SNOW, B. How children tell: The process of disclosure in child sexual abuse. In *Child Welfare*, 1991, č. 70(1), s. 3-15.
- SPRINGS, F. E., FRIEDRICH, W. N. Health risk behaviors and medical sequelae of childhood sexual abuse. In *Mayo Clinic Proceedings*, 1992, č. 67, s. 527-532.
- SUMMIT, R. C. The child sexual abuse accommodation syndrome. In *Child Abuse & Neglect,* 1983, č. 7, s. 177-193.
- THE CROWN PROSECUTION SERVICE. *Guidelines on Prosecuting Cases of Child Sexual Abuse.* London SE1 9HS : Rose Court, 2 Southwark Bridge. 2013. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na internete: http://www.cps.gov.uk/legal/a_to_c/child_sexual_abuse/#content.

doc. ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD.
Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. Bratislava
slavka.karkoskova@gmail.com

Miloš DANKOVIČ
Vladimír ZUŠČIN

VYHĽADÁVANIE, DOKUMENTOVANIE A ZAISŤOVANIE VYBRANÝCH DRUHOV KRIMINALISTICKÝCH STÔP PRE POTREBY OBJASŇOVANIA MRAVNOSTNÝCH TRESTNÝCH ČINOV

Anotácia: *Cieľom tejto práce je naznačiť riešenia vybraných otázok objasňovania mravnostnej trestnej činnosti. Na základe skúseností s vyhľadávaním, dokumentovaním a zaisťovaním kriminalistických stôp sme sa sústredili na realizáciu obhliadky miesta činu. Sme zástancami využívania najnovších prostriedkov a svetiel rôznych vlnových dĺžok pri vyhľadávaní, dokumentovaní a zaisťovaní materiálnych stôp najmä biologického pôvodu, čo však predpokladá zlepšenie materiálneho vybavenia pracovísk kriminalistickej techniky. V súvislosti s mravnostnou trestnou činnosťou je často vykonávaná aj obhliadka poškodenej osoby, z tohto dôvodu navrhujeme začleniť do jej praktického vykonávania aj ženy - policajtky, ktoré by podľa nášho názoru výrazne napomohli pri vyhľadávaní, dokumentovaní a zaisťovaní stôp, najmä na ženskom a detskom tele obete.*

Abstract: *The aim of this article is to indicate solutions of some selected questions within clarifying immoral crime. Upon our experience of searching for, documenting and collecting evidence we concentrate on the inspection of crime scenes. We support the idea of using individual wavelengths of the light when searching for, documenting and collecting evidence of biological origin. This however presupposes improvement of the equipment used by crime scene technicians. As often in connection with immoral crime concerning women or children the inspection of the body of such aggrieved persons must also be carried out, we propose to integrate women - police officers into this activity. Such police officers would upon necessary education in our opinion markedly help in searching for, documenting, and collecting evidence on the body of a woman or a child.*

Kľúčové slová: *mravnostná kriminalita, kriminalistická stopa, miesto činu, obhliadka miesta činu, vyhľadávanie stôp, dokumentovanie stôp, zaisťovanie stôp, zvláštnosti mravnostnej trestnej činnosti*

Key words: *immoral crime, evidence, scene of crime, inspection of crime scenes, searching for evidence, documenting of evidence, collecting of evidence, peculiarities of immortal crime*

ÚVOD

Trestná činnosť získava v našej spoločnosti hodnotu „mediálneho tovaru“. Niet dňa, aby v niektorom z najsledovanejších televíznych programov nebola verejnosti prezentovaná kriminalita. Bežná kriminalita, ako napr. krádeže, sprenevera, či ublíženie na zdraví, je „nepredajná“, pokiaľ nie je „výnimočná“ v spôsobenej škode, modusom operandi, verejnosti známou obeťou či podozrivým. Zaručenú sledovanosť v závažnej trestnej činnosti zabezpečia najmä vraždy, lúpeže, znásilnenia, ktoré vo verejnosti vyvolávajú negatívne emócie smerujúce k podozrivému, následne k polícii a súdom, a to najmä v prípadoch, keď trestná činnosť nie je náležite objasnená. Verejnosti spravidla nepostačuje len preukázanie naplnenia skutkovej podstaty, verejnosť si vyžaduje poznanie objektívnej reality a všetkých okolností majúcich vzťah k danej udalosti.

Mravnostná trestná činnosť je verejnosťou chápaná ako kriminalita s vysokým stupňom nebezpečnosti pre spoločnosť. Oprávnene vzbudzuje emócie z hroziacich fyzických a psychických následkov. Je trestnou činnosťou, pri objasňovaní ktorej stojí za to využiť všetky súčasné metódy a prostriedky smerujúce k náležitému objasneniu kriminalisticky relevantnej udalosti.

Sexualita motivuje správanie človeka po celú dobu ľudskej civilizácie. Hodnotenie sexuálnych excesov bolo vždy ovplyvňované spoločenskými potrebami a z nich vyplývajúcich náboženských, právnych, morálnych a etických noriem. Z historického hľadiska bola žena

v staroveku považovaná za „vec“, ktorá bola vlastníctvom muža, ktorý s ňom mohol svojvoľne nakladať. Akýkoľvek útok na ženu bol považovaný za útok na vlastnícke právo muža a podľa toho bol aj potrestaný. Znásilnenie ženy bolo často chápané ako jej únos alebo cudzoložstvo, pričom bolo trestané veľmi prísnymi trestami. Trest smrti bol za takýto čin vykonávaný podľa babylonského, gréckeho, islamského i židovského práva, a to vtedy, keď bola znásilnená žena, ktorá bola vydatá. Rímske právo uplatňovalo tento trest i v prípadoch, keď bol znásilnený chlapec.

Medzi mravnostné trestné činy patria hlavne trestné činy proti ľudskej dôstojnosti (II. Hlava, 2. oddiel TZ, §§ 199 - 203) a niektoré trestné činy proti iným právam a slobodám (IX. hlava TZ). Najzávažnejšími a najfrekventovanejšími sú trestné činy znásilnenia § 199 TZ, sexuálneho násilia § 200 TZ a sexuálneho zneužívania § 201 TZ. V posledných rokoch sa však stále viac vyskytujú nielen trestné činy v súvislosti s vykonávaním prostitúcie, sexuálneho vykorisťovania, vrátane detskej pornografie a kupliarstva, ktoré sú organizované a spáchané kriminálnymi skupinami, ale aj ďalšie trestné činy, napr. výtržníctvo formou exhibicionizmu, navádzanie k pohlavnému styku atď. Spomenúť môžeme aj zriedka sa vyskytujúci trestný čin súlože medzi príbuznými § 203 TZ[394].

Jedným z mravnostných trestných činov, ktorý verejnosť najviac vníma sa považuje znásilnenie. Podľa policajnej štatistiky bolo v SR v roku 2014 zistených 87 prípadov. Z toho bolo 65 prípadov objasnených, čo predstavuje 74,71 % objasnenosť. V porovnaní s rokom 2013 bolo 91 prípadov zistených, z ktorých bolo 45 prípadov objasnených; to predstavuje 49,45 % objasnenosť. To znamená, že počet prípadov klesol o štyri, pričom došlo k nárastu objasnených prípadov znásilnenia.

TYPICKÉ STOPY

Páchanie mravnostnej trestnej činnosti predpokladá vo väčšine prípadov priamy kontakt medzi obeťou a páchateľom. Z materiálnych stôp sú pre mravnostné trestné činy typické hlavne stopy biologické, tzn. sperma páchateľa, ktorá sa získava výterom z pošvy obete alebo prehliadkou jej spodnej bielizne. Ďalej môže ísť o krv, vlasy a tkanivá páchateľa, ktoré sa niekedy nachádzajú za nechtami obete. V praxi sa takéto stopy často vyskytujú zmiešané s ďalšími sekrétmi z penisu, pošvy, slinami a pod. Biologické stopy sú vhodné na analýzu DNA, pričom je možné pri biologickom materiáli ľudského pôvodu dôjsť k individuálnej identifikácii. Významnými stopami na mieste činu sú aj stopy po zápase; v takomto prípade je možné vyhľadať a presne zadokumentovať hlavne stopy násilia na tele obetí. Význam takýchto stôp spočíva hlavne v možnosti určenia intenzity útoku a intenzity obrany obete. Ich význam spočíva hlavne v možnosti určenia intenzity útoku a intenzity obrany obete. Napr. na základe týchto stôp je často krát možné vyvrátiť obhajobu páchateľa, že obeť nekládla odpor, alebo že odpor obete nebol myslený vážne. V niektorých prípadoch je však, naopak potrebné dokázať, že sa skutok stal inak, ako to uvádza poškodený.

[394] Pozri: Zbierka súdnych rozhodnutí č. 54/1988. Ak páchateľ spácha trestný čin znásilnenia formou súlože s príbuzným v priamom pokolení alebo so súrodencom, dopúšťa sa trestného činu znásilnenia v jednočinnom súbehu s trestným činom súlože medzi príbuznými podľa § 203 TZ.

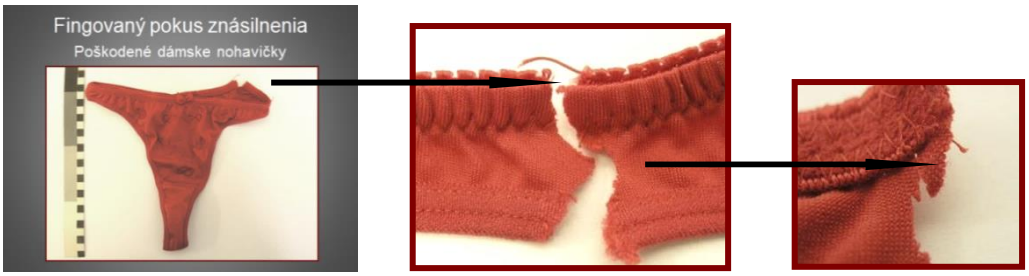

Obr. č. 1: V prípade podozrenia z trestného činu znásilnenia, bolo znalcom z odvetvia mechanoskopie potvrdené, že k poškodeniu dámskych nohavičiek došlo nožnicami. Zdroj: KEÚ

V súvislosti s oznámenými prípadmi mravnostnej trestnej činnosti je potrebné uviesť, že počet prípadov nie je zhodný s počtom stôp ktoré boli zaistené na mieste činu, tele obeti, resp. podozrivého. Najčastejšie sú pri mravnostných trestných činoch zaisťované biologické stopy (viď. Obr. č. 2, zdroj: KEU NEO). Zo spracovaného grafu jasne vyplýva ich dominancia. Pritom nie je možné opomenúť ani na ďalšie druhy kriminalistických stôp, ktoré majú vzťah k páchateľovi alebo miestu činu.

Obr. č. 2: Počet zaistených stôp v SR pri mravnostných trestných činoch za roky 2010-2014. Zdroj: KEÚ NEO

MIESTO ČINU

Mravnostná trestná činnosť je vo veľkej miere páchaná latentne, pričom je vždy spojená s určitým miestom. Definovanie miesta činu, resp. miesta súvisiaceho so spáchaným trestným činom, má svoj teoretický i praktický význam. Aj keď ide o čisto kriminalistický pojem, uplatňuje sa aj v právnej praxi, má teda aj právny význam. Obzvlášť sa táto skutočnosť prejavuje pri vymedzení skutku a tiež pri stanovení miestnej príslušnosti, ktorá je odvodzovaná od miesta spáchania trestného činu. Je teda možné urobiť základné rozdelenie miesta činu v zmysle kriminalistického - miesto činu a v zmysle trestnoprávneho - miesto trestného činu.[395]

[395] CHMELÍK, J., et al. Místo činu a znalecké dokazovaní, s. 13.

V kriminalistickom vymedzení miesta činu sa mnoho autorov zhoduje v tom, že miesto činu je určitou súčasťou priestoru, v ktorom došlo k vyšetrovanej udalosti.[396] Z hľadiska kriminalistiky pod pojmom **„miesto činu“** teda rozumieme každé miesto, kde páchateľ realizoval celé alebo časť konania charakterizujúceho kriminálnu udalosť a miesta, ktoré bezprostredne súvisia s miestom spáchania. Tento pojem odkazuje nielen na miesto, kde bol čin spáchaný, ale aj ďalšie miesta, kde sa nachádzajú stopy súvisiace s vyšetrovanou udalosťou. Ide teda o širšie vymedzenie miesta činu ako je charakteristické pre trestnoprávne vymedzenie.

V trestnoprávnom vymedzení je miesto činu rozhodujúce pre stanovenie miestnej príslušnosti v konaní o trestnom čine. V trestnom práve procesnom je pre stanovenie miestnej príslušnosti súdu v konaní o trestnom čine určujúce miesto, kde bol trestný čin spáchaný, t.j. miesto, kde bola naplnená objektívna stránka skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu. Pokiaľ takéto miesto nemožno zistiť, alebo bol čin spáchaný v cudzine, konanie vykonáva súd, v obvode ktorého obvinený býva, pracuje alebo sa zdržiava (forum loci); ak sa nedajú tieto miesta zistiť, alebo sú mimo územia SR, konanie vykonáva súd, v obvode ktorého čin vyšiel najavo.[397]

Miesto trestného činu vychádza z kriminalistického vymedzenia miesta činu. Výhradne v právnom zmysle slova ho možno označiť za miesto alebo miesta, kde bolo skutočne preukázané, že na takomto mieste bol spáchaný trestný čin. Medzi miestom činu a vyšetrovaným trestným činom je pevné spojenie.

Podľa § 12 Trestného poriadku miesto spáchania trestného činu je každé miesto, na ktorom páchateľ konal, alebo nastal alebo podľa predstavy páchateľa mal nastať následok predpokladaný týmto zákonom.

V prípadoch, keď je trestná činnosť zložená z niekoľkých aktov sa za miesto spáchania trestného činu považuje každé miesto, kde bol vykonaný ktorýkoľvek z takýchto aktov. Táto zásada sa vzťahuje najmä na pokračovacie a hromadné trestné činy, pri trestných činoch trvácich sú miestom spáchania tie miesta, kde páchateľ udržiaval protiprávny stav.

Na záver môžeme konštatovať, že rozdiel medzi „miestom činu“ a „miestom trestného činu“ je v miere podozrenia, bez ohľadu na to, či činom bola alebo naplnená skutková podstata konkrétneho trestného činu.

---

[396] Napr. podľa R. Košťáka je miesto činu začiatkom a koncom kriminálnej činnosti. Chyba urobená na mieste činu sa tiahne celým vyšetrovaním a nie je možné ju mnohokrát odčiniť. V Kriminalistickej príručke, ktorú zostavil autorský kolektív pod vedením B. Nemca, a ktorá je aj v súčasnosti kriminalistami považovaná za nadčasovú prácu v oblasti kriminalistiky, sa uvádza, že miestom činu rozumieme z kriminalistického hľadiska miesto činnosti páchateľa. Nie je to teda len miesto, kde páchateľ svoju činnosť dovŕšil, ale aj kde sa na ňu pripravoval, kadiaľ prišiel, odišiel, kde pohodil nástroje, ukryl korisť atď. J. Heřmánek dospel k záveru, že miesto činu je časť priestoru, kde sa uskutočnil proces, o ktorom je možno podľa jeho vonkajšej formy predpokladať, že ide o proces protispoločenský, a u ktorého je potrebné ohľadaním zistiť všeobecné aj zvláštne znaky konania, podľa ktorých by bolo vierohodne posúdiť, či ide alebo nejde o trestný čin a kto je subjektom tohto činu. J. Musil za miesto činu naopak označuje miesta, kde sa nachádzajú stopy udalosti, v ktorých môže byť videný trestný čin. V praxi ide najčastejšie o časť územia (terénu), obytných i nebytových miestností, hospodárskych a výrobných objektov a dopravných prostriedkov. Pritom uvádza, že medzi miestom činu a preverovanou, resp. vyšetrovanou udalosťou je priama súvislosť. Americký agent FBI R. Platt vo svojej práci Miesto činu uvádza: Či už je miesto činu malé ako počítač, alebo veľké ako oblasť, kam sa zrútilo lietadlo, je to najväčšia plocha, kde sa môžu nachádzať hodnotné dôkazy pre ďalšie vyšetrovanie. Podľa J. Chmelíka je miesto činu vymedzená časť priestoru, kde došlo k udalosti zakladajúcej podozrenie zo spáchania trestného činu, k objasneniu ktorého je potrebné ohľadaním zistiť objektívne informácie o čine za účelom jeho objasnenia.

[397] Pozri: § 17 Trestného poriadku.

OBHLIADKA

V prípadoch mravnostných trestných činov je potrebné na miestach spojených s touto udalosťou vykonať obhliadku miesta kriminalisticky relevantnej udalosti. Taktiež v súvislosti s osobami (obeť, poškodený, podozrivý) je potrebné vykonať obhliadku tela živej osoby. Pri vyhľadávaní, dokumentovaní, zaisťovaní materiálnych stôp je však potrebné využiť tradičné, overené metódy, ako aj moderné prístupy, prostriedky, ktoré sa iba pomaly dostávajú do každodennej policajnej praxe v SR.

Obhliadka, je jednou zo základných špecifických kriminalistických metód, ktorej cieľom je získanie informácií o kriminalisticky relevantnej udalosti, a to bezprostredným pozorovaním. Bezprostredné pozorovanie je poznávanie priame, kedy orgány činné v trestnom konaní získavajú informácie priamym pozorovaním vlastnými zmyslami.

"Obhliadka je špecifická metóda kriminalistického skúmania, ktorou sa bezprostredným pozorovaním vyhľadávajú, predbežne skúmajú a zaisťujú kriminalistické a iné stopy, zisťuje, skúma, hodnotí a dokumentuje stav materiálneho prostredia, ako aj iných významných objektov majúcich vzťah k objasňovanej udalosti s cieľom zistiť celkovú situáciu a informácie slúžiace na poznanie objektívnej pravdy o kriminalisticky relevantnej udalosti, ako aj vzťahy medzi nimi a iné podstatné okolnosti“[398]

Obhliadky je možné rozdeľovať podľa postupnosti ohliadky a podľa objektov ohliadky. **Podľa kritéria postupnosti** sa ohliadky rozdeľujú na: prvotnú ohliadku, opakovanú ohliadku a doplňujúcu ohliadku.

Podľa objektov, teda podľa charakteru, či druhu objektu alebo miesta, sa rozdeľujú obhliadky na ohliadku miesta činu, ohliadku predmetov, ohliadku stôp, ohliadku dokumentov (listinného materiálu, dokladov), ohliadku zvierat, ohliadku miest, ktoré nie sú miestom spáchania trestného činu, ohliadku tela živej osoby, ohliadku mŕtvoly.

Postup ohliadky by sa dal v skratke teoreticky rozdeliť na prípravu: perspektívnu a bezprostrednú prípravu pred odchodom na miesto, po odchode na miesto. Vlastnú ohliadku: orientačnú (statickú), detailnú (dynamickú), záverečnú obhliadku.

I keď niektorí autori nezaraďujú do postupu obhliadky perspektívnu prípravu alebo prípravu ako celok, z pohľadu praktickej realizácie obhliadky je potrebné venovať pozornosť aj tejto problematike, ktorá v sebe zahŕňa prípravu pracovníkov podieľajúcich sa na obhliadke miesta činu, tvorbu a zdokonaľovanie metód uplatniteľných pri obhliadke, ako aj problém dlhodobo podceňovaný v PZ SR - materiálno-technické zabezpečenie, prostriedky nevyhnutné k vyhľadávaniu, dokumentovaniu a správnemu zaisťovaniu kriminalistických stôp a iných súdnych dôkazov. Samostatnú pozornosť si vyžaduje zabezpečenie, príprava a použitie ochranných prostriedkov (kvalitných rukavíc, ochranného rúška, pol masky, masky, overalu, okuliarov s príslušnými filtrami a pod.) pred orientačnou obhliadkou.

V súvislosti s mravnostnou trestnou činnosťou prichádzajú do úvahy všetky druhy obhliadok, avšak v praxi sa najčastejšie vykonávajú obhliadky miesta činu a obhliadky tela živej osoby, či už obete alebo podozrivej osoby. Od kvality vykonanej obhliadky je závislá kvalita dôkaznej situácie.

Pri obhliadke miesta činu mravnostnej trestnej činnosti je vhodné vychádzať z tradične uvádzaných zásad obhliadky. Medzi všeobecné zásady patria: aktívnosť, rýchlosť, objektívnosť, úplnosť. Špecifické zásady sú: riadenie jedným vedúcim, neodkladnosť, neopakovateľnosť, nezastupiteľnosť. Ďalšie zásady na ktoré nesmieme zabúdať sú: ničoho sa bezdôvodne nedotýkať, nikam bezdôvodne nevstupovať, nejesť, nepiť, nefajčiť, nevykonávať

[398] METEŇKO, J. Kriminalistická taktika, s. 270.

telesnú potrebu, nepoužívať predmety a zariadenia z miesta činu a pod. Na tomto mieste by sme zdôraznili zásadu systematickosti, ktorá vychádza z dodržiavania postupu zvoleného spôsobu obhliadky miesta činu. Všetky miesta a objekty na mieste činu musia byť dôsledne obhliadnuté tak, aby bolo možné vyhľadať, čo najväčšie množstvo kriminalistických stôp, prípadne preukázať, že sa na určitých miestach kriminalistické stopy nenachádzali. Zastávame názor, že nie je vhodné vyhľadávať konkrétny druh kriminalistických stôp (biologické, daktyloskopické...), skôr sa sústrediť na komplexné vyhľadávanie, dokumentovanie a zaisťovanie kriminalistických stôp.

Za základný zdroj informácií pri mravnostnej trestnej činnosti je možné považovať obeť. Vo väčšine prípadov ide o živé telo (ženského i mužského pohlavia). Pred samotnou obhliadkou tela je potrebné zvážiť celkový postup a poradie jednotlivých úkonov, napr. prednosť lekárskeho ošetrenia, vyšetrenia alebo časti, prípadne celej obhliadky tela živej osoby. Ideálne je, aby obhliadku tela vykonávala osoba rovnakého pohlavia, avšak v súčasnosti je počet kriminalistických techničiek v PZ SR minimálny.

Pri tejto obhliadke je možné postup rozčleniť na obhliadku povrchu tela, zahŕňajúcu obhliadku nepokrytého tela, odevu, obuvi, vecí majúcich na tele a obhliadku samotného tela. Samozrejmosťou je dôsledná dokumentácia zmien na tele obete s dôrazom na ich tvar, veľkosť (uhlová mierka - svetlý podklad), farebnosť (vyváženie bielej, farebné kalibračné terče), štádium hojenia a pod.

V nasledujúcich grafoch sú pre ilustráciu uvedené hodnoty množstva zaistených stôp u najfrekventovanejších mravnostných trestných činov: znásilnenia, sexuálneho zneužívania a sexuálneho násilia (zdroj: KEU NEO).

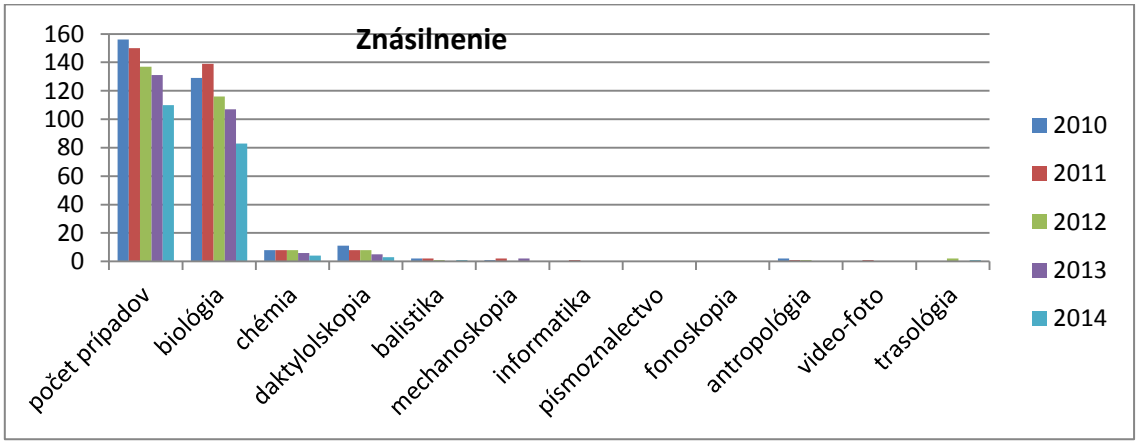

Obr. č. 3: Počet zaistených stôp v prípadoch znásilnenia za roky 2010-2014. Zdroj: KEÚ NEO

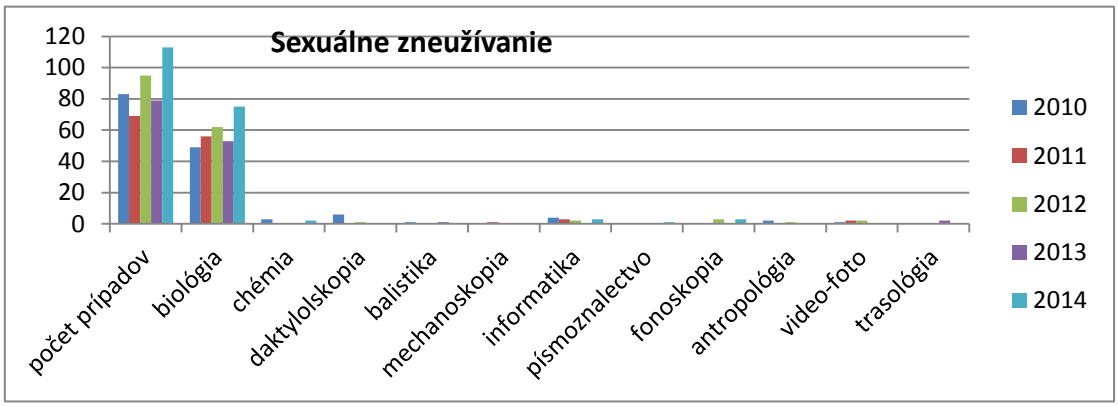

Obr. č. 4: Počet zaistených stôp v prípadoch sexuálneho zneužívania za roky 2010-2014. Zdroj: KEÚ NEO

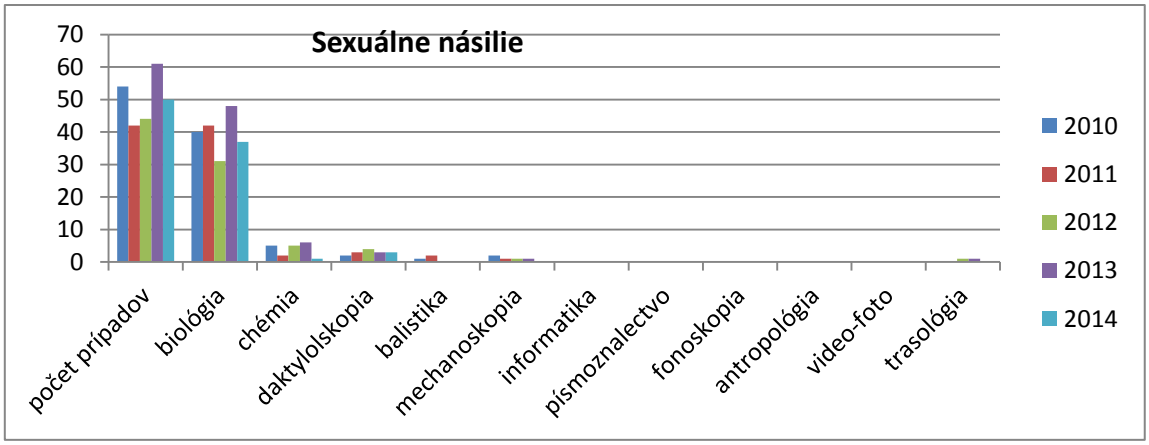

Obr. č. 5: Počet zaistených stôp v prípadoch sexuálneho násilia za roky 2010-2014 Zdroj: KEÚ NEO

VYHĽADÁVANIE KRIMINALISTICKÝCH STÔP

Správne pochopenie súčasných trendov vyhľadávania a zviditeľňovania kriminalistických stôp závisí od základných znalostí fyziky (teórie svetelného žiarenia), osvetľovacích techník a používaných metód a prostriedkov. Táto oblasť je v súčasnej policajnej praxi pri vykonávaní kriminalisticko-technickej činnosti na mieste činu podceňovaná, preto je možné sa domnievať, že aj po vykonaní obhliadky kriminalisticky relevantnej udalosti zostáva na mieste činu určité množstvo kriminalistických stôp latentných a z tohto dôvodu nezaistených.

Francúzky kriminalista Edmond Locard uvádza, že: „Každý kontakt zanecháva stopu“. Nájdenie a zaistenie kriminalistických stôp na mieste kriminalisticky relevantnej udalosti je vo veľkej miere ovplyvňované dostupnými technickými možnosťami, schopnosťami jednotlivcov v rámci výjazdovej skupiny využiť technické možnosti a prostriedky, ktoré majú v tom čase k dispozícii, vrátane skúseností a zručností v danej oblasti.

Svetlo

Základným nástrojom slúžiacim k vyhľadávaniu, dokumentovaniu a fotografickému zaisťovaniu biologických, ale aj mnohých ďalších stôp, je využitie jednotlivých dĺžok svetelného spektra a ich kombinácií. Svetlo môžeme, pre potreby tohto článku, definovať ako časť ľudským okom viditeľného spektra elektromagnetického žiarenia s vlnovou dĺžkou vo vákuu 380 nm až 780 nm, ktoré v sebe zahŕňa tmavočervenú zložku 780 - 750 nm, červenú zložku 750 - 630 nm, oranžovočervenú 630 - 600 nm, oranžovú 600 - 590 nm, žltú 590 - 570 nm, žltozelenú 570 - 550 nm, zelenú 550 - 510 nm, modrozelenú 510 - 480nm, modrú 480 - 450 nm, modrofialovú 450 - 420 nm a fialovú zložku s vlnovou dĺžkou 420 - 380 nm. Pre potreby vyhľadávania dokumentovania a zaisťovania kriminalistických stôp je využiteľná aj hraničná časť pre človeka latentnejšieho spektra v oblasti vlnovej dĺžky medzi 780 nm až 1 mm, a na druhej strane spektra ultrafialového svetla v policajnej praxi používaného najmä v rozsahu 380 nm až 350 nm.

Primárnym svetlom pri vyhľadávaní väčšiny stôp je biele svetlo, ktoré tvorí súhrn všetkých farebných zložiek. Toto svetlo umožňuje objektívne psycho-fyziologicky vnímať všetky odrazené farby vyskytujúcich sa zmien na obhliadaných objektoch. Je ideálne pre fotografickú dokumentáciu pri všetkých základných druhoch fotografií.

Pokiaľ by sme chceli uvádzať farebnú teplotu zábleskových zariadení pri kriminalistickej fotografii, táto je najčastejšie okolo 5500 K. Pre verné zobrazenie farebných

odtieňov, najmä pri fotografickom zaisťovaní stôp určených pre odborné alebo znalecké skúmanie, je vhodné využívať šedé alebo farebné kalibračné terče.

K vyhľadávaniu, dokumentovaniu biologických stôp je vhodné používať už spomínané biele svetlo, napr. vlnovej dĺžky 400 - 700 nm, ako základný zdroj svetla. Na krvné stopy, krvné škvrny, kaluže, stekance, striekance je vhodné použiť fialové svetlo napr. o vlnovej dĺžke 400 - 430 nm, modré svetlo 420 - 470 nm či infračervené svetlo 800 - 900 nm. Telesné tekutiny sú zviditeľnené pri použití modrého svetla 420 - 470 nm, UV 350 - 380 nm a fialové svetlo 400 - 430 nm. Zlepšiť viditeľnosť vlasov a ich fragmentov je možné s využitím fialového svetla 400 - 430 nm a modrého svetla 420 - 470 nm. Na fragmenty kostí a zubov sa dobré výsledky dosahujú s modrým svetlom 420 - 470 nm, modrozeleným svetlom 450 - 510 nm a zeleným svetlom 490 - 560 nm. Pri podozrení na tvorbu modrín UV, napr. s vlnovou dĺžkou 350 - 380 nm, fialové svetlo 400 - 430 nm. Tieto svetlá je možné využiť aj pri vyhľadávaní a dokumentovaní uhryznutia spolu s infračerveným svetlom 800 - 900 nm.

Už uvádzané farebné spektrá svetla je možné využiť aj pri vyhľadávaní, dokumentovaní a zaisťovaní ďalších druhov stôp, napr. mikrostôp, chemických stôp, daktyloskopických stôp, trasologických stôp, balistických stôp a pod. Svetelné zdroje môžu byť využité samostatne, s príslušným druhom filtra, s rôznym uhlom nasvietenia, v protisvetle, s využitím ďalších prídavných zariadení ale vždy s ochrannými prostriedkami, ktoré sú pri práci s jednotlivými druhmi osvetlenia a zaisťovaní kriminalistických stôp nevyhnutnosťou (viď. obr. č. 6).

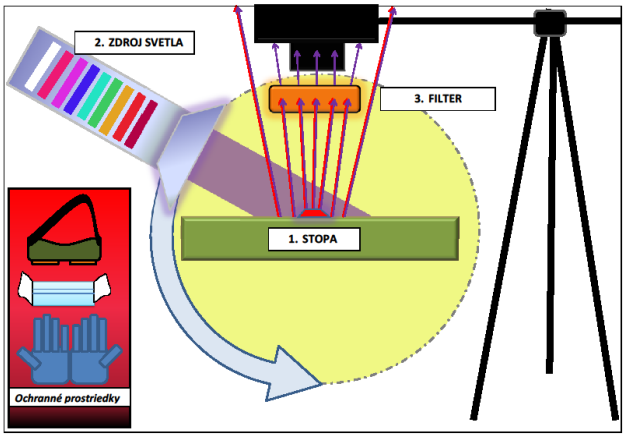

Obr. č. 6: Schematické znázornenie fotenia kriminalistických stôp využitím zdroja svetla rôznej vlnovej dĺžky. Zdroj: Autor

ZAISŤOVANIE STÔP

Na mieste činu v prípadoch mravnostnej trestnej činnosti je možné zaistiť všetky druhy kriminalistických stôp. Nie sú to len biologické stopy, ale aj daktyloskopické, mechanoskopické, chemické, balistické, trasologické, resp. digitálne stopy (nosičmi záznamu sú CD, DVD, videokazety, fotografie, karty vo fotoaparátoch, mobilných telefónoch atď.), na ktorých bola mravnostná trestná činnosť zaznamenávaná. Keďže sú mravnostné trestné činy páchané samostatne, ale aj v súbehu s inými trestnými činmi, je niekedy potrebné ich dokumentovať parciálne, v súvislosti s objasňovaním inej závažnej trestnej činnosti.

Zaisťovanie biologických stôp

Spermatické stopy

Medzi najčastejšie biologické stopy zaistené v prípade znásilnenia, resp. iného sexuálneho útoku je sperma páchateľa. Je to bezfarebná lepkavá tekutina vyprodukovaná reprodukčnými mužskými orgánmi, ktorá je často nájdená v podobe škvŕn na odeve, na posteľnej bielizni, na povrchu tela i v telových otvoroch poškodených. Po vysušení spermatickej stopy sa miesta, kde bola zanechaná javia ako šedo-biele, niekedy žltkasté škvrny. Táto škvrna, ktorá sa nachádza na tkanine, získava po určitej dobe škrobovú tuhosť. Podozrivé škvrny alebo tekutiny môžu byť identifikované ako sperma dokonca v prípade, že útočník mal vazektómiu[399]. Existujú muži, tzv. aspermici, ktorí produkujú spermu, avšak tá neobsahuje žiadne spermie. Z takejto spermy nie je možné stanoviť genetický profil.

Zaisťovanie spermy sa najčastejšie vykonáva in natura - zaisťujú sa predmety na ktorých sa stopy vyskytujú. Je možné použiť aj sterilné tampóny.

Výskyt spermatických stôp

Stopy na obeti:

- na povrchu tela, vo vagíne, análnom otvore, ústnej dutine, vo vlasoch,
- na spodnej bielizni, vložkách, tampónoch,
- na odevných zvrškoch, ktoré mala obeť počas, resp. po spáchaní činu na sebe,
- na veciach použitých k očisteniu tela, odevu.

Obr. č. 7, 8: Stopy na odevných zvrškoch a tele osoby. Zdroj: KR PZ Košice

Stopy na páchateľovi:

- na povrchu tela, tvári, vlasoch,
- na spodnej bielizni a odevných zvrškoch.

Stopy na mieste činu:

- na posteli, matraci, plachte, deke, prikrývkach a posteľných obliečkach,
- v prezervatíve, na prezervatíve, resp. jeho obale,
- na sedadle motorového vozidla,
- na papierových vreckovkách, utierkach a toaletnom papieri,
- na podlahe miestnosti, v exteriéri na zemi (tráva, pôda, lístie atď.).

[399] Vazektómia alebo sterilizácia muža je zabránenie plodnosti u muža bez odstránenia alebo poškodenia pohlavných žliaz. Zákrok spočíva v podviazaní semenovodov. Niektorí si u muža mýlia sterilizáciu s kastráciou. Pri kastrácii sa odstránia semenníky alebo pri tzv. testikulárnej pulpektómii sa odstráni konkrétne hormonálne aktívne tkanivo - po zákroku sa prestanú tvoriť pohlavné hormóny a mení sa celá osobnosť človeka. Pri sterilizácii ostávajú orgány na svojom mieste.

Obr. č.9, 10: Stopy na mieste činu. Zdroj: KR PZ Košice

Pri zaisťovaní stôp na mieste činu sa používanie rôznych metód, postupov a prostriedkov musí skombinovať s vedomosťami, skúsenosťami a zanietenosťou vyšetrovateľov, príslušníkov služby kriminálnej polície, kriminalistických technikov, forenzných expertov a ďalších policajtov, ktorí sa zúčastňujú na objasňovaní mravnostnej trestnej činnosti.

Vyhľadávanie stôp svetlami (napr. Lumatec, Crime-lite alebo Polilight) s vlnovou dĺžkou 420 - 470 nm s použitím farebných filtrov niekedy pomôže nájsť škvrny po sperme aj na priľahlých miestach a veciach. **Pri UV žiarení svieti sperma bielo. Pozor: podobne svieti aj bavlna a plesne!**

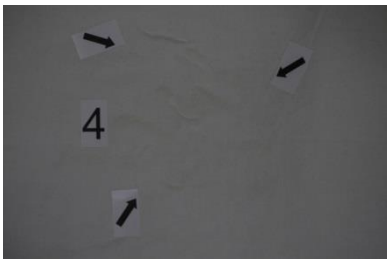

Obr. č. 11: Stopy spermy na posteľnej plachte bez použitia svetiel. Zdroj: SOŠ PZ Košice

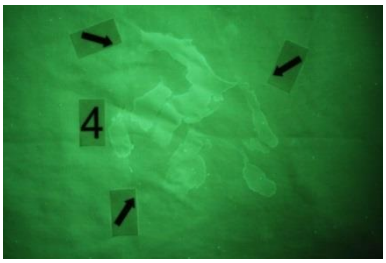

Obr. č. 12: Stopy spermy na posteľnej plachte - použité modré svetlo Crime-Lite s vlnovou dĺžkou 420-470 nm. Zdroj: SOŠ PZ Košice

<u>Orientačná skúška</u> na prítomnosť spermy je vykonávaná pomocou diagnostických krúžkov Phosphatesmo KM. Princípom skúšky je farebná chemická reakcia, ktorá je dôkazom prítomnosti kyslých fosfatáz nachádzajúcich sa v sperme. Pozitívna reakcia je indikovaná sýto fialovým sfarbením bezprostredne po aplikácii. V prípade negatívnej reakcie k sfarbeniu reagenčnej zóny nedochádza, alebo je jej sfarbenie svetloružové.

<u>Špecifická skúška</u> prítomnosti ľudskej spermy je pomocou testu SERATEC® PSA SEMIQUANT. Princípom testu SERATEC® PSA SEMIQUANT je imunochromatografická metóda, založená na špecifickej reakcii protilátky a antigénu, ktorej uskutočnenie je detegované vytvorením farebnej čiary vo výsledkovom okienku.

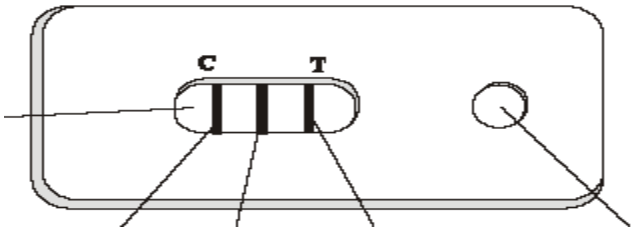

Obr. č. 13: Test SERATEC® PSA SEMIQUANT

Vyhodnocovanie sa vykonáva vizuálne, a to pri dennom svetle alebo umelom bielom svetle. Vznik červenej čiary v kontrolnej oblasti (C), oblasti vnútorného štandardu a testovacej oblasti (T) dokazuje prítomnosť PSA. Vznik červenej čiary v kontrolnej oblasti (C) a oblasti vnútorného štandardu a absencia červenej čiary v testovacej oblasti (T) znamená neprítomnosť PSA alebo nízku koncentráciu PSA (pod 2 ng/ml). Absencia červenej čiary

v kontrolnej oblasti (C) a oblasti vnútorného štandardu znamená, že test nebol správne vykonaný. Test je potrebné zopakovať.

negatívny výsledok pozitívny výsledok nesprávne vykonaný test

Obr. č. 14: Vyhodnotenie testu SERATEC® PSA SEMIQUANT

Krvné stopy

Najčastejšie sa nachádzajú na mieste činu a tele obete vo forme čerstvej krvi alebo usušených krvných škvŕn[400]. Krvné stopy však môžu mať aj iný tvar: napr. kvapky, striekance, stekance, šmuhy, krvné cestičky, kaluže a pod. Taktiež ich môžeme nájsť ako krvné odtlačky prstov, dlaní, chodidiel, obuvi, ponožiek, ale aj stopy po utieraní (čistení a umývaní)krvi.

Keď sa krv suší, tmavne vo farbe. Až keď sa kompletne vysuší stmavne do červenkasto-hnedej, niekedy takmer čiernej farby. Pôvodná farba krvi sa môže zmeniť pri jej absorbovaní do pórovitého materiálu napr. vlna, bavlna, drevo, omietka a pod. Chemické zmeny môžu zapríčiniť, že sa krvné škvrny javia ako čierne alebo modré. Na tmavom podklade je krv ťažko viditeľná. Na ich zviditeľnenie nám slúžia monochromatické žiariče rôznej vlnovej dĺžky.

Zaisťovanie krvných stôp sa najčastejšie vykonáva zoškrabaním, resp. sterom. Ak sa krvná škvrna nachádza na oblečení, na jej skúmanie je potrebné zaslať celé oblečenie, čo najskôr po vysušení, na kompletnú analýzu.

Výskyt krvných stôp

- na mieste činu - posteľ, podlaha, miesta určené pre zvláštne sexuálne praktiky, (v kúpeľni - výlevka, osuška, handra, mop na čistenie podlahy),
- na obeti - na povrchu tela, za nechtami, na spodnej bielizni,
- na páchateľovi - na tele, obuvi, odeve, stery spod nechtov,
- nástrojoch - použitých pri spáchaní trestného činu, chladné zbrane, fľaša, váza, bytové doplnky, ale aj na sexuálnych pomôckach.

Vyhľadávanie a zviditeľňovanie latentných krvných stôp odporúčame vykonávať pomocou ***súpravy Bluestar® Forensic Tablets***. Pri uvedenej metóde sa využíva taktiež oxidačná reakcia za katalytického pôsobenia hemoglobínu (železa) nachádzajúceho sa v krvi, pričom dochádza k chemoluminiscencii, ktorá je za tmy viditeľná voľným okom. Súpravy nereagujú so spermou, slinami a močom.

[400] Neexistuje spoľahlivý spôsob posúdenia veku krvných škvŕn. Čas zrazenia krvi závisí od rôznych faktorov, zvyčajne (obvykle) sa zrazí do 10 - 20 minút. Samostatné kvapky krvi, ktoré padajú na suchý podklad, sa pri izbovej teplote vysušia zhruba za hodinu. Krv z kaluže sa suší pomaly. Čas sušenia ovplyvňuje hlavne teplota a vlhkosť prostredia kde sa kaluž nachádza, taktiež veľkosť a hĺbka kaluže.

Obr. č. 15: *Bluestar® Forensic Tablets*. Zdroj: Autor

Orientačná skúška prítomnosti ľudskej krvi je vykonávaná pomocou diagnostických prúžkov Hemophan, Hemastix, resp. iných prostriedkov napr. Hexagon OBTI, Peroxtesmo, Hemident, Heglostix.

Obr. č. 16: Hemastix. Zdroj: Autor

Obr. č. 17: Hexagon OBTI. Zdroj: Autor

Skúška pomocou diagnostických prúžkov Hemophan® je založená na peroxidázovej aktivite hemoglobínu, ktorý katalyzuje oxidáciu indikátora organickým hydroperoxidom obsiahnutým v reagenčnej zóne diagnostického prúžku.

Pozitívny výsledok, t.j. možnosť výskytu krvi, indikuje okamžite vznikajúce intenzívne modrozelené zafarbenie reagenčnej zóny (obr. č. 18). V niektorých prípadoch vzniká zafarbenie s dlhším časovým odstupom, hlavne pri silno zriedených a starých krvných stopách. Nezmenené zafarbenie reagenčnej zóny na diagnostickom prúžku indikuje negatívnu reakciu t. j. neprítomnosť intaktných erytrocytov a voľného hemoglobínu vo vyšetrovanej vzorke (obr. č. 19).

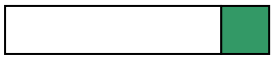

Obr. č.18: Pozitívny test

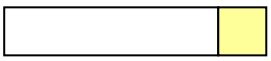

Obr. č.19: Negatívny test

Špecifická skúška prítomnosti ľudskej krvi je vykonávaná testom SERATEC® HemDirect Hemoglobin Assay. Princípom testu je imunochromatografická metóda, založená na špecifickej reakcii protilátky a antigénu, ktorej uskutočnenie je detegované vytvorením farebnej čiary vo výsledkovom okienku.

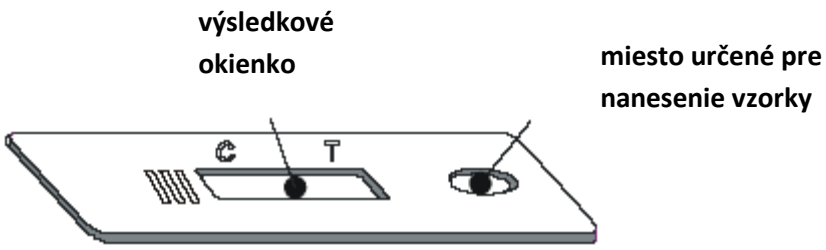

Obr. č. 20: Vyhodnotenie testom SERATEC® HemDirect Hemoglobin Assay.

Vyhodnocovanie sa vykonáva pri dennom svetle po 5 - 10 minútach po nanesení vzorky. Vznik červenej čiary v kontrolnej oblasti (C) a testovacej oblasti (T) dokazuje prítomnosť ľudského hemoglobínu. Vznik červenej čiary v kontrolnej oblasti (C) a absencia červenej čiary v testovacej oblasti (T) znamená neprítomnosť ľudského hemoglobínu alebo nízku koncentráciu ľudského hemoglobínu (pod 40 ng/ml). Absencia červenej čiary v kontrolnej oblasti (C) znamená nesprávne vykonaný test. Test je potrebné zopakovať.

Sliny a nosný hlien

Všetky stopy slín majú vysokú dôkaznú hodnotu pri identifikácii osôb, nakoľko je z nich možné vykonať analýzu DNA. Preto je potrebné sa takýmito stopami zaoberať vo zvýšenej miere, t.j. vyhľadávať a zaisťovať ich na mieste činu, obeti (mŕtvole), poškodenom i podozrivom.

Zaisťovanie slín a nosného sekrétu sa najčastejšie vykonáva in natura - zaisťujú sa predmety, na ktorých sa stopy vyskytujú. Je možné použiť aj sterilné tampóny.

Výskyt stôp slín

- na hrdle fliaš, okrajov pohárov, šálkach, jedálenských príboroch,
- na ohorkoch cigariet, žuvačkách, zubných kefkách,
- na stopách zubov na tele a na potravinách (čokoláda, keks),
- na obálkach listov a poštových známkach,
- na odevných zvrškoch (maskovacia kukla v okolí úst, košeľa, tričko, sveter v oblasti pod bradou - pri stekaní jedla z úst atď.).

Výskyt stôp nosného hlienu

- na papierových vreckovkách, utierkach a kapesníkoch,
- na odeve, najčastejšie na rukávoch.

Dôkaz prítomnosti slín je založený na enzymatickej reakcii α-amylázy, prítomnej v slinách. Tento enzým špecificky štiepi polysacharidy (napr. škrob) na jednoduché sacharidy. Po pridaní škrobového roztoku ku vyšetrovanej vzorke a po uplynutí inkubačnej doby sa zisťuje prítomnosť, úbytok, alebo úplne štiepenie pridaného škrobu Lugolovým roztokom.

Špecifický dôkaz prítomnosti ľudských slín je vykonávaný pomocou testu Rapid Stain Identification od Human Saliva RSID™. Princípom testu Rapid Stain Identification od Human Saliva RSID™ je imunochromatografická metóda, založená na špecifickej reakcii protilátky a antigénu, ktorej uskutočnenie je detegované vytvorením farebnej čiary vo výsledkovom okienku.

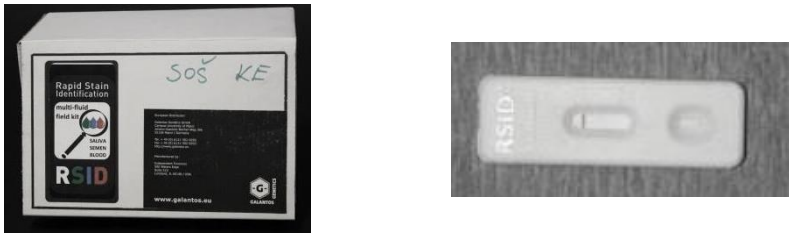

Obr.: č. 21: Tester RSID. Zdroj: Autor

Ostatné biologické stopy - trichologický materiál, dotykové stopy, tkanivá, kosti atď.

Pod pojem trichologický materiál možno zahrnúť ľudské vlasy, ľudské chlpy a zvieracie chlpy. Mikroskopickým vyšetrením trichologického materiálu sa zistí pôvod materiálu - ľudský alebo zvierací. Výsledkom morfologického skúmania ľudského trichologického materiálu je určenie, či ide o vlasy alebo chlpy. U ľudského trichologického materiálu je dôležitý charakter bazálneho zakončenia vlasu (chlpu) na základe, ktorého možno určiť, či je uvedený trichologický materiál vhodný na analýzu DNA, ktorá môže viesť k individuálnej identifikácii pôvodcu tohto materiálu.

Dotykové stopy vznikajú kontaktom nekrytých častí ľudského tela s predmetom schopným zachytiť a na svojom povrchu uchovať časti biologického materiálu.

Vyhľadávanie dotykových stôp je obmedzené na typ podkladu, na ktorom sa stopy nachádzajú. V prípade lesklých a rovných povrchov je možné na ich vyhľadanie použiť šikmé svetlo, v prípade rovných povrchov svetlo s vlnovou dĺžkou 430 - 470 nm. Väčšinu dotykových stôp nie je možné uvedenými spôsobmi vyhľadať a zaisťujú sa z miest ich predpokladaného výskytu.

Podobne je to aj s ďalšími biologickými stopami, ktoré však vzhľadom na rozsah tejto práce nebudeme rozoberať.

ZÁVER

Nové trendy a stále dômyselnejšie spôsoby páchania mravnostnej trestnej činnosti vyvolávajú praktickú potrebu zdokonalenia doterajších metód a postupov využívaných políciou pri jej objasňovaní.

V tomto príspevku sme sa snažili poukázať na vybrané otázky spojené s vyhľadávaním, dokumentovaním a zaisťovaním vybraných druhov kriminalistických stôp pre potreby objasňovania mravnostných trestných činov.

Medzi tieto otázky patria: zavádzanie nových metód a prostriedkov do každodennej kriminalistickej praxe PZ SR, s tým spojené materiálno-technické zabezpečenie kriminalisticko-praktických činností, vo väčšej miere zapájanie policajtiek do odhaľovania a objasňovania mravnostnej trestnej činnosti. Z tohto dôvodu navrhujeme rozšíriť odborné vzdelanie u vybraných príslušníčok PZ špecializačným kurzom, určeným na získanie spôsobilosti k vyhľadávaniu, dokumentovaniu a zaisťovaniu kriminalistických stôp, využiteľných pri obhliadke tela živej osoby ženy a dieťaťa, s dôrazom na mravnostnú trestnú činnosť.

Kriminalistické postupy je potrebné prepojiť a koordinovať s vedomosťami, skúsenosťami a zanietenosťou vyšetrovateľov, príslušníkov služby kriminálnej polície, kriminalistických technikov, forenzných expertov, ale aj pedagógov či komoditných manažérov centier podpory jednotlivých krajských riaditeľstiev PZ.

LITERATÚRA

- CHMELÍK, J. et al. *Místo činu a znalecké dokazovaní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 303 s. ISBN 80-86898-42-3.
- HLAVAČEK, J., PROTIVINSKÝ, M. a kol. *Praktická kriminalistika*. Praha, KÚ, 2006. 240 s.
- KOŠŤÁK, R. *Učebnice pátrací taktiky.* Praha: Státní tiskárna, 1935.
- METEŇKO, J. *Kriminalistická taktika*. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. 114 s. ISBN 978-80-8054-553-6.
- MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika.* 2. prepracované a doplnené vyd. Praha : C. H. Beck, 2004, 583 s. ISBN 80-7179-878-9.
- NEMEC, B. et al. *Kriminalistická príručka zväzok 1.* Praha: Naše vojsko, 1960. 415 s.
- PLATT, R. *Crime scene.* London: Dorling Kindersley, 2003, s. 75, ISBN 80-7145-947-X.
- STRAUS, J. *Kriminalistická metodika.* 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 315 s. ISBN 978-80-7380-124-3.
- *Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v aktuálnom znení.*
- *Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v aktuálnom znení.*

JUDr. Miloš Dankovič, PhD.
JUDr. Vladimír Zuščin, PhD.
Predmetová skupina kriminalistiky
Stredná odborná škola PZ Košice
milos.dankovic@minv.sk

Tatiana HAJDÚKOVÁ
Ivan BACIGÁL

VYUŽITIE VIRTUÁLNEJ KOMUNIKÁCIE CEZ INTERNET AKO PROSTRIEDOK KU SEXUÁLNEMU ZNEUŽÍVANIU DETÍ

Anotácia: *Článok je zameraný na celosvetovo narastajúci problém, ktorý ohrozuje zdravý vývoj najmä mládeže. Možnosti využitia komunikačných technológií sú rovnako široké, ako sú spôsoby ich zneužitia, čo si väčšina mladých ľudí neuvedomuje, alebo nepripúšťa. Z tohto dôvodu článok upozorňuje na potrebu zvýšiť povedomia mládeže, ktorej aktivity na sociálnych sieťach sú najintenzívnejšie. Tak populárne vytváranie internetových známostí sa nie vždy končí šťastne a bez negatívnych následkov. Autori v rámci preventívnych akcií na školách zisťovali skúsenosti detí so stretávaním sa s cudzími osobami, s ktorými sa deti spoznali len prostredníctvom komunikácie na internete. Vzhľadom na to, že sexuálne zneužívanie detí v prostredí internetu je závažný problém, považovali sme za prínosné zoznámiť odbornú verejnosť s výsledkami realizovaného prieskumu v niekoľkých okresoch Slovenska. Článok vznikol v rámci riešenia medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „Metódy spracovania policajne relevantných informácií" VVÚ č. 161 na Katedre informatiky a manažmentu na Akadémii PZ v Bratislave.*

Abstract: *The article is focused on the growing worldwide problem that threatens the healthy development of young people. Possibilities of using ICT are the same width as the methods of abuse, what most young people do not realize or inadmissible. Therefore article highlights the need to increase the awareness of young people, whose activities on social networks are the most intense. So popular creation of internet acquaintances do not always end happily and without negative consequences. The authors under preventive actions in schools surveyed children experience the meeting with strangers, which children know only through communication on the Internet. Given that child sexual abuse in the Internet environment is a serious problem, we thought it would be beneficial to familiarize professional public with the results of the survey in several districts of Slovakia. Article arose in the solution of international scientific research project "Treatment Methods of Police Relevant Information" VVÚ No. 161, Department of Computer Science and Management at the Police Force.*

Kľúčové slová: *internet, spoznávanie, zneužívanie detí, kyber grooming, stretnutie, vydieranie, sexuálne zneužitie, prevencia*

Key words: *internet, learning, child abuse, kyber grooming, meeting, extortion, sexual abuse, prevention*

ÚVOD

Moderné technológie sprístupnili, zrýchlili a zjednodušili dostupnosť komunikácie medzi ľuďmi. Máme na mysli nielen populárne využívaní internetových sociálnych sietí, ale aj chatovanie, mobilné telefonovanie, či emailovanie. Technológie zbúrali hranice medzi ľuďmi, rozšírili svoje služby a funkcie, čo okrem pozitívnych dôsledkov prináša aj vážne riziká zneužitia údajov a narušenia súkromia jeho užívateľov.

Štatistické prehľady o počte používateľov, priateľov, zverejnených fotografií a videí celosvetovo dlhodobo narastajú, čo poukazuje na ich popularitu. Tieto komunikačné kanály však poskytujú aj príležitosť pre deviantov zameriavajúcich sa na sex na rozvíjanie svojich aktivít. Každý mesiac je z internetu stiahnutých jeden a pol miliardy pornofilmov. Biznis v tejto oblasti patrí medzi najvýnosnejšie na svete. Psychológovia a sexuológovia upozorňujú, že internetová pornografia patrí k najdostupnejším a najmenej nákladným drogám, ktorej šírenie sa veľmi ťažko kontroluje.

KYBER GROOMING

Grooming (z anglického groom - pripraviť sa, upraviť sa) je zámerné vytváranie dôverného vzťahu obvykle dospelého človeka k dieťaťu s úmyslom mať následne sexuálny kontakt (vylákanie na schôdzku).[401] Sexuálne obťažovanie si vyžaduje časový priestor, málokedy sa realizuje v krátkom čase. Zväčša páchatelia komunikujú s potencionálnou obeťou dlhšie a ku stretnutiu príde až po dlhodobej príprave.

Grooming môže obsahovať aj aktivity, ktoré samé o sebe nie sú trestné, pričom ich nebezpečenstvo môže spočívať v smerovaní ku sexuálnemu zneužívaniu. Páchateľ štandardne začína získavaním dôvery dieťaťa, nakoľko dieťa zriedkavejšie oznámi trestný čin spáchaný človekom, ktorého pozná a verí mu.

Osoby so sklonmi k tomuto patologickému správaniu často využívajú internet, pretože vytvára vhodný priestor, v ktorom sa môže odohrávať široká škála sexuálneho zneužívania bez priamych svedkov a vtedy už treba hovoriť o kyber groomingu. Agresori kyber groomingu nachádzajú živnú pôdu najmä v sociálnych sieťach, pretože tam nájdu širokú výber potenciálnych obetí. Vo virtuálnom priestore majú príležitosť zmeniť si identitu a poskytuje im aj dostatočnú a nevyhnutnú anonymitu. Falošný profil, použitie cudzej fotografie, alebo zatajenie skutočných úmyslov, sú časté praktiky na internete. Páchateľ takto môže vystupovať ako dieťa, či rovesník bez vyvolania podozrenia. Útočníci využívajú a spoliehajú sa na to, že deti sú v sociálnych sieťach v komunite rovesníkov a kamarátov bez kontroly rodičov, či dospelých.

Vytváranie vzťahu s úmyslom neskoršieho sexuálneho obťažovania dieťaťa môže mať nasledovný vývoj, pričom poradie fáz je len približné a nie je nutná prítomnosť všetkých:

I. Nadviazanie komunikácie s vytipovaným dieťaťom. Útočník sa prezentuje ako chápajúci rovesník, ktorý rozumie problémom dieťaťa a chce mu pomôcť s ich riešením. Zároveň sa dieťa snaží izolovať, presviedča ho, aby o ich vzťahu nikomu nehovorilo, aby si vymazalo ich vzájomnú konverzáciu so zdôraznením, že ide o dôverný vzťah.
II. Budovanie výnimočnosti. Rozvíjanie vzájomného vzťahu plného dôvery a porozumenia, ktorý dieťa považuje za jedinečný.
III. „Priateľstvo“ sa môže predstierať kupovaním vecných darov bez zjavného dôvodu, darovaním peňažnej hotovosti, dobitím kreditu mobilného telefónu alebo zakúpením počítačovej hry, či rozšírením počítačovej hry.
IV. Postupné vylákanie osobných informácií dieťaťa, rozprávanie sa o intímnych témach, ako sú partnerské a vzťahové problémy, sexuálne aktivity.
V. Posielanie predstieranej pornografie páchateľa, za ktorú žiada od dieťaťa jeho fotografie so sexuálnym podtónom, alebo otvorene otvoria konverzáciu o sexuálnych témach.
VI. Ak dieťa prezradilo páchateľovi intímne tajomstvá, už nechce o tento vzťah prísť. Počúva požiadavky páchateľa, klame rodičom s kým trávi čas, prestáva sa im zverovať. Stále viac páchateľ vťahuje dieťa do svojej siete, požaduje od neho zasielanie intímnych fotografií alebo kybersex cez webkameru.
VII. Keď páchateľ nadobudne istotu vo vzťahu s dieťaťom, prejde ku príprave osobného stretnutia na osamotenom mieste alebo ho zavolá priamo k sebe domov. Iný spôsob ako nútiť obeť ku osobnému stretnutiu je hrozba zverejnenia intímnych fotografií, alebo prezradenia rodičom. Vydieranie

[401] Gregussova, M., Drobný, M. Deti v sieti. s. 34.

a prechovávanie detskej pornografie môže trvať aj niekoľko rokov bez odhalenia.

VIII. V poslednej fáze je dieťa zneužité. Buď ho páchateľ presvedčí, aby tak urobilo z lásky k nemu, kvôli ich vzťahu, alebo za peniaze. Ďalšou možnosťou je použitie manipulácie, vydierania a nátlak (pohrozí dieťaťu, že o tom povie jeho rodičom alebo zverejní jeho intímne fotografie na internete). Takto môže dieťa zneužívať opakovane, často a dlhodobo bez prezradenia. Obrana pred útokom agresívneho páchateľa s patologickým sexuálnym záujmom o deti je vzhľadom nedokončený fyzický a psychický vývoj dieťaťa súboj dvoch nerovnocenných protivníkov, kde dieťa vystupuje v jednoznačnej nevýhode.

Psychosomatické problémy u obete groomingu, kyber groomingu, alebo sexuálneho obťažovania by mohli mať nasledovné prejavy:

- strach,
- problémy so spaním,
- strata chuti do jedla, problémy s trávením, bolesti brucha,
- zmeny správania, (striedanie nálad, zakríknutosť, ustrašenosť, odmietanie komunikácie),
- vyhýbanie sa rozhovoru o tom, čo dieťa robí na počítači alebo vo voľnom čase,
- kresby, detské hry či túžby môžu obsahovať sexuálne motívy,
- simulovanie „dospeláckych“ sexuálnych praktík s hračkami, bábikami,
- nové názvy pre intímne časti tela, ktoré sa dieťa nedozvedelo v jeho rodine,
- negatívny sebaobraz, nízka mienka o sebe, svojom tele.

Pozornosť treba zbystriť okamžite po spozorovaní akýchkoľvek zmien v správaní dieťaťa.

TVORBA DETSKEJ PORNOGRAFIE

Vytváranie osobných fotografií so sexuálnym podtónom môže byť vyprovokované nielen na podnet inej osoby, ale skúsenosti z praxe upozorňujú aj na ľahkovážne, dobrovoľné zverejňovanie provokujúcich fotiek na internete. Nie je zriedkavosťou, keď si mladí ľudia zaznamenávajú na telefóny rôzne "zábavné" videá a fotky, ktoré si medzi sebou posielajú a zverejňujú ich na webe a sociálnych sieťach. V niektorých prípadoch však prekročia nielen morálne hodnoty spoločnosti, ale dopúšťajú sa protiprávneho konania, resp. takéto zábery môžu byť vážne zneužité inou osobou na úplne iný účel.

Túžba po dobrodružstve, nuda, samota vedú najmä dospievajúcu mládež ku skúšaniu niečoho nového, provokatívneho. Experimentovanie s tvorbou a zverejnením dráždivých intímnych obrázkov vážne ohrozuje osobnostné hodnoty mládeže.

Vo vzorke takmer 250 000 obrázkového materiálu obsahujúceho sexuálne zneužívanie detí zozbieraného Child Exploitation and Online Protection Centre in the United Kingdom za obdobie rokov 2004 až 2009 sa dievčenské obete vyskytovali štvornásobne častejšie, ako chlapčenské. Podobné výsledky potvrdili aj posledné údaje roku 2013 z IWF ktoré ukazujú, že na 76 percentách obrázkov zo sexuálneho zneužívania detí na internete vystupovali dievčatá, zatiaľ čo 10 percent predstavovali chlapci a 9 percent predstavovali obe pohlavia.[402] Dievčatá by si mali uvedomiť, že zverejnenie svojich intímnych fotiek nie je

[402] IWF, 2014. p. 6.

prejavom odvahy a ani to nie je vhodný spôsob prezentovania sa. Problémom dievčat je ich nezrelosť a neznalosť možných následkov. Často krát sa stáva, že autorka stratí kontrolu nad vlastnými obrázkami, pretože ich stiahnutie z internetu už nezabráni ich ďalšiemu šíreniu, nakoľko už bolo umožnené vytvoriť kópie a uložiť na súkromné miesto, alebo ďalej šíriť ich po sociálnych sieťach. Dôsledky provokatívneho správania sa nemusia skončiť len zahanbením, či rozčarovaním, ale môžu sa stať dlhodobým nástrojom na vydieranie a sexuálne zneužívanie. Vydieranie, pri ktorom dospelý muž s narušenou osobnosťou prípadne intelektom použije silnejšie zbrane, ako má k dispozícii osamelá tínedžerka zvykne skončiť jej prehrou.

Počas preventívnych akcií polície na školách v roku 2014 deti vo veku do 12 rokov uvádzali ako najčastejší dôvod, prečo sa vyhýbali internetovej komunikácii zákaz ich rodičov, čiže rešpektovali príkaz akceptovanej autority. Staršie deti vo veku nad 15 rokov, ktoré v prípade, že sa zámerne vyhýbali internetovej komunikácii, tak to urobili z vlastného rozhodnutia a obvykle na základe nejakej svojej negatívnej skúsenosti. Následky slovných útokov pri verejnom ponižovaní a zosmiešňovaní sa nedajú finančne vyčísliť a dokážu obeť traumatizovať niekoľko rokov. Ide väčšinou o latentné prejavy protispoločenského správania, ktoré zostanú nepotrestané z dôvodu pocitu viny a zahanbenia samotnej obete, ktorá sa snaží v tichosti a samote zabudnúť na minulosť.

ZÁVER

V rámci prevencie má vysokú účinnosť pôsobenie na vnútorné faktory zvyšujúce pravdepodobnosti detskej viktimácie vychádzajúce z vlastností a správania dieťaťa. Ide o sebavedomie dieťaťa, ktoré je potrebné zvyšovať. Poškodenie sebavedomia kombinované so sociálnou izoláciou významne uľahčuje páchateľovi so sexuálnou deviáciou konať protiprávne. Deti by mali vedieť, že to nie ich chyba, ak ich niekto na internet začne obťažovať, alebo chcieť od nich intímne fotky. Dôležité je, aby mali pri sebe oporu, ktorej sa môžu zdôveriť, či už sa jedná o rodičov, učiteľov, vychovávateľov, spolužiakov, kamarátov, hlavne nech nezostanú izolované. Najrizikovejším faktorom pri strate súkromia je sám človek a jeho vlastné správanie, ktoré je žiadúce v rámci preventívneho snaženia usmerňovať.

LITERATÚRA

- HAJDÚKOVÁ, T., BACIGÁL, I. Hrozby kybernetického priestoru pre deti v období dospievania In *Policajná teória a prax,* č. 3/2014, s. 5-19.
- CHAJDIAK, J., RUBLÍKOVÁ, E., GUDÁBA, M. *Štatistické metódy v praxi*. Bratislava : Statis, 1997. 309 s. ISBN 80-85659-08-5.
- KOPECKÝ, K. et al. *Rizika internetove komunikace v teorii a praxi* [online 2015-05-20]. Olomouc : Univerzita Palackého, 2013. 193 s. Dostupné na internete: http://www.slideshare.net/ kopeckyk/ nebezpe-internetov-komunikace-4-ebezpe-seznamcz. ISBN 978-80-244-3595-4.
- KOVAŘÍK, Z., KVAPIL, J., VLACH, P. 2010. *Úvod do počítačové analýzy úloh s aplikacemi*. Praha : Tribun EU, 2010. 311 s. ISBN 978-80-7399-950-6.
- ŠUBRT, J. 2010. *Soudobá sociologie IV : Aktuální a každodenní*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2010. 383 s. ISBN 978-80-246-1789-3.
- SMAHEL, D., HELSPER, E., GREEN, L., KALMUS, V., BLINKA, L., ÓLAFSSON, K. *Excessive Internet Use Among European Children* [online 2015-05-20]. [vytvorené november 2012] Dostupné na internete: http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids %20III/Reports/ExcessiveUse.pdf. 9 s. ISSN 2045-56X.
- GREGUSSOVA, M., DROBNÝ, M. *Deti v sieti,* Ako chrániť seba a naše deti na internete. Bratislava : eSlovensko, 2013. 108 s. ISBN 978-80-970676-6-3.

- ÓLAFSSON, K., LIVINGSTONE, S., HADDON, L. et al. *Children´s Use of Online technologies in Europe, A review of the European evidence base.* London : LSE The school of economics and politaical science, [online 2015-05-20]. [vytvorené máj 2013]. Dostupné na internete: http://eprints.lse.ac.uk/50228/1/__Libfile_repository_Content_Livingstone%2C%20S_Children%E2%80%99s%20use%20of%20online%20technologies%20in%20Europe%28lsero%29.pdf.
- Tlačový servis INHOPE. *Statistiky horkých linek varují – v prostředí online roste výskyt materiálů se sexuálně zneužívanými dětmi* [online 2015-05-20]. [vytvorené 16. 6. 2014] Dostupné na internete: http://www.saferinternet.cz/aktuality/337-statistiky-horkych-linek-varuji-%E2%80%93-v-prostredi-online-roste-vyskyt-materialu-se-sexualne-zneuzivanymi-detmi.html.
- LSE MEDIA AND COMMUNICATIONS. EU kids online. [online 2015-05-20]. http://lsedesignunit.com/EUKidsOnline/index.html?r=64.

Mgr. Ivan Bacigál
Odbor počítačovej kriminality
Úrad kriminálnej polície Prezídia PZ
ivan.bacigal@minv.sk

RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
tatiana.hajdukova@minv.sk

Slávka KARKOŠKOVÁ
Viera TRUSKOVÁ

SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE DETÍ : RÁMCE A LIMITY KLINICKO-PSYCHOLOGICKÝCH SÚDNOZNALECKÝCH POSUDKOV

Anotácia: *Príspevok identifikuje a približuje vybrané problémy spojené s psychologickým posudzovaním maloletých poškodených - suspektných obetí sexuálneho zneužívania. Ide o problémy súvisiace s 1. vedomostnou výbavou znalcov, 2. očakávaniami od znaleckého posudku, 3. metodologickými postupmi znaleckých vyšetrení, 4. mierou subjektivity a predpojatosti znalca, a 5. hodnotením kvality posudkov. Uvedené nedostatky majú závažné dopady na možnosti objasňovania týchto trestných činov. Príspevok zároveň naznačuje východiská pre zlepšenie aktuálneho stavu.*

Abstract: *The paper identifies and explains some problems related to psychological assessments of minors victims - suspected victims of sexual abuse. These are the problems associated with the 1. knowledge-based equipment of experts, 2. adequacy of what is expected from expert opinion, 3. methodologies of expert examination, 4. degree of subjectivity and bias of the expert, and 5. evaluation of the quality of expert evidence. Those weaknesses have serious implications for the possibility of clarification of these crimes. The paper also suggests bases for current situation improvement.*

Kľúčové slová: *sexuálne zneužívanie detí (CSA), maloletý poškodený, psychologické znalecké posudzovanie*

Key words: *child sexual abuse (CSA), minor victim, psychological expert assessment*

ÚVOD

V prípadoch podozrenia na sexuálne zneužívanie detí (CSA) je psychologické súdnoznalecké vyšetrenie maloletého poškodeného bežnou súčasťou zhromažďovania dôkazov v priebehu trestnoprávneho konania. Avšak súčasná úroveň psychologického posudzovania suspektných obetí CSA na Slovensku výrazne zaostáva za štandardami, uplatňovanými v krajinách, kde je problematika CSA intenzívne skúmaná už päť desaťročí. V nasledujúcich kapitolách tohto príspevku postupne priblížime hlavné nedostatky, ktoré sme v tejto oblasti identifikovali.

VZDELANIE V ODBORE A ODVETVÍ VERZUS ŠPECIALIZÁCIA

Nároky kladené na odborníkov, ktorí sú kompetentní vyjadrovať sa k prípadom CSA ako znalci, by mali korešpondovať so skutočnosťou, že problematika CSA je veľmi špecifická a vo vedeckom svete (ktorého primárnym jazykom je angličtina) intenzívne skúmaná. V krajinách ako Veľká Británia, USA, Kanada či Nový Zéland súdy v kauzách týkajúcich sa CSA akceptujú iba vyjadrenia od psychiatrov alebo klinických psychológov **špecializujúcich sa na problematiku zneužívania detí**, čo okrem iného znamená, že musia mať rozsiahle poznatky o tomto fenoméne a prax v terapii obetí CSA.[403]

Publikácia vydaná Americkým výskumným ústavom prokurátorov v súvislosti s **výberom znalcov vhodných pre vyjadrovanie sa k prípadom CSA**, uvádza, že by malo ísť o akademikov, ktorí majú prehľad v teórii, alebo o expertov, ktorí v praxi pracujú s obeťami, alebo o jedincov, u ktorých sa tieto aspekty kombinujú. O miere odbornej kompetencie vyjadrovať sa k takýmto špecifickým prípadom ako je CSA, by malo rozhodovať nielen

[403] Porov. HOYANO, L., KEENAN, C. Child Abuse : Law and Policy Across Boundaries, s. 882, 893, 902.

povolanie/pracovisko znalca; ale i to, s koľkými obeťami zneužívania ročne prichádza do kontaktu; či realizuje interview s obeťami; aké má najvyššie dosiahnuté vzdelanie; na čo sa špecializuje; či realizoval/a nejaký výskum v oblasti CSA; či výsledky štúdií uverejnil/a; s akými konkrétnymi štúdiami týkajúcimi sa CSA je oboznámený/a; či patrí do nejakej profesionálnej asociácie, ktorá sa venuje problematike CSA; či absolvoval/a nejaký výcvik ohľadne problematiky sexuálneho násilia; či sám/a vedie nejaké školenia v tejto oblasti; či sa (aktívne) zúčastnil konferencií súvisiacich s problematikou.[404]

V slovenských podmienkach orgány činné v trestnom konaní (OČvTK) k posúdeniu suspektných obetí CSA zväčša prizývajú súdnych znalcov z odboru *psychológia*, odvetvie *klinická psychológia detí* a *klinická psychológia dospelých*. Automaticky (a žiaľ mylne) sa predpokladá, že daný odbor a odvetvie sú dostatočnou zárukou kompetencie znalca. Opomína sa, že ide o pomerne široko definované oblasti, v rámci ktorých nie je možné dôkladne ovládať každú špecifickú problematiku. Nijakým spôsobom sa neskúma, či daný znalec má skúsenosti s terapiou obetí CSA a či disponuje takými poznatkami o problematike CSA, ktoré zodpovedajú aktuálnemu stavu poznania tohto fenoménu vo vedeckom svete. Táto skutočnosť sa nevyhnutne odráža v kvalite produkovaných súdnoznaleckých posudkov, čo má ďalekosiahle následky na proces objasňovania prípadov CSA.

VHODNÉ VERZUS NEVHODNÉ OČAKÁVANIA

Znalecký posudok má povahu dôkazného prostriedku. V pomere k ostatným druhom dôkazov nemá privilegované či nadradené postavenie,[405] predsa sa však OČvTK pri objasňovaní prípadov CSA v značnej miere spoliehajú práve na závery znalca. Medzi otázkami, na ktoré sa od prizvaného znalca očakáva „smerodajná“ odpoveď, sa často objavujú otázky typu: *Či maloletý/maloletá javí známky sexuálne zneužívaného dieťaťa? Aká je vierohodnosť výpovede maloletého dieťaťa?* Je však otázne, či tieto očakávania nie sú prehnané, alebo dokonca zavádzajúce.

Hoyano a Keenan, renomované právničky špecializujúce sa na problematiku zneužívania detí, ktorých rozsiahla publikácia s názvom *„Child Abuse : Law and Policy Across Boundaries“*[406], získala v roku 2008 prestížne ocenenie „Inner Temple Book Prize“, konštatujú, že **znalecký dôkaz ohľadne psychických znakov CSA alebo ohľadne vierohodnosti obete CSA je kontroverznou témou.**

Použitie výsledkov psychologického znaleckého vyšetrenia ako „**diagnostického dôkazu**“, ktorým by sa malo potvrdiť alebo vyvrátiť, či k CSA došlo, má svoje úskalia. Vychádza totiž z premisy, že obete CSA vykazujú predvídateľné behaviorálne/psychické charakteristiky, ktoré môžu byť presne profilované. Výskumy ale preukázali, že neexistuje žiadne správanie alebo symptóm, pozorovateľný u všetkých alebo u väčšiny detských obetí CSA, neexistuje ani jediná konštelácia psychologických symptómov alebo behaviorálnych indikátorov, ktorá by mohla potvrdiť, že k CSA došlo. Neexistuje žiadna analógia CSA k *syndrómu bitého dieťaťa*, ktorá môže dokázať, že zranenia nie sú náhodné. Z týchto dôvodov je aj značne pochybné, ak znalec používa terminológiu syndrómu (ako napr. „syndróm CSA“) za účelom diagnostikovania zneužívania. Zistilo sa, že viac než tretina

[404] Porov. LONG, J. G. Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior in Sexual and Domestic Violence Prosecutions, s. 34, 61-63.

[405] Má byť hodnotený tak ako každý iný dôkaz podľa zásady voľného hodnotenia dôkazov. Porov. ČENTÉŠ, J. Niekoľko poznámok k znaleckej činnosti v trestnom konaní, s. 40, PROKEINOVÁ, M. Odborníci a znalci v trestnom konaní, 2007.

[406] Porovnávajúca legislatívu Veľkej Británie, USA, Kanady, Austrálie a Nového Zélandu.

reálnych obetí CSA prinajmenšom v čase posúdenia nevykazuje žiadne vonkajšie symptómy traumy.[407] Napriek tomu však prítomnosť určitých správaní a symptómov môže poskytnúť nejaké dôkazy, ktoré môžu opodstatňovať klinický úsudok, že dieťa bolo sexuálne zneužívané. Spoľahlivejšie sú však také symptómy, ktoré sa častejšie vyskytujú u obetí CSA, než u obetí iných tráum, najmä sexualizované správanie v kombinácii s ďalšími symptómami. Treba však pamätať na to, že vo forenznom kontexte môže precenenie prítomnosti alebo absencie určitého správania vyústiť k mylne pozitívnym (*false positive*) alebo mylne negatívnym (*false negative*) záverom.[408]

Zatiaľ čo v angloamerickom prostredí[409] sa názory súdov ohľadne prípustnosti „diagnostického" znaleckého dôkazu rôznia, trestné súdy takmer jednomyseľne pripúšťajú **edukačný dôkaz**, zameraný na vyvrátenie bežných mýtov o „správnom" (očakávanom) správaní sa obete CSA. V tomto prípade svedectvo znalca slúži **k rehabilitovaniu dôveryhodnosti detskej obete**. Súdy považujú za potrebné, aby expert objasnil kontraintuitívne reakcie obetí, bez porozumenia ktorých môžu kompetentné orgány stavať na nesprávnych predpokladoch a vyvodiť nesprávne závery zo zhromaždených dôkazov. V prípade, že interpretácia zhromaždených dôkazov smeruje k určitému špecifickému mýtu alebo nesprávnemu porozumeniu javu, znalci to môžu vysvetliť. Môžu napr. objasniť, prečo niektoré obete odhaľujú svoje skúsenosti oneskorene, prečo odvolajú výpoveď, poskytujú nekonzistentnú výpoveď, odkrývajú zážitky postupne, vykazujú pohoršujúce správanie, utekajú z domu, alebo naopak - želajú si vrátiť sa k zneužívateľovi, prečo môžu chcieť chrániť zneužívajúceho rodiča, prečo s ním môžu udržiavať kontakt aj po zneužívaní, prečo sa po útoku javia ako „emočne sploštené", alebo ako sa v chránenom prostredí môže pamäť obete zlepšiť. Účelom objasnenia týchto javov nie je stanoviť, či tvrdenia obete sú pravdivé, ale skôr opísať proces copingu (zvládania záťaže) často identifikovaný u obetí. Objasnenie toho, že reakcie dieťaťa nie sú nekonzistentné s tým, že mohlo byť zneužité, môže napomôcť pri odhaľovaní skutočnosti. Pri objasňovaní správania obete musí expert svoje závery podložiť odkazmi na výskumy a prax.[410]

Treba podotknúť, že zatiaľ čo objasnenie *kontraintuitívnych* reakcií môže rehabilitovať dôveryhodnosť obetí CSA, medzi americkými, kanadskými a novozélandskými trestnými súdmi panuje silný konsenzus, že znalec nesmie prekročiť hranicu medzi objasnením ľudského správania a posudzovaním vierohodnosti,[411] **nesmie priamo komentovať vierohodnosť** (*veracity*) **detskej obete.**[412] Naproti tomu, v slovenskej praxi sa posúdenie vierohodnosti detskej obete od znalca priamo vyžaduje.

Podľa Čírtkovej vierohodnosť predstavuje mieru súladu výpovede (osoby) so skutočnosťou. Vierohodná výpoveď reflektuje udalosti tak, ako sa odohrali v skutočnosti, bez skreslení. *Všeobecná vierohodnosť* sa vzťahuje na komplexnú psychologickú charakteristiku osobnosti – vypovedá o tom, či má daná osoba zodpovedajúcu psychickú spôsobilosť k objektívnemu vnímaniu skutočnosti a k zapamätaniu a vybavovaniu prežitých udalostí.

---

[407] V tejto súvislosti sa hovorí o tzv. spiacich následkoch traumy (Porov. BRIERE, J. Methodological issues in the study of sexual abuse effects, s. 196-203.)

[408] Porov. HOYANO, L., KEENAN, C. Child Abuse: Law and Policy Across Boundaries, s. 884-885.

[409] V ktorom je mimochodom problematika CSA skúmaná najdhšie a najextenzívnejšie.

[410] Porov. HOYANO, L., KEENAN, C. Child Abuse: Law and Policy Across Boundaries, s. 886-887, 897-900, 904, 908.

[411] Môže objasniť napr. prečo dieťa môže klamať zdravotnému personálu o pôvode svojich zranení, ale nemôže sa vyjadriť o tom, ktoré tvrdenia obete sú pravdivé.

[412] Porov. HOYANO, L., KEENAN, C. Child Abuse: Law and Policy Across Boundaries, s. 897, 900-901, 903.

Špecifická vierohodnosť sa vzťahuje na konkrétnu výpoveď. Hovorí o tom, či výpoveď osoby vo vzťahu k predmetnému prípadu odráža skutočne prežité udalosti.[413] [414]

Kubík uvádza, že pri posudzovaní vierohodnosti je potrebné posudzovať: a) osobnosť, b) výpoveď a c) motiváciu.[415] Zdôrazňuje, že **posudzovanie vierohodnosti** predstavuje **vysoko špecializovanú odbornú činnosť**, čím naznačuje, že i klinický psychológ potrebuje ďalšie špecializované vzdelanie k zvládnutiu takejto úlohy. Zároveň podotýka, že proces posudzovania vierohodnosti v sebe nesie prvky explicitnosti a implicitnosti, v dôsledku čoho vyvstáva otázka, nakoľko sú závery posudzovateľa objektívne.[416] Konštatuje, že „v podmienkach slovenskej praxe sa expertom ponecháva pomerne veľký priestor pre psychologické posudzovanie vierohodnosti. Pozornosť sa ale neorientuje na skutočnosti, ako k takémuto zisteniu (ne)vierohodnosti expert prišiel. (...) Výkon posudzovateľa zostáva bez výraznejšej spätnej väzby, čo môže na jednej strane vychádzať z domnienky neomylnosti experta alebo na strane druhej z časových a ekonomických dôvodov príslušných rozhodovacích orgánov. (...) Kde máme istotu, že takéto hodnotenie nie je len automatickou projekciou skúseností alebo implicitným usudzovaním posudzovateľa voči posudzovanému (...)? Kde máme istotu, že posudzovateľ nedospel k svojmu záveru na základe intuície?“[417]

Metóda SVA (z angl. *Statement Validity Assessment*) a jej časť CBCA (z angl. *Criterion-Based Content Analysis*) je podľa Kubíka najpoužívanejšou psychologickou metódou posudzovania vierohodnosti.[418] Zahraniční autori rozšírenosť tejto metódy spresňujú: Faller uvádza, že metóda je značne rozšírená v Európe,[419] a Hoyano a Keenan tvrdia, že je rutinne používaná v Nemecku a Škandinávii.[420] Avšak uznávaní zahraniční experti na problematiku CSA nešetria kritikou na adresu tejto metódy, ktorá je zameraná na analýzu a posúdenie validity detskej výpovede o zneužívaní. CBCA skúma vo výpovedi prítomnosť alebo neprítomnosť 19 indikátorov vierohodnosti, ako napr. logická konzistentnosť, kvantita detailov, povrchné detaily, zasadenie udalosti do kontextu, nezvyčajné detaily a pod. Posudzovateľ napokon určuje mieru vierohodnosti výpovede dieťaťa. Hoci vierohodnosť nie je synonymom pravdivosti, ani nevierohodnosť nie je synonymom lži (nevierohodnosť môže byť spôsobená napr. aj tým, že dieťa nie je schopné alebo ochotné poskytnúť žiadané detaily), „konzumenti“ posudku o vierohodnosti si to nie vždy uvedomujú. Každopádne Anglické a Kanadské súdy neakceptujú SVA ako dôkaz. Hlavným dôvodom je to, že pri SVA

---

[413] Porov. ČÍRTKOVÁ, Ľ. Forenzní psychologie, 2004.

[414] Všeobecnú vierohodnosť ovplyvňujú intelektové schopnosti, štruktúra a integrita osobnosti (vrátane emocionálnych a mravných komponentov a prítomnosť resp. neprítomnosť psychopatológie). Špecifickú vierohodnosť ovplyvňuje napr. aktuálny emočný stav, citové a príbuzenské vzťahy k osobám, ktorých sa výpoveď týka, vedomá/nevedomá tendencia poškodiť, či pomôcť týmto osobám, spustenie špecifických obranných mechanizmov, prostredie výpovede/výsluchu, spôsob vedenia výsluchu, prítomnosť „spojencov“ vypovedajúceho (advokát, u detí tiež psychológ, rodič a i.). (Porov. HERETIK, A. Posudzovanie vierohodnosti u detí a dospelých, 2014.)

[415] Psychologická analýza motivácie sa snaží nájsť odpoveď na otázku, prečo sa človek správa tak ako sa správa. Jeho motívy pritom môžu byť vedomé ale i nevedomé. Z hľadiska motivácie k všeobecnej vierohodnosti sa skúma, či má jedinec uspokojené základné fyziologické, vzťahové a sociálne potreby. Z hľadiska motivácie k špecifickej vierohodnosti sa skúma, nakoľko je jedinec motivovaný vyjadriť sa ku konkrétnym okolnostiam. Nevierohodným môže byť človek v tom prípade, ak hnacím motorom jeho počínania je strach či úzkosť. (Porov. KUBÍK, O. Investigatívna psychológia, s. 126-127.

[416] Porov. KUBÍK, O. Investigatívna psychológia, s. 210.

[417] KUBÍK, O. Investigatívna psychológia, s. 205-206.

[418] Porov. KUBÍK, O. Investigatívna psychológia, s. 209.

[419] Porov. FALLER, K. C. Interviewing Children about Sexual Abuse : Controversies and Best Practice, s. 232-234, 244.

[420] Porov. HOYANO, L., KEENAN, C. Child Abuse: Law and Policy Across Boundaries, s. 887-889.

posudzovateľ vyjadruje priamy názor na vierohodnosť dieťaťa, zatiaľ čo väčšina expertov to vníma ako neprípustné vzhľadom na to, že psychologické dôkazy musia byť založené na faktoroch nezávislých od výpovede dieťaťa o zneužívaní. Navyše reliabilita výpovede môže byť narušená neprimeranými technikami či okolnosťami vypočúvania.[421]

Ďalšie námietky voči spoliehaniu sa na SVA/CBCA vyplývajú z rozporuplných výsledkov, ku ktorým dospeli výskumy overujúce validitu a reliabilitu tejto metódy.[422] Skoršie výskumy vystríhali pred forenznou aplikáciou CBCA metódy, odporúčali opatrnosť pri používaní CBCA k robeniu rozhodnutí o pravdepodobnosti CSA,[423] a novšie výskumy viac istoty nepriniesli. Miera chybovosti (*error rate*) je v laboratórnych podmienkach príliš vysoká (cca 30%) a v reálnych situáciách je miera chybovosti neznáma. Miera subjektivity pri posudzovaní môže byť znížená, ak jednotlivé indikátory vierohodnosti vo výpovedi hodnotí viac než jeden expert. Z výskumov vyplýva, že SVA/CBCA metóda nie je dostatočne spoľahlivá na to, aby bola prípustná ako vedecký dôkaz v trestnom konaní pred súdom, ale môže byť užitočná pri policajnom vyšetrovaní, nakoľko dokáže detekovať pravdivé a vymyslené príbehy s viac než 50 %-nou pravdepodobnosťou (*above the level of chance*). V tých krajinách, kde sú posudky opierajúce sa o SVA metódu akceptované ako dôkaz pred súdom, experti by mali v každom prípade súd oboznámiť s limitmi svojich posudkov, aby si sudcovia mohli sami urobiť informovaný úsudok o validite výsledkov SVA analýzy.[424] [425] Faller uvádza, že posudzovatelia, ktorí majú v konkrétnom prípade určiť pravdepodobnosť CSA, by sa nemali spoliehať na SVA/CBCA metódu, ale na proces systematického zberu dát z viacerých zdrojov.[426]

RÔZNORODÉ METODIKY VERZUS JEDNOTNÝ POSTUP (PROTOKOLY)

Nedostatočný prehľad o problematike CSA a prepiate očakávania od znaleckého vyšetrenia – najmä očakávania, že psychológ môže „diagnostikovať“, či dieťa bolo alebo nebolo sexuálne zneužité, sa často prejavujú aj v nejednotnosti a neadekvátnosti metodologických postupov.

Základným kritériom pri výbere a použití testovej batérie musí byť validita (platnosť) a reliabilita (použiteľnosť) testovacieho materiálu.[427] Pri metodologickej analýze nejedného znaleckého posudku sa ukazuje, že znalec nevhodne vybral testovaciu batériu, čím už v prvom kroku eliminoval možnosť relevantne odpovedať na otázky subjektu, ktorý o znalecký posudok požiadal. Na ilustráciu nemôžeme nespomenúť komentár PhDr. Tomáša Nováka, skúseného psychológa a súdneho znalca, autora publikácie „Znalecké posudky dětí pod drobnohledem“[428], ktorého sme požiadali o nezávislú analýzu pochybného znaleckého posudku, vyhotoveného v priebehu trestného konania v prípade, kde išlo o podozrenie z CSA. Záver jeho metodologickej analýzy znel: *„V souhrnu se domnívám, že použitá testová*

[421] Porov. HOYANO, L., KEENAN, C. Child Abuse : Law and Policy Across Boundaries, s. 887-889.
[422] Porov. FALLER, K. C. Interviewing Children about Sexual Abuse: Controversies and Best Practice, s. 232-234, 244.
[423] Porov. LAMB, M.E. et al. Criterion-Based Content Analysis: A Field Validation Study, s. 255-264.
[424] Porov. VRIJ, A. Criteria-Based Content Analysis: A Qualitative Review of the First 37 Studies, 2005, s. 3-4.
[425] Heretik upozorňuje, že závery znalca ohľadne vierohodnosti výpovede konktérnej osoby majú byť pravdepodobnostné. O pravdivosti výpovede vždy rozhoduje súd nie znalec! (Porov. HERETIK, A. Posudzovanie vierohodnosti u detí a dospelých, 2014.)
[426] Porov. FALLER, K. C. Interviewing Children about Sexual Abuse : Controversies and Best Practice, s. 232-234, 244.
[427] Porov. FERJENČÍK, J. Úvod do metodologie psychologického výzkumu, s. 196-198.
[428] NOVÁK, T. Znalecké posudky dětí pod drobnohledem, 2013.

baterie by snad obstála např. při zjišťování připravenosti dítěte do školy. Pro verifikaci podezření na sexuální zneužívání je zcela nedostatečná".[429]

Nie je prekvapujúce, že v angloamerickom prostredí, v ktorom je fenomén CSA intenzívne vedecky skúmaný už päť desaťročí, je metodologickej korektnosti znaleckých posudkov pripisovaný zásadný význam. Americké súdy pripúšťajú ako dôkaz iba také posudky znalcov, ktoré vykazujú reliabilitu použitej metodológie a používajú takú vedeckú teóriu alebo metódu, ktorá získala širokú akceptáciu v rámci relevantnej vedeckej komunity.[430] Pri posudzovaní suspektných obetí CSA sa používajú tri skupiny štandardizovaných testových nástrojov, ktoré zisťujú možné dôsledky sexuálneho zneužívania:[431]

1. Testy, majúce povahu kontrolného zoznamu správania detí, ale sú vyplňované rodičmi, ak je posudzované dieťa príliš malé na to, aby podalo výpoveď o sebe samé. Najpoužívanejšie sú: *Trauma Symptom Checklist for Young Children* (TSCYC™ - autor John Briere, PhD)[432], *Child Sexual Behavior Inventory* (CSBI™ - autor William N. Friedrich, PhD, ABPP)[433] a *Child Dissociative Checklist* (CDC, Version 3 - autor Frank W. Putnam, MD).[434]
2. Testy, majúce povahu kontrolného zoznamu správania, ktoré sú vyplňované dieťaťom. Najpoužívanejšie sú: ***Trauma Symptom Checklist for Children*** **(TSCC** - autor John Briere, PhD.)[435], *Multidimensional Anxiety Scale for Children 2nd Edition™* (MASC 2™ - autor John S. March, M.D., MPH)[436], *Adolescent Dissociative Experiences Scale* (A-DES - autori Judith Armstrong, Ph.D., Frank W. Putnam, M.D. a Eve Bernstein Carlson, Ph.D.), [437] *Beck Depression Inventory®-II* (BDI®-II - autori Aaron T. Beck, Robert A. Steer, Gregory K. Brown), *Children's Depression Inventory 2™* (CDI 2 - autorka Maria Kovacs, Ph.D.)[438]
3. Projektívne nástroje/testy, ktoré môžu byť užitočné u detí, ktoré sa počas interview vyhýbajú otázkam súvisiacim so zneužívaním. Avšak nálezy z týchto projektívnych nástrojov by mali byť používané opatrne a nemali by byť samé o sebe základom pre stanovenie záverov o CSA. Napr. pokiaľ ide o *kresbu ľudskej postavy*, výskumy ukázali, že hoci deti s históriou CSA pravdepodobnejšie kreslia genitálie než detí bez skúsenosti CSA, len malý podiel detských obetí CSA kreslí genitálie.

---

[429] NOVÁK, T. 2014 - 02 - 24. Psychologické posouzení znaleckého posudku č. 09/2013 (...), vyhotovené Mgr. Zuzanou Tomáškovou dne 3. 4. 2013 v případě CVS ORP 2148 1 - OVK B2 - 2012.

[430] Porov. HOYANO, L., KEENAN, C. Child Abuse : Law and Policy Across Boundaries, s. 896.

[431] Porov. FALLER, K. C. Interviewing Children about Sexual Abuse: Controversies and Best Practice, s. 207-208.

[432] Ide o 90 - položkový zoznam symptómov týkajúci sa detí vo veku 3 - 12 rokov. Má 8 klinických škál: posttraumatický stres – intrúzie, posttraumatický stres - vyhýbanie, posttraumatický stres - nabudenie (arousal), posttraumatický stres - celkovo, sexuálne obavy, disociácia, úzkosť, depresia, a zlosť/agresia.

[433] Obsahuje 38 položiek, ku ktorým sa vyjadruje rodič dieťaťa vo veku 2 - 12 rokov. Test je zameraný na zisťovanie symptómov sexualizovaného správania, ktoré majú tendenciu byť špecifické vo vzťahu k sexuálne zneužívaným deťom. Test existuje v niekoľkých jazykoch: anglický, francúzsky, nemecký, španielsky, holandský, švédsky, lotyšský, litovský, moldavský, poľský.

[434] Test slúži ako klinický nástroj k identifikovaniu disociatívnej patológie u detí.

[435] 54 položkový nástroj, pre deti 8 a viacročné. Má 6 subškál: úzkosť, depresia, posttraumatický stres, sexuálne obavy, disociácia a zlosť.

[436] Používa sa pri podozrení na úzkosť, je určený deťom vo veku 8 - 19 rokov.

[437] Určený pre deti od 10 rokov.

[438] BDI®-II je použiteľný u detí od 13 rokov. CDI 2 je použiteľný u detí od 7 rokov. Hoci depresia nie je špecifickým symptómom k CSA, depresia je jedným z najčastejších dôsledkov. Navyše oploštenosť myšlienok a afektov, ktoré charakterizujú ťažkú depresiu, môže ovplyvňovať kapacitu dieťaťa svedčiť. Validita oboch testovacích nástrojov na depresiu závisí od schopnosti a ochoty dieťaťa alebo adolescenta odhaliť svoje vnútorné stavy.

Vyššie uvedené štandardizované testovacie nástroje obsahovo pokrývajú oblasti, na ktoré je potrebné pri verifikácii podozrenia na CSA venovať osobitnú pozornosť. Škála možných reakcií obete na traumu CSA je veľmi široká - od normálneho pozitívneho fungovania v každodennom živote, ktoré nevykazuje nijaké varovné signály, cez málo výrazné signály až po očividné, extrémne negatívne signály. Mnohé symptómy sa môžu potenciálne vzťahovať na rôzne druhy tráum. Existujú však symptómy, ktoré sú vo vzťahu k CSA špecifickejšie. Pri posudzovaní možného CSA sa doporučuje sústrediť na tieto oblasti: (1) **sexualizované správanie** - je najčastejším markerom sexuálnej viktimizácie, hoci sa objavuje iba z 40% detí s históriou CSA, (2) **disociácia** - nie je častá, ale bola spoľahlivo hlásená u detí a tínedžerov, zvlášť u tých s históriou vážneho, dlhodobého zlého zaobchádzania, (3) **posttraumatická stresová porucha** (PTSD) - u sexuálne zneužívaných detí sa vyskytuje častejšie než disociácia, ale pravdepodobne väčšina detských obetí CSA nebude mať žiadnu z týchto porúch,[439] (4) **hanba a pocity zodpovednosti** za zneužívanie - sú jasne súvisiace so zneužívaním a traumou. Zatiaľ však neexistuje žiadny štandardizovaný nástroj na meranie tohto fenoménu u obetí CSA.[440] Za nanajvýš znepokojujúce považujeme zistenie, že psychodiagnostické testovacie nástroje ponúkané prostredníctvom *Psychodiagnostika a.s.* nepokrývajú vyššie uvedené kľúčové oblasti. V ponuke sú iba testy zamerané na úzkostnosť a depresivitu u detí.[441] Niektoré dotazníky z oblasti psychotraumatológie uverejnili Hašto a Vojtová v knihe *Posttraumatická stresová porucha*,[442] vzťahujú sa však iba na dospelú populáciu a nie sú štandardizované. Dlhodobo nevyhovujúci stav psychodiagnostiky v SR priznáva aj Slovenská komora psychológov.[443] Otázkou teda je, čo sa vlastne dosiaľ zisťovalo, resp. aktuálne zisťuje pri psychologickom súdnoznaleckom vyšetrení maloletých - suspektných obetí CSA? A nakoľko boli/sú výsledky aplikovaných testovacích nástrojov prezentované v súdnoznaleckých posudkoch relevantné vo vzťahu k problematike CSA?

Aj keď je zvolená validná a reliabilná testovacia batéria, stále platí, že akékoľvek psychologické testovanie v prípadoch suspektného CSA má svoje **limity**: niekedy je výpoveď dospelého zaujatá, interpretácia nálezov môže byť neprimeraná, mnoho detí dokáže len chabo popisovať svoje vnútorné stavy (zvlášť tie deti u ktorých sa v reakcii na traumu zaktivizovali také zvládacie mechanizmy, ako sú vyhýbanie, popieranie a znecitlivenie), a nezanedbateľný je aj kontextuálny vplyv (tam, kde existuje ohrozenie bezpečnosti, tam je pravdepodobnosť nedostatočného odhalenia nielen zo strany detí ale aj dospelých.[444] Okrem uvedených limitov psychologického posudzovania možného CSA, je základným obmedzením to, že CSA nie je stav (*condition*) ako je napr. depresia. Neexistuje teda žiadny štandardný zoznam symptómov, ktorých posúdením by bolo možné dospieť k stanoveniu diagnózy CSA.[445] Žiaden z dosiaľ vyvinutých psychologických testov nie je diagnostický. Psychologické testy nie sú teda ani nevyhnutné, ani postačujúce pre rozhodnutie, či dieťa bolo alebo

[439] Iba približne 30 - 50% detí má plné alebo čiastočné znaky PTSD.

[440] Porov. FALLER, K. C. Interviewing Children about Sexual Abuse : Controversies and Best Practice, s. 217-224.

[441] Sebaposudzovacia škála depresivity pre deti - CDI (autor - M. Kovacs (C), upr. M. Preiss), použiteľná pre deti vo veku 7 - 17 rokov. Vznikla inšpiráciou z Beckovej sebaposudzovacej škály depresivity pre dospelých. Škála zjavnej anxiety pre deti - CMAS (autor - A. Castaneda, B. R. McCandless, D. S. Palermo (USA), upr. I. Ruisel, N. Snopková). Dotazník zisťuje predispozíciu, t. j. relatívne stabilný sklon k anxiete u detí vo veku 9 - 14 rokov.

[442] HAŠTO, J., VOJTOVÁ, H. Posttraumatická stresová porucha: bio-psycho-sociálne aspekty, 2012.

[443] MILER, M., VANKO, Š., HERETIK, A., ZÁSKALAN, J. Žiadosť o pomoc/spätnú väzbu/názor ohľadom aktuálneho stavu v praxi používania psychodiagnostických metód (prieskum), 2015.

[444] Porov. FALLER, K. C. Interviewing Children about Sexual Abuse: Controversies and Best Practice, 2007.

[445] Porov. FRIEDRICH, W. N. Psychological assessment of sexually abused children and their families, 2002.

nebolo sexuálne zneužívané.[446] **Testy** však **môžu byť použité na forenzné účely, aby doplnili informácie** získané prostredníctvom (výsluchového) interview - a tak pomohli dospieť k zisteniu pravdepodobnosti CSA.[447] Údaje z psychologického vyšetrenia dieťaťa teda predstavujú „dielik do skladačky" informácií, ktoré by mali byť pri objasňovaní prípadu zhromažďované a zvažované.

Za účelom objasnenia prípadu a stanovenia miery pravdepodobnosti CSA zahraniční experti odporúčajú používať jasný a jednotný metodologický postup, ktorý má podobu **štruktúrovaného protokolu**, kde sú prehľadne zaznamenávané údaje získané z interview s dieťaťom, a taktiež z iných zdrojov, vrátane psychologického vyšetrenia dieťaťa.[448] Protokol predstavuje systematický proces zberu a vyhodnocovania dát. V záujme odstránenia rôznorodosti postupov pri objasňovaní prípadov CSA ako i pri súdnoznaleckom psychologickom vyšetrovaní maloletých poškodených, je nanajvýš žiaduce zaviesť používanie takýchto štruktúrovaných protokolov aj do slovenskej praxe.

JEDNOTLIVEC VERZUS TÍM

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti je otázne, nakoľko je proces zberu a vyhodnocovania dát v predmetných kauzách na Slovensku realizovaný systematicky, alebo nakoľko je odrazom subjektívnych dojmov, absentujúcich vedomostí a predsudkov. Pri analýze nejedného znaleckého posudku možno zistiť, že obsahuje množstvo voľných interpretácií subjektívnych pocitov psychológa a odvážnych tvrdení, u ktorých nie je zrejmé, ako k nim znalec vlastne dospel. Objektívne totiž nemôžu vyplývať z výsledkov zvolenej testovej batérie, a nie sú podložené ani solídnymi vedeckými faktami (referenciami). Neraz možno v znaleckých posudkoch naraziť dokonca na tvrdenia, ktoré sú v príkrom rozpore s aktuálnym stavom poznania predmetnej problematiky vo vedeckom a odbornom svete.

Takéto nedostatky by mohol eliminovať **tímový a multidisciplinárny prístup**. Izolované posudzovanie jedným znalcom z klinického odboru nie je úplné a vyčerpávajúce a navyše je späté s množstvom vyššie spomenutých rizík. Dodatočné odstraňovanie prípadných nedostatkov v znaleckom posudku formou kontrolného znaleckého posudku prispieva nielen k prieťahom v konaniach, ale môže vytvárať aj dôkazný chaos. Vyššie zmieňovaný štruktúrovaný protokol predstavuje metodológiu, podľa ktorej môže postupovať samostatný posudzovateľ, alebo viacero nezávislých posudzovateľov, ktorí môžu mať odlišné pohľady, stále však zasadené do jednotného rámca. Ideálne ale je, ak sa protokol používa v tíme viacerých odborníkov, ktorí sa na vec pozerajú v tom istom čase a môžu si prípadné nejasnosti, rozpory a otázky vzájomne vydiskutovať, dôkladne zvážiť rôzne alternatívy a napokon dospieť ku konsenzuálnemu záveru o pravdepodobnosti CSA. Potreba štruktúrovaných protokolov a tímového, multidisciplinárneho posudzovania prípadov CSA opakovane zaznieva aj na rôznych odborných stretnutiach a diskusiách, ktoré sa týkajú aktuálneho stavu riešenia prípadov CSA.[449]

---

[446] Porov. AMERICAN ACADEMY OF CHILD AND ADOLESCENT PSYCHIATRY. Practice parameters for the forensic evaluation of children and adolescents who may have been physically or sexually abused, 1997, AMERICAN PROFESSIONAL SOCIETY ON THE ABUSE OF CHILDREN. Guidelines for psychosocial evaluation of suspected sexual abuse in children, 1997.

[447] Porov. FALLER, K. C. Interviewing Children about Sexual Abuse : Controversies and Best Practice, s. 225.

[448] Bližšiemu popisu tohto protokolu sme sa venovali v článku: KARKOŠKOVÁ, S. Problematika podozrení/obvinení zo sexuálneho zneužívania detí v kontexte rozhodovania o úprave styku rodičov a maloletých detí, 2014.

[449] Jedným z takýchto podujatí bolo napr. aj 2. Odborné stretnutie k problematike sexuálneho zneužívania detí (dňa 22. 10. 2014), ktoré organizovalo Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na

Tímový prístup k posudzovaniu suspektného CSA by mohol v nemalej miere prispieť aj k zníženiu rizika možnej korupcie a predpojatosti vyplývajúcej z faktu známosti medzi posudzovateľom a osobami, pre ktorých by potvrdenie podozrení mohlo mať neblahé následky. Neopomenuteľným etickým princípom vykonávania súdnoznaleckej činnosti, je aj zásada vykonávať činnosť **nezaujato a objektívne.** V tomto ohľade nestačí, že znalec sa subjektívne cíti byť nestranný, ale sa musí taký aj objektívne javiť. Aby súdnoznalecký úkon mohol byť považovaný za objektívny a nestranný, nesmie existovať medzi znalcom a hlavnou podozrivou osobou alebo jej príbuznými, resp. inými osobami súvisiacimi s posudzovaným prípadom, žiadny vzťah známosti. Použitie znaleckého posudku, ktorý bol vypracovaný zaujatým znalcom je potrebné považovať za neprípustný dôkaz.[450] Akýkoľvek vzťah známosti a obdŕžanie informácií k prípadu v rámci tohto vzťahu, môže u znalca navodzovať predpojatosť: znalec môže celý prípad posudzovať optikou danej osoby, na základe informácií, ktoré od nej obdŕžal, pričom (neuvedomovane alebo i cielene) opomenie vziať do úvahy celý rad informácií, ktoré by mohli viesť k takým záverom, ktoré sú pre danú osobu nežiaduce.[451]

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že podľa základných etických princípov znaleckej činnosti psychológov, má znalec zachovať „poctivosť a komplexnosť pri vyjadrovaní odborných záverov, ktoré sú založené výlučne na adekvátnych zdrojoch informácií“ a je tiež povinný „poctivo uviesť všetky alternatívy“.[452] Expert na problematiku vyšetrovania prípadov CSA, forenzný psychológ L. D. Reed uvádza, že najefektívnejší spôsob, ako sa vyhnúť predpojatým záverom je brať do úvahy viacero teórií (alternatív) a preskúmať opodstatnenosť každej z nich.[453] V inštrukciách k vyššie spomínanému štruktúrovanému protokolu sa uvádza, že pri každej zistenej informácii je potrebné zvážiť alternatívne vysvetlenia prítomnosti či absencie danej informácie, a následne označiť, ktorá interpretácia sa zdá byť najpravdepodobnejšia.[454] **Zvažovanie alternatívnych vysvetlení** jednotlivých zhromaždených dát sa považuje za veľmi dôležitú súčasť celého procesu a jeho objektivitu možno nepochybne zvýšiť pri tímovom multidiscipinárnom prístupe.

---

deťoch (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky) za účasti zástupcov všetkých rezortov a tiež niektorých mimovládnych organizácii, majúcich skúsenosti s riešením prípadov CSA. Táto téma rezonovala aj v súvislosti s prípravou nového zákona o znalcoch, v rámci diskusie, ktorú vo februári 2015 koordinoval Ladislav Križan, PhD., riaditeľ odboru znaleckej, tlmočníckej a prekladateľskej činnosti (Ministerstvo spravodlivosti SR).

[450] Porov. ŠAMKO, P. Nezákonné a nepoužiteľné dôkazy, 2014.

[451] Tieto poznámky na tomto mieste uvádzame aj z toho dôvodu, že sme sa s takýmto prípadom reálne stretli.

[452] HERETIK, A Forenzná psychológia, s. 44-45.

[453] REED, L.D. Guiding principles in assessing cases of suspected child sexual abuse, 2013.

[454] Nálezy súvisiace s obvineniami z CSA môžu byť otvorené množstvu interpretácií, napr.: (a) skutočné CSA, (b) iný páchateľ, (c) nesprávna interpretácia benígnej (neškodnej) aktivity, napr. starostlivosti o dieťa, (d) komunikačný problém, (e) programovanie zo strany iných, (f) sexuálne poznatky z iného zdroja, (g) klamanie, (h) fantazírovanie dieťaťa, (i) preháňanie zo strany dieťaťa alebo dospelého, (j) minimalizácia skutočného CSA. Okrem toho je užitočné zvážiť aj možné vysvetlenia pre popieranie CSA: (a) dieťa CSA popiera, pretože sa reálne nestalo, (b) dieťa bolo tlačené páchateľom alebo členom rodiny k tomu, aby výpoveď odvolalo, (c) dieťa chráni páchateľa alebo člena rodiny bez toho aby bolo priamo tlačené, (d) dieťa je vystrašené alebo rozrušené procesom vyšetrovania, (e) dieťa nechce svedčiť kvôli pocitom hanby a viny, (f) dieťa sa domnieva, že je zodpovedné za zneužívanie, (g) dieťa sa vedome alebo nevedome „prispôsobuje“ páchateľovi, (h) vypočúvajúci spustil mechanizmus falošného popierania[454] tým, že umožnil páchateľovi byť v miestnosti (Porov. AMERICAN ACADEMY OF CHILD AND ADOLESCENT PSYCHIATRY. Practice parameters for the forensic evaluation of children and adolescents who may have been physically or sexually abused, 1997).

AUTOMATICKÁ AKCEPTÁCIA VERZUS HODNOTENIE KVALITY POSUDKU

OČvTK pristupujú k znaleckým posudkom často nekriticky a bezmedzne im dôverujú. Takýto postoj nie je správny a vedie k nežiaducim dôsledkom.[455] Niektoré znalecké posudky sú odrazom erudovanosti a poctivého prístupu znalca, iné sú kontroverzné a pochybnej reliability. Nakoľko je v stávke príliš veľa na to, aby sa vo svojich rozhodnutiach OČvTK opierali o znalecké posudky, ktoré nie sú reliabilné, je potrebné všetky znalecké posudky kriticky preskúmať.

V pomere k ostatným druhom dôkazov nemá znalecký posudok privilegované postavenie.[456] „Znalecký posudok je nutné hodnotiť rovnako dôsledne ako každý iný dôkaz, (...) nepožíva žiadnu väčšiu dôkaznú silu a musí byť podrobovaný všestrannej previerke nielen právnej korektnosti, ale tiež vecnej správnosti. Hodnotiť je potrebné celý proces utvárania znaleckého dôkazu, vrátane prípravy znaleckého skúmania, (...) priebeh znaleckého skúmania, vierohodnosť teoretických východísk, ktorými znalec odôvodňuje svoje závery, spoľahlivosť metód použitých znalcom a spôsob vyvodzovania záverov znalca. Ponechávať bez povšimnutia vecnú správnosť znaleckého posudku, slepo dôverovať záverom znalca, by znamenalo vo svojich dôsledkoch poprieť zásadu voľného hodnotenia dôkazov, privilegovať znalecký dôkaz a prenášať zodpovednosť za skutkovú správnosť (...) rozhodovania na znalca.“[457]

Preto ešte pred vlastným využitím výsledkov znaleckého skúmania v procese dokazovania je OČvTK povinný znalecký posudok preskúmať. Okrem iného je potrebné zhodnotiť jeho vnútornú jednotu, logiku a skĺbenosť argumentov, taktiež preskúmať, či znalec použil na skúmanie len dovolené metódy, ktoré vychádzajú z najnovších vedeckých poznatkov a či uviedol kompletné výsledky testov.[458] Medzi základné etické princípy znaleckej činnosti patrí aj požiadavka presného formulovania výsledkov a záverov, čo si vyžaduje aj „uvádzanie kompletných testových výsledkov a skóre v znaleckom posudku. (...) Skladba posudku musí byť taká, aby umožňovala v celom rozsahu jeho obsah preskúmať a overiť postupy, či sú zdôvodnené. Znalec tým dáva konzumentom posudku i prípadným ďalším znalcom možnosť posúdiť primeranosť svojich interpretácií a záverov.“[459]

Požiadavka, aby OČvTK hodnotil aj odbornú správnosť znaleckého posudku je veľmi náročná. OČvTK nemôže sám nahradiť odborné závery znalca svojimi laickými názormi, predsa však je potrebné trvať na povinnosti OČvTK hodnotiť znalecký posudok aj z hľadiska jeho odbornej správnosti. Prof. Musil konštatuje, že v prípade, že OČvTK chýbajú špecifické vedomosti, potrebné pre hodnotenie posudku, môže si ich doplniť *ad hoc*, v priebehu konkrétneho trestného konania. Napríklad prostredníctvom „nahliadnutia do odbornej literatúry alebo konzultáciami s odborníkmi, ktorí síce nie sú pribraní ako znalci, neskúmajú konkrétne skutkové okolnosti trestnej veci a ich zistenia nemajú povahu dôkazov, môžu však poskytnúť poznatky abstraktného rázu. Môžu sa napr. vyjadriť k tomu, či určitá metóda použitá znalcom, je v príslušnej odbornej disciplíne všeobecne uznávaná, či voči nej nie sú vznášané námietky a či neexistujú metódy lepšie.“[460] Vzhľadom na kritický význam

[455] Porov. MUSIL, J. Hodnocení znaleckého posudku, 2010.
[456] Porov. PROKEINOVÁ, M. Odborníci a znalci v trestnom konaní. 2007, MUSIL, J. Hodnocení znaleckého posudku, 2010.
[457] Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 299/06.
[458] Porov. VIKTORYOVÁ, J. a BLATNICKÝ, J. Teoreticko-právna analýza problematiky hodnotenia znaleckého posudku v prípravnom konaní v kontexte jeho praktickej realizácie, s. 257, 263.
[459] Heretik, A Forenzná psychológia, s. 44-45.
[460] MUSIL, J. Hodnocení znaleckého posudku, 2010.

hodnotenia znaleckých posudkov ako i vzhľadom na náročnosť tejto úlohy Viktoryová a Blatnický odporúčajú pravidelne organizovať školenia pre OČvTK, v rámci ktorých by sa za účasti skúsených vyšetrovateľov a znalcov, okrem teoretickej prípravy vykonali aj praktické modelové ukážky hodnotenia znaleckého posudku s dôrazom na okolnosti ovplyvňujúce jeho prípustnosť a vierohodnosť.[461]

ZÁVER

V príspevku sme priblížili významné problémy spojené so psychologickým znaleckým posudzovaním suspektných obetí CSA. Odstránenie nedostatkov v tejto oblasti vyžaduje prehodnotenie kritérií na výber znalcov, ktorých OČvTK budú k prípadom CSA prizývať, zreálnenie očakávaní ohľadne toho, čo znalci môžu a nemôžu OČvTK ponúknuť, štandardizáciu chýbajúcich testovacích nástrojov a zavedenie jednotných metodologických postupov (protokolov) pri posudzovaní pravdepodobnosti CSA, elimináciu subjektivizmu a predpojatosti cez preferovanie tímového multidisciplinárnych prístupu k posudzovaniu prípadov CSA, a v neposlednom rade aj dôslednejšie uplatňovanie povinnosti OČvTK preskúmať validitu a reliabilitu znaleckého dôkazu.

LITERATÚRA

- AMERICAN ACADEMY OF CHILD AND ADOLESCENT PSYCHIATRY. Practice parameters for the forensic evaluation of children and adolescents who may have been physically or sexually abused. In *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36 (1997), 375-565.
- AMERICAN PROFESSIONAL SOCIETY ON THE ABUSE OF CHILDREN. *Guidelines for psychosocial evaluation of suspected sexual abuse in children* (2nd ed.). Elmhurst, IL. http://www.apsac.org/practice-guidelines.
- BRIERE, J. 1992. Methodological issues in the study of sexual abuse effects. *Journal of Consulting & Clinical Psychology,* 60 (1997), 196-203.
- ČENTÉŠ, J. Niekoľko poznámok k znaleckej činnosti v trestnom konaní. In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania.* Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 33-46.
- ČÍRTKOVÁ, Ľ. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vyd. Aleš Čeněk, 2004.
- FALLER, K. C. *Interviewing Children about Sexual Abuse: Controversies and Best Practice*. New York : Oxford University Press, 2007.
- FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál s.r.o., 2000.
- FRIEDRICH, W. N. *Psychological assessment of sexually abused children and their families.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2002.
- HAŠTO, J. a VOJTOVÁ, H. *Posttraumatická stresová porucha: bio-psycho-sociálne aspekty*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2012.
- HERETIK, A. *Posudzovanie vierohodnosti u detí a dospelých*. Kurz forenznej psychológie FF MU Brno, 2014. Dostupné na: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2014/PSF_A1/um/FP_kurz_Brno_vierohodnost_2014.txt.
- HERETIK, A. *Forenzná psychológia*. Bratislava : SPN, 2004.
- HOYANO, L., KEENAN, C. *Child Abuse: Law and Policy Across Boundaries*. New York: Oxford University Press, USA, 2010.
- KARKOŠKOVÁ, S. Problematika podozrení / obvinení zo sexuálneho zneužívania detí v kontexte rozhodovania o úprave styku rodičov a maloletých detí. In: *Justičná revue,* 66 (2014), 8-9, 957-979.
- KUBÍK, O. *Investigatívna psychológia*. Bratislava: Eurokódex, 2012.
- LAMB, M.E., STERNBERG, K.J., ESPLIN, P.W., HERSHKOWITZ, I., ORBACH, Y. a HOVAV, M. Criterion-Based Content Analysis: A Field Validation Study. In: *Child Abuse & Neglect*, 21 (1997), (3), 255-264.

[461] Porov. VIKTORYOVÁ, J. a BLATNICKÝ, J. Teoreticko-právna analýza problematiky hodnotenia znaleckého posudku v prípravnom konaní v kontexte jeho praktickej realizácie, 2014, s. 272.

- LONG, J.G. *Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior in Sexual and Domestic Violence Prosecutions*. Alexandria, VA : American Prosecutors Research Institute, the research and development division of the National District Attorneys Association, 2007.
- MILER, M., VANKO, Š., HERETIK, A. A ZÁSKALAN, J. Žiadosť o pomoc/spätnú väzbu/názor ohľadom aktuálneho stavu v praxi používania psychodiagnostických metód (prieskum). 7. april 2015. Dostupné na: http://www.komorapsychologov.sk/skp/index.php?option=com_content&view=article&id=1036:stav-psychodiagnostiky-na-slovensku&catid=44:tandardizacia-testov&Itemid=99.
- MUSIL, J. Hodnocení znaleckého posudku. In: *Kriminalistika* 42 (2010), 3. Dostupné na: http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx?q=cHJuPTE%3d.
- NOVÁK, T. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem.* Praha: Linde, 2013.
- NOVÁK, T. 2014 -02-24. *Psychologické posouzení znaleckého posudku č. 09/2013 (...), vyhotovené Mgr. Zuzanou Tomáškovou dne 3.4.2013 v případě CVS ORP 2148 1 – OVK B2 –2012*.
- PROKEINOVÁ, M. Odborníci a znalci v trestnom konaní. In: *EPI Odborné články*, 2007. Dostupné na: http://www.epi.sk/odborny-clanok/Odbornici-a-znalci-v-trestnom-konani.aspx?Template=print.
- REED, L. D. *Guiding principles in assessing cases of suspected child sexual abuse*. NSU Center for Psychological Studies, 2013. Dostupné na: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDcQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.denreed.com%2Fdocuments%2F2aNSUHOGUIDINGPRINCIPLES.ppt&ei=HQNQUurBGITJtQagqYGgCA&usg=AFQjCNH6JZTRo8cMJflAZESClZbEMxreRw&bvm=bv.53537100,d.bGE
- ŠAMKO, P. Nezákonné a nepoužiteľné dôkazy, 2014. Dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/clanky/a321-nezakonne-a-nepouzitelne-dokazy.
- VIKTORYOVÁ, J. a BLATNICKÝ, J. Teoreticko-právna analýza problematiky hodnotenia znaleckého posudku v prípravnom konaní v kontexte jeho praktickej realizácie. In: MARKOVÁ, V. (ed.) *Zborník príspevkov z zmedzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie na tému „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi“* (2. ročník). Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2014, s. 253-274.
- VRIJ, A. Criteria-Based Content Analysis: A Qualitative Review of the First 37 Studies. In *Psychology, Public Policy, and Law*, 2005, 11 (1), 3-41.

doc. ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD.
Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdica v Prešove
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. Bratislava
slavka.karkoskova@gmail.com

PhDr. Viera Trusková, PhD.
VieMon n.o., ALFA OMEGA- ambulancia klinickej psychológie
ltruska@upcmail.sk

Michaela KIŠŠOVÁ

PRÍSTUPY ŠTÁTOV K PROSTITÚCII Z KRIMINOLOGICKÉHO HĽADISKA

Anotácia: *Autorka v príspevku vymedzuje tri klasické právne systémy a dva nové modely uplatňované v oblasti prostitúcie v jednotlivých štátoch. Upriamila pozornosť aj na kriminalizáciu a dekriminalizáciu prostitúcie z pozície osôb poskytujúcich sexuálne služby.*

Abstract*: The author of the article qualifies three classic legal systems and two new models applied in the field of prostitution in individual nations. She also focused on criminalization and decriminalization of prostitution from a view of individuals providing sexual services.*

Kľúčové slová*: prostitúcia, represívny prístup, reglementačný prístup, aboličný prístup, kriminalizácia, dekriminalizácia*

Key words: *prostitution, prohibitionism, regulationism, abolitionism, criminalization, decriminalization*

ÚVOD

Spoločnosť si vytvára rôzne regulatívy, ktoré neustálym utváraním a formovaním nadobúdajú charakter štandardizovaného správania, automatických vzorcov či zvykov. Následne vznikajú normy sexuálneho správania, ktoré si jednotlivci osvojujú v procese socializácie, a ktoré sa podieľajú významnou mierou na regulácii sexuálneho života človeka. Jedným z najstarších sociálnych javov, ktorý porušuje sociokultúrne normy sexuálneho správania a podľa viacerých autorov často považovaný za sociálno-patologický jav je prostitúcia. [462]

PROSTITÚCIA

Výraz prostitúcia pochádza z latinského slova *prostituere,* ktorý v preklade znamená ponúkať sa alebo verejne vystavovať. [463] Prostitúciou sa zaoberajú viaceré vedné disciplíny, ako napríklad psychológia, sexuológia a kriminológia, pričom každá z nich má vlastný predmet skúmania a vymedzuje problematiku z vlastného odborového hľadiska.[464] Prostitúcia je vymedzená v pomerne širokom definičnom rámci od charakterizovania prostitúcie ako špecifického druhu podnikania, alebo remeselného poskytovania pohlavného aktu cez fyzickú lásku pre peniaze zo strany ženy, až po inštitucionalizovanú formu poskytovania sexuálnych služieb či z iných pohnútok.[465]

V európskom kultúrnom regióne najčastejšie rozumieme pod prostitúciou akýkoľvek spôsob ukájania pohlavného pudu telesným stykom s inou osobou,[466] spojený s poskytovaním sexuálnych služieb za peniaze alebo inú protihodnotu.

Historické výskumy poukazujú na fakt, že prostitúcia sa vyskytovala vo všetkých známych spoločnostiach a ťažko povedať, kto a kedy ponúkol prvýkrát svoje telo výmenou za odmenu. Etnológovia tvrdia, že už v staroveku bola žena považovaná za majetok muža. Telo sa stalo predmetom ponuky a dopytu, dá sa povedať, že až obchodným artiklom. Prostitúcia

[462] ONDREJKOVIČ, P. Sociálna patológia, s. 226.
[463] URBAN, L., DUBSKÝ J. Sociální deviace, s.131.
[464] URBAN, L., DUBSKÝ J. Sociální deviace, s.131.
[465] URBAN, L., DUBSKÝ J. Sociální deviace, s.131.
[466] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. Kriminologie, s. 316.

sa zaraďuje medzi jeden z najstarších obchodných vzťahov medzi dvoma alebo viacerými osobami. Na jednej strane je odberateľ služby, najčastejšie muž, ktorý si kúpi osobu na zrealizovanie svojich túžob a na druhej strane je ponúkajúci službu, najčastejšie žena, ktorá dostane zaplatené za poskytnutie svojich služieb, čím sa obchodný vzťah končí.[467]

Kladieme si otázku, prečo je prostitúcia stále aktuálnou témou. Jeden z možných dôvodov je, že „záujem o prostitúciu vyplýva z toho, že je považovaná za neresť. Zatiaľ čo trestný čin je porušením pozemských zákonov a hriech porušením božích zákonov, neresť je degradujúca slabosť a bezuzdnosť, neviazanosť prirodzených sklonov a chúťok. Neresť je sama osebe hodná pokarhania, bez ohľadu na to, či má zlé následky. Vo väčšine dnešného sveta je prostitúcia považovaná za neresť alebo za morálny problém, a to podstatnou časťou ľudstva“ [468], ako poznamenal Kingslay Davis. Napriek tomu, že Davis vyjadril svoju myšlienku v roku 1961, jeho charakteristika je stále aktuálna, čo možno vidieť aj pri prístupoch štátov k prostitúcii.

PRÍSTUPY ŠTÁTOV K PROSTITÚCII

Prístupy jednotlivých štátov k problému prostitúcie nie sú jednotné. Nielen preto, že odrážajú spoločenské a kultúrne poznatky v chápaní samotného sexu a sexuality, ale aj z dôvodu, že existujú diametrálne odlišné názory o najvhodnejšom variante právnej úpravy prostitúcie v spoločnosti. Neexistuje jednotný návod, či už medzinárodný alebo európsky, o výslovnej legalizácii, čiastočnom kriminalizovaní či zakázaní a trestaní prostitúcie. [469] Diskusiu o tomto probléme sťažuje aj používaná nejednotná terminológia pretrvávajúca nielen medzi širšou verejnosťou, ale aj medzi odborníkmi. K označeniu rôznych právnych úprav sa využívajú termíny ako represia, abolícia, reglementácia, ale taktiež aj pojmy kriminalizácia, dekriminalizácia a legalizácia prostitúcie.[470] Počas historického vývoja sa z týchto pojmov vyprofilovali tri klasické prístupy, a to represívny, aboličný a reglementačný, ktoré sú uplatňované v jednotlivých štátoch sveta.

Prvým z prístupov je represívny prístup, ktorý požaduje uplatňovanie trestnosti prostitúcie a prostitúciu trestá. V dôsledku toho sa osoby vykonávajúce prostitúciu dostávajú mimo zákon a sťahujú sa do ilegality, čím sa ocitajú mimo akúkoľvek zdravotnú, bezpečnostnú a poriadkovú kontrolu. Následne sa zvyšuje riziko spojené so šírením pohlavných chorôb a spoločnosť prichádza o finančné prostriedky plynúce z daní.[471] Represívny prístup je vnímaný ako prohibícia prostitúcie prostredníctvom morálneho a náboženského presvedčenia o jej neprijateľnosti a škodlivosti. Prostitúcia je vnímaná ako spoločensky nežiaduca, a preto by mala byť eliminovaná. Prípad zdanenia príjmov v tomto prístupe neprichádza do úvahy, keďže ide o príjmy z kriminálnej činnosti. Zákon je represívny nielen voči osobám, ktoré poskytujú sexuálne služby, ale aj voči sprostredkovateľom a klientom. Sprostredkovatelia a zákazníci sú vnímaní ako páchatelia trestnej činnosti. Systém je uplatňovaný vo väčšine štátov v USA, na severe Afriky a vo východnej Ázii[472], ale zároveň aj v Litve, Malte a Rumunsku.

Druhým z prístupov je aboličný prístup, ktorý žiadnym spôsobom neupravuje otázku prostitúcie, z čoho vyplýva, že prostitúcia nie je štátom regulovaná ani stíhaná.

[467] SCHAVEL, M., a kol. Sociálna prevencia, s. 131.
[468] PECKA, E. Sociologie politiky, s. 183.
[469] HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. Co s prostitucí?, s. 45.
[470] HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. Co s prostitucí?, s. 46.
[471] MADLIAK, J., MESÁROŠ, M. a kol. Prevencia kriminality, s. 134.
[472] HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. Co s prostitucí?, s. 48.

Kriminalizované sú iba javy sprevádzajúce prostitúciu, ako napríklad kupliarstvo alebo obchodovanie so ženami. Osoby vykonávajúce prostitúciu nepodliehajú zdravotnej kontrole a štátu unikajú značné finančné prostriedky na daniach. [473] Príčiny a negatívne javy, ktoré sprevádzajú tento prístup sú najmä zneužívanie žien a detí, kupliarstvo alebo úmyselné uvádzanie do omylu za účelom získania neoprávneného zisku. [474]

Z historického hľadiska bol aboličný systém uplatňovaný v dvoch vlnách vo vybraných krajinách. Prvá vlna aboličného systému bola zavedená na prelome 19.storočia prevažne v severských (protestantských) krajinách a v Európe, pričom druhá vlna prebehla až po druhej svetovej vojne v južno-západných krajinách (najmä katolíckych). Napríklad vo Fínsku bola prostitúcia zakázaná až do roku 1907 a následne potom sa pretransformovala do podoby aboličného systému. V súčasnosti je aboličný systém, aj keď v rôzne upravených podobách, uplatňovaný v Belgicku, Francúzsku, Španielsku, Nórsku, Fínsku, Brazílii a v Slovenskej republike. [475]

V medzinárodných diskusiách sa pojem abolicionizmus používa aj pre model „kriminalizácie dopytu po komerčných sexuálnych službách.“ Ideologické východiská tohto prístupu sú viditeľné v radikálnom feminizme, v ktorom primárnym rysom spoločnosti je sexuálny útlak a pozícia sexuálnej dominancie muža. Prostitúcia je prejavom patriarchálnej dominancie mužov nad ženami. Účel právnej úpravy spočíva najmä v eliminácii prostitúcie, ale osoby poskytujúce sexuálne služby sú chápané ako obete mužského násilia na ženách. Právna úprava dbá o zníženie a odbúranie dopytu po týchto službách. Ženy poskytujúce sexuálne služby sú obeťami rodového násilia a potrebujú ochranu štátu, aby mohli opustiť prostredie prostitúcie. Sprostredkovatelia sú považovaní za páchateľov trestnej činnosti, násilia a vykorisťovateľov. Zákazníci (spravidla muži) sú tiež kriminalizovaní a pokladaní za páchateľov násilia. Tento systém sa vyskytuje na Islande.[476]

Posledným prístupom je reglementačný prístup, ktorý legalizuje prostitúciu. Prostitúcia je podriadená štátnemu dozoru a kontrole. Príslušné opatrenia sú vytvorené na predchádzanie a riešenie vzniknutých problémov pri porušení stanovených noriem. Trestnému stíhaniu podlieha iba neregistrovaná prostitúcia, vymykajúca sa kontrole. Registrované osoby vykonávajú sexuálne služby len v povolených verejných domoch, alebo voľne. Štát dbá na dodržiavanie povinných lekárskych prehliadok a odvádzanie daní.[477] Prostitúcia je považovaná za špecifický druh zárobkovej činnosti, na ktorú sa vo väčšej či menšej miere viaže celá rada negatívnych javov. Účelom právnej úpravy je kontrolovať prostitúciu za účelom obmedzenia negatívnych javov a právne opatrenia sledujú zabezpečenie verejného poriadku. Osoby legálne poskytujú sexuálne služby, ktoré sú v súlade s právnym poriadkom. Systém je uplatňovaný v Grécku, Maďarsku a Lotyšsku.[478]

Predchádzajúce tri klasické prístupy boli rozšírené o dva nové modely. Prvým z nových modelov je neoprohibícia, ktorá je veľmi odlišná od klasického prohibičného systému, tým že kriminalizuje klienta. Zákazník je vnímaný ako zodpovedný za prostitúciu. Model je uplatňovaný vo Švédsku.[479] Hlavným cieľom švédskeho zákona o nákupe

[473] DIANIŠKA, G. a kol. Kriminológia, s. 207.
[474] ONDREJKOVIČ, P. Sociálna patológia, s. 236
[475] Report on prostitution laws in the European Union. 2014.[online][cit. 2015-12-03] Dostupné na internete: http://lastradainternational.org/lsidocs/3048-EU-prostitution-laws.pdf.
[476] HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. Co s prostitucí, s. 48.
[477] DIANIŠKA, G. a kol. Kriminológia, s. 207.
[478] HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. Co s prostitucí?, s. 48.
[479] Report on prostitution laws in the European Union. 2014.[online][cit. 2015-13-03] Dostupné na internete: http://lastradainternational.org/lsidocs/3048-EU-prostitution-laws.pdf.

sexuálnych služieb bolo odstránenie dopytu po prostitúcii. Osoby vykonávajúce prostitúciu nie sú kriminalizované, pretože práve oni sú vo väčšine prípadov najslabšou stranou.[480]

Druhým z nových modelov je neoregulácia, ktorý nie je represívny voči osobám poskytujúcim sexuálne služby. Nasledujúci model je uplatňovaný v Rakúsku, Nemecku a Holandsku.[481] V Holandsku od roku 2000 môžu osoby poskytujúce sexuálne služby, pracovať ako živnostníci, pričom odvádzajú dane a majú vlastné odbory. Holandský model sa nevzťahuje na cudzincov z krajín mimo Európskej únie pracujúcich v tejto oblasti.[482]

KRIMINALIZÁCIA A DEKRIMINALIZÁCIA PROSTITÚCIE

Prístupy k riešeniu problému prostitúcie sú rozdielne v jednotlivých krajinách a v dôsledku toho do popredia vystupuje ďalšia otázka, či legalizovať alebo nelegalizovať prostitúciu.

Na jednej strane je dekriminalizácia/legalizácia prostitúcie ako formy práce. Ideologické východiská prenikajú z liberálneho feminizmu, pozície sexuálnej práce a pragmatizmu. Právna úprava zlepšuje postavenie sexuálne pracujúcich a prispieva k dodržiavaniu ich práv, zároveň zlepšuje právny rámec riešenia negatívnych javov súvisiacich s prostitúciou. Zdanenie príjmov a účasť v programoch zdravotného a sociálneho poistenia sú povinné. Osoby poskytujúce sexuálne služby sú samostatne činné, alebo sú zamestnancami. Sprostredkovatelia a klienti sú legálni, avšak iba dovtedy, pokým všetko prebieha v súlade s právnymi predpismi. [483] Dekriminalizácia prostitúcie je uplatňovaná v Španielsku. Dekriminalizácia prostitúcie neznamená, že správanie musí byť legalizované a prostitúcia môže byť aj naďalej zaradená medzi sociálne patologické javy. Legálna prostitúcia je evidovaná vo viacerých krajinách EÚ, ako napríklad Dánsko, Belgicko a Nemecko. Zlegalizovanie prostitúcie znamená, že osoby poskytujúce sexuálne služby majú povinnosť byť registrované a sú uznávané, že vykonávajú plnohodnotné povolanie.

Na druhej strane, J. G. Raymond uvádza desať dôvodov, pre ktoré nelegalizovať prostitúciu. Prvým dôvodom by bola prostitúcia „darom“ pre kupliarov, pri ktorom je potrebné si uvedomiť, že dekriminalizácia by sa nevzťahovala iba na ženy poskytujúce sexuálne služby, ale aj na sexuálny priemysel, čím by sa zlegalizoval aj nákup žien na vykonávanie prostitúcie. Druhým dôvodom by bola podpora nezákonného obchodu, ktorý by sa rozvíjal na základe skutočnosti, že páchatelia nelegálneho obchodu s ľuďmi by využívali pracovné povolenie pre ženy poskytujúce sexuálne služby na zakrytie skutočnosti, že sa stali obeťami nezákonného obchodu. Tretím dôvodom by bolo nekontrolovateľné rozšírenie sexuálneho priemyslu. Štvrtým dôvodom by bola zvyšujúca sa skrytá, nezákonná a uličná prostitúcia, pri ktorej by legalizácia spôsobila premiestnenie prostituujúcich žien do verejných domov, kde by sa stali zraniteľnejšie. Pričom by vznikla povinnosť registrácie, ktorá by mohla byť v očiach žien vnímaná ako strata anonymity. Piatym dôvodom by bola zvyšujúca sa detská prostitúcia. Šiestym dôvodom by bolo nechránenie ženy poskytujúcej sexuálne služby. Siedmym dôvodom by bol zvyšujúci sa dopyt po prostitúcii, ktorý by mohol vyvolať v spoločnosti pocit, že ženy sú iba sexuálnym tovarom a prostitúcia by bola vnímaná

[480] HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. Co s prostitucí?, s. 48.
[481] Report on prostitution laws in the European Union. 2014.[online][cit. 2015-13-03] Dostupné na internete: http://lastradainternational.org/lsidocs/3048-EU-prostitution-laws.pdf .
[482] Trafficking and prostitution of foreigners in the context of the E.U. countries´policy about prostitution.2003.[online][cit. 2015-12-03] Dostupné na internete: http://www.childtrafficking.com/Docs/danna_03_tra_foreigners_0708.pdf.
[483] HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. Co s prostitucí?, s. 48.

ako neškodná zábava. Ôsmym dôvodom by bol fakt, že prostitúcia nenapomáha zdraviu žien aj napriek tomu, že by bola spojená so zdravotnými prehliadkami, ale iba pre ženy a nie pre ich klientov. Deviatym dôvodom by nebola garancia práva výberu, pričom väčšina prostituujúcich žien potvrdila, že ich rozhodnutie pre prostitúciu nebolo racionálne, ale k tejto voľbe pristúpili, pretože to bola jediná možnosť ako prežiť. Posledným desiatym dôvodom by bolo, že samotné ženy nechcú legalizovať sexuálny priemysel, pretože sa obávajú väčšieho nebezpečenstva a ujmy na zdraví zo strany násilných klientov či sprostredkovateľov.[484]

ZÁVER

V Slovenskej republike prostitúcia predstavuje fenomén, ktorý spoločnosť vníma ako amorálny jav poškodzujúci život nielen osoby poskytujúcej sexuálne služby, ale aj zákazníkov využívajúcich túto možnosť realizácie. V zahraničí je prostitúcia vnímaná otvorenejšie, keďže je prístupná a zároveň neohrozuje svojou činnosťou spoločnosť. Jedným z mnohých prípadov je vytvorený holandský model prostitúcie, ktorý spoločnosť akceptuje a považuje osoby poskytujúce sexuálne služby za plnohodnotne zamestnané pracovníčky.

LITERATÚRA

- DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia.* 2. rozšír. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, 2011. 351s. ISBN 978-80-7380-344-5.
- HAVELKOVA, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. *Co s prostitucí?* 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2014. 300s. ISBN 978-80-7419-149-7.
- MADLIAK, J., MESÁROŠ, M., a kol. *Prevencia kriminality*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2009. 215s. ISBN 978-80-89282-36-4.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. 3. preprac. vyd. Praha : ASPI, 2008. 527s. ISBN 978-80-7357-376-8.
- PECKA, E. 2010. *Sociologie politiky.*1.vyd. Havlíčkův Brod : Grada Publishing, 2010. 240s. ISBN 978-80-247-2793-6.
- ONDREJKOVIČ, P. *Sociálna patologia*.3 doplnené a prepracované vyd. Bratislava : VEDA, 2009. 577s. ISBN 978-80-224-1074-8.
- *Report on prostitution laws in the European Union*. 2014.[online].[cit. 2015-12-03]. Dostupné na internete: http://lastradainternational.org/lsidocs/3048-EU-prostitution-laws.pdf.
- SCHAVEL, M. a kol. *Sociálna prevencia*. 3. vyd. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008. 139s. ISBN 978-80-89271-22-1.
- *Trafficking and prostitution of foreigners in the context of the E.U. countries´policy about prostitution.* 2003. [online]. [cit. 2015-12-03]. Dostupné na internete: http://www.childtrafficking.com/Docs/danna_03_tra_foreigners_0708.pdf.
- URBAN, L., DUBSKÝ J. *Sociální deviace*. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, 2008. 167 s. ISBN 978-80-7380-133-5.

Mgr. Michaela Kiššová
Katedra kriminológie
Akadémia PZ v Bratislave
michaela.kissova@minv.sk

[484] DIANIŠKA, G. a kol. Kriminológia, s. 210.

Názov: Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie na tému MRAVNOSTNÁ KRIMINALITA AKO SPOLOČENSKÝ FENOMÉN A MOŽNOSTI JEJ KONTROLY
Recenzenti: prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD., doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.
Zborník editovala/zostavila: JUDr. Monika Hullová, PhD.
Vydala: Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Tlač: Centrum polygrafických služieb
Účel: zborník z konferencie
Rozsah: 244 strán
Formát: B 5
Náklad: 62 výtlačkov
Rok a poradie vydania: 2015, I.
Jazyková úprava: JUDr. Monika HULLOVÁ, PhD.
Grafická úprava: Mgr. Ľuboš HULLA, Šimon Hulla

ISBN 978 - 80 - 8054 - 647 - 2
EAN 9788080546472